

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

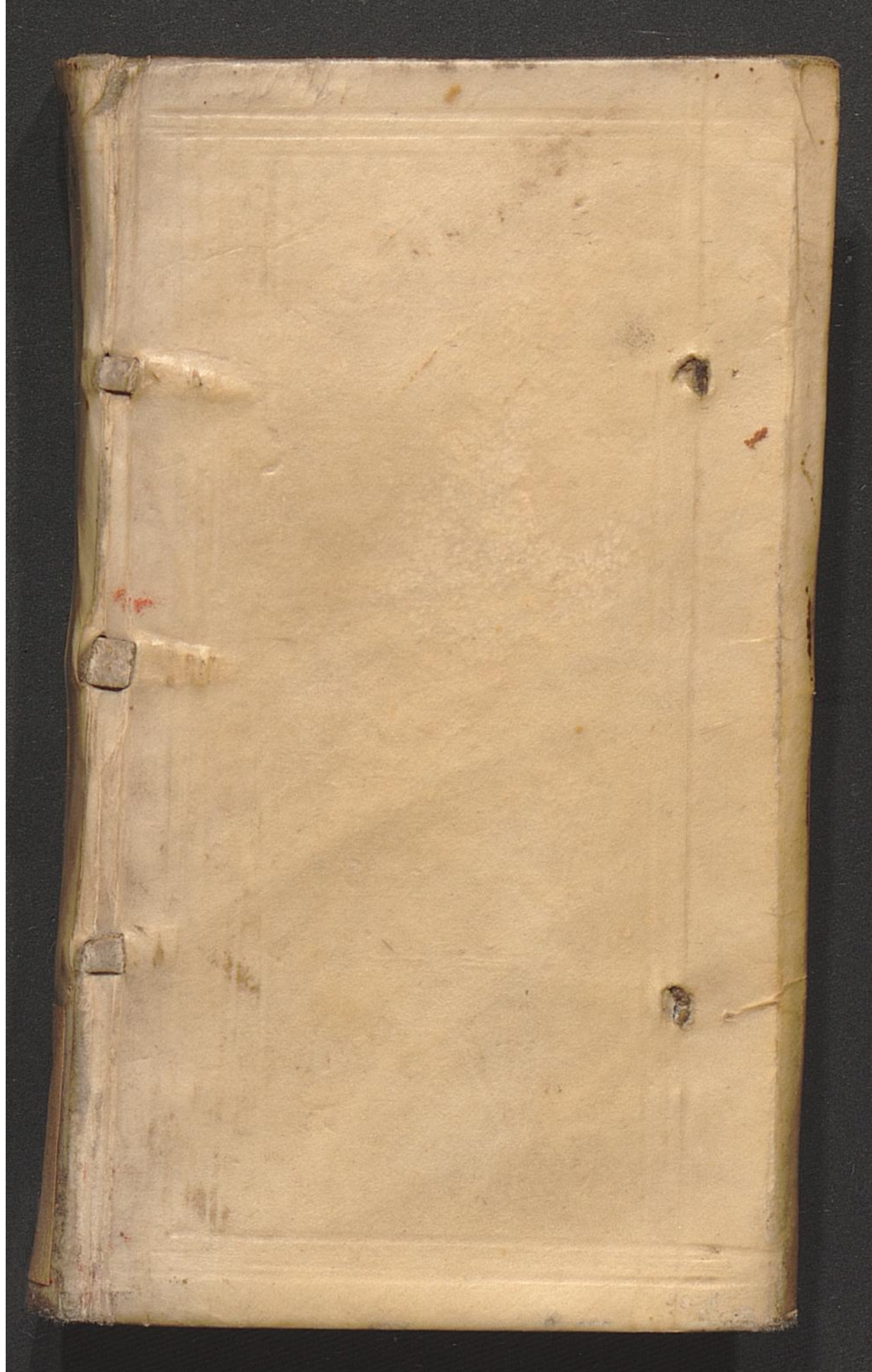
Universitätsbibliothek Paderborn

**Vita Gasparis Barzaei Belgae E Societate Iesv: B. Xaverii
In India Socij**

Trigault, Nicolas

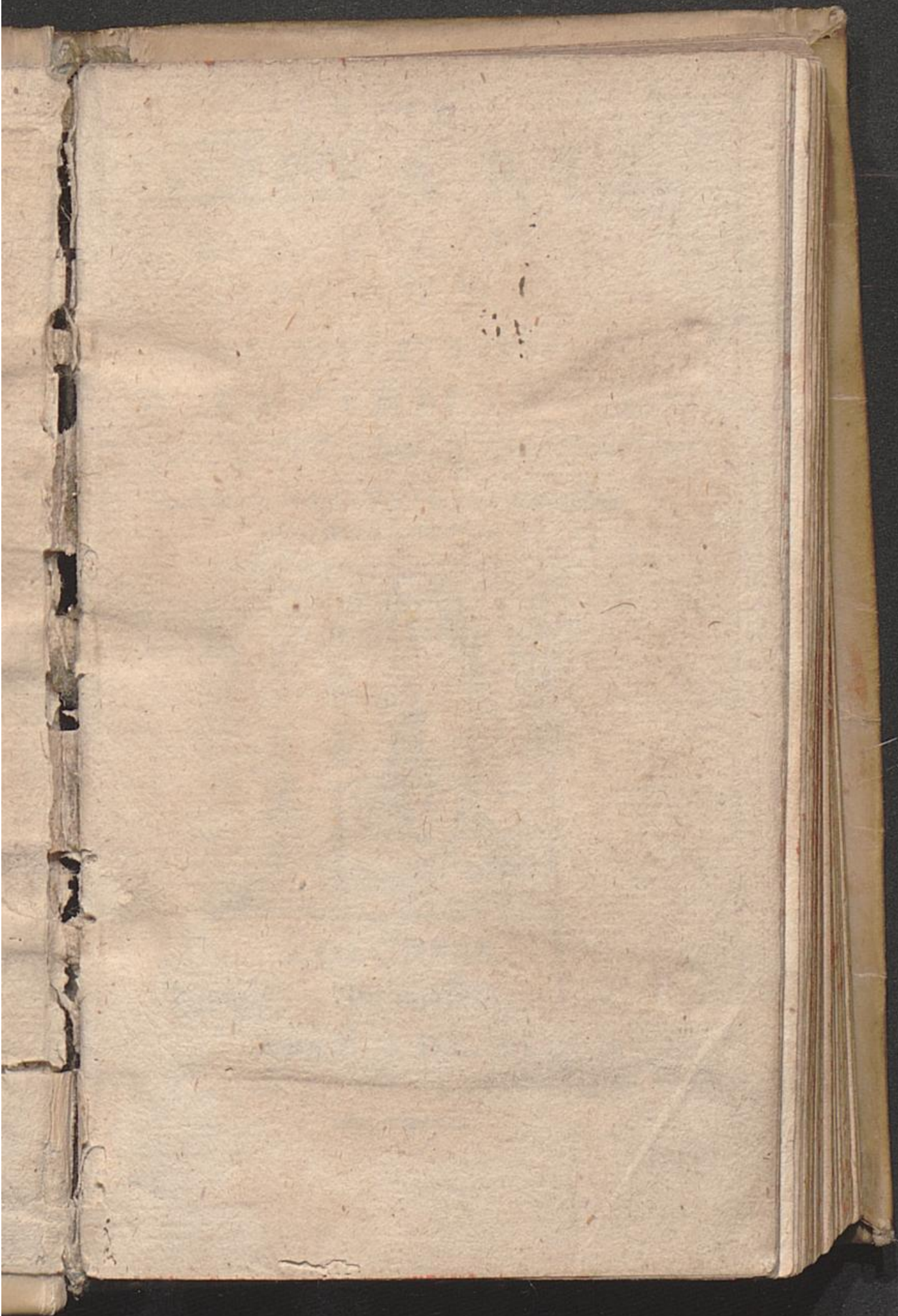
Coloniae, 1611

urn:nbn:de:hbz:466:1-45183

Th. 2559.

K
i
40

vpl. 0571

VITA
GASPARIS
BARZAEI
BELGAE

E SOCIETATE IESV.

B. XAVERII IN IN.

Societate Socij. Paderbornae.

*Auctore P. NIC. TRIGAVLT, eiusdem
Societatis Sacerdote.*

COLONIAE,

Sumptibus Bernardi Gualtheri.

ANNO M. DC. XI.

*Cum grat. & priuil. S. C. M. & permissu
Superiorum.*

VITA
GASPARI
BAPTISTAE

DE AVERRILLI
IN

ANNO DOMINI

COLONIAE
ANNO DOMINI

MDCLXII

NOBILISS.

ATQVE AMPLISS.

DOMINIS

D. ROBERTO
HELLIN,

D. NICOLA O
TRIST,

AC RELIQUIS PRIMIS
SUBSELLII VRBIS
Gandauensis

SENATORIBVS.

BSCVRIS in Belgio nostro ortus natalibus Gaspar, nouo nuper Indiarum Orbi clarissimæ virtutis & eximæ sanctitatis radijs nouum fidus effulgit. Heroica virtutum eius facta, quæ præsens olim India spectauit & stupuit, tandem famâ suâ etiam in Belgium

*

2

gium

E P I S T O L A

gium nostrum, vnde emanarant,
penetrarunt; nec dubitandum,
quin læta grataque Belgica no-
stra recolet, natam à se virtutem
in tam remoto à nobis Orbe tā-
tum frugum & magnarum rerū
tam breui temporis compendio
edidisse. Gloriosum omninò
Belgio nostro, tam salutare ac
beatum à se astrum prodijisse, cu-
ius luce matutinæ & meridianæ
infidelitatis in Oriente tenebræ
non parum illustratæ, & vesper-
tinæ in Occidente hæreseos um-
bræ, si ita visum Deo, longius
poterant propulsari. Sed quid a-
go? laudis alienæ Gaspar noster
haud indigus, velut Sol suis in
cœlo radijs, ita suis ille hoc in li-
bro collucet virtutibus; qui ve-
stræ potissimùm Vrbi, vestroq;
Nomini à prælo missus & inscri-
ptus est, VIRI CLARISSIMI.
Vrbi vestræ, dico. Primò, quia
vel

DEDICATORIA.

vel Belgicarum Princeps, vel inter Belgicę Principes meritò numerāda. Deinde, quia ab eo missus accedit, qui nuper in vrbe vestra Principē eloquentiæ classē professus, generosi patris nō degener filius æmulatus virtutem, in eodem cum Gaspare Orientis Orbe, strenui modò militis vel coloni partes agit. Nomini vestro inscriptus, Viri Amplissimi, sub quorū auspicijs minima nostra Societas in isto nobili amphitheatro, Deo, Religioni, & Bono publico suis obsequijs & studijs assiduè militat; quorū hactenus liberalitate munia nostra educata, in ampliorem bene merendi voluntatē se exerunt, si ad ea latius diffundenda expeditam Beneuolentia Vestra viā aperiat. Dei & vestra est ista nostra familia. Dei & vester est noster qualescumque labor. Nec mirum, si
* 3 tuum,

EPIST. DEDIC.

tuum, ROBERTE VVASSEN-
HOVI, nomen primum in fron-
te scriptum præferat. Tibi enim
togati huius ordinis primas ista
vice magni Principis censura de-
tulit; tuæ etiam cùm aliàs sæpe;
tùm nuper maximè pietatis &
beneuolentiæ sensum nobiscum
experta nobilis ista ciuitas, cùm
amplissimi Senatus munificentiâ,
communi pietati sacrata ædes
fundata est, & attolli cœpta. stat
in diuinos vsus visenda moles,
sed nondum Deo & sacris apta.
Cœpistis bene; fauete, & quantū
potestis, iuuate. Precamur Deū
Opt. Max. vt viuatis diutissimè
incolumes, & gubernetis mul-
tū feliciter. Gandavi, 12. Maij,
Anno 1610.

A. A. V. V. deuotum

*Societatis IESV COL-
LEGIVM.*

INDEX

I N D E X

LIBRORVM
ET CAPITVM.

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

DE ortu Gasparis, eiusque gestis,
priusquam Societatem ingre-
deretur. pag. 2

II. Societatem IESV ingreditur. 5

III. Sacris initiatur ordinibus. 13

IV. In Indiam destinatur. 17

V. Gaspar in Indiam soluit. 22

VI. Superatis duabus procellis Mozam-
bicum tenet. 34

VII. Mozābici agros cū socijs curat. 42

VIII. Gaspar cum socijs Goam tenet. 50

IX. Altera quoque nauis Goā appellit. 54

X. Quam multi è Gasparis nauis Socie-
tatem petierunt. 19

XI. Goa cum fructu incipit laborare. 63

XII. De concionibus Gasparis, & earum
fructu. 67

XIII. Primarij cuiusdam Brachmanis
conuersio. 74

XIV. Profectio Gasparis in Chale. 79

XV. Rectoris munus deprecatus Armu-
ziam destinatur. 83

* 4 XVI. In

INDEX

XVI. In *Armuziano itinere* quid egerit. 90

LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

- A** *Armuzia descriptio.* pag 96.
 II. *Armuziam Gaspar ingreditur.* 101
 III. *Quo in statu Armuziam Gaspar offenderit.* 104
 IV. *Rerum diuinarum ignoratione laborantem ciuitatem erudit.* 110
 V. *Quantum in tollenda libidine profecerit.* 118
 VI. *Rariora quadam qua in eodem genere contigerunt.* 124
 VII. *Feneratitios contractus & cupiditatem vniuersam impugnat.* 135
 VIII. *Inueterata odia tollit.* 145
 IX. *Militaris insolentia pietatem Armuzianam interturbat.* 155
 X. *Militum insolentia repressa, & acriter à Deo punita.* 159
 XI. *Quid cum hæreticis, Schismaticis, Apostatisq; perfecerit.* 170
 XII. *Cum Iudæis quid egerit.* 182
 XIII. *Publica Gasparis cum Iudæis disputatio.* 186
 XIV. *Saracenorum sibi animos conciliat.* 195
 XV. *Glo-*

CAPITVM.

- XV. Gloriosa Gasparis & publica de Saraceno Philosopho victoria.* 208
- XVI. Nobilis alterius Saracena conuersio.* 211
- XVII. Ex Arabia felice mittuntur ad Gasparem legati.* 216
- XVIII. Cū Armuziano Rege qua Gaspari contigerint.* 222
- XIX. Heroica Gasparis in Saracenos praelia & victoria.* 228
- XX. Coranum sibi restituere conantur Saraceni.* 237
- XXI. De Gentilium salute per Gasparē procurata.* 240
- XXII. Armuzia de Collegio Societati parando cogitat.* 252
- XXIII. Conuersiones aliquot rariores.* 260
- XXIV. Rebus admirabilibus Gasparis conatus Deus saepe promouet.* 264
- XXV. Qualē Armuziā reliquerit.* 271

LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

- A**B Xauario in Iaponiam euocatur. 276
- II.** De successoribus Gasparis in Armuziana missione. 282
- III.** Armuziā discedit Goā versus. 286
- IV.** Quid in ea nauigatione gesserit. 293
- * s. **V.** Quid

INDEX CAPITVM.

V. Quid Goa fecerit ad aduentum vsque B Xauerij.	300
VI Gaspar totius India Praepositus Pra- uincialis creatur.	304
VII. Qualis erga se fuerit in eo munere constitutus.	311
VIII. Nostros quantum in spiritu litte- risq; promouerit.	318
IX. Qua per fecerit circa puerorum in- stitutionem.	326
X. Fructus eius operâ de reliquâ ciuitate collectus.	335
XI. De Gasparis eo tempore concionibus.	340
XII. Institutionis cuiusdam sodalitij fru- ctus ingens.	347
XIII. Quanta passus fuerit in his omni- bus obloquia.	355
XIV. Gasparis mors.	359
XV. Animi submissio.	367
XVI. Paupertas & Obedientia.	377
XVII. Orandi studium.	381
XVIII. Zelus animarum.	388
XIX. Quid senserit de Societatis institu- to.	397
XX. Opinio sanctitatis.	410

F I N I S.

FA-

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX
FACULTAS R. P.
PROVINCIALIS PRO-
uinciæ Rhenanæ Socie-
tatis I E S V.

CVM Sacra Cæsarea Maiesta-
tis decreto omnibus & singu-
lis Typographis, & Bibliopolis,
ac alijs quacunque librariam ne-
gotiatione exercētibus, seriò, firmi-
terq; inhibeatur, ne quisquā ullos li-
bros à nostris Patribus hæten⁹ editos,
vel in posterū edēdos, intra Sacri Ro-
mani Imperij regnorū & dominiorū,
sue Cæsarea Maiestatis hereditario-
rum fines, simili, vel alio characteris
genere, aut forma, siue in toto, siue in
parte recudere, vel alio recudendos
mittere, aut alibi etiā impressos ad-
ducere, vendere, & distrabere, clā, seu
palā, citra iudicium ac testimonium
supradictorum Patrum audeat, vel
presumat: concedo ego Hēricus Sche-
renus per Rheni Prouinciam Prouin-
cialis, Bernardo Gualteri Bibliopola
Colon. facultatē excudendi Vitā Ga-
sparis Barzai Belgæ Societ. nostra,
B. Xa-

B. Xaverij in India Socij, auctore P.
Nicolao Trigault, eiusdem Societa-
tis Sacerdote conscriptam. In quo-
rum fidem hoc ei testimonium ma-
nu nostra subscriptum, & sigillo

bipoli I X. Calendas Au-
gusti. Anno M.

DC. X.

Henricus Scherenus.

VITAE

I
VITAE
GASPARIS
BARZAEI BELGAE
E SOCIETATE
IESV.

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

*De ortu Gasparis, eiusq³ gestis, prius-
quam Societatem ingrede-
retur.*

BELGIUM in Prouin-
cias 17. diuifum, vnam
habet cōpluribus In-
fulis distinctam, Ze-
landiam, Mattiacis o-
lim populis (vt doctioribus placet)
habitatam. Harum vna Goëza, ab
oppido, quod continet, eius nomi-
nis dicta, Gasparis patria est; vbi pa-
rentes habuit honestos quidem, sed
tenuēs ac plebeios, quos supra vul-
gus vera filij nobilitas virtute parta
sub-

2 VITAE GASP. BARZAEI

*Origo
Gasparis
& edu-
catio.*

subuexit. Porro patrem Franciscū,
matrem Agnetem dictam iſerunt.
Vnde factum exiſtimo, vt in Luſita-
nia Gaspar Franciſcus appellare-
tur, more ſuaſgentis, cognomen à
parentis nomine mutuatus, tanquā
peregrinum minùs, & Luſitanis au-
ribus altero cognomine familia-
rius.

Eius natalem annum, pueritiam,
ac propè totam ætatem, exceptis
paucis illis poſtremis, quibus om-
nino claruit, annis, fortunæ condi-
tio, & verò viri modestia planè ob-
ſcuram reddiderunt. Fuit enim ex
illis vnus, de quibus ſacræ litteræ
dicunt: Quasi meridianus fulgor
conſurget tibi ad vesperam, ijs è di-
ametro aduerſus, quibus occidit ſol
in meridie. Sic tamen accepimus,
eum poſt prima Grammaticæ rudi-
menta in Zelandia deuorata, in ce-
leberriſſimam & antiquiſſimam Lo-
uaniſem Academiam, in Braban-
tia Belgij Ducatu ſitam, & eius Me-
tropolim, conſeſſiſſe: vbi expleto
Philosophiæ curriculo, ac Magiſte-

rij

rij laurea donatus, in Castrensi, ut
ajunt, Pædagogio, Theologica stu-
dia arripuit, eosque fecit progres-
sus, quos conciones habita, respon-
sa de iure conscientia data declara-
runt; nisi scientiam illi diuinitus
inditam (quod alibi discutiendum
est) cum multis existimemus.

Inde varij eum casus erroresque
in Lusitaniam attulerunt; quibus
porro casibus iactatus sit, incertum.
Non desunt tamen, qui sub Carolo
V. militasse putent: at tandem ma-
lis eruditum, quibus expertis bel-
lum amarescit, militiae primum,
postea etiam mundo nuntium re-
misisse. An idoneo autore ita sen-
tiant, ambigo. Nec de nihilo ta-
men hæc opinio nata est: quando in
litteris Indicis iam olim editis, ad *Lobanij*
marginem litterarum Ormutina- *an. 1566.*
rum, hæc à fidâ, ut creditur, manu
adiecta reperiantur. At verò non
est quod incerta confectemur. Cer-
tum illud, priusquam se Deo man-
ciparet, in Lusitania viro nobi-
li hæsisse. Erat is Sebastianus

A 2 de Mo-

4 VITAE GASP. BARZAEI

de Moraes, ærarij regij in Lusitania totos 12. annos præfectus, vir magna apud suos olim integritatis opinione: qui quòd vxorem haberet, è Belgico sanguine oriündam, facilè Gasparem in suam familiam vel in coniugis gratiam admisit.

Hic postquam Gasparem ex India in Europam fama rerum admirabilium reuexerat, hoc eius factum de se narrare solitus est. Visus erat hero nescio quid peccasse: itaque intemperantiùs in eum inuehitur, & verbis verbera adiiciens Gasparem malè mulctat. tacuit tum Gaspar, vt erat naturæ facilis ac modestæ: & verò tacendum illi erat qui herum de iracundia moneri statuerat, ne iracundo monitor esset iracundus. Abierant iam hora aliquot, & Gaspar hominem obseruabat, cuius, cùm iracundiam deferbuisse conspexit, ad eum adit, & fustem eundem manu gerens, herum

Tolerantia exemplum.

offert. Sume, ait, nunc here fustem & si quidem tibi peccasse iam, cùm iram posuisti, videor, nocenter

plecti

plecti
velin
ne al
stiga
petie
pudo
reliq

S
filiu
tare:
regna
ingre
muta
quib
equi
adm
Orie
ratio
Deo
Crec
deric
facu

plecte. non ego is sum qui peccare
velim, puniri nolim; sed quæso te,
ne aliàs, cùm famulos suscipis ca-
stigandos, consilium ab iracundia
petieris. Quibus ille verbis herum
pudoris admirationisq̃ue plenum
reliquit.

CAPVT II.

Societatem Iesu ingreditur.

Seruiendi necessitatem, quam
Gaspari nascendi fortuna im-
posuerat, diuinæ sapientiæ cō-
siliū eum docuit in melius permu-
tare: ac si quidem Domino seruire,
regnare est; suo in Societatem Iesu
ingressu seruitutem in regnum per-
mutauit. Atque utinam ij viuerent, à
quibus in Societatem est cooptatus!
equidem non dubito virum tantum
ad maxima natum; tantum, inquam,
Orientis lumen, singulari quadam
ratione Aegyptiacis ex tenebris à
Deo ad terram sanctam euocatum.
Credibile omnino P. Simonis Ro-
derici exemplo ac consuetudine, à
sæculi stipendijs ad vexilla Chri-

A 3

sti es-

6 VITAE GASP. BARZAEI

*P. Simon
Roderi-
cus Ep̃s-
scopatum
responso.*

st i esse traductum. Hic etenim B. Xa-
uerio Indiam petente, Regis Ioan-
nis III. rogatu, ac B. Ignatij nutu,
cuius erat ex nouem primis socijs
vnus, in Lusitania remanserat; &
virtute eximius, cum ob alia, tum
vel maximè repudiando Episcopa-
tu Conimbricensi, summa Regis
voluntate, delato habebatur. Itaque
tanta viri modestia excitatus, imi-
tandi studio in Societatem adscribi
flagitauit, eaque impetrata. Conim-
bricam anno 26. Regij, illius Colle-
gij fundatione quarto, salutis no-
strae 1546. à confirmata per Paulum
III. sexto, die Aprilis 20. peruenit.
Hac ex Tirocinijs codicibus decer-
pta, vbi etiam moribus nostris libri
nonnulli, quos in donum intulit,
recensentur: quo apparet, eum, si
quid à domesticis obsequijs succissi-
ui temporis haberet, studijs dare
consuetum.

Non pauci iam tum ibidem erant
e nostra Societate: & Gaspar, qui-
dem 127. illius Collegij numera-
tur, quamuis abierant ex his aliqui

in

in Indiam, & alias in partes vineæ Domini, quidam etiam fortasse retro abierant; atque ita ferè centum ibi tum vixisse referuntur. P. Simon licet Olyssiponæ in aula commoraretur, idque ob Principis Ioannis institutionem, in quantum Regis impensè id postulantis, tum B. Ignatii autoritate (qui hoc Regi optimè merito non negandum existimabat) subrogatus fuerat P. F. Ioanni Soarez, Conimbricensem Episcopatum adeptor: tamen subinde suos ac ferè solènnioribus diebus internisebat. Magnus erat illis temporibus feruor, magna virtutis exempla, tantaque domi ac foris se mortificandi, vt hac in re aptè loquar, contentio, vt ardere domus ipsa virtutum igne amoreque diuino videretur. Possem in hac re, fortassè non importunè, ad quædam digredi, & ad singularia descendere, nisi alienum esset ab instituto; & vt fuisset alienum, fecissem tamen, nisi fusè, & ex instituto, Prouinciæ Lusitaniæ sanctissimæ & antiquissimæ, qui præ
A 4 mani-

8 VITAE GASP. BARZAEI

manibus hîc sunt, annales in lucem aliquando prodituri, hæc æterna memoria digna ab interitu vindicarent. Eodẽ itaque anno, qui erat 1546. sub natalem Domini, vt tiro- nes suo conspectu recrearet, & in- flammata salutis proximorum stu- dia magis accenderet, atque adeò si- mul exploraret, Conimbricam ad- uenit. Postremum illud ita ab eo fa- ctum, vt non occuparet imparatos. Nam Olyssipona cuique suum axi- oma de diuino amore, de quo co- ram dicturi essent, miserat, & quæ- rendi ac postulandi ex se, quod li- bitum esset, fecerat potestatem. Præ- stiterunt hæc omnes, quæ sita que pa- riter ac responsa monumentis sunt inserta: nihil tamen de Gaspare re- perio, sed quantum se supra cæte- ros extulerit, ex simili periclitandi genere manifestum euadit.

Varij in Sunt in Societate nostra, ad imi-
Societate tationem Ecclesiasticæ hierarchiæ,
gradus. quæ est castrorum acies ordinata,
uarij gradus ac ordines. Primum te-
nent, Patres Professi, qui virtute ac
doctri-

doctrina conspicui, nuncupato, supra religiosa tria, quarto Pontifici voto, seiplos in omnia pericula offerunt Ecclesiæ causa adeunda. Alterum illi, qui tum in temporalibus tum in spiritualibus eos adiuuant, ac proinde Coadiutores dicuntur, prout in Constitutionibus ac litteris Apostolicis explicatur. Itaque P. Simon, qui tirones suos ad omnem virtutem ac Societat. normam efformabat, edixit omnibus, vti re in oratione diligenter Domino cōmendata, & rationum momentis accuratè expensis, sibi quisque scripto traderet, quid ea in re sentiret, ad quem in Societate gradum atque ordinem ad maiorem Dei gloriam inclinaret. Varij varia, omnes quod abiectius sibi videbatur, responderunt. Gaspar porrò in hæc verba, prout ex Lusitano, quanta potui fide, conuerti, respondit: Non veni *Negatio* in Religionem ministrari, sed mi- *sui in P.* nistrare; multo minùs veni delitias, *Gaspare* sed Christum Iesum crucifixum *in signis.* quæsiturus, & eum in sancta pau-

A 5 per-

710 VITAE GASP. BARZAEI

pertate, castitate, ac obedientia se-
cuturus, ut iam ante promisi: atque
ideo dico ac profiteor esse me para-
tum, ac me totum in manus R. V.
trado perpetuò Patrum Professo-
rum Societatis IESU adiutorem, co-
quum, domus euerforem, obsona-
torem, seruum à pedibus (ita enim
ille) litteras & alia eius generis mā-
data terra marique delaturum, quā-
cumque illi in partem me ad maius
Dei obsequium amandariar, siue
in terras Christianorum, siue Sara-
cenorum; Turcarum vel Gentili-
um. Adhuc in manus R. V. me
trado in nomine Iesu Christi, ut
non solum illi, sed infimo cuique
nostrae Societatis, in infimis quibus-
que domi vel foris seruiam. Qui-
buslibet item proximis ad obsequi-
um diuinum absque vlla exceptio-
ne: leprosis, peste, cancro, aut alia
qualibet aegritudine quantumcun-
que contagiosa in nosocomio labo-
rantibus. Offero me denique qui-
buslibet peregrinationib² ad quas-
cumque terras remotas: Indiam,
Abyf-

Abyssinos, &c. in habitu pannofo,
lacero, in fame, fiti; in frigore, & æ-
stu; in imbre & nibe; in qualibet a-
lia egestate, prout R. V. vel quilibet
alius suo mihi nomine mandauerit.
Sequar agnum quocumque ierit, i-
pso passo, eadem cogitatione arma-
tus. Non cupio esse Professus, nec ad
eam rem propriam habere volun-
tatem, salua semper Christi & R. V.
si quid mandauerint, voluntate. V-
niuersa hæc promitto ac profiteor
coram Domino & gloriosa Virgi-
ne eius matre, me in perpetuum
obseruaturum, & quam potero
absolutissimè. Quod ego ita va-
lidum ac ratum habeo, ac si vo-
rum solenne esset. Atque adeo coe-
lites omnes rogo, gratiam ac vires
vt mihi impetrent, ad hæc ita perfe-
ctè implenda, vt cupio vsque ad
mortem, mortem autem crucis; at-
que ita in manus R. V. Christi vi-
ce tradò, vt de me statuatur ac fa-
ciat, quod ex eius honore magis e-
rit in perpetua seruitute. Hactenus
Gaspar ita in obedientiæ bilance

libratus, ut dubites, in quam partem velit inclinare, nisi fortasse in eam, à qua naturæ corruptæ instinctu abhorremus, ut deinde in aurea veri obedientis æquabilitate confisteret: quæ quidem eius verba velut sacra temerare veritus, in suo candore reliqui, memor ebori colores non addendos.

Sed non fuit ipse factis alius quàm verbis, quantum quidem ei licuit, semper in abiectis officijs muneribusque versatus. Conimbricæ artium magister & Theologus ita se gerebat, ut vulgo rudis & ineptus ad omnia politiora haberetur: frequens erat in culina, triclinio; sed potissimum bene longo tempore vestiarij socius; ex eo iam ædificij sui spiritualis altæ iaciens fundamenta. Quam porrò toto illo tempore quo Conimbricæ egit, quod *Humilitatis studium.* non fuit biennio toto, purè & sanctè vixerit, ex eo videre possumus, quòd seriò lamentetur tempus apud infirmos amissum, & in istis colloquijs malè collocatū, quòd in ijs nimium sibi

sibi, & suæ delectationi indulgeret. Ita omnino viri sancti, admirabili spiritualium oculorum perspicacitate, in ipsis virtutibus suis ac sanctis operibus inveniunt, quod reprehendant. Sed videamus modo, quam admirabili ratione lumen illud sub modio positum, dum maxime latere cupit, Deus super Ecclesiæ candelabrum collocarit.

CAPVT III.

Sacris initiatur ordinibus.

INter eas religiosi tyrocinij exercitationes, quas P. Simon suis præscribebat, erat alia quædam magni semper habita in Societate, atque adeò in omni benè constituta Religione momenti: suum scilicet Superiori totum animum aperire, rectè praeque facta, atque omnes hostis nostri suggestiones prodere: quod ut illis esset familiarius, etiam aliquando palàm ut fieret, vel permittebat, vel incitabat, satis gnarus hostem proditum fugere, cuius artes non sunt nisi quales à

Principe tenebrarum expectari debeant occulta. Hoc ipsum itaque quadam die in P. Simonis praesentia serio agebatur, pro se quisque se accusabat, vel remedium accepturus, vel poenam aliquam ex innato pudore de se ipso sumpturus. cum ecce tibi Gaspar noster ad P. Simonis se pedes abiiciens, ait, importuna se & graui demonis tentatione infestari, a quo ad concionandi munus optandum sollicitaretur. Mouit ea res reliquos, sed ad risum. cui enim videri posset, Gasparem illum ita rudem, hominem externum & in lingua Lusitana, ut in caetera non decissent, infantem, posse hac tentatione pulsari videbatur Gaspari, ut & caeteris omnibus, non ferenda tentatio, tamen facile refutanda.

*Diuina
providē-
tia exē-
plum.*

Sed planè mirabilis est illius providentia, qui disponit omnia suauiter, cum hac ratione, ut à vtilioribus munijis, quod secus videri poterat, ad altiora admoueretur, effectum sit. P. Simonis iudicium, quod

quod aliud tum in homine nihil
 appareret, Gasparis, & reliquo-
 rum iudicio commune fuit. Itaque
 medicinam malo facturum, ut pro-
 prio ense Goliath ingularet, con-
 cionandi cupiditatem conatus est
 concionando præfocare. Gaspa-
 rem statim vicinum scamnum sub-
 ire iubet, & qua de re velit, ver-
 ba facere. Ille verè humilis, nul-
 lum medicinæ genus subterfugi-
 ens, ad dicendum seriò aggreditur;
 verum ita malè, ut nulli tolerabi-
 lis saltem concio videretur; cum
 & Lusitani sermonis penuria hæsi-
 taret, tum ea oris ac corporis esset
 vastitate, ut ne quidem, qui pro-
 ficere posset, iudicaretur. Percon-
 tatus ex eo P. Simon, ecquid ipsi
 tandem de se videretur, apertè re-
 spondit: quamvis aliquoties æqua-
 li, ac peiore euentu dixisset, con-
 cionatorem se quandoque futu-
 rum non desperare. Res mira illis,
 quibus de eius demissione tantum
 constabat, est visa: sed P. Simon,
 quoniam Rectores in subditis
 regen-

16 VITAE GASP. BARZAEI

regendis, cum opus, numine afflari
certum, diuini aliquid latere subo-
doratus, hominem ad se vocat, opi-
nionem suam doctiorem repertum do-
mesticis officijs expedire se, & in
litteras incumbere iubet, ac se ad sa-
cros ordines breui suscipiendos
comparare. Admiratus plurimum
decretum Gaspar; sed ut erat ad o-
bediendum factus, ne ausus quidem
est repugnare: Octo ab ingressu in
Societatem mensibus iam expletis,
ipsa natalis Domini noctu exeunte,
iam anno Domini 1546. nou⁹ Sacer-
dos primum, immò tria prima sa-
crificia litat: alij cum eo duo, P. Be-
nedictus Fernandez & P. Ludouicus
de Gram, Conimbricensis deinde
Collegij Rector, idem insigni sua
cæterorumque, ut scribitur, gratu-
latione & lætitia præstiterunt. Po-
sterior etiamnum, dum hæc scribo,
Pernambusci in Brasilia viuit. non
licuit ei diu per P. Simonem Tyro-
cinij quiete frui; viri virtus & ope-
rariarum penuria breui eum in a-
ciem eduxerunt. Et sanè videtur,
vnà

vnà cum caractere sui quoque muneris obeundi gratia fuisse donatū. Siquidem & conciones felicius eueniebant, & quidquid deerat, ingenti animarum zelo facile compensabatur. His initijs suis ad quantam dicendi facultatem ascenderit, posterius apparebit.

CAPVT IV.

In Indiam destinatur.

PRimitias huius tanti spiritus, secundo post sacerdotium susceptum anno, oppida in Lusitania duo prægustarunt, Figueiro & Pedroga, Conimbrica quatuor quinqueve leucis distantia, & inde Olyssiponam euntibus ad sinistram sita. Eò P. Simon P. Gasparem ex nostre Societatis instituto miserat: ibique doctrinæ Christianæ capita explicare, concionari, confessiones excipere, in quibus postea ita excelluit, est aggressus, tanto fructu, vt in hæc vsque tempora memoria in hominum ore perdurarit. Dum istic frugem facit, Deus, qui alio tantum
lumen

lumen destinarat, & durioribus animis excolendis præpararat, Superioribus eam mentem ingerit, ut nauigatione proximè appetente, in Indiam cum alijs aliquot amandaretur. Itaque visus est ab ea occupatione reuocandus, in qua suffectus illi P. Ludouicus Gonzalez, qui deinde Sebastiani Regis magister fuit, insigni virtute vir, ac modestia imprimis & sui despectu eximius. Nam cum mandato P. Simonis, Rectoris munere Conimbricæ functus esset, illud propensa voluntate cum coqui officio commutarat, & iam aliquamdiu sedulo cum magna animi sui voluptate obiuerat, cum rursus inde ad Gaspari succedendum euocatur. Profectus ille ad Gasparem, Figueiro redeuntem & Pedrogam petentem obuium habet; nunciat ei domum redeundum. Mox ille quorsum mi Pater? in Indiam se vocari ut intellexit, obstupuit primo; at postquam se collegisset, gestire gaudio, in terram se abijcere, immor-

immortales Deo ante omnia gratias
agere cepit: inde ad Patrem conuer-
sus, tam lati nuntij baiulo grates o-
mnes quas potuit persoluit, cum eo
paciscens, ut merita omnia in reli-
quā vitam, quam optima ratioe pos-
sent, forent cōmunia. Inde P. Ludo-
uico Gonzalez comite ceptum iter
prosequitur, ea quæ iam præ manib.
habebat, ante reditum perfecturus.

Ac mirū est, non ex itinere mox
dōmum rediisse, ut hoc suum gaudi-
um, quod capere animo nō poterat,
in ceteros fratres cū gratulāuros
partiretur: sed nimirū hos animi le-
tantis motus spes proxima frugis de
proximis colligendæ temperabat.
Pedrogā ubi peruenit, mox campa-
no ære concionē cogit, ad quam eo
ardore verba facit, quo credibile est
hominem ita permotum facere po-
tuisse. Nā habet tantos aliquādo di-
uina gratia impetus, potissimum si
ad res arduas vocet, ut hominē pro-
pè extra se rapiat. Ego sanè mallem,
quod sensit Gaspar, experiri, quam
eius animi motum rudioribus
his

*Fervor
in signis.*

his lineamentis adumbrare iam ille
sibi in India esse videbatur, iam ad
Brachmanes dicere, vel in media
Iaponia, aut China, aut inter Abyf-
finos; quæ ille loca iam diu spe con-
versionis deuorarat. Sub extremam
concionem auditoribus se ad pec-
cata eorum poenitentiae Sacramen-
to expianda obtulit: fore hoc labo-
rum suorum gratissimum stipendiū
& munus abeuntis, animæ cuiusque
suam vi Sacramentorum restituere
puritatem. Extemplò è pulpito ad
sedem huic muneri deputatam per-
git, eos qui se obtulerint auditurus:
ac subito (tantus fuerat in animis
audientium motus excitatus) poeni-
tentibus gratissima vndique obsidi-
one cingitur, & succedentibus in-
uicem alijs atque alijs, diem reli-
quum totum, cum tota nocte inse-
quenti, ad decimam vsque diei
sequentis horam, continuò confi-
tentium concursu continuat, cibi
omnino ac somni immemor. Totis
enim illis 18. aut 20. ferè horis nec
semel assurgens, nec oculos sopori per-

permittens ita permanfit, vt licet pridie pedes veniffet, magna contentione verba feciffet, abfque vlla refectione perfeueraret ad decimā, vt dixi, fequentis horam: cum diuinum officium recitaturus, miffam facturus, & fuis poenitentibus cælestem panem præbiturus affurrexit. His ipfe tolerantiaæ fuæ faciebat periculum, & iam tum ad magnos illos Indiae labores præludebat. Hinc deinde P. Ludouico Gonzalez reliquis, quæ agenda supererant, commendatis, Conimbricam in Indica cogitatione defixus, Februarij 18. cum in ea miffione ab octana Ianuarij mensem ac decem dies poffiffet, regreditur, vbi non minores dedit exultantis animi demonstrationes, nifi quod iam quodammodo prælibato gaudio, res minus noua fibi cæterisq̃ videretur. Biduò post 20. Februarij à cariffimis fratribus non fine lacrymis Conimbrica digreffus Olyffiponam cum focijs (nam alij quattuor, Balthafar Gagus, Baretus, Emmanuel Vaaz, & Ludo-

Ludo-

22 VITAE GASP. BARZAEI

Ludouicus Froez Olyssiponæ iam
eos præstolabantur) in D. Antonij,
quæ tum erat Societatis domus, quâ
Residentiam vocamus, nunc verò
Collegium est; peruenit: vbi dum
nauigationis tempus expectat, fer-
uore suo nostros omnes magna spe
compleuit, magnum aliquem vineq;
Dominicæ cultorem in Indiam na-
uigare.

CAPUT V.

Gaspar in Indiam soluit.

INSANAM illam, vt nonnulli
vocant, in Indiam nauigatio-
nem aggressurus Gaspar, in D.
Antonij domo accuratè sibi nauti-
cum commeatum compararat; non
illum quidem, qui corporis necessi-
tati deseruit (hac enim sollicitudi-
ne prouida rectorum cura suos li-
berat) sed eum, qui frequentia ora-
tionis, ac cætera pietatis exercita-
tione acquiritur & perdurat. Post-
quam igitur ab eo instructus esset,
Olyssipone Patrum iucundissima
stipatus corona egreditur. quæ in
coiti-

eo itinere, quod erat ad naues usque, dicta fuerint, aut cogitata, ab experientia facilius est discere, quam ab eloquentia. Solemne iam tum erat generosos illos totius mundi ciues, velut olim Christiani Paulum, ad lictus usque comitari, ac subinde positis genibus, Dei Virginis, & Sanctorum auxilium implorare. Locus est ab Olyssipone, celeberrimo totius mundi emporio, Belem vel Bethlêhem dictus, celebre etenim Hieronymianorum Patrum, Lusitanorum Regum & nominatim magni illius Emanuëlis, qui longas Regum manus in Indiam usque primus extenderat, quâ magnificentia, quâ pietatis monumentum: ibi cum stabant naues duæ, in Indiam soluturæ. Hic ab inuicem, cum sanctis hinc lætitiæ, illinc æmulationis piæ fletibus, & fausta soluturis apprecatione digressi nauem insiliunt, familiaribus cum Europa extremum valere iussis, vela animosque ad veras Orientis opes

opes, animas Christi sanguine redemptas conuertunt, eo auidius, quo pluribus eas periculis prospiciunt quærendas.

Dux naues erant ad iter instructæ; Prætoriam à D. Petro, alterâ Galegam nominabant: decem verò è Societate, non minimum illis temporibus subsidium Indiarum, illi in vtramque pari numero distributi quisque suam conscendunt. Gaspar in Prætoriam cum P. Melchior Gonzalez, P. Balthasare Gago, Ioanne Fernando, ac Aegidio Bareto; in alteram P. Antonius Gomez, Paulus del Valle, Franciscus Fernandez, Emanuel Vaaz, & Ludouicus Froez subierunt. Priori præesse iussus P. Melchior Gonzalez; alteri P. Antonius Gomez. Verùm interea dum expectant, anchoras tollunt, vela distendunt, intentis intuentium oculis satisfaciendū puto, & breuiter faciendum, vt noti sint Gasparis socij: & quia quæ de tota nauigatione dicentur, ita de Gaspare dicentur, vt tamen intelligantur cum socijs

*Gasparis
in nauigatione
Socij.*

eijs eiusdem nauis fuisse cõmunia;
 deque altera, si non eadem, saltem
 simillima intelligantur. De P. An-
 tonio Gomez alius erit necessariò
 dicendi locus: hoc tantum moneo,
 illum Theologiæ doctorem è cele-
 berrima illa Sorbona Parisiensi, an-
 te ingressum in Societate extitisse,
 qui iam Indiam ideò peteret, vt
 Goæ Rectoris officio fungeretur.
 P. Melchior Gonzalez, is qui post re-
 Christianam in India Boccaymi
 præclare administratam, Gaspari in
 munere Præpositi Prouincialis bre-
 ui tempore successit, vsque dum in
 Iaponiam solueret. Balthasar Ga-
 gus rebus in Iaponia præclare ge-
 stis celeberrimus fuit: Ioannes Fer-
 nandez ibidem socius B. Xauerij de-
 cem totos annos concionibus, licet
 esset rerum temporalium adiutor,
 promouit. Baretus, Emanuel Vaaz,
 ac Franciscus Ferdmandez in India
 strenuè laborauerunt, sed cæteris
 obscuriores in Annaliũ monumen-
 tis remansere. Paulus del Valle à B.
 Xauerio luculento teste vir magnæ

B

vir-

26 VITAE GASP. BARZAE

virtutis appellatus, post in Comorino Promontorio multos labores exantlatos tantum non martyr mortuus est. Ludouicus Froez Iaponum non Apostolus modò, sed & historicus fuit insignis, & facile illorum temporum primus, ut ex litteris, cuius constare potest. Sed ad Gasparem redeamus, & cum bono Deo soluentem 17. Martij anni 1548. prosequamur.

Hominem magna facturum tantum de proprijs viribus diffidere est opus, quantum de diuino fauore confidere. Et verò ita sentiebat Gaspar; quem in nauem ingredientem, cum magnam nobilium hominum multitudinem vidisset, ea subiit cogitatio, ut fructum aliquem inter illos facere se posse desperaret. Verum se ipsum deinde consolans, & in Domino spem erigens, nouit inquit, quid Dominus agat, cuius ipse prouidentiae committebat vniuersa. Vixdum vela dare coeperant, & adhuc propè in conspectu erat Lusitania, cum in scopulos imprudenter

ter

ter ingressi; proximè naufragio, à quo Dei benignitate erepti, abfuerunt. Postridiè illius diei, quo periculum adierant, Præfectus Ioannes de Mendoza, de quo mox plura, cū militum lustrum institueret, eū Patres adierunt rogantes, vti liceret quotidie Sanctorum Litanias publicè recitare, conciones & Christianæ doctrinæ explicationes habere: quæ omnia non modò non agrè, sed etiā magno suo ac cæterorum gaudio concessit. Dum verò hæc inter se onera diuisuri, rem Christianam inter nauticos homines promouere meditatur, ecce tibi subitò vniuersa in vnum Gasparem reciderūt: quippe cæteri solita ex mari nausea malè affecti dies aliquot adiutore etiam eguerunt. Solus igitur Gaspar omnia curare aggreditur; & cū neminem haberent, qui cibum pararet, fuit hoc illi munus, quod aliàs sæpe Conimbricæ fecerat, repetendum.

Focus est in naui communis omnibus; ad eum in omniū oculis acceden-

*Mumili-
tatis e-
xercitiū.*

dendum: & quoniam eò tota fax
mancipiorum solet conuenire, Ga-
sparem è se metientes famuli ac ser-
uitia, nulla habita sacrorum ordi-
num ratione, scurriliter ac petulā-
ter omninò tractabant. ita enim
sanctus Pater, qui sui ipsius contem-
ptui assueuerat, sese gerebat, vt ab
omnibus contemnendus videretur.
Itaque ollam illi suam vel subduce-
bant, vel frangebant, vel etiam e-
uertebant; ac secum præclarè agi
putabat, si quādo pugnos ab hac ho-
minum colluie euasisset. Poterat, si
vellet, auctoritate Præfecti petulā-
tissimorum hominum insolentiam
coërcere: sed sæpe aliàs de patientia
suique demissione acturus, iam e-
xemplo præmonstrabat, quod erat
verbo deinde docturus. Et sanè vi-
detur Deus, quod illa prima Socie-
tatis lumina peruidebant, magna
non nisi per eos facere, qui à vilissi-
mis & minimis inceperunt: stulta
enim mundi elegit Deus, vt confun-
dat fortia; & ignobilia mundi, &
contemptibilia, vt non gloriatur
omnis

omnis caro in conspectu eius. Hæc agentem obseruabat aliquando vir nobilis Henricus de Macedo; & vt latere non potest virtus, simul laborum misertus, simul ab eo homine maiora quædam, quam quæ in culina latent, expectâs, famulo cuidam suo mandauit, vt Patribus cibum appararet.

Non ideò Gaspar cessare, sed laborē coepit permutare. Ex eo enim tempore, festo die quolibet, de operibus misericordiæ conciones habendo, iam tum auditores suos ad re ita futuram tota nauigatione necessariam comparabat; profestis autē diebus, vt plurimum orationem Dominicam pro rudiorum captu explicabat. Confessionibus quoque audiendis, peccantibus admonendis, ipse cæteri que, cū per valetudinem licuit, occupabantur. Neque verò deerat materia, quam adferre solet mulierum, quæ naui eadem vehebantur, multitudo, aded vt annuente Præfecto eam turbam alibi oportere in terram expone-

re omnes sentirent, sicubi eam attigissent, ne malis permixti integri & boni cum illis diuinam in naufragio mari vindictam experirentur. His spiritualibus officijs corporis quoque obsequia, vel pauperibus vel ægris adiungebant. Itaque omnis eorum commeatus, quamuis tenuis, in Indiam vsque cum pauperibus semper communis fuit, & quod permirum, defuit nunquam; quin & excreuisse potuit videri: quod præter ipsos Patres vir quidam cum alijs multis, qui hac de re in Lusitaniam litteras dedit, admirabatur. Fuit is in Societatem nostram Goæ à B. Xauerio acceptus, cum tota nauigatione, Patrû exemplo permotus, strenuè ægris seruiendo specimen sui dedisset; vnus ex ijs, quos in hoc vasto mari Gaspar ad Religionis sagemam cōpulit, de quibus aliquid infra dicendum erit.

His occupatum Gasparem secundus vsque in Guineæ oram detulit ventus malacia infrequenti, quæ tamen his in locis solēt esse molestissima,

simæ, quanquam fortasse illas ipse alijs occupatus minùs sentiebat. Interim his pietatis charitatisque officijs, in magno apud omnes honore nostri, sed potissimum Gaspar esse coeperant, contemptu versò in venerationem: ex quo fructus, qui cõsequi solet, est collectus. Homines enim, vt ipse ait, ante indomitos, ita hæc obsequia mansuefecerunt, vt sua omnia vel Patribus, vel egenis per eorum manus liberaliter offerrent; de rebus animi sui frequentes percontarentur; controuersias omnes eorum arbitrio dirimendas deferrent. Ac Præfectus ipse in partem cæterorum venit: nam diu obseruatum Gasparem, dissoluta cõsuetudine ad infima quæque in ægrorum obsequio descendentem, primùm admirari, deinde etiam homini seipsum aperire constituit. Ergo ad se in cubiculum vocatum amore Dei rogat, vti secum familiariter agere non grauetur; cupere se tempus alijs rebus solitum malè collocare, in spiritua-

libus colloquijs expendere. Laudatum hominem Gaspar ita suavi cōsuetudine demulsit, vt iam totus esset Gasparis, & eius ab ore modò Psalmum explicātis, aut alia in hoc genere homini accommodata pertractantis, magna animi voluptate penderet. Ergo Præfectus iam frequens peccata expiare, pauperibus adesse, cum omnibus clementer agere: demum eò peruenit, vt nihil omninò gereret, nisi Gasparis arbitratu, cui iam sæpe (ita hominis virtutem suspiciebat ab omni ambitu omnium maximè alieni) totius nauis administrationem detulisset. Itaque vbi maturum esse vidit, hominem pijs Societatis nostræ commendationibus statuit ad pietatem informare, atque, quòd id sufficere videretur, primæ hebdomadæ, quæ in peccatorum ferè expiatione, & nouissimorum meditatione versatur, exercitationibus expoliuit. Ex ea verò animi collectione ita profecit, vt aliùs esse videretur, & iam de sua salute sollicitus Gasparem
semel

semel rogauerit, quî fieri posset, vti
seipsum ab interitu sempiterno
nulla pœnitentiæ asperitate, tot fâ-
mulis ac epulis instructum vindica-
ret, cùm videret eum ac socios eius-
dem gloriæ, quam & ipse quoque
sperabat, adipiscendæ causa tanto-
perè laborare, tanta in infirmorum
ministerio, vel à foetore, vel à for-
dibus tolerare? Sed nimirum docuit
eum Gaspar, non deesse in illo vitæ
genere bene de Deo, de quæ homi-
nibus merendi occasiones præcla-
ras; quibus si vteretur, næ eum sa-
luti suæ probè consulturum. Ita-
que ex Gasparis sententia nauticam
turbam sic moderari cœpit, vt ho-
minum colluuiæ rectè instituta fa-
milias videretur. Tantum valent in
vtramque partem eorum, qui ad
gubernacula sedent, mo-
res & exem-
plum.

CAPVT VI.

Superatis duabus procellis Mozambicum tenet.

POST superatas tædij plenas
Guineæ malacias, ferè solent
procellosi promotorij (vt pri-
mum à Bartholomæo, Dias nomine
imposito, appellatum fuisset, nisi
Ioannes secundus, ille Orientis ex-
plorator, Bonæ spei dici maluisset)
qui Indiam petunt, rabiem perhor-
rescere. Neque vanus fuit huius na-
uigationis metus. iam reflexo ex
meridie cursu in Orientem proce-
debant, cùm ecce atrox procella
suboritur, qua tempestiuè vsus Gas-
par, ventis licèt obstrepentibus, a-
liquoties ex re nata magna utilitate
dixit. Nam super illis in simili casu
verbis: Propter me exorta est hæc
tempestas: proijcite me in mare: eos
omnes acriter reprehendit, quorum
fortassè peccata ventos ac mare
prouocassent: quæ, si tranquillita-
tem cuperent, in mare lachryma-
rum essent ex animi sentina demer-
gen-

genda, ac salutaribus poenitentijs animi fletibus eluenda. Monuit insuper accuratè, quod esset tali tempore cuiusque secum, & cum offenso numine officium; quæ partes item essent singulorum in communi periculo pro salute communi, ne fortè cuiusquam ignavia cum ventis marique conspirans vltimum cunctis discrimen accerferet. Rogavit deinde, vt metum quisque suū dissimulans ab infanis clamoribus abstinere, diuinam opem taciti secum ipsi à Deo cordis scrutatore implorarent, ne alij alijs terrori, omnes omnibus maius parerent detrimentum.

Ea Gasparis monita non modò in præsens malum opportuna fuere & salutaria, verùm multò magis ad impendentem grauiorem longè tempestatem vectorum animos præpararunt. Hæc enim, vt atrox esset, quia minùs diuturna, tolerabilis erat. Omnia enim breuia etsi maxima sint, leniter feruntur. Verùm vixdum ab ea respirarant,

B. 6

cū

cum die quodam (è viginti, quibus
 in superando promontorio labora-
 runt vno) sub noctem alia recru-
 duit, atque vt in morbis solet, ita
 maius fuit recrudescantis procellæ
 malum: quo in certum interitum
 acti, in infaustum quoddam pro-
 montorium (Epicteten vocat ipse) fe-
 rebantur, nisi animaduerso pericu-
 lo, omninò admirabiliter emerfis-
 sent. Non tamen periculi huius ter-
 minus fuit, sed initium: quippe ita
 tumultuari toto propè triduo coe-
 pit mare, vt nauticis rebus assueti
 assererent, nihil vnquam se simile
 expertos: & subinde fluctus vnus è
 transuerso irruens in nauem impe-
 tu facto insiliit, quo tantum aquæ
 acceptum, vt iam demersi sibi om-
 nes esse viderentur. Metus verò hic
 adegit è vectoribus vnum, vt ad Ga-
 sparem adiret, poenitentia Sacra-
 mento se ad moriendum compara-
 turus; quem in eo motu breuiter
 pro ratione periculi pergula inni-
 xus audiuit, à quo deinde acce-
 pit, de nauis salute conclamatum,
 nisi

*Fortitu-
 dinem a-
 nimi in
 tempe-
 state o-
 standit.*

nisi Deus præter naturæ ordinem succurreret: quare intellecta, ne socijs quidem monitis, ne quem fortè imminentis mali metus perturbaret, in superiora conscendit, ut si moriendum esset, non nisi stans in acie moreretur, & iam propè naufragis alteram metancææ tabulam porrigeret. Erant omnes mortuis similiores quàm viuis, in formidabili mortis expectatione defixi; Gaspar, expulso metu, bono omnes animo esse iubet, quem ut audierunt, ad eum, velut ad sacram anchoram, concurrerunt; atque ut morituris familiare, quod semel arripuerint, firmissimè complecti: ita Gasparem omnes circumfistere, ut si in eo salutem desperatam essent reperturi. Neque defuit ille vel sibi, vel cæterorum de se opinioni. subito etenim aqua lustrali consuetis ritibus consecrata, aquam aquæ opponens, mare furibundum, velut dæmonio agitatum, expiauit: deinde ad preces conuersus, Psalmis, quos Poenitentiales vocant, ac litanijs, Dei Sã-

etorumque opē ipso praeunte omnes implorarunt. Ea res, hominum animos metu dissipatos, plusquam mare composuit: nam durante nihilominus procella, animum collegerunt, ad eamque perferendam facti sunt fortiores.

Sedata iam turba, Praefectus Gasparem rogat, ut sibi ceterisque, qui ad clauum stabant, adsit, quò verbis animos aliorum suumque cibo corpus subinde confirmaret. Maior enim ac formidabilior naufragij pars supererat toleranda. quæ enim hætenus narrata sunt, diurnis horis; quæ sequuntur, nocturnis contigere: quo tempore tenebræ ipsæ per se terribiles consilium ex animo, res etiam auxilio futuras ex oculis eripiunt. ergò eò tandem intumuit & infrenduit pelagus, ut Gaspar tanti animi vir non dubitet asserere, nihil ab hominibus conspici posse maius, si eos excipias, qui cum æternis illis inferorum cruciatibus, velut cum continua tempesta-

te,

te, conflictantur. Totam eam noctē in oratione socij reliqui sanctissimè & constantissimè traduxerunt; Gaspar in actione: quam tamen actionem profundissimam fuisse rerum diuinarum contemplationem, ex literis ea de re ad socios datis colligere licet. Egò verò, ait, ista nocte multa Domini arcana penetraui: neque cuperem aliàs in morbis aut inferni commentationibus maiorem animi sensum experiri. Quanto ergo putamus eum pietatis sensu perfusum, qui eius tam incensis desiderijs votisque satisfecerit? Hæc porrò sedulus id temporis agebat: venientes è transuerso fluctus triplici cruce retundebat, sacris signis sacra verba coniungēs: Christus viuit, Christus regnat, Christus imperat, Christus nos ab omni malo defendat. Ac tanti erant subinde ventis miscentibus aquarum vortices, vt Gaspari necessariò gubernator fuerit admonēdus, ne aucto cæterorum metu, ipse formidinem præ se ferret: viderat enim

enim

enim eum venienti cuidam vndæ propè cessisse, & animum vnà pæne cum nauticis armis abiecisse. quippe illa nauim, velut expugnatam occupans, ad ipsam arcem, id est, ad eos, qui in clauo stabant, iam attigerat: sed tamen hic fuit illius tragœdiæ extremus actus: nam paulatim mare sedari, ventus subsidere, omnes exultare, & grates Deo referre coeperunt. Verùm reliquias facinorum Gasparis, velut è naufragio tabulas, colligamus.

Eo tempore opportunè vsus effecit, vt mulieres omnes (vt ipse vocat; ego melius scorta dixero) cum Deo in gratiâ redirent: è quibus vna cæteris & pertinacior & impudentior dedit man⁹. Eâ Gaspar sæpè antè, vt à peccâdi cōsuetudine desisteret, & peccata fateretur, orauerat, nunquam exorauerat; quin potius quodā die meretricio ore cum eo rixata, vix vngues ab illo, & violentas manus abstinerat. Sed hoc illam tempore aggressus; Age nunc ait, quoniam hac tempestate præses
adi-

adimus vitæ periculum, antequam
in infernum deturberis, quod toties
frustra suasi, perficias: cui ut fa-
ceret, metus magis quàm Gaspar
persuasit; fecit tamen, & à malo de-
bitore quidquid potuit extortū est.
Iam igitur ventus, qui cum naui no-
stra in gratiam redierat, à puppi il-
lam è voto propellebat; sed pæne
tantum fuit eo secundo periculi,
quantum sæuiente terroris: nam
ex aduerso insulæ S. Laurentij cūm
eminus ignem conspexissent, ti-
muerunt ne terræ propinquitate,
aut vado, aut scopulo, quòd iam e-
uaferant mortis discrimen, rursus
adirent. Ignem illum stellam arbi-
trabatur gubernator: sed naui ma-
gister metu prouidus, Deo interiùs
stimulante, bolide immissa nauim
in scopulo stare deprehendit. Ex-
plorasse saluti fuit: nam vix octa-
uam horæ partem ab interitu abe-
rant, qua expleta, naui vi venti di-
rectè in syrtes acta, in frustra ipsa; o-
mnes in mare defilijsent. Itaque
mutato repentè cursu, rebus adhuc
inte-

integris, tutiorem viam ineunt: sed neque tum omninò tutis esse licuit, cum Insulas, in quibus nuper nauis vna perierat, nubes opposita teget; in quas recto cursu incurris-
sent, nisi iā tot periculis cautiores ē summa naui ex allisione fluctuum, id quod erat, collegissent. Inde tot perfuncti laborib' & periculis Mozambicum 16. Iulij secundo cursu tenuerunt; nemine, quod mirēre in tanto itinere & tot periculis, quod rarissimum est, prorsus desiderato. Quod quidem ē vectoribus multi, & prae reliquis ille, de quo dixi, Gasparis admirator & imitator, eius ac cæterorum curæ in subleuandis agris acceptum retulerunt.

CAPVT VII.

Mozambici agros cum socijs curat.

MOZAMBICVM, quod est sæpè opportunum in Indiā nauigantibus refrigerium, appulerat nauis eo consilio, vt quod procella quassauerat, ad reliquū itineris conficiendum firmaretur. Nō

me

me detineo in describendis ijs locis, quæ necessariò nominantur; & consultò. cantatum iam sæpè est inter, & Tursellinus noster in Xaenrio id abundè visus est præstitisse. Ante igitur quam in terram, gratum nauigantibus receptaculum, omnes exscenderent, vltima quam habuit in naui concione Gaspar, satis ex ægrorum numero labores suos, suorumque coniiciens, reliquos in partem statuit aduocare. Itaque præsentem & communem necessitatem exponens rogat vniuersos, vti quisque qua posset ægrotantibus subueniret. notam esse loci egestatem, ijs ferè carere, quæ valetudine aduersa laborantibus ad solatium expetuntur; ac proinde se pauperum more pro ægris stipem corrogaturos. Nec nihil profecit: hypotrimmata, tragemata, & id genus condimenta, farinam, legumina, & alia quædam, quibus regio caret, erogata, ac nummorum quoque summa, quinque circiter aureorum non tenue ijs in locis, exhausto iam propè

propè viatico, adiumentum. Hæc in
 naui, plura etiam postmodum in va-
 letudinarium à victoribus vltro
 delata. His auxilijs vtcumque in-
 structi focij ægros ferè centum &
 viginti in hospitem ægrorum do-
 mum asportant. Adfuit exscenden-
 tibus arcis Lusitanæ præfectus, Fer-
 dinandus Sofa, qui Patres officiosè
 salutatos in domum suam cogita-
 rat abducere: sed illi gratijs enixè
 actis valetudinarium, atque Dei do-
 mum, vti nominabant, prætulērunt.
 Itaque ab eo illuc deductos noso-
 comij curatoribus impensè com-
 mendat, & omnia pro eorum arbi-
 trio liberaliter ægris dispensari iu-
 bet. Adfuit ibi quoque loci Vicari-
 us, qui Patres, iam ibi agere certos,
 amicè monet, vt ægrorum respira-
 tionem studiosè vitent, ne quam v-
 nàluem, quod paucis antè annis
 Xauerio ibidem accidisse narrabat,
 acciperent: eo in loco contagionis
 nullum genus deesse. Verùm Deo
 protectore tuti ad ægrorum curam
 aggradiuntur, partitoque in singulo
 onere,

onere, solus Gaspar intendebat vni- *Gasparis*
 uersis. Gagus & Fernandez cibos è *& socio-*
 medici præscripto; P. Gonsaluez spi- *rum in*
 ritales ægris ferè cupedias appone- *agris cu-*
 bat; Gaspar Oeconomus, Gaspar *randis*
 Coquus, Gaspar à concionibus erat. *studium.*
 Et conciones, quas inter ollas me-
 ditabatur, habebat perutiles; eodē
 diceres, quo cibos, foco excoquere:
 sed potius diuini amoris igne, quo
 succensus in hominum pectora du-
 ra, & frigore stupentia, eundem il-
 lum mittebat. Ita varijs ipse & so-
 cij in proximum obsequijs erant
 occupatissimi. nam modò aquam æ-
 gris ostiatim, cuius magna erat in-
 opia, Dei interposito nomine, con-
 quirebant; mox moribundos oleo
 sacro vngebant, mortuos sepelie-
 bant, mortuorum vestes in egenos
 diuidebant. Nec sanis tamen deerāt:
 quorum tantus erat confiteri volē-
 tium numerus, vt hoc nomine sibi
 Deoque gratuletur, quod nunquam
 satisfieri potuerit vniuersis. Dispu-
 tatum quoque ab ijs seriò ac sæpè
 cum Saraceno quodam nobiliore,

ex

ex ijs, quos Xequæ vocant; deditque sæpè manus fidei nostræ veritate cōuictus: sed vt amplecteretur quod probabat, aureis auaritiæ, & aërijs honoris compedibus retentus, adduci non potuit.

Ea erat per totos sexdecim dies, quibus ibi substiterunt, vita socio- rum plena laborum, quietis vacua: adeò, vt P. Gonzalez se ac socios toto spatio illo non interdiu, non noctu somnum cepisse scripserit. tam breue equidem spatium ad quietem supererat, vt nullum potuerit appellari. Firma tamen omnes valetudine utebantur, quod in proximorum corporibus curandis & animis expiandis respicerent in remuneratorem, eundemque in illis, cum gaudio cælestique solatio, vt Gaspar in literis meminit, cerne- rent & complecterentur. Vulgare inter omnes erat, Patres ex alia qua- dam materia compositos, à quibus quieti tantillum temporis datum in maiori labore tereretur: cum in- terim vires vnà cum labore cresce-
re vi-

re viderentur. Sed nimirum quos piget experiri, cruces, ut ait Bernardus, vident, vñctiones non vident.

Interea dum Mozambici à cæteris respiratur, visa est naus altera tempestate distracta aduenire. concurrunt Patres, Galegam, qua cæteri vehebantur, rati: sed nimirum plus spei, quàm rei fuit. Galega siquidem, de cuius cursu infrà pluribus, quinto pòst die demum appulsa est; hæc autem à Spiritu Sancto appellata vehebat duos è Dominicana familia, quos suorum vice amplexati, in laboris socios admiserunt: à quibus scribit Gaspar multum & ægris, & nostris auxiliij accessisse, cum egregia illorum Patrum virtute, atque omnium approbatione. Iam resecta naue descendendum erat, & ægri tamen adhuc supra centum decumbebant: qui ubi senserunt profectionem apparari, Gasparem, quem omnia posse apud primores norant, rogant, & Dei nomine obtestantur, ne se omni humana-

48. VITAE GASP. BARZAEI

humano auxilio destituat: scire illum aquam deesse, nummos in ærario valetudinarij nullos, palmetum vnicum, tenue auxilium in manibus Præfecti Sosæ, quod vendi posset, superesse; & vt non deessent nummi, panem ipsum ne valentium quidem, quanto minus ægrorum epulas istic reperiri. Panis enim non erat alius, quàm velut è milio, Mocaten vocant. Non erat ad emolendum Gasparis animum, tot opus argumentis, quæ ingeniosa facundaque necessitas congerebat. Itaque nauium Præfectos adit (apparet plures alias ab ijs naues ibi repertas simul in Indiam nauigasse) asseritque se ac suos non nisi cum ægris discessurum. Difficile non fuit occupatis iam viri sanctitate animis, quod volebat, persuadere: igitur se in eius potestate esse; pro arbitrio ægros in naues partiatur; se & libenter & lautè habituros. Emanuel de Mendoza, quinque nauium Præfectus, viginti ex desperatissimis sibi dari voluit; sibi ac suis Gaspar, qui superari

rari
quos
suis
quor
cessu
cti. I
Galeg
diebu
cum e
xit. I
bico f
rò ac
ralita
stenta
bus, r
eorum
ter ve
tionis
rati p
sidera
luti

rari nollet, triginta pauperrimos: quos omnes in cymbam impositos suis enixè commendauit. Pauci, quorum salus ac vita certò mari cessura erat, in valetudinario relictì. Ii erant septem aut octo, quos Galega posterius adueniens, & sex diebus ibi subsistens curauit, & secum eos, qui vehi potuerunt, aduexit. Itaque primò Augusti Mozambico soluitur in Indiam. Gaspar verò ac socij triginta suos mira liberalitate & cura in Indiam vsque sustentarunt, mirantibusque omnibus, renouata est de cibariorum in eorum manibus incremento, inter vectores vulgata initio navigationis opinio. Toto eo itinere curati propè oēs, pauci omninò desiderati, & illi quidem tanta spe salutis obierunt, vt ne desiderari quidem posse meritò viderentur.

C

CAPVT

Gaspar cum socijs Goam tenet.

MOZAMBICO Goam non gentarum ferè leucarum ter secundo cursu, null memorabili discrimine in assidu pietatis labore Patres nostri confecerunt, ac die Septembris secund vel tertio Goanum portum summ omnium gratulatione tenuerunt Gasparis quanta fuerit lætitia, e prioribus facilè potest coniectari. Qui enim sic exultauerit in India destinatus, quantis putamus lætiti incessisse iam in Indiam delatur Goæ erat eo tempore B. Xauerius quo propter Iaponicam expediti nem, quam collecta in varijs Indi partibus permagna messe meditetur, ad res componendas redierit ac iam Cōmorinum cogitabat, cēs Christo genitos prouidus par reuisurus: sed opportunè de nou sociorum auxilijs admonitus à quibusdam, qui nauem nostrā Mozambici reliquerant, iter paucis dieb

pr

præuenientes, tum vt eos videret,
tum vt de Societatis in Europa sta-
tu quærendo, animo suo indulgeret,
statuit eorum aduentum præstola-
ri. Quos vbi aduenisse cognouit, in-
terim dū rebus de more compositis
exscendendi facultas fieret, misit,
qui eos amicissimè suo nomine sa-
lutaret, & tam diuturna nauigatiōe
fatigatos submissis è Collegio, quæ
visa sunt opportuna, recrearet, si-
mulque mandaret, vt cūm primum
possent, in Collegium properarent,
in Francisci, plurimum eorum
conspectum cupientis, amplexus
ruituri. Nec erat, quod multum vr-
gerentur, vel terræ vel Francisci
desiderio incitati. In Collegi-
um igitur, cui à Diuo Paulo nomen
est, quarto Septembris deuenie-
runt: in quo mutux gratulationis
officia sensusque animorum ani-
mis potius quam verbis metiamur.
Quid enim est, quod aggrediamur
explicare, quod ipsi qui senserunt,
facere se non posse negant? Ita enim
Gaspar: Profectò, fratres carissi-

mi, dici non potest, quantum in animis alacritatis senserimus; neque caritas P. Francisci satis explicari. Sedato iam paululum in mutuae gratulationis officijs, recreandoque corpore Patrum ac Fratrum illo, ut ita dicam, tumultu caritatis, P. Franciscus ad audiendum Societatis in Europa statum se accingit. Multa de B. Ignatio, de P. Simone, de cæteris Patribus, de Collegijs, de numero sociorum; sed de virtute fructuque maximè inquirebat.

Et ut melius huius colloquij suauitas intelligatur, dicam ea, quæ Paulus del Valli altera naui postea veniens de suo cum B. Xauerio colloquio referat. Is posterius appulsus ad Xauerium in Commorinum, quò iam profectus erat cum literis missus, de suo cum B. Xauerio congressu, quem Cocini ex Commorino redeuntem reperit, scribit in hæc verba: Sed quis poterit explicare, quantum splendoris anima mea ex isto congressu receperit? quis vnquam hoc dicat, nisi tenuibus

tenuibus verbis? Iste verus est Dei
 feruus, similē illi haftenus vidi ne-
 minē; non sermone solum, sed aspe-
 ctu mortales ad desiderium Deo
 feruendi incendit. Os illius nun-
 quam non hæc verba profert: Be-
 nedictus sit Iesus Christus; ac tan-
 to in Deum amore & feruore, vt se-
 cum agentes inflammet. Dies quin-
 que simul fuimus, è quibus horas
 viginti non exceperis, quibus simul
 non fuerimus. Non expletur de so-
 cijs, deque Societate, de Prouincia-
 le (P. Simone Roderico) sed potissi-
 mum de P. Ignatio percunctando:
 quibus diebus expletis ille Goam,
 ego Commorinum petij. Hæc Pau-
 lus. Si secundum illud colloquium
 ita suaue ac diuturnum fuit, quale
 putamus illud prius cum Gaspare
 ac reliquis, rebus tum planè illiba-
 tis? sed nauium alteram eiusque
 casus, vt promissum est, bre-
 uiter attinga-
 mus.

CAPVT IX.

*Altera quoque nauis Goam
appellit.*

QVAE simul soluerant naues, non simul nauigarunt, sed dissentientibus ventis altera alteram citò dereliquit. E regione Canariarum Insularum discessio facta est, & excitato in naui igne, periculi causa, an indicij, vt se rursus coniungerent, incertum, magno moerore ij, qui alia naui vehebantur, potissimum Patres, affecti fuerunt. Sed felici cursu & secundo vëto (vt Paulus del Valle in narratione itineris sui ad P. Ludouicū Grā, Rectorem Conimbricensem) perpetuò vsque ad Promontorium Bonæ spei vsi, venerunt, & quidem, quod rarò contigit, exeunte Maio, citatissimo planè cursu. Sed in errore naucleri fuit infortunium. è tribus enim supremis nauis moderatoribus nemo hactenus in Indiam cū ea venerat potestate; atque ita in eleuatione poli capienda titubauerunt,

runt, & cum ducentis à terra leucis abesse dumtaxat se crederent, mille & eo amplius aberant. Itaque ad iter vnde aberrauerant redituri, ventum quoque velut errori fauentem habuerunt, ita vt triginta dierum spatio mille & amplius leucas confecerint: inde superato promontorio, cum iterum non nihil aberrassent, mox in viam redierunt, malacia quatrimum solum eos detinente. Atque hætenus non infeliciter; sed pridie quam tenerent Mozambicum, propè in portu passi naufragium, cum ab eo septem non amplius leucis abessent, & in anchoris starent; quod iam sibi nauarchus malè metueret, ne ab aqua destitueretur. Neque frustra. iam enim in scopulo stabat naus; quod bolidè demissa, quia plenus erat æstus, nauarchus non aduerterat: verū eo paulatim recedente, sub quartam noctis horam naus subito ad scopulum alliditur. Et primus quidem ille impetus parum terruit causæ ignaros.

cum enim ex eo è tormentis vnum excidisset, in illum casum concussionem naus deiecerunt. at cum ià secundò naus impingeret, territi iam permulti coeperunt id quod erat suspicari. Interim qui naui præerant, studiosè quà profundius esset æquor explorabant, vte a parte die insequenti discederent: quod cum facerent, non procul à Patrum tuguriolo asseruit è nautis vnus, stare in sicco nauem, quem cum nauarchus mendacij impotenter arguisset, permisit Deus litis sedandæ causa, vt iam tertiò sic naus impingeret, vt è suis vncis ac retinaculis omnibus clauus integer exilierit. Inde à lite ad salutis curam versi ad clauum accurrunt: sed altero etiam impetu plane etiam è loco suo excussus est; oneraria contremuit, omnes præsentis mortis imagine propè obstupuerunt: tanto enim impetu allisa fuerat ac tanto fragore, quanto turris aliqua corruisset. Hic P. Antonius Gomez cum insigni religione protulit vnum

num è D. Vrsulæ sodalibus sacro-
 sanctum cranium, quod ex Euro-
 pa Goam deferebat, atque vniuer-
 sos ad implorandam hac patrona
 diuinam opem hortatur; altera ma-
 nu sacrum pignus gestans, altera o-
 mnes ad spem salutis inuitans: tum
 permulti cereis incensis Patrem
 cingentes, eas quisque preces fun-
 debat, vota que faciebat, quæ cui-
 que necessitas, grande pietatis ad-
 iumentum, suggerebat. Tandem v-
 bi quintò imegisset naus, mirā-
 biliter è vadis emerfit: mirabili-
 ter, inquam. nam inter duos vtrim-
 que scopulos iter diuino planè
 ductu cepit, ita angustum, vt ne qui-
 dem naus latera caperet. Itaque na-
 uis nullo adiuuante mortaliū, in
 alteram partem ita sese depreſſit, vt
 tantum non aquam hauriret, quò
 aduerſa parte ſublata in arctum
 quodimmodo ſe contraheret; at-
 que ita euasit, vt ipſa naus verè,
 quod de argo finxerunt, videretur
 animata. Sed nondum prodigiorum
 finis. ſupererat clauſi cura: quem

*Sodalium
 D. Vrsu-
 la vniue-
 ſum caput o-
 mnes ve-
 nerati o-
 pem cali-
 t' impe-
 trarunt.*

cum suo loco nulla arte restituere potuissent, ac iam de tenendo portu desperarent: Agite, inquit P. Gomez, ac etiamnum postremo in huius virginis nomine tentate; si neque sic fieri potuerit, illius erit nos etiam sine clauo in portu securo collocare. Dixerat. atq; illi parendi magis studio quam spe rei perficiendæ iterum connituntur, nec magno negotio perficiunt, facile sentientes vim aliquam diuiniorum vnà cum suis conatibus concurrisse. Inde posttridiè, sexto videlicet Augusti, Mozambicum lati tenuère, quinto post diè quâ socij discessissent, & mox in valetudinarium pari studio ac labore eiusdem disciplinæ socij se contulerunt; soluentesque iterum Goam versus Augusti duodecimo, illatis quoque in nauim ægris, & suis, & ijs, qui iâ post alterius nauis discessum spẽ tolerandi maris præbebāt. Eo in itinere neque cum scopulis, neque cum mari, sed cum fame ac cibariorum penuria, lento quidem, sed immedicabili malo.

malo est confictatum. Patres certè, ut de reliquis taceam, quorum annona inopum agrorumque fuerat, eò redacti, ut eam pretio comparare oportuerit, saluti fuit vniuersis portum tempori tenuisse: nam si ad eam moram, quam fecerunt, dies non plures quindecim aut sexdecim accessissent, erat iam de omnium vita conclamatum. Goam ergo ab his malis respiraturi, aduecti sunt octauo vel nono octobris. Franciscum illi quidem non inuenerunt; iam enim in Commorinum concesserat: sic tamen à reliquis sunt excepti, ut facile Xauerij, quem breui expectabant, desiderium tolerarent.

CAPUT X.

Quàm multi è Gasparis nauis Societatem petierint.

GASPAR EM in terrā egressū cum socijs ad Collegium usque prosequuti sumus: iam in posterum ea dicenda erunt, quæ Goæ, quæ alibi ad Dei gloriam aggress-

aggressus est ac perfecit. Sed ante-
 quam incipiamus, nauigatio hæc
 admirabili ccleusmate & epiphor-
 nemate concludenda, non tam ver-
 borum aut sententiarum, quam
 factorum. Et ego sanè vbi legi, ob-
 stupui, & incredibilem propè rem
 ratus. diligenter expendi; piguisset-
 que referre, quod fucum veritati
 addere facilè videri possem, præfer-
 tim illis, qui ex se alios metiuntur,
 nisi, qui eidem naui præerat, P. Mel-
 chior Gonsalvus rem sigillatim re-
 tulisset. Ea res est, tanta nobilium
 conuersio, vt ad Societatem horum
 Patrum, & vt constat, Gasparis præ-
 fertim, cuius sine dubio supra cæ-
 teros virtus enituit, exemplo, se-
 lecta nobilitas inclinarit. Itaque
 Patres in collegium venientes,
 veniebant cum exultatione, por-
 tantes manipulos suos: ac præ-
 ter eum, de quo suprà, Ludouicum
 Gonsaluez, vel alio nomine Men-
 dez, quem in epistola ab eo in Lu-
 sitaniam data constat Societatem
 non petijisse solùm, sed & impe-
 trasse

trasse. Hi cooptari in Societatem petierunt; an ea potiti, quoniam de hoc filetur in Patrum litteris, præteribo. Atque inprimis Præfectus maximus eiusdem navis; haud dubium, quin Ioannes de Mendoza, ille Gasparis in Christiana pietate discipulus, de quo aliàs sæpè: alius item arcis tota India maximæ Præfectus, qui sic à Consaluo describitur, fortasse munere, quàm nomine notior futurus: tertius erat in utroque iure Doctor, quem ut Lusitanis indicet, scribit fuisse P. Urbani socium: quartus fuit is, qui alicui, (Præfecto, ut existimo) à secretis erat, & litteris ac virtute præstabat. His addit sororis Baronis Daluito filium Didacum Lobo nominatum, Idem filium quoque commemorat Præfecti Carceris Africani, quem quidem ex alijs Gasparis litteris voti compotem factum constat, cū pluribus alijs, quos ille nominat: quibus tres alios nobiles adiungit, præter alios multos inferioris notæ, famulos tamen regios, aptos omnes

omnes ad Societatis nostrae munia exercenda. Illi tum omnes domi, ut vocationem suam diligentius excuterent cum hæc scripsit Melchior, sese Societatis nostrae commentationibus ex B. Ignatii præscripto exercebant. Hi omnes an in Societate accepti fuerint, constare mihi non potuit; neque multum ad rem facit. ad Gasparis enim ac sociorum laudem satis est Societatis institutum petiisse, licet fortasse iustis de causis ex ijs aliqui, quod vero propius videtur, non impetrarint. Et certe non est quod miremur eam, quæ suprâ commemorata est, in nautica plebe morum commutationem, cum tanta fuerit in viris nobilibus, lautè & pro arbitrato vivere assuetis, ad omnia deferenda, Christi quæ sequendi vexilla, non sine omnium admiratione, & magna procul dubio.

Xaverij gratulatione,
facta permutatione.

CAPUT

CAPVT XI.

Goa cum fructu incipit laborare.

INCENSO Gasparis in vinea Domini laborandi desiderio nō defuit Xauerus: quippe vix aduenerat, cū illum in quartum ab aduentu diem vt concionem paret, commonefecit; hoc potissimū consilio, vt eum, de quo tam multa aliorum relatu acceperat, corā exploraret: & quia in Commorinū properabat, non longius quieti ex nauigatione tempus licuit concedere. Is dies erat Natali Deiparæ sacer Indiæ, propter tantum diuini verbi præconem auspice Virgine MARIA auspiciantem verè ominatus. Cōcio erat in D. Pauli æde Societatis nostræ habenda; & nescio qua de causa Franciscus Gasparem ante monuit, vt elata voce vteretur: fortè, quòd vir ita demissè de se sentiens, non sine pudore videbatur in celeberrimum Indiæ pulpitu subiturus. Aduenit dies, concionatus est: & quo successu? ab eo audiamus, qui

qui laudum suarum egregius buccinator primæ suæ concionis gratulationem Asiæ & Europæ voluit esse communem. Scribit enim in Lusitaniam, se ita concionatum, ut vir quidam grauis è nostris Patribus vni dicere nõ dubitauerit: Deus bone, quorsum nobis ex Europa virus istud! neq; hoc satis: sed ne fortè testis ille parum sapuisse videretur, suæ quoque concionis improbatorem retulit Xauerium, cui dicit etiam à se non fuisse satisfactum; itaque abeuntem statuisse, uti nocturnis horis quotidie tandiu vocem in eade exerceret, dum altius loqui didicisset: multi enim in concione, quam frequentiore hominis è naui fama fecerat, loquentem non potuerunt exaudire.

*Gaspar
sui con-
temptum
quàm a-
mauerit.*

- Quilibet profectò tacuisset, aut verecundiam, aut aliud quidlibet culpasset; verum ecce quibus heroicis virtutum officijs, & submissi in primis animi, ad magna omnia viâ sibi præmuniebat! Sociorum nemo, præter eum, de hac concione abie-

et è

Etè meminuit, sed nè meminuit quidè:
quamuis vix vllus ex India scribe-
bat illis temporibus, qui non hono-
rificè de Gaspare meminisset. Itaq;
primam eius in Europa in illo scā-
no domus, & primam in Asia con-
cionem comparemus, illam risu,
hanc propè etiam execrationibus
exceptam fuisse videbimus, quam
tamen postmodum auctore Deo ipsi
homines tantoperè comprobarunt.
Sed nimirum voluit Deus Gasparè
docere, vt in tanto quem pòst ha-
buit applausu suarum primarum
semper concionum meminisset,
& reliquos instruere, ne concionis
fructum in auditorū applausu col-
locarent. Fecit itaque Gaspar impi-
grè, quod à B. Xauerio fuerat impe-
ratum, donec aliorum Patrum iudi-
cio satisfacere videbatur vniuersis;
sed de concionum Goæ fructu, suus
erit ex professu dicendi locus.

Non sufficiebant Gaspari, quem
plerumque, qui ex India scribebant
Patres, infatigabilem vocabāt, heb-
domadariæ conciones; domi insu-
per

per tres lectiones legebat, easque ita diuersas, vt non facilè alio modo, quàm caritatis igne coalescere potuissent: Grammaticæ vnā, Philosophiæ alterā, tertiam denique ex Prouerbijs lectionem quotidie prælegebat. Interim breui pòst tempore Xauerius in Commorinum, quod iter iam tantisper distulerat, proficiscitur, P. Antonio Lanciloto interini, dum P. Antonius Gomez Rector futurus appellat, Prorectore constituto: qui cùm, vt diximus sub initium Octobris aduenisset, mox tradita ei à Patribus, mandato B. Xauerij, Collegij cura, suum ipse munus accepit, & suis concionibus, vt erat faciendus iuxtà ac eruditus, plurimùm permouit vniuersos, craniūque illud virginis, vnius ex vndecim millium choro, sollemni pòpa in ædem nostram deportatum coli & ornari curauit. Angebatur quotidie populi pietas, quam quisque pro virili promebat, & cum pietate Patrum quoque labores augebantur. nullus erat confitentium

finis,

finis, ita ut illorum zelo propè infinito non deesset plebis & omnium ordinum multitudo: sed præ omnibus indefessus Gasparis in cæteris officijs ac præsertim in concionandi studio, labor, quò me iam vocat ratio instituti.

CAPVT XII.

De concionibus Gasparis & earum fructu.

NON terruit Gasparem infelicioꝝ primæ concionis eueñtus, sed currentem incitauit: tum enim est visus sibi tutò ad splendidum concionatoris munus accedere posse, ex quo non splendorem, sed obscuritatem esset consecuturus. At verò omninò præter opinionem cecidit. Nam ex seruatoris sententia necesse fuit, eum, qui tot se modis abijceret, ijsdem gradibus attolli. Itaque cœpit ille concionari, sed iam non, ut solebat, timidè, verùm tanta spiritus libertate cum Christiana modestia coniuncta, ut omnibus, qui eum antè nouerant, esset

esset stupori, & facile ex ipsa quoq; facundia diuinum aliquid inesse colligerent. Dicebat homo externus Lusitanicè ita eloquenter, vt neque peregrinum aliquem sonum, neque dialectum patriam quisquã auersaretur; quod eo magis mirum est, cum in Lusitania ita loqueretur, vt ne spes quidem discendi aliquãdo affulgeret: sed is, qui linguarum donum Apostolis contulit, hunc Apostolicum planè virum eloquentia Christiana donauerat; quam tamen malo, fructu animorumque permutatione, quàm schematibus tropisq; metiri; qua in re rectè sacri nostri Oratores, vt garrulæ antiquitati de verbositate concedant, semper superarunt.

Difficile esset, ac fortassè ne cōmemorari quidem possent omnia, quæ suis Gaspar pro concione persuasit: peccata, quæ licentia morum publicè grassabantur, iuramenta, odia, fraudes, ita compressa, vt in domicilij latebras ea vitiorum retruferit vniuersa, plurima etiam pro-
scri-

scripserit: unde factū, ut malè par-
 torum restitutiones essent quoti-
 dianæ, voluntariæ castigationes or-
 dinarię, orandi studium in plurimis
 iam vulgare. Custodiæ quoque, quæ
 ferè facinorosos homines coërcent,
 ita ab eo constitutæ, ut fæx populi
 labes omnes animi sacra cōfessione
 crebrò detergere, Diuos omnes Li-
 taniarum quotidiana recitatione
 inuocare, honesta fari, abstinere in-
 honestis & iuramentis sollemne
 haberet. Hæc autem, proposita pec-
 canti poena, bene monenti præmio,
 duabus nimirum rebus, quibus om-
 nis respublica continetur, breui ab
 iniquis æqua impetrabat. Neque hic
 fructus dumtaxat concionum erat:
 tota eius vita, sermonesque & col-
 loquia, utpote pietatem spirantia,
 plurimū proficiebant in proxi-
 morum salutem. Erat ex ijs, quales
 B. P. N. optabat, qui semper ædifi-
 cant, destruunt nunquam: ea inquā
 morum compositione, ut tantum
 esset in factis exempli, atque in di-
 ctione doctrinæ.

Ad-

*Quanta
in Gas-
paris
verbis
efficacia.*

Adfuerat die quadam agenti animam viro copioso; ibi cum tanto animi ardore de opum contemptu, quas nemo est, qui non ea hora sæpe ferio contemnat, agere coepit, ut egredientem vir alius, qui fortè adfuerat, item copiosus insequeretur, iam ita affectus in fortunas suas, ut ipse Gaspar. Nam illius arbitrio cuncta, cum herede careret, duxit permittenda, solamque sibi animæ salutem & veras ex meritis opes conquirendas. Itaque hominem iam vna cum coniuge expiatum pauperum procurationi præficit, eius liberalitate ita usus, ut tamen munificentiam donantis arbitrio permetteret. Atque is bellè suo munere perfunctus paullatim suas opes pauperum & ægrorum manibus deportatas, eò quò ipse quoque aspirabat, præmittebat. Descendentem è pulpito Gasparem ferè comitabantur aliqui, decimas quodammodo nomine concionis oblaturi: etenim ferè vnus aliquis aut plures se ad eius pedes abiciebant, ea dicturi aut facturi, quæ

quæ dicente Gaspare Dominus inspirarat.

Ita quidam diuinitus permotus ad Gasparis infimis precibus ad se vocati genua se prosternit: En, in-
 quiens, fortunæ meæ tot aureorum
 millia, domus, naues, mancipia, de-
 nique & animam meam, omnia tuo
 arbitrio permitto, vt hæc quibuscū-
 que tandem modis salua sit: opes re-
 stituantur, & mihi pereant, ne ego
 mihi; corpus hoc crucietur, & luat,
 tantum animæ saluti consulatur. v-
 re, seca, nullum medendi genus quā-
 tumuis asperum reformido, dum in
 æternum parcatur. Alius quidā pro-
 pè similis hæc etiam addidit, cupere
 se animum ad peccatorum purgati-
 onem amaro aliquo Pœnitentiæ
 pharmaco præparare: quod ille à
 Gaspare propinatum non exhau-
 sit modò, sed tantum de suo addidit,
 vt modus præscribendus esset à me-
 dico, metuente, ne quod saluti es-
 se debebat, in perniciem immo-
 deratè sumptum verteretur. Sed
 admirabilior alterius cuiusdā mo-
 tus,

*Egregia
 peccato-
 ris ad
 Deū con-
 uersio.*

tus, atq; eo maior, quòd subitò hæc vitæ Christianæ rudimenta, quæ in vitiorum extirpatione versantur, discendi studio transiliens ad ipsum statim fastigium aspirarit. Erat is, vt stirpe nobilis, ita etiam animo generosus, & audierat fortè Gasparè de diuino in mortales amore differentem, cum mox tantum eius animus è sermone Gasparis inflammato caritatis concepit incendium, vt eo iam æstuans ad Gasparem venerit percontaturus, quantum Deus mortali amare cupienti de amore largiretur: cui cùm è sacris litteris Magdalenas, Petros, & id genus amoris prodigia commemorasset, ea quæ ad hunc amorem faciunt, quærere & exequi, vir connubij legibus illigatus omni ope decernit, nec sua salute contentus, idem à familia sua contendebat, quæ exemplum heri secuta, apud Gasparem omnis vitæ anteactæ peccata deposuit: ipse verò vix à quibusdam publicis Christianæ demissionis officijs, quæ ab hominis dignitate aliena erant, vnius

ninus Gasparis auctoritate continebatur, cum diceret, ad amorem Dei obtinendum parum etiam esse, si homo in res hominum iudicio indecoras feratur, ac de mentis statu deturbatus iudicetur. Hæc & id genus alia Ecclesiastem nostrum magno animi sui gaudio consequebantur: quæ quidem tanta erant, ut referri omnia, etiam ipso teste, non possint sigillatim. Ac ne quis fortassis humanæ industriæ plus æquo tribuēs, hæc admiranda concionum effecta diuturnæ comparationi Gasparis arroget, operæ pretium est videre, quàm frequens ac pænè totus fuerit in concionando. Hebdomadis singulis solemne illi erat quinies aut sexies concionari, sæpè etiam sæpius; & aliquando pænè toti succedentibus sibi mutuo diuersis concionibus abibant dies: in templis varijs, in custodijs, quin etiã ad ipsam nobilitatem in Proregis palatio sub mensam; ex quo magnus fructus sequebatur. Accedebant his propè perpetuæ poenitentium confessio-

D

nes,

nes, consulentium de conscientia
quæstiones, agrorum in nosoco-
mijs visitationes, & aliæ propè in-
numeræ occupationes, mirum vt
fuerit, vnum hominem rebus ita va-
rijs suffecisse. Sed profectò mirum
est, quantum possit, adiutore Deo,
vel vnus virtus & industria, qui se
diuinæ gratiæ blandiente corpus-
culo non subducit.

CAPVT XIII.

*Primarij cuiusdam Brachmanis
conuersio.*

QVAE hætenus commemora-
ta sunt, cum Lusitanis aut ne-
ophytis Christianis ageban-
tur: sed vt etiam de Gentilibus bene-
mereretur, opportunitatem Domi-
nus hanc suppeditauit. In carcere,
vt dixi, frequens erat Gaspar, & ad
captiuos verba faciebat, in quibus
vnus è Brachmanum primoribus,
Locu dictus, tum fortè numeraba-
tur, tanti apud suos nominis, vt in-
ter Principes sectæ censeretur. Gas-
parem ille clam ad Christianos di-
centem

centem audiebat. Itaque, quod erat, hominem à nostra religione nō alienum suspicatus omninō aggredi statuit, offendiſque permultis Brachmanibus ſtipatum, quibus ſe alterius primarij eius ſectæ viri filius, Chriſna nomine, adiunxerat. Tum Gaſpar cælit⁹ ſe ſenſit impelli ad eorum ſalutem: ſumptaque à colloquentibus occasione, de gentiliū erroribus & Brachmanum ſecta fuſè diſputatum; ex noſtra quoque lege aptis ſimilitudinibus & rationib⁹ è natura petitis ea probata, quæ ſibi confirmari cupiebant. Demū ſæpius conuiſtos Gaſpar monet, vti lucem à Deo veritatis auctore infundi ſibi petant; ſimul addidit quædam, quæ taciti ſecum ipſi ruminarent. Irriſit quædam filius ille Chriſnæ petulantia iuuenili; Locu pacatiorem omninō ac paratiorem ſe præbuit, quippe poſt biduū miſit, qui Rectori diceret, cupere ſe fieri Chriſtianum. Stupuerunt ad hæc Patres, hominem primò congressu ſuperatum manus dediffe

veritati: atque illum, ante omnia gratijs Deo actis, commendant, ei-
 que constantiam comprecantur. In-
 de Rector cum Gaspare ad eum sese
 confert, quibus gratulantibus re-
 spondit Locu, vereri se admodum,
 ne cui fortasse libertatem ementita
 religione procurare videatur. Pri-
 mū itaque secupere vt iure iustitia-
 que seruata hui' rei ratio habeatur;
 inde ita præfatus baptismum petit,
 iam certus, vt aiebat, hanc vnicam
 ad salutem, quæ cæteris rebus
 antiquior esse debet, superesse
 viam.

Homine collaudato confirmato-
 que ad Proregem Patres eo in scio
 pergunt, & ab eodem facilè impe-
 trant, vti solutum in Collegium
 Christianis mysterijs imbuendum
 abducerent. vbi ille octauo post-
 quam aduenerat die tantum profe-
 cit, vt iam baptizari posse videre-
 tur. Interim auctore Gaspare man-
 dârat Rector alijs tribus Collegij
 Patribus, cuique ex indigenis alum-
 nis socio assignato, vt in Gentilium
 conuer-

conuerſionem incumberent; & inter eos, qui ex hac piſcatione in ſagenā compulſi ſunt, fuit ipſius Locuſ ſorore nepos, & ali⁹ vir quidā inter eos primarius. Demum ubi iam ſatis inſtructus fuit, in æde D. Pauli viſum eſt ſolemni ritu eum ſimul cum coniuge, quæ iam mariti auctoritatem libens ſequebatur, ſalutaribus baptiſmi aquis expiare: & ad religionis Chriſtianæ dignitatē pertinere, vt ea res quanto maximo poſſet apparatu curaretur. Epiſcopus itaque non permiſit, vt ab alio quàm à ſe baptizaretur; Prorex verò Patrimum, vt vocant, egit magna ſua voluntate. Porrò cum in templum noſtrum vnà cū Epiſcopo ac Prorege vniuerſa nobilitas conueniſſet, feſto cantu, & ad rem apta concione, magna omnium, ſed præcipuè illius qui baptizabatur, lætitia, eſt in Chriſti familiam, vnà cum coniuge ac ſororis filio admiſſus. Locuſ, ne procul ab antiquo nomine recederent, Lucam; vxorem, Elizabetham; nepotem, Antonium no-

Baptiſmus celebris.

minarunt: quibus ita perfectis neophytos in equos nobiles impositos ad domum Roderici Gonfalez, viri primarij Lusitani, Prorex & nobilitas vniuersa cum Brachmanibus quoque permultis equestri pompa comitatur. Interim festo vel campanarum sono, vel tormentorum boatu, vicis virenti palma instratis, publicam omnes lætitiā testabantur: quæ res totos dies octo ad fidei nostræ commendationem perdurauit.

Illum deinde Prorex, quoniam ita cum neophytis agi volebat Rex Lusitaniæ, fidei quam limitum producendorum appetentior, multis honoribus & immunitatibus affectum reddidit libertati, & Tanadar maiorem, quæ dignitas erat inter suos prima, nominauit. Hanc hominis conuersionem multi liberalitati illius in pauperes arrogarunt: quippe ante fidem susceptam, ut erat fortunatus, & supra 600. pardos annuos possidebat, ita erat panè profusus, etiam in ipsos munificus

Lusi-

Lusitanos. Ex eius conuersione magnam in spem ventum est, totam illam insulam breui fore Christianā: atque indigenæ sanè plerique dicebant, filios parentis breui exemplum (tanti apud eos erat) secuturos. Ipse verò sua salute non contentus, sperare se plures ad Christianam fidem adducturum, quàm quot haberet in corpore pilos, dictitabat. Nec spem fefellit euentus: nunquam ex eo tempore in D. Pauli collegio deerant catechumeni, quibus multi sacris aquis frequenter tingeantur.

CAPVT XIV.

Profectio Gasparis in Chale.

INTERIM dum eo cursu Goæ res Christiana vel Gasparis vel sociorum sudore procedit, tristes de B. Xauerij in Commorino gloriosa, sed atroce nece seruntur rumores: faciebantque fidem enumerata sigillatim tormenta. Quod vt auditum est, subito tanta fuit Goæ comploratio, quanta in communi

*De B.
Xauerij
sanctita-
te quid
populus
senserit.*

omnium parente non fuisset. Ea res, nec alia magis aperuit, de B. Xauerio quid homines iudicarent. subito coepta sunt admirabilia opera, quæ quisque vel viderat, vel certis auctoribus audierat, aperiri: & passim dicebatur corpus eius quolibet pretio conquirendum, sanctitatis pignus futurum Indicæ vniuersæ. Nec defuit cui quinque milia ducatorum iam certum erat in eam rem expendere. Sed breui duorum Patrum ijs ex locis aduentus, P. Cypriani, & P. Emanuelis Moralez, cum rumorem extinxit. Hi de Francisco alia omnia referebant: in Commorino esse, tantoque apparatu à Christianis exceptum, ut studio ingressum Domini in sanctam ciuitatem viderentur in eo excipiendo voluisse imitari; dispersis temerè in vias ramis, stratisque vestibis, qua erat transiturus: & quoniam ne asino quidem vehebatur, sed pedes, eum in vlnas sublatum quantumuis repugnantem in ædem sacram intulisse. Ea res lætissima accidit vniuersæ

uerſæ ciuitati: ſed cum eum non ita multò poſt inde redeuntem Goæ conſpexerunt, tum demum ita exceptus eſt, ac ſi Deus illum ad vitam vtilitati publicè reuocaſſet. Interim dum adhuc aberat, vt ad Gaſparem reuertamur, in Luſitanorum arcem Chale dictam in ora Malabarica, haud procul Calecutò, à ſuo eſt Rector eo conſilio amandatus, vt iſtic Collegio locū quæreretur, cū ijs inſtituendis, qui recens in Societatem admitterentur, tum adiuuandæ oræ Malabaricæ opportunum. Tentandæ rei illius potius quam perficiendæ hæc anteuerat occaſio. P. Antoni⁹ Gomez, Rector Goanus, Proregis & Episcopi rogatu ad Regem Tanor fidei noſtræ candidatū, ſacris myſterijs imbuendum, ſe contulerat; eo in itinere, quod erat per oram Malabaricam, multi multos è noſtra Societate petiuerant; ſed cum ſatis fieri per noſtrorū paucitatem non poſſet vniuerſis, id cōſilij ceperat Rector, vt in Chale loco percommodo ad excurrendum.

32 VITAE GASP. BARZAEI

Malabria tota Collegium instituē-
dis tyronibus in spiritu ac litteris
erigeretur: quod ut perficeret, Gas-
parem iam satis probatum, & con-
cionibus celebrem eò amandat cū
potestate, ut de tota re statuat pro
arbitratu. Venit eò Gaspar, & prae-
ter reliquum inter milites Lusita-
nos fructum, breui rem eò perdu-
xit, ut iam non tenuiter posse vide-
retur inchoari: iam aedes & hortum
secundum flumen, eumque muro
conclusum compararat, quod locus
hic & amoenissimus & maximè ha-
beretur salutaris. Item 70. pardaos
annuo censu. eleemosynæ nomine
impetrarat. Interea verò dum hoc
yrget, ut erat ei à rectore manda-
tum, Xaverius è Commorino Goam
rediens superuenit, qui rem dilige-
ter excussam, adhuc operariorum
urgente penuria, iudicauit imma-
turam. Itaque non segnior omitte-
re, si ita iuberetur Gaspar, quàm ali-
quod negotium promouere, mox
rem totam panè in exitu positam
destituit, & Goam re infecta cum

B. Xa-

B. Xauerio reuersus est, vt si quod fuerit eius rei conficiendæ Gasparis desiderium, B. Patris facile sit consortio compensatum. Ea re semel disturbata, in loca celebriora vicina, quæ frugem maiorẽ promittebant, consilium & studium collatum est.

CAPVT XV.

Rectoris munus deprecatus Armauziam destinatur.

AVDIERAT iam plurima de Gaspare B. Xauerius, & etiã nuper ex itinere notum, vt erat sagacissimus in aliorũ penetranda perfectione, hominem erat admiratus, animoque illum suo ad magna omnia destinabat. Primarijs autem Indiæ locis ferè prouiderat hætenus; Armauziæ illum coquebat cura, cui emporio in rebus spirituales ferè deposito, quod ipse sibi illam prouinciã reseruasset, nondum erat subuentum. Erat B. Xauerius ex ijs Imperatorib⁹, qui nõ modo nunquã plus militi suo impone-

ret, quam ipse sibi sumeret: sed qui, ut apud Lucanum Cato, dicere suis posset: pericula vestra praetentate meo. Solebat. n. ipse alijs ad difficilima quæque viam praemunire, & initia omnia, quæ solent ferè esse difficiliora, praelibare. Hoc porro suum institutum ut in Armuziana missione violaret, faciebat Iaponicæ missionis & Chinarum generosa cogitatio: quæ iam ille duo regna spe & cogitatione deuorarat. Itaque circumspiciebat vniuersos, quis ex omnibus socijs eas vel corporis vel animi vires promittere videretur, quas in eam rem necessarias esse peruidebat. Celebris erat eo tempore concionator, P. Antonius Gomez, Goæ Rector: itaque statuit eum vel Diu, alteram Lusitanorum arcem, admodum quoque auxiliij spiritualis egentem, vel Armuziam amandare; Gasparem, quem tanto fructu sciebat hactenus Goæ commoratum, Collegij Rectorem designarat: atque hæc ex eo itinere, quod ante dixi, Cocino ad P.

ad P. Simonem scribit. Itaque cum
 Goam cum Gaspare peruenisset, *Gaspare*
 quodiam animo conceperat perfici- *Rectorem*
 cere aggreditur, Gasparique voca- *Goare-*
 to, quid de se statuisset, aperit; cui *nuntiat*
 res ita inopina & improuisa acci- *B. Xau-*
 dit, ut præ stupore vix inueniret, *ritus*
 quid responderet: demum ubi se
 collegit, ita homo parendi studio-
 sissimus reclamauit, ac si ex ea re sa-
 lus illius æterna penderet. Et sanè
 cum de ea re scribit, mirabili meta-
 phora usus ita ait: P. Franciscus me
 in alis ærumnæ voluit collocare,
 plus imponendo mihi, quam quan-
 tum ferre poterā, cui viderer quid-
 libet posse tolerare. Ecce tibi virum
 ex amissim ad Societatis nostræ
 normam factum, quæ voto etiam
 peculiari ambitionem omnem ex-
 schola humilitatis proscribit.

Facile aduertit Xauerius animi
 perturbationem, & Gasparis ratio-
 nibus, ut videbatur, permotus rem
 distulit, non abstulit. Tum Gaspar
 velut inducijs datis cepit acerrimè
 cum Deo negotiari, ut eam re euer-

D 2 teret;

teret; sed efficere non potuit, ne e-
 xiguo tempore esset, quod nolebat:
 effecit tamen, ut paucis post diebus
 se Xauerius eo munere liberaret. Il-
 lum enim Deus Armuziam, tanto
 illius ciuitatis bono, aeterno sui nu-
 minis consilio destinarat: ipse autē
 rei successum aliō vertens ita scri-
 bit. Itaque tamdiu apud Dominum
 & apud P. Franciscum reclamauit,
 donec virium mearum tenuitatem
 agnouerit, & iugum abstulerit, quo
 eram planē oppressus: at non ita ac-
 cidit. Nam Xauerius non ideō Gas-
 parem illo metu liberauit, quod
 de eius viribus diffideret: sed potius
 in admirationem viri versus, tum
 demum illum Armuziana missione
 dignum iudicauit, cū tale de pro-
 funda animi eius demissione peri-
 culum fecisset; quem fortasse antea
 non satis notum tanto Armuziani
 regni onere non putabat opprimen-
 dum. Neque enim erat minus, sed
 longē maius, Armuziam ire, quam
 Goæ manere; efferatos homines
 mitigare, quā sanctissimos fratres
 guber-

gubernare. Sed nimirum est aliquid in honore, quod omnes sancti fugiunt; in cruce ac labore, quod amplectantur. Iam liberatus hoc metu Gaspar, totus in Iaponicam profectionem cum Xauerio ineundam incumbibat, & ipse Xauerius id vnum non minus Gaspare cupiebat; fortè ingeniorum similitudine vterque in idem propendentes: sed velut Indicam profectionem Xauerij frustra homines deturbare sunt conati, ita quoque diuinam oportebat de Gaspare fieri voluntatem, quam Rectoribus ipse subditorum commodo aperit, qui dixit: Qui vos audit, me audit. Itaque vocatum ad se Gasparem, & Iaponicæ profectionis spe plenum ita Xauerius alloquitur: Ego te, mi Pater, iam socijs præficere, iam in Iaponiam mecum abducere statueram: sed sentio nihil horum Deo cordi esse, cuius consilio, mea quidem sententia, quam pro diuina es accepturus, Armuziam euocaris, sed tamen non ita, vt Iaponicæ profectionis te cu-

te cu-

88. VITAE GASPAR. BARZAEI

te cupiam cogitationem deponere. Vado ego nunc quidem paucis comitibus: sed si Dominus sagemam impleuerit, annuam socijs vt in auxilium accurrant, è quibus sic habeto te omnium primū fore. Interim Armuzianis laboribus ad Iaponiæ certamina præludes, & tantę missionis, quā ego vni Iaponiæ postpono, messe desiderium Iaponiæ solaberis.

Habuit ex hac denūtiatione quod doleret; nihil tamen habuit, quod non ad honores sed ad labores vocaretur, vnde repugnaret. Itaque ad iter se parare iussus, subito ex Armuzia in Carmaniam, Persidem, Armeniam, & in vniuersam Saracenorum colluiem toto animo ferri coepit, & quod ex Iaponia sperari poterat, certiūs sibi ab illa polliceri. Verū Gasparem iā ex Armuzia in Saracenos meditantem vna angebat Obedientiæ cura: itaq; ipse ne quid suo arbitratu aggrederetur, qui tantoperè parere cupiebat, à Francisco petit, vtrum si fortè classis aliqua, vel exercitus

Lusitana

*Martyrij
incēsa in
Gaspare.
cupidi-
tas.*

Lusitanus inde in Asiam Africamve tenderet, socium se adiungere posset, si tum ita expedire in Domino iudicaret. Sensit confestim B. Xaverius, Gasparem ex seipso metiens, hanc interrogationem ex martyrij cupiditate profectam. Itaque seuerè mandat, & in virtute, vt aiunt, S. obedientiæ, ne vel Rectoris Goani, vel Vicarij Armuziani, vel alterius cuiusquam licentia, suo iniussu toto triennio Insula exeat, nullo planè euentu. Hic Gaspar obstupuit, & obedientiæ se subdens, ita mandatum accepit, ac si triennio in angustissimum ergastulum recludi mandaretur. Tantilla enim insula angustissimum erat animo ita generoso ergastulum: tulit tamen, certus obedientiam victimæ preponendam. Sed nō fuit hoc vnicum Gaspari à B. Xaverio præceptum datum; ita planè solebat ille socios, quos à se dimittebat, salutaribus monitis, velut antidotis totidem, contra tot vitiorum venena præmunire: quæ omni memoria digna, quòd ab Horatio Tursell-

felli-

20 VITAE GASP. BARZAEI
sellino commemorata sint, præter-
mittimus.

CAPVT XVI.

*In Armuziano itinere quid
egerit.*

PRIVS QVAM Goa Gaspar ex-
cederet, Xaverij mandato Epi-
scopum adit, vt eius fausta ap-
precatione bene auspiciatum iter es-
set. Ibi Episcopus admodum lætus,
Armuziam mitti qui ciuitatem ad-
iuuaret, & Gasparem mitti; satis ite-
gnarus, quanta indigeret in eam re
facultate, potestatem cum illo suā,
prout à Pontifice acceperat, nulla
re excepta, communicat; simul ad-
dit litteras commendationis plenas
& auctoritatis, quibus mandabat,
Gasparem nō minori omnes hono-
re exciperēt, ac seipsum: quod Gas-
pari sæpè vsui fuit in sceleratissima
ciuitate; quanquam ad honorem
quod attinet, ita modestia sua rem
temperauit, vti nihil sibi ab Eccle-
siasticis personis deferri permitte-
ret, vsus his semper in animarum
auxi-

auxilium, non in proprium ornamentum. Exeunte itaque Martio anni 1549. Gaspar cum socio Raymundo Pereira Goa soluit Armuziam versùs, octiduo non ampliùs antequam B. Xaverius Iaponiã peteret, circiter medio postquam in Indiam appulerat anno. In naui Xaverij præceptorum & instituti sui memor, sacris diebus ad vectores verba faciebat, quotidie etiam mancipijs & pueris Christianæ doctrinæ capita explicabat, Litanias publicè omnibus respondentibus recitabat; sabbathis porrò ad Litanias in Deiparæ honorem etiam Salve Regina addebatur. Sed feria quinta maioris, ut vocant, hebdomadæ sub noctem instituta sese flagellantium supplicatio omnes ad pietatem movit, Saracenos verò & Gentiles, qui aderant, ad stuporem. Nec nullus fuit etiam cum illis fructus: nam conuersi sunt nonnulli & baptizati; è Christianis porrò peccata poenitentiae Sacramento Catholico ritu propè omnes expiarunt.

Et

Et quoniam, agere & pati fortia, Christianum & religiosum est, non minor fuit patiendi quàm agendi seges. Bimestris fuit nauigatio quingentarum omninò leucarum; quo tempore multum à siti & fame fuit incommodi, nec nihil periculi è regione freti Mecani: sed tamen dirigente Domino in portum incolumes peruenerunt. Fuit is Calaiate in Arabiae felicis ora maritima, vbi non defuerunt dactyli; & duabus deinde leucis aberat fluuius, qui dulcem aquam subministravit.

Is locus Arabibus frequens cupidinem iniecit Raymundo Perierę istic remanēdi: quam rem cū Gaspari communicasset, ac licentiam vt ita sibi facere liceret, petiisset, abnuitt Gaspar, quòd æstus ille & desiderium tyronem, vt ait, saperet; qua deinde occasione in epistola quadam digreditur, ac monet, ne supra Superiorum voluntatem, spiritu quodam peregrino abducti sapiamus. Ita enim à Societatis incunabulis, sicut in omni religione florēte, no-

te, nostri erudiuntur, ut sese molles
ceras & corpora mortua, feni sꝓue
baculos Rectoribus præbeant, quò
certius diuinam volūtatem, sua ab-
negata, assequantur.

Inde iterum soluentes, Masqua-
ten, alterum eiusdem oræ portum,
tenuerunt. Erat is hominum ferè fa-
cinorosorum asylum, quò ex India
confluebat homicidiorum & simi-
lium scelerum sentina. Hic Gaspar
nactus vnius diei otium, non cessan-
dum ratus, rogatu illius oræ Præfe-
cti ad Lusitanos verba fecit, disposi-
tis ad eam rem temerè ac pro tem-
pore arborum ramis ad vmbra-
m euocandam. Nec defuerunt pro mo-
re, qui descendente è pulpito ro-
garent, ut confitentibus aures daret;
quos benignè audiuit, & inueterata
multorum annorum vulnera cura-
uit: tantusque numerus confiteri
volentium fuit, ut Præfectus Gas-
paris nauarchum, uti alterum diem
subsisteret, exorârit. Mirum, quan-
tum sibi postea Gaspar ac Deo gra-
tularetur, quàm nullum finem face-
ret

94 VITAE GASP. BARZAEI

ret gratijs Deo referendis, quòd ad
eum portum ita à rebus omnibus
caelestibus imparatum appulisset, v-
bitam opportunè Episcopali pote-
state vteretur! Hic Præfectus in suã
biremem Gasparem inuitarat: sed
ne deserto nauarcho lautiores cu-
linam quærere videretur, in sua na-
ui maluit remanere. Ad extremum
hanc eius navigationem concluda-
mus insigni fructu, quem hîc Mas-
quate transiens seminavit: qui li-
cèt postea maturuerit, hoc tamen
loco referre commodius vide-
tur.

Vir erat Masquate, quem Gaspar
audiuit quidem confitentem, sed
iustis de causis non absoluit: ac licèt
illas ipse reus postea aperuerit, ni-
hil tamen attinet commemorare.
Iussit eum Gaspar certis quotidie
commentationibus operam dare,
quibus ille tantũ breui profecit, po-
tissimũ mortis meditatione, vt ho-
mo militaris & benè diues Societa-
ti nomen dare, Gasparique indiui-
duus comes, vt Lucas Paulo, adiungi
opta-

*In milite
ardor
pietatis
singula-
ris.*

optarit; cui linguarum peritia in primis utilis esse poterat, & animi robore: quo impulsus se affari etiā cum Gaspare velle dictitabat. En, quid virtus in animis hominum potest! quidquid enim viri huiusmodi virtutum dicunt, Deo seruorum suorum conatibus aspirante, altè in tabulis cordis carnalibus manet exaratum, non atramento, sed spiritu Dei viui, vt Apostolus loquitur. Hęc vbi accepisset Gaspar, hominem de Societatis nostræ instituto edocuit, eumque postea per litteras Armuziam euocatum ad Collegium S. Pauli Goam amandauit. Porro hæc res cum digna sit, quæ ex ipsis fontibus hauriatur, ad ipsas litteras lectorem remittimus. His Masquate gestis tertio die soluit, Armuziamque post bimestre, vt dixi, spatium peruenit.

VITAE

VITAE

P. GASPARIS

BARZAEI

BELGAE

LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

Armuzia descriptio.

ACTENVS Gasparis
velitationes; nunc iu-
sta hoc libro certami-
na, non cum dæmoni-
bus modò atque omni
exercitu vitiorum, sed cum ipsa na-
tura quoq; commemorabimus. Atq;
hoc posterius priùs dicere opera
pretium, vt natura loci cognita, ve-
lut stadij in quo decurrit Gaspar,
eximij athletæ virtus inclarescat.

Armuzia insula est eademq; ci-
uitas, & emporium longè celebra-
rimum. Insula, quam alio nomine
indigenæ Gerum vocant, sita in
Persi-

Perfici sinus freto, & in vigesimo-
 septimo eleuati poli gradu, leucis
 ab Arabia felice duodecim; à Con-
 tinenti Persidis duabus; à Carmania
 prouincia quatuor distare perhibe-
 tur. Carmaniæ parebat olim, & ad-
 huc vestigiū est in eius Metropolis
 nomine Armuza; nunc Regem ha-
 bet suum, eumque vel insulæ vel vi-
 cinorum locorum possessione non
 parum potentem. Parua est omninò,
 & in circuitu quatuor non totas
 leucas habet. Et profectò non satis
 scio, an toto terrarum orbe reperiri
 ciuitas possit, in qua sic diuitiæ cū
 paupertate, copia cum sterilitate,
 commoda cum incommodis, arte
 naturam superante, sint coniuncta.
 Commoda fere sunt hæc: Portus
 duo, è quibus cætera in urbem com-
 moda inuehuntur: alter ad ortum
 solis, ad occasum alter; ex utroque
 latere sinu percommodo à natura
 facti, vt onerarijs è quauis mundi
 plaga confluentibus fidam præbeāt
 stationem. Inde factum emporium
 earum mercium omnium, quæ
 E vel

vel ex Oriente, vel ex Occidente, imò & ab Aquilone, Armenia videlicet, Persia, Parthiaque deuehantur. Ea propter mira & nusquam fortè maior gentium varietas: Europæi permulti, Russi, Poloni, Hungari, Veneti, Lusitani; ex Asia, Turcæ, Saraceni, Armeni, Arabes, Indi; ex Africa Abyssini, & quicumque mare rubrum accolunt. Ex his omnibus diuitiæ & negotiatorum opes propè incredibiles, atque ex opibus mirus decor ciuitatis, vt gloriari incolæ soliti sint, neque exterorum iudicio immerito, orbis gemmam, si annulus is foret, Armuziam fore. Ex iisdem opibus deliciae, vel in irritamentis gulæ, vel cætero cultui denique cū ibi nihil sit, nihil tamen deesse dici potest.

Hæc propè omnium vrbium ornamenta, quæ ars Armuziæ congesta, ferè totidem malis natura ibi cū arte perpetuò dissidens facile compensauit. AEstus in primis tantavis, vt ardere omnia videantur; nusquam alibi tantus, ne sub ipso quidem

dem æquatore. quod sanè mirum videri potest, cùm extra tropicos in zona sit temperata. Causam, quia melior non inuenitur, conferunt in incredibilem soli ficcitatem; etsi sanè facilius est ficcitatem ab æstu, quàm æstum à ficcitate ortum persuadere. Tanta igitur est ficcitas, quanta est meri salis ac sulphuris; è quibus duobus tota insula composita videri potest. Ipsos fluuios æstate in salem, vt hyeme in glaciem suam in Zelandia & Hollàdia coire Gaspar affirmat; inde è sale colles, quibus alij, si aliquos exhaustis, repente succedunt. Eius acrimonia tanta est, vt quam carnem condierit, propè exedat. Nec sulphuris minor copia ferunt olim toto septennio arsisse; nec ita dudum montem vnum arsisse perhibent; hodieque montium vertices ignei coloris, aut calcem referentes incendium videntur confirmare. Ex hac, vt dixi, ficcitate æstui propè intolerabili ars vtcumque mederi hoc modo solet. In ædium atrijs

E 2

è fri-

è frigida thermæ fiūt; in ijs collo-
nus, & temperandi æstus & concili-
andi soporis causa, velut in liquidis
culcitris, versa in delicias necessi-
tate, pernoctant. Terræ motus his
incommodis cū accedunt, tum
demum speciem præbent infero-
rum. Ij sunt ingentes & frequentes;
ac paucis mensibus, quibus ibi Gas-
par initio fuit, octies nouiesve in-
sula formidabiliter trepidauit.

Ex his omnibus rerum omnium
sterilitas tanta est, vt quidquid ad
humanæ vitæ sustentationem facit,
si deesse ibi dixeris, citiùs rem ex-
plicueris, quàm si herbas, arbores,
aues, aquam potabilem, nedum vi-
nū, segetes, feras, ac cætera eius ge-
neris negaueris reperiri. Ea omnia
ferè importantur, nisi si quid im-
brium ab auaris nubibus præstolè-
tur, & cisternis excipiant studiofi-
ùs propè quàm vinum dolijs Lusi-
tani. Ea sufficere poterant vniuer-
sa, vt quantumlibet frequentem vr-
bem desolarent: sed ea, quæ non
minus potest in frequentandas quæ
in de-

in desolandas ciuitates, ingeniosa cupiditas attulit horum malorum miseris mortalibus vel remedium vel contemptum. Ad extremum omittere non possum rem ea in insula sanè admirabilem. Pauca sunt in quodam insulæ angulo palmæ, quod sal nondum sese intulerit. Ex fructum ferunt, qui omninò non maturescat, nisi ramo alterius item palmæ, sed sterilis, tangantur: quod si omissum fuerit, fructus ante decidunt, quàm ad maturitatem perueniant; planè vt hæc in suo genere Midæ virgula possit videri.

CAPVT II.

Armuriam Gaspar ingreditur.

EAM in urbem venit Gaspar incendio maiore incensus, quàm quo ciuitas irato ac incenso Phæbo cōflagrabat. Quocirca non aliter ac in lumine fieri solet, maiori minus cedebat incendium. Nauis vt in conspectum venit ciuitatis, auditum est subitò Patrem è

Societate Iesu, vel, vt Lusitani vocant, nomine sanè vel pio vel specioso, Apostolum aduentare; erant dispositi in portu, qui Vicario ac ceteris aduentum indicarent. Episcopus enim Goanus, Ioannes Albuquerque, & Societatis vniuersæ, & præsertim Gasparis amicissimus, litteris eò missis præuenerat, quibus collaudatum à doctrina & eloquentia, atque vtriusque ornamento integritate vitæ, Gasparem mandabat excipi, non secus ac seipsum. Itaque in portu priusquam exscenderetur, cymbæ duæ summo remigum conatu, dixisses de celeritate contendere, ad onerariam in alueo stantem aduolabant. In altera Armuziani regis custodiæ Præfectus, Tritanus Dorta, Lusitanorum amicus, Gaspari opiparum epulum submittebat; altera Vicarius cum vniuerso clero Gasparem salutaturus vehebatur: quem Gaspar ubi vidisset, mox positis genibus vnà cum socio prehensam eius dexteram osculatur. Notata fuit non sine admiratione Patris

tris modestia, qui licet tanta cum Episcopi potestate veniret, tantum nihilominus Vicario detulisset. Inde cymbâ suâ acceptum, in arcem Lusitanam ad Præfectum (istum erat Emanuel de Lima, magnus deinde Gasparis admirator) cum vniuerso clero pæne sollemni supplicantium pompa per urbem deducit. Ab eo acceptus est, & pro Emanuele humanitate, & pro Episcopi voluntate. Expletis deinde salutationis officijs, agi de Gasparis habitatione coëptum, & coëptum simul à Præfecto & Vicario officiosè litigari, utroque de excipiendo hospite contendente. Verùm Gaspar utriq; gratijs impèsè actis diremit litem, Patrum Societatis, vbi fieri potest, domum esse valerudinarium; eandem suam fore, non aliam vllam ad expugnanda vitia, vel se tuendum, arcem esse aptiorem. Indigna res initiò visa; sed Patris constantia cum amicissimorum hominum officijs ad victoriam vsque depugnauit. Itaque in Xenodochium à Vi-

cario postridiè abductus (nam primam noctem sibi precibus importunis extorserat) stuporis bonos omnes ac spei compleuit, venisse hominem, qui depositam ciuitatem in sua vitæ sanctitate ad spem salutis reuocaret.

CAPVT III.

Quo in statu Armuziam Gaspar offenderit.

PRIMA cum extremis collata ferè defectum profectumque declarant : itaque videri ut possit, quantum Armuziæ profecerit Gaspar, dicendum est, quo in statu repererit ciuitatem. Et fortasse non minus fecisse illo videbatur, qui totidem infideles moriens reliquit, quot fideles factus Episcopus numerabat. Ac primo quidem capite ciuitatem descripsimus, mores in hunc locum reseruauimus. Quæ de Armuzia iam dicta sunt, ferè loquente nemine satis produnt ea, quæ sum narraturus. neque enim hominum colluies esse solet absque secta-

sectarum colluie, nec deliciarum
copiæ sine copia vitiorum, nec di-
uitiarum cumulus sine cupiditate
& iniuria. Sed tamē quæ ubique re-
periri solent, non solum Armuziæ
redundabant: verum etiam insolēs
quædam, inaudita, & incredibilis
(nihil augeo) peccandi libertas do-
minabatur, cum etiam ipsa peccan-
di consuetudo peccatis foeditatem
& vulgo nomen ademisset.

Armuziæ Rex ijs temporibus e-
rat iuuenis, idem Regis Lusitani Io-
annis III. vectigalis, & Lusitanis
peramicus, qui ad res suas tuendas,
& commercia ab omni iniuria vin-
dicanda, arcem, Regibus quæ volen-
tibus, quæ nolentibus, & sæpè vi-
ctis, iam olim construxerant, in eaq;
præsidium habebant è suis plerum-
que ac 700. Regi subiectus populus,
gētium, vt dixi, plurima colluies,
maximam primùm sectarum varie-
tatem induxerat. ibi enim quisque
non solum pro arbitrato vivebat:
sed etiam quælibet superstitione suo
palam ritu colebatur. Gentiles

E 5 indi-

Vitiorū indigenæ exterique vario quisque
sentinam ritu sua Deorum somnia venerâtes,
Armen- secundam feriam festam habebant:
ziam re- Iudæa facie vrbs tota foetebat; ex ijs
petit erant captiuitatis Babylonicæ reli-
Gasp. quia (neque enim Babylonia, quam
 hodie Bagnadad vocât, procul abe-
 rat) & ex Europa fugitiui; sacrum
 ijs erat suum illud sabbathum: Tur-
 cis & vniuersæ Saracenorum, &
 Mahometanorum sentinæ, quorum
 deliria pro oraculis habebantur, fe-
 ria sexta clamoribus insanis transi-
 genda placuerat. Erant denique re-
 pauci, etsi nomine plures Christia-
 ni; ijque vel Græci, vel Armeni, A-
 byssini quoque, & hæretici Poloni,
 Russi, Hungari: qui licet omnes &
 opinionibus & capite diuisi, ha-
 beri tamen volebant Christiani;
 ijs verò vel nullus vel Domini-
 cus dies erat sacer. Lusitani de-
 mum erant & alij pauci, vel Ita-
 li vel Germani, reliquis excepta fi-
 de nihilo propè meliores: quan-
 quam & in fide quid crederent, ne-
 sciebât; hoc etiam reliquis peiores,
 quod

quòd nullius sectæ cultus ita atque
 verus Iesu Christi (prò dolor) iace-
 ret. Connubia passim erant cum Sa-
 racenis vxoribus, vel stupra; pro-
 les matri similiores quàm patri pa-
 rentum intolerabilis negligentia in
 peregrinos ritus abduxerat; fene-
 ratitius quæstus hominis erat frugi
 & negotiatoris; luxuriæ genus om-
 ne; diceres ponyropolim Philippi
 Regis, in quam, quidquid flagitij aut
 sceleris esset vspiam, retrudi iusse-
 rat. Certè audet Gaspar asserere, nō
 aliam vllam esse vel fuisse gentem
 desperatiorem, in quam sic vniversa
 horribilium flagitiorum monstra
 conuenerint; de quibus plura non
 dico: nam ex adhibitis pharmacis &
 curatione patebit infrà legentibus
 ægritudo.

Quo putatis hîc animo fuisse Gas-
 parem nostrum? Contigit illi pla-
 nè, quod Indicam nauem ingresso,
 diffidentia quædam subiit ani-
 mum, & desperatio frugis facien-
 dæ. Sollemne siquidem illi erat in
 magnis quibuslibet ad Dei gloriam

E. 6 aggre-

aggrediendis, semper à sui diffidentia inchoare: quæ quanto altius in propriæ cognitionis abyssum descenderit, tanto sublimius animum, ad omnia potentem in Deo qui eum confortat, eleuabit. Itaque nil illi animi propè supererat, nisi ad eos fletus, quibus mala tanta deploraret. Quocirca ad Deum conuersus magnis lacrymarum imbribus & oratione peruigili Dei contemptum & læsi numinis iniurias ponderabat; inde ad ea punienda exsoluendaque, Christi exemplo, quæ non raperat, in seipsum acriter flagellis, cilicina veste, ieiunijs, vigilijs, & reliquo asperitatis genere sæuire est aggressus: quibus ipse amoris plenas voces intermiscens opem sibi, misericordiam ceteris ab offenso numine eblandiebatur. Hæc erant arma, hæ exercitationes nostri pugilis mox in aciem prodituri: qui ubi se indutum virtute ex alto persensit, ita nunc animosus, ut raper timidus, omnes inferorum phalanges vitiorumque turmas audacter

daſter prouocabat. Sed non neſciēs ordinem rerum gerendarum magiſtrum, maximè in eo laborauit, ne quidquam ageret perturbatè: quod eò mirabilius eſt in eo feruore ſcelerumque varietate, quo potuiſſet impetu quilibet alius abreptus omnia facere, nihil perficere. Variæ, vt dixi, erant Armuziæ ſectæ; quamlibet earum, ſuo quamque die ſacro, vt eò ægriùs dæmoni faceret, ſtatuit oppugnare. Itaque Gentilibus feriam ſecundam, ſextam Saracenis, Sabbathum Iudæis, Dominicū, ac dies cæteros aſſignauit Chriſtianis, & ijs maximè, qui ab Francisco commendati fuerant, Luſitanis. Nos eiufdem veſtigijs inſiſtentes eam diſtributionem ſeruabimus in narrando, quam ille tenuit in agendo; quid cum ſingulis egerit, quidue profecerit. Ac primum quidem, quæ cum Chriſtianis perfecta ſunt, vtpote in quos prima cura Gaſparis incubuerit, perſequemur. At quoniam tractatio ea longior, ab ipſo Gaſpare petita parti-

HO VITAE GASPAR. BARZAEI
tione diuidetur. In singula quippe
vitia velut singulari certamine, et-
iam si simul vniuersa impeteret, de-
pugnabat.

CAPVT IV.

*Rerum diuinarum ignoratione labo-
rantem ciuitatem erudit.*

INTER cætera ciuitatis mala for-
san etiam præ cæteris densissima
erat Armuziæ rerum diuinarum
ignorantia. Nam etsi non deerant
aliquot Sacerdotes, ij tamen vel ni-
hilo vulgò doctiores, vel vt essent,
laboris erant impatientes in ea ci-
uitate, vbi tot forent incommoda
toleranda, vt pati, non agere plus fa-
tis esse videretur. Adde, quod etiam
eorum nonnulli vnà cum opibus
propriæ salutis curam, alienæ tanto
magis, abiecerant. Cõstat, ante Gas-
parem, alium diuini verbi præco-
nem nullum tertiò in pulpitu con-
scendisse. Vnde simul cum illa gen-
tium sectarumque nebula tantæ ir-
repserant tenebræ, vt vulgò etiã ad
splendorem crucis, quem postcà ne
Sara.

Saraceni quidem oculis ferre potuerunt, ipsi Christiani cecutirent. Itaque vulgò pudebat crucis discipulos magistri sui crucifixi: & quod à Saracenis ac Iudeis passim in contumeliam obijciebatur, ipsi contumeliæ loco habebant; & iam Iesum Christum, quem solum crucifixum Apostolus nouerat, ipsi, si potuissêt, negassent cruci affixum. Quod ubi non sine doloris sensu narrauit Gaspar, ita exclamat: Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri IESV CHRISTI. Verum antequam ex Aegyptiacis illis tenebris populum Christianum in terram Gessen, ubi lux erat, traduceret, videns quam atrox cum inferno illo Pharaone iniret certamē, inde coepit vnde Xauerius facere ac docere consueuerat. Nam in valetudinario suo primis se diebus continens, sui contemptum ac demissionem cum insigni caritate coniungebat: in nosocomiis ægris famulari, lectos sternere, cubacula euerrere, pannos abluere, ad infima omnia descendere.

E no so-

Enosocomio deinde in custodias publicas, iam quodammodo factus audacior, erupit; hæc ille dies aliquot ita faciebat, ut aliud omnino nihil, studio solum orationis, de quo superiori capite, non intermisso. In quo sanè videtur eos, qui urbem aliquam obsidione cingere aggrediuntur, imitatus. Nam illi suos aggeres ubi extra tormenti iactum inchoarunt, eos ita rotant, ac voluunt, quoad sine periculo se ipsis munitionibus hostium admoueant. Iam itaque sua modestia se, velut noctis silentio, regens Gaspar, aggeres suos promouebat, cum subito tuba canit; sed planè admirabili. Tuba viro illi tintinabulum fuit. nam instituto in ea ciuitate hætenus inaudito in vicos prodit, & nola puerorum ac rudium ad expugnandam ipsam ignorantiam mirabili, sed tamen non sine ipsius sapientiæ rudes in eundem finem Apostolos asciscentis exemplo, delectū facit. Concursum est subito velut ad ludicrum quoddam ac puerile specta-

spectaculum. Hic Pater pueros quā *Puerorū*
 blandioribus verbis, quā premiolis *institu-*
 primū demulcere, & ad loquen- *tiōe plu-*
 dum pudorem exuere facit; inde *rimū*
 signum sanctissimæ crucis expri- *proficit*
 mere, exigere, ut se pręeunte ab om- *Gaspar.*
 nibus exprimatur; ingenium illo-
 rum collaudare. Tum orationem
 Dominicam, Salutationem Angeli-
 cam, fidei symbolum, præcepta vel
 Dei vel Ecclesiæ docere aggressus,
 & ut discendi tædium leuaret volu-
 ptate, facili cantu præire, cæteris
 sequi iussis incepit; denique in hæc
 & similia, quæcunque Patri sua ca-
 ritas, demissio, ac Spiritus ipse san-
 ctus suggererat, strenuè incubuit.
 Nec facile credi potest, quantas res
 ille hoc puerili manipulo perfec-
 rit, aut quem sibi aditum ad maiores
 aperuerit.

Ea res non cæterorum modò, qui
 ex hoc sinapis semine nunquam tã-
 tam arborem expectassent, sed ipsi-
 us Gasparis quoque superauit opi-
 nionem. Fauit semper quidem ubi-
 us locorum Deus Opt. Max. huic
 rudium

rudium institutioni: sed Armuzia tantum illi lucis ac splendoris dedit, facile ut pestifera profanorum rituum nebulæ, quæ iam diu ciuitatem obuoluerant, in huiusce solis aduentu fuerint dissipatæ. Pueri enim ipsi non auidius, quam felicius fidei nostræ mysteria, legis nostræ præcepta didicerunt, cantu ipso vel memoriam adiuuante, vel ad discendum inuitante. Etiam profana carmina in sacros piosque versus permutari, & ubique tota vrbe, ædibus, atrijs, vicis, publicis locis in periuriorum aut blasphemiarum locum succedere & personare cœperunt. Quotidiana enim Gasparis institutio iam rem ita vulgauerat, ut paucis diebus perfecere, quod vix annuo spatio se posse sperauerat impetrare. Utinam tam salutari exemplo passim Catholicæ vrbes vterentur! sperari enim posset tanta morum conuersio, quanta ex obscenis cantiunculis, & ijs, quas nominari inter Christianos nolebat Apostolus, vocibus, magno bonorum gemitu.

*E can-
tiunculis
sacris
fructus
permag-
nus.*

gemitu cernitur corruptela. Nec in pueris, Reip. seminario, stetit fructus; auctore Gaspare è discipulis facti doctores, seruitia sua, parentes etiam ipsos, quos iā inscitiae suae pudebat, instruebāt; qui simile quippiam fecerat, præmium ac laudem insuper, magnum per se præmium, expectabat. Eadem præmia ijs statutæ, qui iurātem aut quouis alio modo palam peccantem correxissent. Hęc omnia tantū breui potuerūt, ut iā ad antiquos omninò noui accederent Christianæ institutionis auditores. Parentes passim à filijs adducti, de filiorum, vel laudatorum, vel præmio honoratorum lætitia suam gratulationis partem decerpebant; ac iam passim neminem pudebat in eodem cum pueris ac seruitijs ludo erudiri: viri pueros, foeminæ puellas aut ad respondendum vrgebant aut præueniebant.

Ad extremum dici non potest, quanto vel Gasparis gaudio, vel ciuium approbatione, vel Dei gloria, res ista procedit. Nam Gaspar, quæ
ab

ab omnibus damnari vellet; artificiosè puerili suffragio calculoque damnabat; quæ cuperet emendari, pueris vt admonerent vel deferrent imperabat. Itaque ne domus quidè ipsa satis Patrifamilias tuta erat ad peccandum, qui filium haberet vel monitorem vel etiam delatorem: cuius rei acerbitatem ipsa puerilis ætas, Patrisque facilitas mollebat. Itaque iam passim Armuziæ aliæ diurnæ colloctiones, cantusque nocturni, alius ad ædem sacram concursus, alia sacrorum hominum reuerentia, alia sacramentorum frequentatio, alia denique ciuitas vniuersa. Eam in rem quotidie Gaspar duas horas, sed planè utiliter collocabat: nam quæ contigerunt in eo genere, iucundius fuisset, vt ait ipse videre quam audire. Vulgò parentum somnus filiorum nocturno cætu interrompebatur; propè singulis in ædibus, iussu Gasparis, singuli quæ didicerant, seruos ac mancipia, quibus interesse per occupationes domesticas non licebat, sub noctem edoce-

edocebant. Cùm Saracenorum filijs
 frequentes erant disputationes pu-
 erorum, asserentium sine baptis-
 mo salutem esse desperatam: nec
 sine fructu: pueri plerumque Sa-
 raceni sine discrimine per vicos
 doctrinæ Christianæ capita can-
 tabant; & contigit aliquando, vt
 Gasparem fortè transeuntem vir
 quidam honestus interpellarit, &
 Saracenulum vnum, In nomine Pa-
 tris, &c. canentem, seseque palàm
 signantem ostenderit, magna vel sua
 vel Patris voluptate: qui, vt ait, tum
 animo Baalam sibi vatem referebat,
 qui cùm maledicere vellet, vel in-
 iuitus benedixit, item illud Psalmi:
 Ex ore infantium & lactentiũ per-
 fecisti laudem. Nec nullus ex his
 cantatoribus ad fidem baptismum-
 que perducebatur. Sed & alia multa
 præclara sanè facinore Gaspar dux
 huius turmæ eadem perfecit, quæ
 alio loco sunt narranda: hæc verò
 quæ huc de industria sub initium
 congeessimus, ita sub initium coepe-
 runt, vt quotidianis (nullo enim
 die

die Gaspar quantumlibet occupatus omittebat) semper inualuerint incrementis.

CAPVT V.

Quantum in tollenda libidine profecerit.

SI fuisset vnum genus hostium Armuzia, vno fortasse teli genere potuerat expugnari: sed tanta non in vno solum genere erat multitudo vitiorum, verum etiam in diuerso varietas, necesse vt fuerit pugili nostro omni telorum genere decertare. Et Armuzia igitur non iam à dæmonijs obseffa sed possessa, arcibus aliquot tenebatur, quas singulas Gaspar oppugnare non destitit, donec expugnaret. Itaque in libidinis arcem impetum è superiore loco verbis pro iaculis faciens mirabiliter detonabat. de scelere primum, tum de fructu narrabimus. Vulgò Saracenis pellicibus, Gentilibus ac Iudæis promiscuè non scelerato solum, sed etiã infami amore

Lusi-

Lusitani miscebantur. id adeò vulgare erat, vt ne à coniugatis quidem pro scelere haberetur; in solutis verò iocis aut etiam necessaria oblectatio crederetur. Ex eo scelere fax illa meretricio partu sanguinem foedabat Lusitanum, qui partus cum adoleuerat, magis etiam foeda rituum quam sanguinis permixtione polluebatur. Eius rei mira Lusitanorum parentum vel dissimulatio vel contemptus; quippe qui de explenda libidine magis essent solliciti, quam de sobole educanda. Neque satis erat vna vni; vaga multorum libido pellicum numerum fortunis suis aut sumpu domestico metiebatur, idque ita palàm, vt iam peccandi consuetudo pudorem omnem deterfisse videretur. Eadem peste propè omnes, summi, ac infimi, profani & sacri laborabant. Sed neque solùm his limitibus se effrenata libido continebat, verùm naturæ fines egressa in omne genus ferebatur eorum scelerum, quæ non ferunt etiam castæ aures
 nomi-

nominari. Ea Gaspari nota fieri dif-
 ficilè non erat, quæ nota erant uni-
 uersæ ciuitati. Itaque cum iam ali-
 quoties ad eos verba fecisset, & ful-
 getris quibusdam velut prælusisset,
 conciliatis iam animis & frequenti
 concione cœpit eloquentiæ Chri-
 stianæ & animi sui feruenti impetu
 detonare, sceleris grauitatem ver-
 borum sententiarumque pondere,
 exquisitis vel sacrarum litterarum
 vel Patrum sententijs, aptis etiam
 exemplis aperire, inde cælestes iras
 vel futuræ, vel huius vitæ, (quam
 ferè solam eius generis homines cu-
 rant) intentare. Nec frustra; visus
 est Dominus Gasparis sententias ac-
 minas suo suffragio comprobare.
 Sub idem tempus frequenter tota
 insula & formidabilior trepidauit
 at licet id insolens non esset, nihil
 ominus illa minarum rei que con-
 iunctio effecit, vt eo terræ motus
 magis animi, quam ædes, & ciues
 quam ciuitas, quaterentur. Gaspar
 enim petitis à natura etiam ipsa ra-
 tionibus, ex eo diuinas iras prode-
 bat,

bat, quod alieno iuxta philosophos tempore contremisceret.

Ea re igitur multi seipfos inspe-
xerunt, ac pudere, deinde etiam pi-
gere sceleris coepit. Multitudinem
eorum, qui meretricium amorem
vel exuerunt, vel honestiori coniu-
gij veste induerunt, appellat Gaspar
diluvium; sed tamen non deerant
adhuc permulti, qui ne quod agnos-
cerent, deserere crimen cogerentur,
pertinaciter crimen esse clam nega-
rent. Non latuit ea res Gasparem, i-
taque acriore quodam remedio v-
tendum ratus, die quadam pro con-
cione Magistratus omnes, quâ pro-
fanos, quâ sacros obtestatus rogare
cepit & obsecrare, memores essent,
quam Deo, quam Prælati maiorib⁹,
quam Regi essent huius impunita-
tis rationem reddituri; non ideò di-
uinam clementiam, quòd dissimu-
let, eorum quorum interest perni-
ciosam indulgentiam comprobare:
inde à precibus ad minas versus a-
pertè protestatus, nisi nefanda hæc
flagitia vel igne, vel statuta legibus
pœna,

*E libidi-
nis cano
multos
eripit
Gaspar.*

poena, expiarent, se illos pro hæreticis delaturum. Profuit ea res vniuersis. nam & Magistratus viri vel sanctimonia vel auctoritate territus cautior fuit, & vulgus hanc suorum Magistratum diligentiam suam quoque emendatione prosequabatur; quosque primum metus fortasse continebat, ipsa scelerum fœditas meliores iam factos deterrebat. Ergo vel omninò non peccabatur, vel remotis arbitris intrâ domesticos parietes sese facinora continebant. Sensit hoc quoque sagax Dominici gregis allatrator. itaque palàm denunciauit scire se, à quibus & vbi clam etiam post tot denuntiationes peccaretur; se quidem breui quibusdam occupationib' expeditum, in ipsa ædium centra penetraturum. Nec minæ fuerunt solû. neque enim contētus hostem suum in eas angustias coegisse, victoria vsus eum persequi & penit' exterminare decreuit. Itaque in ædes penetrâs hostem sicubi resederat, expellebat; nec nunquam in ipso scelere

scor.

scortatores deprehendit. Quod cū
 ei semel contigisset, cum socio af-
 fedit, negans se inde discessurum:
 verū Patris præsentiā non ferē-
 tes, meliorāque multis promitten-
 tes, rogabant, vt pudori suo con-
 suleret, discederetque; satis iam ex
 ignominia poenæ persolutum. abiit
 denique Gaspar, promissa postmo-
 dum seuerè exacturus. Neque fidei
 fefellerunt. iam enim ab importu-
 no hoste liberi, qui ne in conspectū
 quidem Gasparis venire audebāt, à
 sordibus expiati, & salutaribus mo-
 nitis instituti, castimoniam deinde
 coluerunt. Sed quoniam in eo ge-
 nere rariora multa, & etiā supra na-
 turæ vires, Deo sanctos Patris cona-
 tus admirabiliter promouente, cō-
 tingerunt pauca ex ijs vnde similia
 colligantur, rerum magis, vt dixi,
 quā temporum habita ratione cō-
 geremus; hoc solū pramouentes,
 nihil hoc libro narrari, quod
 non Armuziæ conti-
 gerit.

CAPVT VI.

Rariora quadam, quæ in eodem genere contigerunt.

SOLET fermè Deus huius vniuersi moderationem clementia iustitiaque mirabili varietate continere: sed quoniam hoc tempore clementia iustitiam erga peccatores tanto superat, quanto in futuro iustitia clementiam superabit; ideò frequentiora sunt miserationis eius exempla quàm seueritatis. Illius generis duo, huius vnum, vtrumque in hac libidinis materia commemorabo. Sæpè contingit, vt salutis suæ prodigos bonitas etiam diuina ad salutis curam compellat atque persequatur. Miles erat non armis senior quam vitijs; ille Gasparem subinde de vitiorum, & priuatum de meretricij amoris, quo ipse tenebatur, foeditate differentem audierat: ex ea re cum insolitos animi motus timoresque concepisset, neque tamen ex eo se incendio, quo ardere se sentiebat, eripi pateretur, conti-

continuis perturbata criminum
 suorum conscientia aculeis punge-
 batur. Ex eo in ipsum Gasparem cō-
 motus, pro eo quod permotus esse
 debuerat, sensim tantum eius hor-
 rorem odiumque concepit, ut ne in
 conspectum quidem illius absque
 stomacho venire posset; confiteri
 porro eidem ipsa morte peius asse-
 rebat. Is cum aduerteret, se, si Ar-
 muzia permaneret, necessario in
 eundem incursum, ac eum vel vide-
 re vel ab eo videri, quod equè propè
 detestabatur, aliquando cogendum;
 statuit primo quoque tempore, nul-
 la alia quam Patris fugiendi causa
 in Indiam nauigare. Iamque data
 nauigij facultate, pedem ea cogita-
 tione in nauim imposuerat, cum re-
 pente, ac si immisso apparitore sisti
 eum iuberet Deus, acuta in eum fe-
 bris insiliit, cum tanta mentis ex hu-
 more melancholico perturbatione,
 ut omnino deliraret. Itaque domum
 relatus sic affici coepit, ut iam sibi
 praesentes caelestes iras ac diuinas
 iustitiae minas experiri videretur; si

*Miles
diuini-
tus im-
missis
terrori-
bus Gas-
paris
monitis
cogitur
parere.*

quem strepitum audiret, vultum a-
uertere; si fortasse tormentum
aliquod, vt in arce non raro, displo-
deretur, iam se in frusta decerptum
arbitrari; amicos, qui ad eum visen-
dum veniebant, pro sicarijs & per-
cussoribus habere. Denique deue-
nit eò miser, vt tetras illas & hor-
ribiles Aegypti tenebras palpare
videretur; quæ omnia etiam spectra,
quæ vel videbat vel videre videba-
tur, horribilia reddebant. Atque
is erat miserandi hominis status, qui
ex anima iam dudum in peiore con-
stituta, in corpus vulgata lue per-
uaserat. Sed quoniam hæc illi diui-
na bonitas ad salutem, non etiam ad
perniciem immiserat, tantum illi
lucis per interualla dedit, quantum
fatis erat, vt medici, quem tanto pe-
rè exhorruerat, posset meminisse.
Nec ille diuinæ benignitati defuit,
cui afflictio dederat intellectum;
Gasparem in clamat, Gaspari se to-
tum accito tradit, animi virus con-
fessionē salutari euomit, & quæ res
animo, eadem corpori quoque sa-

luti

luti fuit: quia ille salute ita usus est,
ut idem ei fuerit poenitentiae prin-
cipium ac peccatorum extremum.
Ergo amores suos & domo & corde
ablegat, acres de se poenas sumit, in
puritate de cætero & continentia
persenerat.

Fugientem igitur istum diuina
bonitas est affecuta; hunc quem sum
commemoraturus, dolos parantem
in astutia sua comprehendit, & vim
inferentem vi maiore prostravit.
Is erat n. hilo priore melior; hoc
etiam peior, quo maiorem ab eo
sanctitatem sacer status exigebar.
Metuebat ille, ne, qua erat sagaci-
tate, Gaspar sordium suarum gra-
uitatem subodoraretur: itaque ut
non crederet si audiret, vel certè à
reprehensione obsequijs occupatū
deterreret, statuit officijs frequen-
tibus sibi Gasparem obligare poti-
us, quam demereri. In concionibus
erat assiduus & auditor & laudator;
in familiari sermone frequens & a-
micus: nec deerant munuscula, quæ
suo instituto Pater ad infirmos amā-
dabat;

dabat; ad conuiuium, etiam non raro inuitabat, quò si veniret Gaspar, nihil erat ex vniuersa supellectile, quod in obsequium Patris non prodiret: mira epularum varietas, ferculorum copia, peristromatum splendor, neque enim profano Sacerdoti quidquam deerat, nisi quòd cum virtute deerant vniuersa. Vna tantùm cum infelici stirpe furiarum turba non comparebat. In ea dissimulatione vtriusque pauci dies abierunt. Pater enim omnium non nescius, se ab eo velut deludi patiebatur, experturus, si quid exemplo suo vel tacitis reprehensionibus leniori curatione proficeret. Quod cum vidit ab eo summa simulatione suscipi, amicas etiam adhibuit ac priuatas correptiones: quas cum ille composito semper ad fraudem animo vultuque, non altius admitteret quam in aures, nullo operæ fructu vel emendatione; statuit Gaspar ad solita fulgura, diuinum armorum genus, recurrere.

Itaque pro cōcione cœpit explicare,

eare, quantum ij, quos ad sacrum
 munus selegit Deus, in se scelus ad-
 mitterent, si sacrilegis sese amori-
 bus implicarent. Ea concio nimi-
 rum non solum prodidit, sed & cra-
 brones irritauit. Nam licet Gaspar
 saluum in omnibus honorem quo-
 rumlibet cum omni circumspectio-
 ne seruasset, nihilominus homines
 sibi male consciij vitiorum patrocini-
 um susceperunt. Dux facti erat in-
 signis ille amicus Gasparis, qui pro
 foribus ædis sacræ Gasparem, non
 ante solitum egredi quam dissolu-
 ta concione, cum eiusdem farinae
 hominibus præstolatur, ac subito
 corona cinctum acriter cum cate-
 ris obiurgat: at speciatim ille ita se
 procacem exhibuit, ut ad milita-
 rem insolentiam præter habitum
 nihil ei deesse videretur. Nam eò
 usque rei processit indignitas, ut à
 Gaspare licet supplice, & impru-
 dentia, si quam admiserat, veniam
 deprecante, vix violentas manus
 abstinuerint. Quòd non plagarum
 metu, sed ex animi modestia se tan-

*Modestia**sua Ga-**spas con-**tumaces**superat.*

E 5.

tuma

tum abiecisset, facilè deinde patefecit. Nolebat enim qualibet ex causa cum Sacerdotibus indigenis

Xauerianorum præceptorū memor offensionem suscipere: nam quæ pro pulpito dicebat, ea teste populo vniuerso in sola flagitia iactabat. Erupit ea res tamen in vulgus, nec paucos offendit tanta hominum palàm impurorum licentia: contrà Gasparis modestia vel admirationi fuit, vel nimia etiam iudicata: sed illi sanè insequentis diei victoria est referenda. Nam postridiè Gaspar eodem è loco maiori etiam libertate, pari semper prudentia indidem facin⁹ debacchatur; nec aberat eadem quàm prius dissimulatione hesternus sceleris patrocinator. Ad quos fortè res eruperat, euentū rei solliciti expectabant; qui fuit, qualem omnes boni & Gaspar magis cupiebat quàm sperabat. Tantū verò stimulante Deo verborum fulgura in eius animum penetrarunt, vt iam glaciem & crysalli buccellas & faciem frigoris eius, quam ne-

mo.

mo sustinere poterat, perfregerit. Emisit enim verbum suum Dominus & liquefecit ea; flauit spiritus eius & fluxerunt aquæ: quas cum ille ex duplici oculorum fonte tota concione laxasset, demum absoluta ad Patris se pedes abiecit, palam vultu in terram defixo veniam de dolo, de vi, de offensione, de vita præterita, Deum, Patrem, præsentis rogauit; cuius deinde vitæ sanctimonia tam insigni poenitentis animi principio cumulatè respondit.

Non idem fuit exitus, sed planè iusto Dei iudicio infelicior alterius cuiusdam. Præfectus is erat peditum, ac tanto ratione sui muneris peior, quanto priuati mali lues exempli contagione in plures vulgabatur. Tres ille Saracenas simul pellices in oculis vniuersæ ciuitatis, cum summa omnium offensione, secum quocumque iter pertrahebat; increpationes, admonitiones, cælestium irarum minas, ne in aures quidem, nedum in animum admittebat: sed passim ex ore scelerato blasphem-

*Blasphemi-
us &
luxurio-
sus miles
repente
extin-
guitur.*

phemias, quales vix ipse infernus euomeret, sine fronte totos dies, veluti ludibundus eructabat. Non habebant sancti Patris conatus hoste tota vrbe maiorem, qui non solum ipse in rectas Domini semitas deduci se non pateretur, sed alios etiam quantum posset auerteret. Verum non diuturna fuit audacia. Ad arcem Monaiam, de qua multa infra, vnus erat ex impia illa turba, nec postremus; & forte in agro stabat cum suis militibus sibi semper similis vel in amoribus, vel in blasphemijs, cum ecce sibi derepente (res mira!) nulla ex causa, quæ quidem videri potuerit, in oculis omnium expirauit. Nec eius morte finem cepit miseranda illa catastrophe. Eo ipso temporis momento aer hactenus serenus tantam grandinis procellam cum horribili vento ac fragore, densique pulueris nube displofit, ut dimidiatae horæ spatio alij alios non viderent, de sua quoque salute propè cum æterna scortatoris blasphemij perniciæ conclamatum arbitra-
tes.

res. Mors deinde eius, talisq; mors, vulgata pluribus, attulit vitā animorum.

His & similibus prodigijs Deus: pios Gasparis conatus profecutus, nihil non eius opera cōficiebat, pænē vt videretur vel Deus cum Gaspare, vel Gaspar cum Deo coniurare. Nam in hoc quidem genere Armuziæ nihilo minora sunt, quam quæ à B. Xauerio vel Goæ vel Malacæ fuerunt emendata: in hoc etiam Armuziani palmā retulerunt, quòd non solùm sua crimina deserere, sed etiam poenis spōte susceptis extinguere plane sunt conati. Eorum plerique qui Gasparis opera in suorum delictorum venerant detestationē, non satis sibi fecisse videbantur, nisi Dominicis, festisque sollemnioribus, quò frequentior esset actus, sese acriter pro templi fōribus flagellarent. Alij noctu vikatim ad flagellā voces etiam addebant poenitentiae plenas atque pietatis: nam à Deo misericordiam, à ciuibus veniam & anteactæ vitæ obliuionem postulabant.

bant. Iam suæ concionis Gaspar, cū de hoc ageret crimine, fletum habenas videbatur cū vellet adducere, cū vellet remittere; quanquam sæpè laxatis iam frenis, eo impetu prorumpebant, vt non interruptus esset, sed continuus planctus ac gemitus audientium. Deus bone, quantum potest diuini spiritus inflammata caritas! confitentium porrò tanta erat multitudo (quanquam & alibi de his erit dicendi locus) vt cū dies Gaspari non sufficerent, noctes essent insumenda, defraudato ferè somno: qui cū trium horarum spatium inueniebat, duabus plerumque contentus benè secum actū arbitrabatur. Memorabile est in eo genere quod narratur. Viri quidam graues atque copiosi cū præ multitudine suas vires (quas magna ambitione sibi quisque procurabat) consequi non possent, in lectum se coniciebant, vel in valetudinarium, vbi morabatur, sese deferri curabant, aegritudinem simulantes, vt saltem specie

cie necessitatis Gasparem ad se audiendum obligarent.

CAPUT VII.

Feneratorios contractus, & cupiditatem vniuersam impugnat.

PLerumque faciliùs & feliciùs perficiuntur vicissim singula, quàm per tumultum vniuersa: ideo expugnata libidinis arce, in alteram cupiditatis neque animo neque euentu dissimili facit impetum. Variæ in illa arce reperiebantur munitiones, & omne telorum genus: sed tamen tota vis in ea munitione esse videbatur, quam feneratores velut præfidiarij milites occupabant. Eam Gaspar aggreditur, facilè deinde, illa occupata, reliqua arce potiturus. Quantum porrò in ea ciuitate malum illud inualuisset, vix credi potest; ipse quoque Gaspar negat se posse satis explicare, Armuziamque omnis vsuræ fontem appellat. Et verè feneratores Armuziani tota iam India nobiles erant, veluti doctores, qui ex cathedra pestilen-

stilen-

stilentiae non in iure, sed iniuria &
 dolo malo praelegerent. Et fortasse
 non illepidè cōiectat Gaspar, à Do-
 mino ex templo olim expulsos fla-
 gris, huc confugisse, & ad posteros
 longa serie pestem istam propagas-
 se. Tot enim erant ac tanti tamque
 intricati cambiorum & recambio-
 rum dolosi contractus, vt magno
 Gaspari constiterit eos discutiendi
 labor; quo nihilominus nunquam
 efficere tantum potuit, vt hanc sen-
 tinam exhauriret. Ad extremum
 Iudeos inter & Christianos, Sarace-
 nos ac Gentiles vix alia erat viuen-
 di ratio, quàm ea quam commemo-
 rabo. Decem pardaos (Indici nu-
 mismatis genus duorum ferè Flan-
 dricæ monetæ florenorum) mutuos
 dabat vnus aliquis; ex eo mutuo to-
 ties tortus ac retortus per fas ac ne-
 fas fructus ad possessorem redibat,
 vt anno integro seipsum sustineret,
 viuā semper ac integra summa ca-
 pitāli decem suorum pardaorum.
 vulgò enim ex hoc infelici semine
 cētesimus exacto anno fructus col-
 ligebatur.

Vt:

Vt huic tanto tamque publico latrocinio Pater occurreret, ad ceteras conciones quas de hac re quoque instituebat, aliam, in more lectionis, cathedram cathedræ opponens, quoque Sabbatho de avaritiæ partibus ac peccatis adiecit, idq; in Ecclesia maiori trimestri ferè spatio, quo toto tot sacrarum litterarum doctorumque grauissimis testimonijs, tot rationibus & exemplis, & quod in omnibus caput erat, & illi sollemne, tam assidua diuini fauoris imploratione hostem suum iugulauit, vt hæc vna res fuerit, in qua potissimum Armuzianorum fructus constiterit. Ad eum explicandum accingamur. Locus erat ciuitati iunctus; locus, in quo dolus malus, iniustitia, ceteræque Orci pestes videbantur sedem posuisse. locum illum Bazar vocant: quod nomen quidam putant ad lapillos illos Bazares, quibus aduersus venena vtimur, quod eorum in eo emporio frequens esset commercium, transisse; eosdem nihilominus alij nomen ab Hebræis du-

*Gasspar
lectione
de Iusti-
tia vir-
tute uti-
liter in-
stituit.*

duabus oculis malunt deduxisse: Baal, quod est dominus, & Sar, venenum, quasi veneni dominus; quæ duæ voces in vnam cum aliqua immutatione, vt ferè affolet, coaluerint.

Eum igitur ad locum prima luce, æstus causa, negotiatiores omnes, quibus prima cogitatio erat de lucro & quæstu, confluebant; atque ibi gentiles omnes, Saraceni, Iudæi, & Christiani, quas tota nocte fraudes somniarant, artificiosè promiscuè contrahendo texebant. Sed postquam è Gasparis disciplina doctiores & exhortatione meliores euaserunt, prima euigilantium cura erat, Missæ sacrificio decenter interesse; tum demum his armis instructi in Basar concedebant, atque omnium erat cura in fraudibus & dolis iam non texendis, sed retexendis; frequens ibi concertatio, afferentibus alijs, alijs negantibus contractū esse nefarium, quibus sola Gasparis auctoritas erat pro oraculo. ad eum frequenter appellabāt, & quidquid
dam-

damnatum ab eo fuerat, id totū rescindebatur. Itaque Basar iam potius erat differentium scholasticorum schola, quā contrahentiū negotiatorum locus, quos asserit Gaspar ea in materia tantum nosse, quā tum ipsi debeant scire Sacerdotes. Nec philosophādi ratio in solo sermone constitit aut discursu; nam supra quam, quod ea per scelus negotiandi ratio pænē sublata est, ingentes factæ sunt malè partorū restitutiones; quæ cum nonnunquam fierent ipsis Saracenis, Iudæis, aut Gentilibus, illi non satis poterant admirari, cum cernerent ea sibi tanta fide ab ijs reddi, qui nuper in eadem tanta cupiditate inhiabant. Et sanè præter eam summam, quæ suis dominis reddebatur, quæ erat longè maxima, ea cuius possessor ignorabatur, simul cum ea quæ eleemosynæ nomine profunde batur, trium annorum decursu ad viginti pardarum millia excrevit, præter ea quorum ratio per occupationes aut incuriam inita non est. Ea summa

Gas-

*Merca-
torum in-
quiren-
da insti-
tia stur-
dium.*

Gasparis arbitrato, virginibus in matrimonium collocandis; ædibus Sodalitij, cui à Misericordia nomen indiderunt, instaurandis vel augendis; valetudinarij suppellectili & alias in res pias expendebatur.

Hic erat vulgaris in omnibus fructus: sed nonnulli se supra ceteros extulerunt. Negotiator quidam erat copiosus: is iam doctus fortunas omnes animæ saluti postponere, cum in morbum incidisset, Gasparem accersuit, ac priusquam confiteretur, in hæc ferè verba, ut refert Gaspar, est præfatus: Ego, mi Pater, sum omnium mortalium nequissimus; nihilominus dum adhuc possum, cupio ex animo salutis meæ consulere. Haftenus nunquam ritè sum confessus; in parata pecunia tria millia pardaorum possideo, quæ ecce ad pedes tuos abijcio. insuper aliæ sunt opes meæ & magnæ; navis item. vitæ status est iste & iste. Hæc omnia mea, sed & corpus meum & vitam hanc in tuas manus trado, & in balance constituo; animam porrò meam

*Egregia
mercato-
ris con-
uersio.*

meam ex altera lancis parte statuo:
 te itaque in nomine Domini rogo
 & obtestor, vt quidquid salutis meae
 iudicaueris cōuenire, id facias abs-
 que vllō doloris sensu, vel cuiusli-
 bet rei habita ratione. Quod si quid
 ad salutem meam defuerit, ego ex
 tua parte deesse protestor: nihil e-
 nim, ad me quod attinet, est quod
 excludam. Ita ille; animi verè con-
 triti exemplar. Neque hunc solum
 eiusmodi fuisse putes; Gaspar ait
 multos eosque ditissimos extitisse,
 qui eadem propè verborum formu-
 la vterentur. Neque verbis erant li-
 beraliores quàm rebus; saepe vnus
 atque idem octingentos, alius sex-
 centos pardaos plus minusve vnica
 restitutione possessori refundebat.
 Plerumque antequam ad expianda
 crimina accederent, ad Gasparem
 cum ingentibus rationum suarum
 voluminibus veniebant, vt quid-
 quid incurrisset dubietatis enoda-
 ret. Alius fuit, cui nō sufficeret ma-
 le parta restituere, nisi etiam de ce-
 tero fortunas omnes suas & om-
 nem

nem negotiationem è Gasparis arbitrato disponeret. Is ad eum accessit, ac interposita diuini nominis auctoritate obtestatus est, vti posthac familiæ, coniugis, filiorum, fortunarum administrationē susciperet; cui cū suauiter arrisisset, Atqui, pergit ille, testor Deum, æternā perniciem meam, Pater, si fortè ita contigerit, tuam fore: atque ita necessario Gaspar expiatis sacra confessione omnibus, & auditis ante partorum rationibus, negotiandi posthac & viuendi rationem præscripsit. Et in his omnibus nihilominus Gaspar (quod est difficillimum) nominis sui integritatem ab omni etiam suspicione vindicauit. Quāta porrò fuerit fidei eius & cōtemptus opum opinio, non aliās magis patuit, quā cū à primarijs rogatus est, vti ærarij regij clauem alteram cum præfecti clauem communem susciperet: quam rem ille sanè velut ab instituto alienam, & vt ipse dicebat, vilem nimis & abiectam constanter à se reiecit.

Sustu-

Sustulit quoque quam aperuit impiorum hominum fraudem. Ij nemali viderentur, ad Gasparem quoque ventitabant, contractuum suorum tabulas examinandas ostendebant; sed ne usura pateret, ita concinnabant, ut mutuum vnà cum lucro mutui coniungerent: efficiebant enim, ut qui mutuo indigebant, coram Notario publico tantum se debere testarentur, quantum supra capitalem summam inter vtrumque conuenerat. sed ea res cum Gasparem diu latere non posset, pro concione in eam inuectus Notarios quoque ipsos ut participes iniusti lucri & fenoris accusauit: satis fuit ad emendationem fraudem aperuisse; iam enim Gaspar à sua concione omnia impetrabat. Verum antequam ex hac materia discedamus, supererat contractus vnus nefarius, & sæpè sacris legib⁹ etiam interposito anathemate interdictus. Is erat sulphuris, armorum, & id genus rerum cum Turcis & alijs fidei hostibus commercium, vulgò

vulgò id ne in crimine quidem habebatur, Bullæ coenæ Domini vel ignorance vel contemptu. Itaque in ea quam de avaritiæ partibus habebat sacra lectione, & passim in concionibus acerrimè in illud nefarium commercium verba facere cepit. fructus fuit, qui solebat: multi poenitentię Sacramento ipsi Deo, restitutione proximo satisfecerunt. At verò quoniam eiusmodi sceleris reos vel in corpore vel in ære luere sacrae leges iubent, & res difficultatem haberet maiorem, quàm plerique ignari Sacerdotes à quouis crimine absoluentes existimarent? Episcopum Goanum super hac re cōsuluit, qui potestatem suam omnem cum eo iterum communicādo, amplum & virtuti & prudentiæ perhibuit testimonium, id se ratum habiturum professus, quod ad animarū salutem, & Canonum obseruantiam Gaspari accommodum videretur.

CAPVT

CAPVT VIII.

Inueterata odia tollit.

ATQVE ita euulsa tūc est Armuzie radix malorū omniū, cupiditas, è qua sepe prodire solet alius quoque pestilens dissensionis odijque truncus, qui ferè solet ex aliquo nobis illato damno, vel damni opinione proficisci. Vnde aureo illo Ecclesiæ nascentis exordio, cū cupiditas apud fideles maioris non esset, quā vt ad Apostolorum pedes abijceretur, nec esset Meum ac Tuum: tum etiam in omnibus verò amore beneuolētiāque coniunctis non erat nisi cor vnum & anima vna. Hodie autem ferè quod in cordibus incensis cupiditate gestatur, manus ferro, odio peccatus mortalium armat. Itaque cū Deus Opt. Max. ita potenter sui serui opera cupiditatis ignem Armuziæ præfocasset, voluit quoque eandem ad pacem concordiamque reuocare, finem litigijs imponendo, præcidendo rixas, iniurias con-

G

nan-

nando, dissentientibus inter se conciliandis; & hoc ferè luce palàm, sub finem doctrinæ Christianæ, sub exitum concionis pro foribus ædis sacrae; idque tanto sæpe sensu, vermanantibus vtrimque lacrymis, genibus positis, alter ab altero veniam peteret, dexteram daret, rueret in mutuos amplexus. Ea res infinita esset ac etiam tædiosa sui similitudine, si in singulis hæreremus. Triatantum commemorabo, quibus ipsa Dei manus prodigiosè interuenit.

Fuit vnus aliquis ex ijs, qui militiæ præerant, vir nobilis quidem sanguine, sed idem parum peritus, in quo vera nobilitas sita esset, quam ipse totam in animi peruicacia, vlciscendi que nec vnquam quidquam tolerandi parcendive volūtate stæ tuebat. Idem nihilominus ceteris ita molestus erat, vix vt reperiri tota vel arce vel vrbe posset, cui non iniurias deberet; quas cum tollerare satisfaciendo nollit, læsi vindictares suas repeteabant. Itaque horro

bant eum cuncti, multi etiam per-
 sequebantur. Cum eo multum suda-
 uerat Gaspar, sed incassum: quicquid
 ciuitas erat quando aberat; eo re-
 uerso armabatur vniuersa. Hoc die
 quodam cum ita contigisset, Quis
 mihi dabit, ait Pater, tangat hunc
 iusta Dei manus vehementi aliqua
 egritudine, ut mansuefiat atque ani-
 mus curetur? Mira res! vix dum be-
 ne protulerat, sed solum optarat, cum
 eodem temporis momento, quod
 fuit obseruatum, absentem illum
 maligna febris inuadit, & breui eum
 insolito æstu in eas redegit angu-
 stias, nihil ut aliud clamans vrge-
 ret; quam Patrem ad se vocari, ne si-
 ne confessionis Sacramento mori-
 retur. Accurrit Pater, hominem pa-
 rat, confitenti aures dat; ille verò se
 Patri totum suasque res permittit
 vniuersas. Cessauit deinde febris,
 facile accessu discessuque osten-
 dens, & à quo, & quorsum esset
 immissa. Ergo Pater hominem ma-
 nu prehensum è lupo iam ouem
 tota vrbis volentem circumducit,

*Optat
 morbum
 corpori
 Gaspar.
 ut ani-
 mo me-
 deatur.
 Deus q̃
 annuit.*

veniam palàm petentem, & pacem inimicis offerentem: quorum aliqui eo ipso tempore ab ijs reperti sunt sclopetis, vt vocant, armati, ac sine dubio displosuri, si fortè intra iactum peruenisset. At tanta fuit vis vel in Gasparis auctoritate, vel in abiectiōe demissioneque supplicis, vt ne vel vnus exstiterit, qui nō in vicos exsilierit, passis vlnis supplicem excepturus, & ei lachrymas gratulaturus, cuius sanguinem modò sitiebat. Itaque in posterū solus & inermis, qui non satis tutus erat antè cum socijs atque armis, tota passim vrbe incedebat. Sed altera caro constitit sua peruicacia, ne tunc secuta fuit illa eius qualis poenitentia: in magno tamen Dei beneficio reponendum, quòd omnino negatum nō fuerit, prout tam dira contumacia merebatur.

Non minùs erat arrogans & ferus ac iste, de quo dictum; quem etiam similiter subita afflixit ægritudo tantorum flagitiorum sumptuum vindictam. Gaspar, vbi audiuit, gra-

rus captare tempora, ad eum adit *Odium*
 exploraturus an ab ægro posset *deponere*
 quod à sano non potuerat impetra- *nolenti*
 re, vt nempe in gratiam rediret cum *prædicat*
 inimicis. Itaq; officij hominem sui *Gaspār*
 monere, commoda & incommoda *serā pœ-*
 vtrunque comparare, Christi exē- *nitentiā.*
 plum proponere, cui iam moritu-
 ro nihil erat antiquius, quàm vt in-
 terfectores suos, quantum ex sua
 parte poterat, Patri cōciliaret; me-
 minisset venisse iam horam, in qua
 contractus tales à quolibet sine dā-
 no cum fructu etiam ineantur; odiū
 itaque dæmonis proprium in eam
 pacem, quam Christus in mundum
 intulit, commutaret. Qui aderant
 cum Gaspare, lacrymari vniuersi,
 cupere aliquid esse sibi quod con-
 donarent: solus ille superbus &
 contumax ardere magis iracundia
 quàm febre. Faceſſat, inſclamat, quē
 neque videre poſſum, neque audire
 volo, addiditque tot ac tantas blaſ-
 phemias, vt ad eas ſcribendas cala-
 mus perhorreſcat, quas impio illo
 epiphonemate cōcludens ait: Nol-

le se nisi ultum, cælum ingredi, ne-
 que veniam à Deo suorum crimi-
 num impetrare velle, si eam necesse
 sit iniuriarum condonatione com-
 parare. Non tulit vltra Pater impu-
 dentiam, sed iam velut entheatus,
 ac publicus diuinæ iustitiæ mini-
 ster, sic est vaticinatus: Ita sit om-
 ninò, vt dixisti; atqui scito certò, te
 antequam crastinus ad meridiem
 protrahatur, sæpius quàm quini-
 cui confitearis, inclamaturum, ne-
 que tamen iusto Dei iudicio habi-
 turum; ac deinde hominem tam
 acerba denuntiatione nihilo me-
 liorem deferens egreditur. Dies
 sequens eluxit, & prædictioni fe-
 cit fidem. nondum enim præfixa
 hora aduenerat, cùm miser eò iam
 ingrauescente morbo deuenit, vt
 cum morte luctaretur: quare ad se
 rediens, cùm sæpe Patrem inclama-
 ret, neque is vel alius quispiam Sa-
 cerdos ad manum esset, antè exspi-
 rauit, quàm adesse potuerit. Habita-
 res ab omnibus fuit supra naturam,
 vt illa quoq; quam iam referemus.

Lusi-

Lusitanus erat vir in paucis po-
tens, sed idem ita ferox & crudelis,
vt auctoritate sua opprimeret vni-
uersos; verus tyrannus, quem pro-
inde oderant ad vnum omnes, &
liberrimè de publica eius animi
impotentia obloquebantur. Mul-
tum operæ posuerat Pater, vt eum è
vitiorum cœno educeret: sed haud
paullo in Patrem quàm in cete-
ros mitior, tantam monitus con-
cepit indignationem, vt se publi-
cum seruique Dei iuratum hostem
profiteretur. quæcumque ille ge-
neratim vitia carperet, sua priua-
tim carpi criminabatur: quod ijs
est proprium, qui vel ipsa teste con-
scientia se prius ipsos, quàm ipsi
qui verba faciunt produnt atque
damnant. Eam porrò ille inibat
viam, vt veram iustamque scelerum
suorum reprehensionem posset,
velut à priuata simultate ortam,
criminari. Sed non potuerunt hi
odiorum torrentes Gasparis in
eum extinguere caritatem; sicut
è contrario Patris in eum officia

*Obdura-
tum pre-
cibus suis
ad pœni-
tentiam
adducit
G. p.*

amoris vel scintillam excitare: sed vicissim vincebat Pater in bono malum, ille in malo bonum. Et tamen, quod satis Gaspar aduertebat, permagni referebat illum hominē conuerti. Itaque ab homine ad Deū conuersus sperauit, se citius posse diuinam in impium iram, quā hominis in se odium placare. Mutato igitur consilio, acres eius causa suscipere poenitentias, flagellationes, ieiunia, cilicia, noctes in oratione peruigili traducere, sanctissimum Missæ sacrificium pro eo offerre, in horas singulas ad Dominum sapius eius causa exclamare, vt quoniam ipse bonitas ac pulchritudo esset immensa, ab ea se anima faceret amari, quā, vt erat cæca, tantam detestari non cessaret. Nouem totos dies hanc rationem tenet, quibus expletis, durus ille admirabili ratione, non pro suis meritis, sed Gasparis honore, benignè à Deo est emollitus. In lectulo quiescens, subsecundam à media nocte horam ante se Gasparem ipsum vidit, cū tamen

*Gaspar
Angelo
comita-
tus decū-
benti ap-
paret.*

men ianuas omnes clausas esse constaret; vidit item & ita splendens, & suauissimum manibus præfertim ac vultu odorem spirantem, ut lumine & odoris suauitate tota domus repleretur: vnde facile apparebit aliquid esse diuinum. Aderat quoque species alia ad Gasparis latus, quæ nescio quem referebat; vero simile est Angelum vel hominis vel Gasparis fuisse tutelarem, qui sic eum est affatus: Quid agis peccator? quid moliris? quorsum Gasparem tantoperè horres, ac dubitas illi animæ tuæ salutem committere? an non vides, quanto eum decore Deus ornauerit. Euigilauerat iam nobilis, ac sibi bene præsens erat; itaque cum se, visis auditisque permotum, in eius amplexus promoueret, subito disparuit, nec manus aut oculos magis, quam cor iam exultatione gestiens, est frustratus. Mansit tamen, qui iam locutus erat, atque ita sermonem prosequens eum consolatur: Ne credas Patrem ita efugere, ut ipsum hætenus tu

G s ipse

ipse fugisti; hac enim ipsa hora se ad sacrificandum in nosocomio infirmis parat, ibi eum es prima luce reperturus. atque ita hic quoque ex oculis abiit. Reliquam ergo noctem ille in continuis fletibus, & eius videndi desiderio, quem aliquando tantoperè exhorruerat, consumpsit. Missam manè nondum perfecerat, cum eum nuncius ab amico iam suo expectabat, rogaturus ut sui percupidum accederet. Gaudio perfusus Gaspar è vestigio adit: quem ut vidit, vocem exulit, abiecit se ad pedes, multa animi ritè contriti edens argumenta. Post hæc confessionem de tota vita instituit; ea de causa aliquot se dies remotis arbitris colligens, quibus peccatorum consideratione aptisq̃ue commentationibus è Gasparis præscripto ita profecit, ut iam modestia, suauitas, patientia, zelus diuinæ gloriæ, ceteræque virtutes eum ignotum, quia sibi dissimilem, redderent; sed in caritate potissimum in pauperes misericordiaque excel-

excelluit, quibus paucis diebus supra quinque aureorum millia distribuit. Multa alia præterea eidem cum Patre admirabilia intercesserunt (vt ait Gaspar, rem velut de alio modestiæ causa narrans, vt alibi sum dicturus) quæ, ne quis esset aperiretur, reticebat: sed tamen, inquit, scientur aliquando. Ea sint alicui nota necne, hætenus mihi est incòpertum; quæ comperta fuerunt, cū omni fide narraui.

CAPVT IX.

Militaris insolentia pietatem Armuzianam interturbat.

IT A Deus Opt. Max. ope Gasparis Armuzianam pietatem promouebat. sed neque humani generis hostis licet toties iam victus sibi defuit, quem ideò sœuire tantisper permisit Deus, vt tanto ignominiosius deinde fugaretur. Indiæ Prorex Garcia de Saa Armuziam in hiberna ducētos milites amādarat; sed illi præsidio Satanæ, nō ciuitati

G 6. fue-

fuerunt. Mirum, quātum sancti-
 res ciuitatis, populiq; pietas ex eo-
 rum aduentu cœperit detrimentū.
 Adiunxerunt se isti, vt facilè sit, cū
 alijs, qui eadem in insula hiberna-
 bant. Et ecce tibi mox contumeliæ,
 rixæ, prouocationes, velut ab infe-
 ris excitatæ, summo impetu surre-
 xerunt; ludus item, & cum eo iurā-
 di peierandiq; consuetudo; libido
 quoque, ac vsuræ, & ceteræ pestes
 ciuitatis. Interim supplicantium
 cohortes rarefieri in sacris ædibus,
 æstu iam confluentium sese remit-
 tente, aperiri vada, ipsa sacramen-
 torum frequentia iam infrequen-
 tior esse cœpit. Denique rursum
 Orci legebat oram miserè fluctuans
 insula, à qua suauis gratiæ Zephy-
 rus & S. Spiritus flatus, tanta eam
 benignitate remouerant. Gaspar in-
 terim zelo ardere, pro concione to-
 nare, non die, non nocte somnum
 capere, arguere, obsecrare, increpa-
 re cum omni patientia & doctrina,
 in oratione crescere, in seipsum
 propè sæuire, & suorum vires ab ora-
 tio-

tionē & pœnitentia in auxilium
adsciscere: sed quantum ille vna
hebdomada summa ope perfecerat,
tantum ope suorum dæmon hora
vna destruebat. Conatus est apud
Præfectum Emanuelem de lima, vt
eos è ciuitate velut pacis & quietis
publicæ perturbatores exturbaret:
sed maioris mali seditionisq̃ue me-
tus, istud quoque consilium detur-
banit. Ad extremum, vt grauibus
malis graua sunt quoque adhibenda
remedia, consilium hoc à necessita-
te mutuatur.

Consulto ad pòpulum de vero in
proximos amore verba facit, decla-
rat quanto hic amor nos astringat
magis, vti proximo spiritualia salu-
tis æternæ quam temporalia fortu-
narum, honoris, ac etiam vitæ bona
procuremus; vnde licitum imò san-
ctum esse, nonnunquam optare & à
Deo petere, vt harum rerum iactu-
ram aliquam faciant, siquidem ad
bonorum spiritualium possessio-
nem adeundam ita necessarium esse
videretur. Vbi demum satis hanc

*Militi-
bus fla-
gitiosis
tempora-
le malū
à Deo
flagitat
Gaspar,
& exau-
ditur.*

materiam grauib; sententijs, ex-
emplis, sacrarum literarum te-
stimonijs confirmasset, magno ani-
mi ardore ac impetu Deum ipsum
apostrophe aggressus, sæpius illud
propheticum iterabat; Imple facies
eorum ignominia, & quærent no-
men tuum Domine: lacrymisq; per-
fusus diuinam iustitiam sed magis
misericordiam identidem implora-
bat, vti eas animas quæ tanta perti-
nacia se cæterosq; perditum ibant,
omnemque in medendo suauitatem
respuebant, pharmacis curare acri-
oribus, secare, truncare, ea potissi-
mum in parte, qua maximus cuique
doloris erat sensus, dignaretur, siue
ad honorē ac famam, aut fortunas,
imò & ad ipsum corpus attineret;
infamando, deprauando, ampu-
tando, mutilando, mactando, si ita
illorum saluti expediret. hac enim
ratione sese inspicientes sine ocu-
lis aut manibus ingredi coelum for-
san posse; quod certè melius foret,
quàm sanos & integros in tartara
demergi. Mira erat in ipsa cōcione,
& ea-

& eadem propè quæ in oratore animorum commotio; frequens eam totius oris colorisq̃ue mutatio probabat: sed nihil eos ita consternauit, quàm cùm in peroratione summo animi sensu rogantem eum audierunt, vti ex vero in proximū amore zeloq̃ue, cum magna attentione & intentione, ter orationem Dominicam & Salutationem Angelicam in eum finem recitarent, vt has meritis, aut qui opus haberent poenas & alias temporales quaslibet ad animi salutem impetrarent.

CAPVT X.

Militum insolentia repressa & acriter à Deo punita.

NE c vana fuerunt concionatoris vōta, vel cōcionis preces. breui in oculis toti' insulæ Deus hæc piorum vota suo calculo cōprobauit. Monaiamum arx erat in continenti Perfidis Armuzianæ ditionis: eam arcē Saraceni, qui in præsidio erāt, hosti subito nemine vel suspicante tradiderant. Perfidia

dia

*Pradicit
belli eue-
ntū Gasp-
par.*

dia Regi Armuziano tanta, grauis
admodum & acerba fuit; suorum
ergo 5000. armat, Lusitanos quoque
auxiliares ex foedere à Præfecto pe-
tit, & 400. impetrat, quo in numero
ducenti illi Armuzianæ pietatis e-
uerfores exstiterunt; reliqui nihilo
meliores. Huic expeditioni pro Lu-
sitanis præfectus est Pantaleon de
Saa, qui ad Patrem valedicturus, &
felicem appreciationem accepturus
cū venisset, antequam insula sol-
ueret, ab eo accepit infelices illos
quidem, sed meritos huius belli e-
uentus. Nam antiquis suis sceleribus
hoc quoque addiderunt, vt cū
Gaspar summo conatu perficere co-
naretur, vt saltem cum Deo in gra-
tiam redirent, salutari poenitentia
expiati, qui pugnaturi, imò mori-
turi discedebant, viginti ex ijs non
plures dicto audientes fuerunt; ce-
teri hæc sancta paternaque Gaspa-
ris monita risu & iocis exceperunt,
ac si ex eorum essent face, de quibus
Isaias: percussimus foedus cū mor-
te, & cum inferno fecimus pactum:
flagel-

flagellum inundans cum transierit,
non veniet super nos, quia posuim⁹
mendacium spem nostram, & men-
dacio protecti sumus. In Persiam i-
taque venerunt, arcem cinxerunt,
tormentis quassarunt, impetum fe-
cerunt, sed ita infelicititer, ut ab arce
citius se subducerent quam venis-
sent. Nonnulli tamen in poenam fla-
gitiorum occubuerunt, centum vul-
nerati, ceteri pudore & ignominia
pleni redierunt. Mors deinde diui-
næ iustitiæ ministra in castra subiit,
& repente multi pestifera lue cor-
repti; ex ijs ad 50. perierunt. Iace-
bant ab omnibus omnes destituti
auxilio & solatio viui, mortui se-
pultura. & hæc pestis improbos il-
los dumtaxat inuasit, Saracenorum
qui plures multò erant, neminem;
ne quis vindictam esse diuinam du-
bitaret. Itaque iam serò sapientes
Gasparem inclamare, sani metu im-
pédentis, ægri etiam sensu præsen-
tis mali coeperunt, quorum vicem
miseratus Præfectus Pantaleon ad
Gasparem flebiliter scribit, neces-
sita-

fita-

fitatem explicat, auxilium postular.

Eæ litteræ mirum quam Gaspari acerbe fuerint, non tam mali commiseratione, quod ipse ad salutem animorum videri poterat accersisse, quàm quòd per Xauerium, ut antè dixi, non licebat ei subuenire. neque enim extra insulam pedem ferretoto triennio poterat. Itaque amicissimè respondens eos ad reditum inuitabat, experturos quàm non subterfugeret laborem; sed insula excedere præcipietium auctoritate vetari. Interim missi sunt alij 200. in auxilium, qui cùm eo venissent, atque extentam adhuc Domini manum vidiissent, retrò arce certis inducijs deserta Armuziam redierunt. Ea in obsidione mirabilia multa contigerunt, ac inprimis subita mors blasphemæ scortatoris, quam suprà retulimus.

In reditu verò omitti non potest editum in militem diuinæ benignitatis exemplum. Hic in medio cohortis prauæ pietatem colebat, animum-

mumque in bellum profecturus,
 quod frequenter faciebat, expiarat;
 ad hæc Beatæ Virginis pensum ho-
 rariū recitare consueuerat. Nec ta-
 men communis propè omnibus
 lues cum exemit; leuius tamen æ-
 grotabat. Itaque in equo rediens,
 vel itineris labore, vel ingrauescē-
 te morbo à sensibus alienatus, subi-
 toque deficiens ex equo cecidit, ne-
 mine aduertente; sibi deinde reddi-
 tus frustra socios equumque re-
 quirat; perrexit tamen, atque illos
 post triduiū est affecutus. Virgebatur
 interea fame, periculis omnia erant
 plena: Ergo B. Virginem patronam
 precibus aduocat. Et ecce nō modo
 in Saracenorū terris latrocinij se-
 quentibus infestis non adiit discrim-
 en, sed etiā remedium plane pro-
 digiosum famis inuenit. Siquidem
 in palmetum deueniens (cū ta-
 men constaret toto illo tractu &
 procul palmam nullam reperiri)
 palmam conscendit, dactylis &
 ventrem, & prouidus in futurum,
 etiam sinum repleuit. Inde cū de-
 scen-

*Miles B.
 Virg de-
 uot⁹ pal-
 metum
 diuini-
 tus in
 fame in-
 uenit.*

scendisset, in Saracenum incidit, à quo, vbinam essent Franques, percunctatus, (ita enim illi Christianos appellant, ex eo fortè tempore, quo Ludouico Rege Francorum & alijs terram sanctam recuperaturis, in vicinis terris diu constiterunt) mox de ijs edoctus, tertio die ad ceteros incolumis peruenit. Stupuere tam inusitata diuinæ benignitatis demonstratione vniuersi, & cum milite pietatis in se Matremque suam remuneratorem Deū collaudarunt. Enimuerò quàm ea esset rara in viro praesertim militari, docuit ad suos redeuntes querimonia, qua ommissum horarum pensum Beatæ virginis persolui solitum. conquisito ad id libro ante omnia deplorabat. Verùm ad cæteros reuertamur. Stabant tū in arce quadā Armuziæ vicina vniuersi, quā & breui proinde tenuerūt, tamē alij ab ijs qui discesserant, qualesq; eos optauerat Gaspar. nā præter vnam confessionem vnū Gasparē inclamabant nihil. Ille verò in littore cū suis eos iamdiu expe-

exsp
imp
port
com
mac
anim
cura
dige
lium
trem
suffi
tant
rem
vt e
cata
tam
vnu
fuit
ctio
bus,
tibu
vide
cari
omr
expl
extr
omr

expectabat, ut suis vlnis parens improbos filios in nosocomia asportaret. Hoc sedulò primum ab eo comitibusque curatum; inde pharmaca, cibi, aliaque emendicata: sed animorum tamen quàm corporum cura fuit antiquior. Quapropter indigenas omnes Sacerdotes in auxilium euocat, satis gnarus, se in extremo multorum discrimine vnum sufficere non posse vniuersis. Sed tanta fuit poenitentium in Gasparem, atque adeò nimia pietas, nulli ut eorum persuaderi potuerit, peccata ut alteri aperiret; atque in eo tam erant obstinati, ac si omnes in vnum conspirassent. Incredibilis fuit hæc & inopina Gaspari afflictio, quòd cum se illinc plorantibus, illinc confessionem inclamantibus, illinc expirantibus cinctum videret, quanquam omnes æquali caritate complecteretur, non æquè omnibus poterat auxiliari. Itaque explicare coepit parem esse in hac extrema necessitate Sacerdotum omnium potestatem; debere quemque

que

que studiosè operam dare, ne cum sua graui culpa Confessionis instituendæ occasionem eo in discrimine amitteret. Sed incassum. omnes vno ore asseruerunt, se absque confessione morituros potius, quàm alteri à Gaspare animorum suorum latebras & noxas aperiant. Et apparuit hoc quoque fuisse vel diuini furoris telum, vel nouam dæmonis fraudem, vel vtrumque, vt indigni fortasse venia, nonnulli absque spe veniæ morerentur. Et sanè ita contigit. nonnulli enim magno Gasparis luctu priùs expirarunt, quam se expiarent. Ita seueriora nonnunquam iudicia exercet Deus, vt qui noluit cum potuit, cum voluerit, non possit salutis remedia adipisci.

Ea res nihilominus aliquos è Sacerdotibus, sed quam iniquè, quiuis iudicet, in Gasparè commouit: ille verò nihili rumusculos faciens, opus solus aggressus, quo potuit pacto & ordine infinitum laborem coepit exhaurire. Confiteri de vniuersa vita volebant, aut etiam debebant ple-

plerique; socius cœli Armuziani,
 cuius causa iam ter vitæ periculum
 adierat, impatiens, Goam incom-
 modo maximè tempore dimissus
 fuerat; omnia ergò vnus obire co-
 gebatur, quod accuratè perficere
 plurimi vix potuissent. Alij enim ad
 mortē salutari Sacramento expian-
 di erant; alij eodem tempore in ip-
 sa morte Gasparis verbis excitandi,
 aut salutari vnctione ad diram lu-
 ctam cum morte & dæmone cōpa-
 randi. Neque is nihil eo tempore, *Gasparē*
 quo erat in Gasparē odio, tentauit. *per phre-*
 Nam tot è faucibus, illius ope sibi *naticum*
 eripi non ferens prædas, per phre- *dæmon*
 neticum quempiam hostem suum *conatur*
 perdere cogitauit. Siquidem cū ex *suffocare.*
 illius manu nescio vnde arreptum
 gladium, quo se tollere parabat, cū
 alijs aliquot extorsisset Gaspar, sibi
 mortem quā ab illo auerterat, pro-
 pè consciuit. Etenim conuerso in
 Gasparem furore, ita prehenso
 strinxit fauces, vt absq; diuino &
 adstātium auxilio de vita eius esset
 conclamatū. Eo magis recēti bene-
 ficio

ficio incitatus Gaspar, nocturnis & diurnis horis, laborem vrget; his aures, linguam illis, manus denique alijs & operam accommodans. atq; ita mensem vnum diuinis solatijs recreatus exegit.

Miracula.

Hiscerebus diuinæ, Gasparisq; gloriæ magna accessio facta est, cū præter ea quæ iam commemorauimus, alijs adhuc prodigijs cælestibus gesta eius illustriora euaserint; quibus effectum, vt spe deuorata præda è tartareis faucibus in salutem benè multa eriperetur. Sæpè ibi inter confitendum ægri, cum animi sanitate morbis corporis depulsis, etiam corporum obtinebant; quare & pietas in pristinum statum cum fenore reuocata.

Arx recuperatur precipibus à Gaspare institutis et supplicatione.

Sed reliqua erat arcis amissæ cura, quæ animos omnium coquebat etiam Gasparis. Ergò cum probè sciret, hæc omnia sceleribus nostris non hostium viribus accepta referenda, vbi ad ægrorum animis corporibusq; curandis respirauit, statuit ipse quoque cum suis in aciem pro-

prodire, & non cum Persis, sed cum ipso cælo, vnde victoria sperari poterat, configere. Quapropter pias in vicinum ciuitati (dimidia ferè leuca aberat) Deiparæ sacellū sup-
plicantium cohortes educit. Clerus populusque nudis pedibus incedere, multi etiam acriter in seipso flagellis sæuire, vniuersi clamoribus & lachrymis diuinam misericordiam implorare. Ea sub noctem instituta, in mediam ferè noctem producebantur. Nam ibi Gaspar tanto audientium sensu verba faciebat, vt aliquando contigerit, dimidia horæ spatio collacrymantium omnium vnā in cælum tolli vocem: Domine Deus, misericordia. Nec surdus ad has voces fuit Dominus. Sub idem ferè tempus, quo hæc fiebant, breui fama Armuziam venit, arcis sine sanguine æquis legibus redditæ, & agnouerunt vniuersi, homines hominibus, cū illi Deo perfidi vel fidi fuerint, fidem violare vel seruare. Cetera cum Christianis piè vel admirabiliter gesta, in
H finem

finem huius libri, tum quòd cum his nonnulla communia, tum quòd sub discessum eius Armuziâ contingerunt, coniecimus.

CAPVT IX.

Quid cum Hæreticis, Schismaticis, Apostatisq; perfecerit.

VENIAMVS iam ad eos, qui fide sunt propiores, quanquâ impietate fortassè ceteris omnibus superiores. Ij sunt Schismatici atque hæretici, & impij desertores. Erant Armuziæ ex Schismaticis isti ferè: ex Africa Abyssini; ex Asia Armenij & Georgiani; ex Europa Græci, Moscouitæ. Ex hæreticis Europæi non pauci, Germani, Russi, Poloni, Hungari, & si quos alios infelix pertinacia longius à veritate, quam inexplebilis cupiditas à patria proscripserat. Nonnulli etiam erant, quos sua fortuna varijs ludens casibus in Persiâ Turciâq; aduexerat. Ac in Perside quidè, quoniam qui ibi sunt Christiani, non minùs quàm Turcæ decim

mum quemque filiorum tributi
 nomine persolunt, multi erant è
 Christianis oriundi, multiq̃ue Ar-
 muziæ pro seruitijs vendebantur,
 quos Gaspar Ecclesiæ cõciliabat, &
 Goam ad D. Pauli Collegiũ, si quidẽ
 ire vellent, submittebat; sin verò,
 efficiebat, vt Christiani quòd esset,
 libertate donarentur. Cum horum
 similib⁹, quos Turcæ Ianiferos vo-
 cant, eodem modo se gerebat; cum
 Abyssinis porrò paullo aliter. Nā
 illos, quia baptismus eorum non sa-
 tis tutus videbatur, baptizabat; Ar-
 menij quoque non deerant semi-
 Turcæ semi-Christiani, quibus hoc
 sollemne, vt viuant illius in quam
 fortè venerint regionis ritu. Mag-
 nam tum vitæ austeritatẽ colebant,
 vt adhuc antiquorum illorũ asperi-
 tatem ad posteros vsque transmissam
 exhiberent. Ex ijs multos ad
 Ecclesiam salutemq̃ue reuocabat,
 conuictis primum erroribus & cõ-
 futatis; nec nullos Apostatas Italos
 aut Græcos ex Turcia transfugas
 ad Ecclesiæ castra & verum ani-

H 2 marum

marum Ducem ac Pastorem reduxit, in quibus Genuensem, quia eiurata fide sub Turcarum Imperatore meruerat. Hic Deo miserante respiscens, Armuziam Gasparis causa excitus venit, & fortunarum omnium fecit iacturam, ne animæ suæ detrimentum pateretur. Ergo à Gaspare benignè exceptus, deinde Goam vt Ecclesiæ redderetur, dimissus.

*Gaspar
haereticos
multos
cōuertit.*

Hæreticos si quos fortè nanciscabatur, ea potissimum ratione fidei naufragio eripiebat. Amicè domi exceptos & humanitate deuinctos eorum primò emungere errores, argumentis deinde sacra dogmata astruere, inprimis vitæ sanctimonia; quò fiebat, vt priùs inueteratos deponerent errores, quàm limine excederent. Et contigit aliquando, vt septem octovetales simul domi eodem tempore haberet, qui omnes varijs erroribus tenebātur. Hic Pontificem Romanum, ille purgatorium ignem, alij aliud pernegabant: sed tanta fuit Gasparis in ijs

tractandis dexteritas, ut omnes ad fidem fuerint veritatemque traducti. Nec erat solum in eo praefracta eorum ingenia tractandi peritia, sed mira etiam in ijs deprehendendis sagacitas. Nec abs re erit exemplum commemorasse. Vir quidam Armuziae copiosus Patre in confessionibus utebatur; cum eo Gaspar ita prudenter tractabat, ut absolutio- nem semper aliqua de causa differret: introspiciebat enim in penitioribus animi recessibus errores latere, quos ille rituum Catholicorum velo occultabat; sed quoniam nulla huius criminis suspitione laborabat, optimum factu decreuit, silentio potius quam interrogationibus ab homine verisimiliter negaturo extorquere veritatem. Prorsus ita euenit. nam ille se inspiciens coepit suspicari, ne quo forte modo Patri suus foetor suboluisset, ac Dei beneficio seipsum tandem damnas, una cum peccatis heresim quoque aperuit & eiurauit; atque ita demum est a Patre absolutus.

*Prudentia
Gasparis.*

H s

Alijs

Alijs multis quotidie miraculis Gasparem, ut vnum aliquem ceteris mortalibus maiorē, fama supra ceteros euehebat. Iam qui à B. Xavierio insula egredi vetitus erat, omnium ore maxima parte Asiae Constantinopolim usque ferebatur; tota Arabia clarissimus, inter Abyssinos iam celebrabatur, quod ille iam dudum aspirans, de terra, de moribus, ac ritibus per idoneos homines inquisierat, & in commentarios redegerat. In Perside verò vicina, Babylonia, Carmania ita notus erat propè, ut Armuzia: sed ne quid oratoriè videar dixisse (quanquam quæ dixi, totidem verbis Ludouicus Froez illorum temporum scriptor egregius, idem Gasparis in Indiam comes in epistola quadam ad Lusitanos socios refert) nolo verbis magis quàm rebus fides habeatur, tria omninò cōmemorabo, quæ hanc rem copiosè confirmabunt. Ac primum quantum apud Saracenos nomen obtinuerit, apparuit, cum ex Ammonitis Arabibus ad eum venerint,

rint, qui eū ad gentis illius conuer-
sionem inuitarent: sed de ea legati-
one, cum de Saracenis agemus, di-
cendum.

Altera legatio Constantinopoli
tanto terrarum interuallo missa.
Christianus quidam à Christianis
eius loci ad Gasparem veniebat cū
litteris solūm, vt is deinde ad suos
rediens, se Gasparem, de quo tanta
audierat vidisse testaretur, & com-
perta de eo referret quæ fama teste
acceperant. Venit is feliciter Baco-
ram vsque, arcem Lusitanorum, quā
eo tempore Rumes occuparant. Ibi
ab ijs comprehensus ex litteris et-
iam quorsum iret est deprehensus:
itaque custodiæ est mancipatus, è
qua nihilominus data aliqua op-
portunitate ad Gasparem scripsit,
venisse se ab ipsa Constantinopoli-
tana ciuitate à Christianis missum,
eius solūm videndi causa; sed hīc in
custodia parum æquo animo subsi-
stere. Respondit amicissimè Gas-
par, hominem consolatus: quod vt
senferunt Rumes, eum Armuziā

Constan-
tinopoli
ad eum
mittitur
Chri-
stianus
instar
legati.

aliquid literarum accepisse, non tulere, & hominem capite multarunt; ea deinde recepta arce Praefectus hominis caput ad Gasparem misit, ut eum saltem videret, à quo post tot labores videri non potuerat.

Apostata ad fidem redire cupiens martyrio afficitur.

Alterum satis quidem simile est, sed tamen ex loco & alijs multis arguitur esse planè diuersum. Ex ijs quos post eiuratam fidem Ecclesiae Catholicae restituebat, vni eam rem meditati funes ceciderunt in praclaris. Etenim cum reditum ad nos, & à Turcis fugam ad quos transfugerat, adornaret, martyrij certissimam reperit coronam, & scelera sua sanguine suo eluens, ex Apostata in fidei testem euasit gloriosum. Dicebatur hic Ioannes, Coloniae Agrippinae in inferiore Germania natus; & quamuis parentibus ortus esset honestis & copiosis, varij tamen eum casus in varias regiones attulerant, ac denique in quandam Turcarum ciuitatem, Catifa nomine, quae est in insula Baharem in Persico sinu, leucis ab Armuzia ferè cen-

rè centum & decem; ibi decennio
 toto in vna eiusdem vrbis arce tor-
 mentis sulphureoque puluere con-
 ficiendo præfuerat. Eò cum Gaspa-
 ris & Armuzianæ pietatis fama pe-
 netraffet, vt non erat difficile ex
 emporio illo celeberrimo, Ioannē
 illum permouit, vt ad Catholicam
 religionem, quod iam dudum opta-
 uerat, rediturus Gasparis se fidei
 committeret. Sed quoniam hoc ne-
 gotium tale erat, vt non sine peri-
 culo tertium consciū admitteret,
 mutæ chartæ confidere maluit,
 quàm cuiusquam fidem periclita-
 ri. E puluere ergo tormentario a-
 tramentum facit, quo litteras vnas
 linguis tribus ad Patrem exarat,
 Flandrica scilicet, Gallica, & Lati-
 na, ignorans Gasparem tres illas
 linguas apprimè callere. Literarum
 hoc erat argumentum: securitatem
 illi ac vitam inter Lusitanos, veniā
 quoque delictorum sibi Pater ab
 Ecclesia sponderet, extemplo se
 Armuziam in matris Ecclesiæ gre-
 mium aduolaturum, poenas de suis

H s sce-

sceleribus sumpturum Gasparis arbitratu. Mirum in modum ea epistola Gasparem oblectauit; quare breuiter simul secretoque responderet, veniret securus, hac sola sua promissione contentus; facturum se, ut eum Lusitani hospitio exciperent, lauteque haberent, experturum quoque, quanta suauitate & clementia mater Ecclesia filios omnes transfugas & prodigos excipere soleat poenitentes. Hæc Patris epistola, casusne an perfidia latoris, incertum, in manus tamen Præfecti Castifensis hominis Turcæ deuenit; itaque barbarus Ioannis consilia adhibito interprete intellexit. Accersitur Ioannes, & quem, Christumne an Mahometem colat, rogatur? illico sensit res suas patere. Quare magno animo hilarique vultu ait, non esse fidem legemve aliam, quam Christianorum, in qua possent mortales salutem consequi; ex ea se vivere, mori quoque velle, ac paratum esse pro ea tuenda veritate, atrocissima quæque subire tormenta; Vi-

ta; vitam quoque prius ipsam quā
 eam deserturum; habere se porro
 Mahometem pro foedissimo mor-
 talium impostore, & æternis igni-
 bus obnoxios esse, quotquot se eius
 affeclas profiterentur; nulla deniq;
 re se magis angere, quàm quòd aliquo
 tempore illius sit impietatem se-
 ctamque mentitus. His sermonibus
 accensi barbari plura parantem in-
 terpellarunt, & furentes nullum
 genus in eum feritatis omisere; fru-
 statim hominem & per otium trū-
 care, lacerare, & in hostiæ morem
 membratim disseccare aggressi sunt.
 Martyr porro noster animo fidem,
 ore IESU nomen identidem pro-
 ferens, constans perstitit, dum elu-
 tum Christi & proprio sanguine
 spiritum Deo reddidisset. caput
 barbari lanceæ infixum pro muro-
 rum pinnis exposuerunt. Sed non
 diu diuina iustitia tātæ feritatis cō-
 tinuit ultionem, nec diutius passus
 est Deus martyre suū debito cultu
 & veneratione carere. Nō ita mul-
 to post Armuziam cū classe appulic

Antonius Noronha, Proregis è sore nepos, qui Turcarum fines in Arabica ora perlustrans, cum duobus militum millibus, alijs planè ab illis Monaianis (ex illis quippe nemo fuit, qui non priusquam solueret expiaretur, atque vnius Gasparis opera, ceteris Sacerdotibus ad vnum omnibus ægrotantibus) ingressus Baharem, Catifam simul derepètè est aggressus, ita feliciter, vt venire, videre, vincere vnum idemque fuerit. In arcis exuuijs inuenta est Gasparis ad martyre Ioannem epistola, qua permoti de Ioanne quærentes ab ijs, qui superstites vrbs vastitati remanserant, ea quæ scripsimus omnia cognouerunt. Itaque ipsum caput sacrum pignus à murorum pinnis auulsum non sine veneratione secum Armuziam detulerunt, ciuitasque cum Gaspare vniuersa magno concursu & sollemni cantu, honoris magis, quam sepulturæ causa tota vrbe in triumpho morem circumtulcrunt.

CAPVT XII.

Cum Iudæis quid egerit.

CVM Iudæis Gasparis conatus plus habuerunt applausus, quam ipse voluisset; fructus, vt in ea perfidia solet, fortasse minus quam optasset: quam ijs nec ille fuit exiguus, nisi fortè si cum reliquo fructu, qui fuit propè incredibilis, comparetur. Fructus vel applausus hinc ferè sumpsit exordium. Primis post aduentum suum mensibus, cùm iam fama notus etiam extra Lusitanos esse cœpisset, ea Dominica, qua SS. Trinitatis angustissimum mysterium Ecclesia Catholica veneratur, de sublimi illo mysterio ad populum verba fecit: vbi postquam Catholicam de ea re doctrinam explicasset, ostēdit quàm à veritate longè discesserint, qui hoc mysterium aut ignorarent aut negarent, Gentiles, Saraceni, & Iudæi; & cum singulis proprijs rationibus decertans, potissimum cōtra Iudæos institit, scripturæ testi-

H 7

mo-

monijs vel antiquæ vel nouæ legis
hanc stabiliens veritatem.

Aderant fortè è Iudæis aliqui; vel
ex alio pro concione dicta cogno-
uerunt. mox itaque Gasparem, nec-
dum experti, quantum supra cete-
ros vel doctrina vel sapientia emi-
neret, ausi sunt ad priuatam dispu-
tationem lacessere, vel spe victoriæ,
vel hominis tentandi causa. Duo e-
rant Rabbini, qui opinione doctri-
næ ceteris præstabant: Ioseph alter,
alter Salomon vocabatur, in Castel-
la natus; vterque in Thalmudicis
cōmentis eruditus: illi ad Gasparem
adeunt, & in his potissimum instite-
runt. Dixerat in his locis Gaspar ve-
stigium inesse SS. Trinitatis: in illo
Heloim, Genes. i. & iterū verbo, fa-
ciamus, quæ numero multitudinis
efferuntur; rursus in illo: Eritis sicut
Dij; & similiter in tergemina voce,
Sanctus. Hæc illi agitare; Gaspar ita
aptè respondere, vt iam eos quæsisse
pœniteret, ad textus suos recurre-
rent, memoriæ, qua tamen scriptu-
râ vniuersam se tenere gloriaban-
tur.

tur, diffidentes: sed cum nihilò plus præsidij in scriptis, quàm in memoria reperissent, ita discesserunt, ut apertè se victos faterentur.

Eius disputationis, quoniam erat seniorum populi auctoritate suscepta, rationem eos palàm in sua Synagoga reddere oportebat. Itaque sabbatho proximo palàm interrogarunt, concertationis cum Christianorum Doctore quis fuisset euentus? mira fuit, & veritate cogente publica confessio veritatis. Rabbi Salomon, ut erat & habebatur eruditior, ita respondit: Se cum multis doctoribus congressum fuisse, nihil unquam tamen simile hominibus istius Societatis reperisse: quod ille dicebat, vel quia sic arbitrabatur, vel quia victoriam illam & ignominiam suam, non veritati, sed eruditioni acceptam referens, ita conabatur, quoniam aliter non poterat, eleuare. Certè iam aliàs cum B. Xauerio congressus æquè infeliciter, è duobus de ceteris iudicium faciebat. Sed pergit: Ita enim in collo-

colloquijs sunt subtiles, vt ea res
vni diuinæ gratiæ (mira vis verita-
tis!) attribui possit. Ad hæc qui in-
terrogauerant, intulerunt, quando
ita esset, vt ipsi de victoria despera-
rent, in posterum abstinere, &
Gasparem virum bonum rogarent,
eorum vti famæ consuleret, nec in-
tra priuatos acta dictaque parietes
euulgaret; atque ita fecerunt. Hæc
omnia Gaspar ex amico Iudæo, nos
ex ipso Gaspare ad suos scribente
accepimus. Gasparem verò in po-
sterum ita omnes coluerunt, vt cum
eo frequentes essent, domum suam
ad conuiuium & vterque Rabbi in-
uitarent, spondentes in eo se con-
uiuium à legis ritibus temperaturos,
fercula vtrisque communia fore.
In Synagogas etiam suas admitte-
bant, sed mira fraude tot congre-
bant quæstiones, vt respondendi so-
lùm locus esset non etiam propo-
nendi: responsiones porrò omnes
miris laudibus extollebant, annue-
bant, applaudebant, ac denique tã-
tum creuit amor & veneratio, vt
spera-

speraret Gaspar se breui in Synago-
 gis sacras litteras illis lecturum.
 Doctores ad eum frequentes ita-
 bant, non iam molesti interpella-
 tores, sed discipuli; ad eum in suis
 dubijs recurrebant, ac mirabantur
 Patris in scripturis explicandis fa-
 cilitatem, qui de vno versiculo in-
 terrogatus liberalius etiam quàm
 rogabatur, totum caput explicaret.
 Erat insuper tanta illius apud eos
 opinio sanctitatis, vt positis geni-
 bus, si cui fortè in vicis occurreret,
 eum passim venerarentur: quoties
 cum Christianis aliquid illis com-
 mercij causa litis incideret, ad Pa-
 trem recurrebāt, cuius sententia v-
 trimque litim dirimebat, etsi grauis
 causa, vt exemplo patebit, videre-
 tur. Filia Iudæi Christianam fidem
 susceperat; eam Parens exhæredare
 impotentiùs id ferens, statuerat:
 Gaspar illum adit, nec multis opus,
 sola præsencia hominem mansue-
 fecit, & subito quidquid filia pro-
 prium erat, restituit. Iam persuase-
 rat multis non vsuras minùs sua
 quàm

De Gas-
paris sã-
ctitate
quanta
opinio.

quàm Christianorum lege prohiberi: atque ita multi, quod in ea gente credi vix potest, ab ijs abstinebāt. Officina Iudæorum in se Gaspar, ubi poterat, cumulatè compensabat. Aegrum fortè ex ijs quendam. cum in platea temerè iacentem reperisset, sustulit in humeros, quem tanta victum caritate ad Christum deinde traduxit. Sed mirum videri poterit ceipiam, quid esset quò minus ad fidem venirent; quàm ita mirarentur: sed non ei, qui gentis & pertinaciā nouit & cæcitatem: eius tamen rei causam, quam ipsi dabant, sequenti capite referemus.

CAPVT XIII.

*Publica Gasparis cum Iudæis
disputatio.*

DIFFICILE fuit clàm semel: imò sæpius etiam propria confessione victis publicū certamen persuadere: sed tamen continua Gasparis prouocatione laceffiti, & diutina comparatiōe instructi tandem annuerunt, sperantes si non

vince-

vincere, saltem artibus suis Gasparis victoriam obscurare, & apud in-
eruditos in dubiū vocare. Cum er-
gò diutius nō possent incolumi vel
apud suos; vel apud ceteros, quod
caput erat, honore (de suis enim iam
propter superius dicta parum labo-
rabant) diem ad differendum publi-
cè condixerunt. Aduenit dies; duo,
quos iam dixi, Rabbinī ex vno, Gas-
par ex altero latere, cōfederunt. Ad-
erant præter Iudæos & Christia-
nos propè omnes multi etiam Tur-
cæ, & Mahometani, qui ex disputa-
tionis euentu facturi erant pericu-
lum Gasparis eruditionis, vt ex a-
liorum periculo viderent, quid de
sua disputatione, ad quam iam Gas-
par eos sæpe prouocarat, statuerent.
Disputationem igitur, ne varijs li-
tigantium effugijs vagaretur, visū
est his limitibus circumscribere, vt
Gaspar, qui prouocarat, hæc duo cō-
firmaret: Messia venturi iam tēpus
expirasse: alterum; I E S V M, quem
coleret, promissum esse Messiam, &
vt Christiani vocant, CHRISTVM.

Eius

Eius disputationis, qua potero breuitate, capita describam, & rationum nervos contraham, non extendam. Ergò primam veritatem ex hebdomadibus Danielis pulchrè demonstravit, quas, vt ex annis vel solaribus aut lunaribus constarent, vt antè, vel pòst paullo, vel Angelo reuelante coepissent, omninò certum erat iam quindecim & amplius sæculis effluxisse. Inde ad celebrem illum Genesis locum transijt, vbi Iacob ait: Non auferetur sceptrum de Iuda, & Dux de femore eius, donec veniat qui venturus est, &c. quod vaticinium iam ante multa sæcula completum, luce clarius ostendit. Subinde aggressus est aperire, quanto tempore ea de re inter ipsos Iudæos sit litigatum. In Herode magno multi conuenerunt, quòd Idumæus esset, sceptrum Iudæ defecisse: in ijs fuerunt Pharisei, quos ea de causa Herodes iugulauit; quàmquam Herodes quoque factus iam profelytus, puerorum mactator, & post annos triginta noui iuramenti

exa-

exactor, se quoque id metuere de-
 clarauit. Idem confirmant ij, qui
 Herodem Messiam appellarunt,
 multorum sententia Herodiani ap-
 pellati. Idem quoque sub Agrippa
 Aristobuli filio, Herodis magni ne-
 pote, ex Iudæa matre nato, est in
 controuersiam adductum. Sub Vespasiano omnis dubitatio remota,
 cum alij ab Imperio Romano de-
 fecerunt; alij, quorum agmen facile
 ducat celebris Iudæorum histori-
 cus, Iosephus, turpissima adulatio-
 ne illum ipsum pro Messia habue-
 re. Nec sibi defuit Vespasianus. sed
 quoniam de tempore inter omnes
 constabat, id etiam conatus effice-
 re, ne de se quispiam ambigeret.
 Hinc ut Princeps pacis crederetur,
 Paci æternæ templum ædificat, at-
 que ope Apollonij Tyanci magi pa-
 ralyticum solo tactu, inspectante
 Alexandria, curat. Ex his omnibus
 alijsque permultis colligebat, anti-
 quorum opinione iam tum Messia
 tempus aduenisse; stultissimum
 proinde post tot elapsa sæcula ne
 cum

cum

cum illis quidem velle dubitare. Itaque si probabiliter velint adhuc exspectare templum Salomonis, quod quidē ab Herode sub Christi aduentum diuino consilio ædificatum fuit, vt venienti Christo ex oraculis inseruiret, in quod modò ingrediatur, condant; stirpem Aaron à qua excipiat, producant; Rempublicam suam quam defecisse, antequam veniret desiderium collum æternorum ex Iacobi vaticinio non oportet, constituent; cui notam hodie esse Dauidis stirpem, è qua Messias procreetur, potissimum ex quo Vespasianus eam stirpem exstirpauit? Hæc igitur ante omnia restituant, tum de Messia contendat: iam verò post tot signa, tot sæcula, totius mundi voces adhuc dubitare, esse intolerabile, maxime cum iam sine lege diutius, quàm cum lege fuerint: plus enim temporis à Christo ad hæc tempora, quàm à Moyse ad Christum abiisse.

Ea re confirmata, vt nullis effu-
gijs

*Euseb.
histor.
lib. 3.
c. 11.*

gijs locus esset, omnibus stupentib⁹
 ad alterum locum est progressus.
 Nec erat difficile. iam enim tempus
 aduentus Messiae præterlapsum per-
 inde erat ac Messiam aduenisse, nisi
 sacrosanctis Prophetarum oraculis
 nefariè fides abrogaretur. Quereba-
 tur ergò, quis ille fuerit, noster, an
 alius quilibet? nostrum esse sic pro-
 babat differens, primùm ea quæ pas-
 sim de Christo prædicantur, magis
 spirita quam corpore metienda,
 victorias de dæmone reportatas, o-
 pes esse gratiæ & Sacramentorum
 vbertatem, vitam & imperij firmi-
 tatem in terra viuentium interpre-
 tandā: alioqui cui non videri Chri-
 stum illum ab immanitate, auaritia,
 superbia, foeditate non posse vindi-
 cari? Neque tamen egenum ita fuisse
 Christum, vt non hæc eadem suis
 successoribus reliquerit, testari Ec-
 clesiæ Romanæ dignitatem, Epil-
 copatus, opima Sacerdotia, Apo-
 stolos denique, quibus ex eadem gē-
 te prognatis quid toto orbe terra-
 rum illustrius? At verò Iudæos, qui
 hæc

hæc omnia iam diu expectant, in alia omnia cecidisse nequicquam probari, cum satis constet, quam atrociter Christi mors vindicta sit, Solymorum inaudito sæculis omnibus excidio. Sed quorsum, infert, hæc tam atrocia, tamque diuturna toleratis? abstinetis à nefario cultu Deorum; ritus vestros inter mille difficultates retinetis; legis, qua potestis, & propè quàm non potestis, estis obseruantes: quæ sanè si vera est, iniustus, & crudelis est Deus, qui tot tantis tamque diuturnis malis non eripiat. Sed patimini hæc sanè in poenam cæcitatatis. Contrà verò, si IESVS non esset, ut est, verus Dei filius; quo pacto Deus Optimus Maximus tantam iniuriam tam diu dissimularet, imò verò promoueret, ac honoraret?

His & alijs multò pluribus Christum verum esse Messiam arguebat, siquidem iam in confesso erat aduenisse; nisi fortè Herodem mallèt, aut Vespasianum, aut similem aliquem impostorem. nam de Mahomete,

mete, se hoc Saracenis, cum in arenam quoque descendere placuerit, reservare. Iam itaque Gaspar, & his, & pluribus suo muneri satisfecerat, tanta omnium approbatione, ut Lusitanis & omnibus Christianis, ut ipse narrat & fatetur, res diuini-
 or visa sit, & à Spiritu Sancto inspirata. Iam duo Rabbini sudare incipiebant, & aliqua cum conati fuissent adferre, risu & cachinni excepti sunt, potissimum cum ad unitatem diuinam probandam, ac euer-
 tendam Trinitatem personarum, anuli conclusi similitudinem extra rem attulerunt, quid hoc fuerit, non satis explicat Gaspar, sed solum attingit. Cum itaque iam de victoria desperassent, ad solitas artes confu-
 gientes, Gasparis doctrinam ignorantiae suae compararunt, ut à doctrina stare, non à veritate, victoria videretur; sed nihil profuit effugium. quàm quærendo, quàm vrgendo effecit, ut vel inuiti Catholicae religionis agnoscerent veritatem. Cau-
 sam deinde vel à Gaspare, vel ab alijs

*Iudaorū
pertina-
cia.*

alijs rogati, cur non in agnitam trā-
firent veritatem, priuatim sæpè re-
ponderunt duas esse eius rei causas:
alteram opes suas, quas ex vfuris v-
tique partas restituere, necesse esset
amplectentibus fidem Christianā;
alteram, quòd Christiani Iudæos
parum benignè & honorificè tra-
ctarent, licet fierent Christiani; iam
porrò benè nummatus urgente ne-
cessitate ab omnibus honorari. Et
hoc vterque Rabbini disertè Gas-
pari est confessus; alij etiam pluri-
que Lusitanis: a que ita facilè osten-
derunt, quàm impij essent, qui sa-
lutem suam & opibus & honori
posthaberent. Nihilominus ex il-
lo congressu Iudæi compressi, Chri-
stiani elati, Saraceni etiam territi
funt: quos nihilominus ad certamē
vel inuitos Gaspar elicit, vt mox
dicemus. Postmodum quoque fre-
quenter, multis doctoribus subinde
euocatis, Gasparem, quē colere id-
eò solitis officijs (tanta est virtutis
efficacia) non cessabant, tenta-
runt, si quem fortè reperirent, qu

MONI-

hominis honorem & gentis famam quoquo modo refarciret: sed nihil vnquam profecerunt. Antequā verò à Iudæis ad Saracenos veniamus, non omittendum puto, quod Gaspar quoque narrabat: eo tempore Iudæos non paucos in montem Sion conuenisse, & toto triennio Messiam frustra expectasse; sed certum est eos ad eum prius iudicandos deuenisse, quam Messiam ad eos festinasse liberandos.

CAPVT XIV.

Saracenorum sibi animos conciliat.

ARMVZIAE & numero & potentia, quippe cuius Rex esset Saracenus, præstabant ceteris Saraceni, quibus Gaspar, omne hominum genus animo completens, ad salutis viam præire magnoperè optabat. Initio quidem ab ijs lapidibus non semel est salutatus, cum nola pueros ad Christianā doctrinā conuocaret: verum deinde postea odio in venerationē cōuerſo,

uerso, supra panem quàm credi potest, eum colebant; à lapidationibus certè posthac abstinuerunt; nisi quòd in celebri illa pòpa ad Sacellum Diuæ Virginis, pro arce Monajam instituta, lapis temerè in turbam confertam coniectus puerum vnum vulnerauit; sed incertum, ab Saraceno, Iudæo, an alio quolibet missus. Quin potius illum flexis in terram vsque poplitibus supplices salutabant; manum etiam qui plus audebant osculabantur; quidam etiam magis verecundi vesti dumtaxat reuerentiæ causa osculum dabant.

*Quanti
Gasparem
facerent
Saraceni.*

Noctu cum per urbem incedebat, quod propter vim æstus, & negotiorum multitudinem persæpè faciebat, non solum non erat inter medios Mahometanos securos; verum etiam si fortè eum per tenebras agnouissent, è via statim honoris causa discedebant, cumque eo agere sibi existimabant esse honorificum, si quando Christianorum aliquem opprimerent, schedula Gaspar vel monebat vel rogabat, vt ab iniu-

iniuria abstinere: eadem ipsi libertate ad eum, si quid à Christianis paterentur recurrebant; nec erat eorum quisquam, qui non faceret imperata. Vulgò eum Zachariæ filium appellabant, vel sanctitatis zeliq̃ue similitudine, vel quod Pythagoricam illam animorum metempsychosin agnoscerent, & Baptistæ animum in Gasparis corpus crederent emigrasse: magnum quoque Christianorum Caciz, quorum quidem solùm tres in orbe toto varijs in sectis esse fabulantur, è quibus vnum esse Gasparem sibi persuadebant.

Sed hoc admirabilius & insolens planè honoris genus Gaspari ab ijs exhibitum. Nocte intempesta multis facibus tenebras vincentibus, in templum suum (Coranum vocant) magno comitatu induxerunt, & ad summum vsque deduxerunt inspectante tota ciuitate, quæ iure solennitatem pompæ ex accensis facibus æstimabat, & facilè mirabatur. Hic celâre illum nihil, sed omnia reser-

rarunt: cum alij vestem, alij vestigia illius osculis interea venerarentur. Et tamen etiam proposita morte, ne ex aliena secta quisquam ingredia-
tur, Mahometanis legibus est inter-
dictum. Verum illi sic Mahometem explicabant, noluisse illum tam in-
signi virtute viros excludere. O-
quid nō vnus viri potest virtus, et-
iam apud gentes immanitate barba-
ras! Nec tum solū illis ibi adfuit,
sed etiam feria sexta, quam illi fe-
stam habent, cum eis agebat non in-
frequenter. Quæ verò enarrata, mo-
destissimus Gaspar spe fructus, quā-
quam inuitissimè, & quia impedire
non poterat, patiebatur. Tantam
porrò Gaspari venerationem &
sanctitatis opinionem hæc ferè con-
ciliarunt. Videbant hominem sum-
ma doctrina & auctoritate apud o-
mnes ita se abijcere, vt nola vica-
tim pueros conuocarent, mancipia
instrueret, agris adesset, & cum o-
mnium mercatorum opes in eius
quodammodo essent potestate, ob-
stupescabant eum in nosocomio vi-
uere,

uere, stramineo in cubiculo, inque victu magnam asperitatem obseruare; tantam porrò in vestitu esse negligentiam & paupertatem, vt non pannosus solum assutis temerè partibus, sed etiam lacer incederet. Quà eius paupertatē initio Christianorum auaritiæ & tenacitati adscribebant, atque etiam obijciebant. Quare Lusitani vestes certatim ei offerre, quodque nullam admitteret, propè succensere; asserere fidei ignomiā & dedecus, ac sibi quoque inuri, quibus id crebrò Turcæ & Saraceni exprobrarent: quod cum Gaspar persuadendi causa dictum putaret, constanter respuebat. Ad extremum Turca, mercator copiosus, pannum ex undulata veste per Iudæum quendam mittit, rogās vt eo vtatur, nec posthac ita lacer incedat. Sensit Gaspar scomma potius esse quàm donum: itaque dictum, quoties sibi à Christianis vestis esset etiam propè per vim oblata, Iudæum ad negotiatorem atq̃ gratis cum pāno remittit. Vul-

*Eximius
Lusita-
norum in
Gasp. arē
affectus.*

gata res est, & Christianorum liberalitas, Gasparisq̃ue paupertas illustrior euasit: sed tandem cum neque vestis vltra permetteret, neque illi vrgendi finem facerent, permisit fieri nouam. nec mora; vbi id cognitū, propè omnes vt id præstarent contenderunt: denique ita conuenit, vt alius aliud, suam quisque partem donaret. Ea omnia Gasparem celebrem, restitutiones verò factæ Saracenis etiam gratum effecerunt. quod enim illi iam pro amisso habebant, cum reddi sibi viderunt, non aliter acceperunt, quam si à Gaspare, quæ satis sciebant horum esse causam, donaretur. Ex his denique omnibus magnus erat animorum motus. dicebant enim nonnulli, iam tempus quo impostor Mahometus aliam se illis legem daturum promiserat, abijsse; itaque non pauci in Christianam fidem propendebant: sed hæc pluribus, sequentibus capitibus prosequemur.

CAPVT

CAPVT XV.

Gloriosa Gasparis & publica de Saraceno Philosopho victoria.

SAEPE, vt ante dixi, Saracenos Gaspar ad publicum certamen prouocarat, sed impostoris astutia (Mahometis inquam, qui congressus omnes interdixerat) & verò metus è Iudæorum euentu conceptus, omnes ad eam rē aditus videbantur occlusisse. Verùm cum se iam aliquoties vel religionis prætextu, vel quod armis assueti litteras ferè negligerent, excusassent, Mahometanorū multi eā tergiuersionem præiudicium falsitatis arbitrabantur, nec non, vt dixi, in sacra nostra propendebant. Cum porro Armuziam venisset quidam Persa, non modo insignis Mahometanorum Cacez, sed etiam Philosoph⁹ ex Aristotelis disciplina, cuius libros legerat, Peripateticus Astrologus, & verò etiam Necromanticus: audaciores facti non modò certamen acceptarunt, sed iam propè-

I 5. de

de eo desperanti Gaspari vltro etiam detulerunt. Nec abnuuit Gaspar. Disputationis modus quæsitus, nec satis conueniebat inter partes. Nam Persa in ediam, recepto apud illos more, assuetus tolerare, Gasparem hac lege prouocauit, uti in vnum ex Armuzianis è sale montem secederent, nihil commeatus inferrent, dispositis custodibus, ne quid inferretur, cauerent; illius legem meliorem iudicandam, qui diutius famem pertulisset. Adhæc Gaspar ita respondit: Itane verò legum veritas ex hominum robore, & famis ac sitis tolerantia, metienda; aut fortè Deum ad miraculum nulla urgente necessitate temerè astringemus? nam si veritas rationibus, præsertim ubi cum Philosopho agitur, cognosci potest, quorsum hæc insolita experimenta? Tentemus primùm, si quid ea ratione perfici queat; si satisfieri non poterit, tum ego nec illud certaminis genus, nec vllum aliud etiam atrocius subterfugio. Non habuit quod his responderet Persa, nisi quod
alia

alia nollet lege congredi. Itaque re-
prorsus infecta discessum est.

Verum quod ille tum noluit, fe-
cit planè Deus, vt velle cogeretur;
idque in hunc modum. Adfuerant
huic prouocationi & primæ veli-
tationi Philosophi vxor & filia, v-
traque acri ingenio & bona indole,
è stirpe verò Zaidis, nepotis. Hoc è,
qui ex Ale nepos erat Mahometis.
Illæ igitur mariti vel parentis ter-
giuersationem, vt erat, effugium
esse hominis de bonitate causæ dif-
fidentis interpretantes, diuini spi-
ritus lumine afflatæ, ad Gasparem
noctu, ne quid morarum neçtere-
tur, Baptismi causa aduolarunt: quas
ille amicè exceptas, plenus gaudij,
in domum abduxit nobilis cuius-
dam & pij Lusitani: ibi dispositis cu-
stodibus, ne quid per vim auderent
Saraceni, asseruata, postridiè res in
vulgus abiit. Philosophus enim a-
pud suos queri, apud Lusitanos infi-
mis precibus & lacrymis etiam suas
repetere, ipse porrò propè secū fu-
rere & insanire. Mouit ea res Ma-

*Sarace-
narum
duarum
raræ cō-
uersio.*

hometanos, & iam vim parabant; sed à custodibus deterriti, atque arcis etiam tonitrua formidarunt. Itaque Philosophus, cum vix aliud superesset, ad Gasparē adit, coniugali seiure ac paterno tuetur. annuit Gaspar, sed diuinum præfert. Saltem illarum conspectum, quod negari iure non potest, expetit. Hic Gaspar assensit, sed hac lege, vt in loco ad disputandum designato eas videret, si modò congregari vellet: qui si victor esset, uxorem filiasque reciperet; sin victus, ipse se ad uxorem filiamque in eandem fidem adiungeret. Compulit hominem geminus amor, ingens telum. Diem dici placet, interpretem designari Garciam de la Pancha, hominem Lusitanum, Regis Armuziæ interpretem. is iam aliàs non rarò Gaspari in similibus congressibus fidelem operam præstiterat: nam & latinæ linguæ peritus erat non medioeriter, præter Persicam, quàm apprimè callebat. Tabellio idcirco adhibitur, vt quoniam pressè & ex dialecticæ præ-

ea præceptis certandum esset, ne-
 gata concessaque constarent. Ade-
 rat huic certamini publico præter
 ceteros, Vicarius quoque ciuitatis.
 Itaque cum iam conuenissent, non
 diu stetit Persa, sed paucis dialecti-
 ca ictibus prostratus est. Discepta-
 tum primò fuit de somniatoris il-
 lius paradyso, de licentia vitæ ab eo
 concessa, quam nemo probus au-
 deat acceptare. Hic Persa non dif-
 ficilem se præbuit, vt turpitudinis
 & ignorantia plena ea fateretur.
 Nam Persæ præ ceteris Saracenis
 Mahometis dicta ad rationis limam
 explorata, vel concedunt vel ne-
 gant, eius nomini parum tribuen-
 tes: vnde etiam eorum nonnulli e
 Zaidis secta (cui multum vxorius
 Philosophus fauebat) ab Arabibus
 atque Mahometanis in hæreticorum
 numerum referuntur. Concessit de-
 nique, quod ipse concessit eiusdem
 erroris Auerroes, hæc dogmata fa-
 ginandis feris quam hominibus ra-
 tione præditis instruendis aptiora.
 Sed institit diutius in fidei nostræ

mysterijs infirmandis, quàm in suis
 confirmandis: ea fuerunt SS. Trini-
 tatis, Incarnati Verbi, passi ac mor-
 tui; sed in his quoque plurimùm
 Gaspari diuina lux cum mira ratio-
 num felicitate & facilitate affulsi-
 t. Primùm itaq; probare aggreditur,
 omnia fidei nostræ mysteria, vt sint
 ferè supra naturam, nullo tamen
 modo naturali lumini repugnare:
 quod apertis rationibus & exem-
 plis ita declarauit, vt Philosopho in
 sua velut arena triumphanti spem
 gaudiumque eripuerit. tum Gaspar
 aptis interrogationibus hominem
 adoritur. Percunctatur ergo, Deo sit
 bonum necnè, seipsum intelligere?
 Ille ex Aristotelis doctrina beati-
 tudinem eius in eo sitam esse affir-
 mauit. atqui intellectiois imago
 est aliqua, quam verbum mētis vo-
 camus? concessit. atque illud pro
 intelligentium perfectione perfe-
 ctius? perfectius ait omninò. Ergo
 in Deo, qui est immensus quidam
 intelligens, intellectio erit immen-
 sa? immensa respondet. Intellectio-
 nis

nis ergo illius imago & verbum e-
 rit quoque infinitum? dialecticè se-
 qui factus est. Verbum igitur illud
 erit Deus: quidquid enim infinitum
 est, id est Deus. nam quod in homi-
 ne verbum mentis propter intelli-
 gendi vim finitam ac debilem acci-
 dens est, in Deo propter intelligen-
 di vim infinitam idem substantia æ-
 qualis ipsi Patri, seipsum perfectè
 & ad imum (vt ita dicam) & quantū
 intelligi potest, comprehendenti.
 Quorsum enim producendi vim,
 quæ in creatis rebus est perfectio, i-
 psi auctori perfectionis negare-
 mus? Ex hac generantis & geniti di-
 stinctione duas distinctas personas
 demonstravit, & eodem planè mo-
 do de tertia philosophatus, ex amo-
 re vtriusque Spiritum S. probavit
 processisse. His alijsque multis con-
 uictus Persa dedit manus, & ad ea
 quæ iam concesserat, SS. Trinitatis
 addidit confessionē. In mysterio In-
 carnationis facilè fuit obiecta dilu-
 ere. Nā etsi Deū incarnatū, natum,
 passumq; dicamus, hæc illi personæ,
 quæ

quæ Deus erat & homo, non diuinæ
 separatim naturæ, quæ neque nasci
 in tempore, neque pati poterat, tri-
 buimus, sed humanæ: quam ille sa-
 lutis nostræ causa, magna & inex-
 plicabili amoris significatione, as-
 sumpsit. Alia multa dicta sunt à
 Gaspare, summa omnium admira-
 tione & approbatione: ex his om-
 nibus hoc collegit, mysteria fidei
 nostræ quanquam ad euidentiā
 humanæ rationis non perueniant,
 vt esset aliquid in quo captiuare-
 mus intellectum in obsequium fi-
 dei; hoc tamen effici euidenter,
 quòd testimonia eius credibilia fa-
 cta sint nimis.

Ad extremum Gaspar omnium
 concessorum probè memor, ea in v-
 num congeffit, & iteratam confes-
 sionem extorsit; si quid negaret, ad
 tabellionem appellabat. Fassus igitur
 legem suam primò falsam, inde
 non posse eam sine pertinacia susti-
 neri. Trinitatem quoque, Patrem &
 Filium & Spiritum S. vnum ac verū
 Deum est confessus. Denique de re-
 ligio-

ligionis nostræ sanctitate quid sentiret, rogatus, cogente veritate in hæc verba exclamavit: Res sancta. Atqui, ait Gaspar, si de his inter nos conuenit, in quo discrepamus? Hic philosophus, hæctenus feruore disputationis abreptus, se collegit, & cum puderet concessorum, neque posset sine infamia palinodiam recantare, circumspexit, qua ratione, quàm minimo posset pudore, sese ab eo confessu expediret; atque inducias petens, ad quosdam suos libros non sine ignorationis præiudicio appellauit. Comperendinatum est quidem, & dies dictus; sed disparuit, atque insula egressus apud quendam Regulum in Continenti Persidis partem sui doloris deponens, consilium petijt. Ille acriter hominem redarguit, quòd cum tam insigni mago temerè concurrisset. Itaque Philosophus procul inde se ut abderet, persuasus, omnium quæ habebat carissima, coniugem, filiã, famam, Armuziæ pignori dereliquit.

Inte-

NO VITAE GASP. BARZAEI

Interim quantum ex doctoris sui fuga Mahometani doloris, tantum è Gasparis victoria gaudij cœperūt Christiani: quod gaudium breui publica pompa in coniugis ac filiae baptismo demonstrarunt; matri Mariæ, filiae Catharinæ nomen inditum. Et quoniam ex regia stirpe prognatas esse constabat, honorifica apud Lusitanos appellatione, Dom, vulgò decorarunt. Tum deinde Gaspar octingentis in dotem Pardais conquistis, duobus nobilibus Lusitanis maritali fide coniunxit. Quibus omnibus Gaspar in tantum Saracenorum odium deuenit, aut potius tantum illis metum vel sola eius præsētia incutiebat, vt cōspectum illius tanquam insignis venefici vitarent. Verba porrò illius, sed ne nolæ quidem sonum in aures eodem deterriti metu admittebant. Ita enim iam inter eos constabat, conspectum eius cōtactum, sermonem, ipsius tintinnabuli tintinum carminibus infectum, pestem in animum ipsum contagionem-

namque diffundere. Sed hæc aliorum
de Saracenis triumphorum prælu-
dia fuerunt, & velut ouationes; ad
sequentia maiora conuertamus ser-
monem.

CAPVT XVI.

*Nobilis alterius Saracena con-
uersio.*

EA disputatio non solum hos
in obstinatis effecit, vt Gas-
parem pro incantatore som-
niarent, sed fructus longè gratissi-
mos protulit. Ab illa multi ex Sa-
racenis quotidie ad sacrum baptis-
milaticem, velut cerui ad fontes
aquarum concurrebant; quos non
relata solum de Philosopho victo-
ria conuicerat, sed plerosque etiam
prodigia ad id cœlestia inuitabant.
Hunc Beatæ Mariæ Virginis con-
spectus, illū etiā Christi; hos Ange-
lorum gratæ colloctiones aut vo-
ces cœlo missæ, pastore suas oues e-
uocante ad vnum Ecclesiæ Catholi-
cæ ouile intrandum compellebant.
At qualiacumque hæc fuerint (nec
enim

enim multum interest) plurimum ad Catholicæ fidei amplexum persuadendum momenti habuere, cum apud plebem, tum verò apud primā nobilitatem. Ex hac nobilis mulier, superiori non impar, conuersionem suam, quia de ea diu certatum est, fecit celebriorem.

Multi erant Armuziæ, ut in emporio celeberrimo, vicinorū Principum legati; ex ijs vnus è Persico genere illustri, Xatamæ supremi Persarum Imperatoris legatus, cum vxore Mecani Xarifæ, qui se Regem Arabiæ appellat, ex sorore nepte, ex stirpe ipsius Mahometis. Illa vel Persæ Philosophi fuga, vel alia ratione impulsæ, incertum, Baptismū tandem à Gaspare petijt; & interim dum ea quæ opus erant docetur, apud Lusitanam nobilem matronam asseruabatur. Legati Persæ quereles, Philosophi lamentis & querimonijs nihilo inferiores; sed nihilegit. Itaq; coniugis desiderio furens, Lusitanam fidem detestatus, plenus minarum ad Xatamam se confert, ibi

ibi falsa veris permiscens multis
queritur, ius gentium à Lusitanis
violatum, ab ijs sibi quà in arce
Chaul (venerat enim inde paullo
antè) quà Armuziæ quattuor aut
quinque pardaorum millia per vim
erepta; item vxorem sibi suam ab
ijs etiam cōtra naturæ iura raptam,
celebris magi opera Christianis ri-
tibus pollutam, perq; vim in oeno-
polæ cuiusdam domo ad Mahome-
tis contumelias (cuius scitis vinum
interdictum) detineri; adhæc om-
nia inertem Armuziæ Regem ex-
ternis nimis addictum conniuere;
nihil vel se apud illum precibus,
vel apud Lusitanos minis profecis-
se, cum Persicam iram magna petu-
lantia eleuarent. Itaque è maiestate
Persica videri, ius naturæ gentium
Persicum, vel iure vel armis repeti-
tum vindicare; Xatamam alioqui
legatis in posterum cariturum. Ar-
rogantem non difficile fuit specie
lesi numinis sui ad iracundiam pro-
uocare. Is enim eò dementiæ deue-
nerat, vt se pro Deo coli iuberet;
aquam

*Persarū
Impera-
toris su-
perbia.*

44 VITAE GASP. BARZAEI

aquam quæ pedibus abluendis superfuera, velut sacram afferuari; ad quoslibet morbos curandos adhiberi, & quaquaversus distribui; vulgè etiam Principum litteras, si quas ad se darent, sic inscribi: Magno Xatamæ, cuius opera coelum & terra sustentantur. Quare furore accensus per Abiencan Regem Niran & militiæ Persicæ summū Præfectum mandat Legato Regis Lusitani (erat is Henricus Macedo, nobilis Lusitanus, qui iam tum in ipsa navigatione non amicus solum, sed etiam in Gasparem ac socios munificus fuerat, & legatum foederis in eundi causa, in aula agebat) uti ad Armuzianum Præfectum & simul ad Gasparem scribat, mulierem ut restituant; & verò eum non nisi restituta discessurum; sed & unà Laiæ & Carmanix Regibus, Persæ vectigalibus mandatum, ut nisi imperata fecerint Lusitani, in Armuzianos fines infestis armis irrumpant, atque etiam ipsam Armuziam obsidione cingant ac devastent. Hoc

man-

mandato accepto Legatus noster dubitauit primùm, quid esset factur-
 us. nouerat æquitatem causæ, nouerat ingenia barbarorum, nouerat Gasparem, nouerat Lusitanos ad extrema omnia potiùs descensuros, quàm fidem prodituros: illinc tamen vrgebant minæ; nec facilè diutius poterat præ penuria se ac suos pro Lusitani nominis dignitate sustinere. Scribit igitur ad Gasparem, sed ita moderatè, vt & quãti illum faceret, quodque officij explendi causa id faceret, indicaret, ne iusta barbaro Regi sæuiendi ansa vlla præberetur: alias addit ad Præfectum eiusdem argumenti, qui iam tum non erat Emanuel de Lima. Ex litteræ Antonio Mendez Doliueira traduntur deferendæ, Armuziam vt peruenerunt, Præfectus concilium Lusitanicum conuocat: & quia res erat sacra, nec sine Gaspare statui poterat quicquam, ipse quoque cum ceteris euocatur, ac primus rogatus, quid sentiret, in hæc verba respondit: Nolite san-

san-

sanctum dare canibus, & ne tradatis bestiis animas confitetur Deo: barbarum non timendum; Deum suorum causæ, quod in India toties experti sint, non defuturum. In eâ sententiam pedibus ac manibus itum, & sic sancita, ut ad vnum omnes se mortem dicerent pro hac muliere tuenda, si necesse foret, oppetituros. Ad litteras porrò Legati tantisper responsum non est, dum quò res vergeret, appareret. nec frustra; ut sunt leuia barbarorum ingenia, vel potiùs Gasparis precibus, Deo qui corda Regum in manu tenet, Perficam iram moderante, tempestas sedata, redijt Macedo, à vicinis Regibus nihil motum. Ipsa mulier, dote iam opera Gasparis etiam cõquisita, coniugem nacta est pro sua dignitate Lusitanum.

CAPVT XVII.

Ex Arabia felice mittuntur ad Gasparem Legati.

CVM rem Christianam videret Gaspar ita feliciter Amuziæ

muſiæ ſuccedere, vt erat animo ge-
 neroſo, circumſpicere cœpit, quan-
 ta ſupereſſent ex omni parte cum
 Saracenis ſibi ſubeunda certami-
 na. Iam in Perſiam, iam in Arabiã,
 & quæ circa ſunt regiones, mente &
 votis ferebatur, nec inerti commē-
 ratione, ſed etiam iam tum ſtrenuē
 ſe ad eas expeditiones comparabat,
 vt licet ipſi vel Iaponia vel China
 excideret, Mahometanorum vbi-
 que terræ ſupereſſent. Nam de ijs
 regionum moribus, de præparatio-
 ne ad Euangelium, quoties poterat,
 certior fieri non omittebat. Ita cū
 Henricus ille Macedo, de quo capi-
 te ſuperiori diximus, in Perſidem
 diſcederet, id ab eo flagitauit, vt di-
 ligenter animaduerneret ea omnia,
 & ad ſe perſcriberet, vel rediens
 coram referret; quod ille fecit ac-
 curatè. Et incidit ſanè tum facien-
 dæ frugis occaſio, ſi nō euentu quo-
 dam euolaſſet.

Episcopuſ erat ijs in locis Chri-
 ſtianus, fidei iam olim apud Perſas
 propagatæ tenue veſtigiū. Is vbi de

K

Luſi-

Lusitanis audiuit, ad Legatum litteras dedit Latino quidem sermone, sed corrupto, vti ad certum locum vicinum venirent, vbi ipse eos praestolabatur; cupere se de rebus ad fidem vtrique communem pertinentibus colloqui. Ex littera, quod è legati domo nemo latine sciret, à nullo sunt intellecta, atque adeò rei Christianae benegerendae elapsa opportunitas: quas vbi litteras Gaspar legit, summoperè iure meritoque indoluit. Quae Henrico mandarant, eadem alijs aliò ablegatis commisit. Ergo cum Petrus Lobato, vir Lusitanus & Gaspari peramicus, Mesquaten quaestorem acturus proficiscitur, mox ab eo contendit, de vicinis regionibus sedulo perquireret; sed potissimum de ijs, quas Ayman vel Eayman vocant. ij sunt populi in Arabiae felicitis Continente, inter duo promontoria, Rosalgate & Mocandan, qui quatuor magnis & antiquis vrbibus continetur. Multi eos putant, quos sacrae litterae Ammonitas vocant, è

stir-

stirpe Loth descendentes; & fauet,
 quòd ijs procul dubio essent con-
 termini. Vestigium etiam antiquæ
 gentilitatis est apud illos, antiquū
 & magnum Iouis templum. Eam
 gentem naturā robustam, sed ferè
 simplicem & candidam, impostor
 Mahometh primam suis erroribus
 delusit. Mandauit igitur quæstori
 Gaspar, velut ex ipsius quæstoris
 litteris constat, vt gentis primores
 suo nomine, quem iam diu fama eò
 detulerat, saluaret, operam suam
 deferret, desideria instruendæ gen-
 tis, sacra ibi extruendæ ædis expo-
 neret. Fecit ipse, quod erat iussus, &
 impensè; & cū gentem mirè af-
 fectam inuenisset, ita Gasparem eò
 venire rogat, vt ipse met gentis pa-
 trocinium, non etiam officij ratio-
 nem reddere videretur. Mirum ibi
 Gasparis desiderium, præsertim quòd
 scriberet, solo eius aduentu omnes,
 cum multorum fidem iam promif-
 sis obstrictam habeat, conuertē-
 dos: itaque sacellulorum suorum
 Armuziæ curā Vicario, viro pio, re-

linquat, ipse ad maiora natus maiora aggrediatur: ac demum rogat, interposita Diuini nominis sanctitate, & Ecclesiae parentis auctoritate, quorū Gaspar filius esse vellet. Hæc Gaspar, hæc quæstor, Deus quoque suas partes peragebat. Nā ipsi Ammonitæ siue Gasparis fama permoti, siue quæstoris auctoritate, (quam verò propius est iam ante factum, quàm quæstor aduenisset, qui suis ad Gasparem literis hoc prætereat) ad Gasparem ipsum terrestri duorum mensium itinere longo ac difficili, sed tutò, è suis duos mittunt: quibus in mandatis datum, vt ipsi primitiæ gentis baptismum susciperent. Gasparem deinde summis precibus ad se inuitarent. Id quidem, postquam aduenerunt, nō indiligenter ab ijs præstitum; sed baptismo abluti & summa beneuolentia accepti & habiti, cum literis ad suos reuersi sunt, spem ceteris vel Gasparis aduentu vel alterius cuiuspiam facturi.

Totam huius Legationis lætitiā,
quam

quàm ex regione tam alba ad messem, atque ex his spicis colligebat, sua Gaspari captiuitas in incredibilem dolorem commutauit: sed tamen ille iamdudum ad B. Xauerium ab ipsa Armuzia in Iaponiam usque scripserat, & respòsum proximis nauibus exspectabat, quod si non erat accepturus, discipulorum aliquem, dum triennij tempus exspiraret, mittere decreuerat; idque optabant desiderio Gasparis vniuersi. Ea deinde res, in Iaponiam quanquàm frustra euocato, ab eo perfici non potuit; sed & hæcenus à nullo tentata est: atque ita eo tempore multa messis paucitate messorum necessariò deperibat, & quotidie deperit magno piorum dolore: qui vtinam pungeret tot in florentibus Academijs Theologiæ & sæpè vani honoris candidatos, atque ad accurrendum, & opem ferendam infinitis propè animarum millibus, sanguine Christi redemptis, operarum pænuria æternum pereuntibus, aliquando excitaret!

CAPVT XVIII.

*Cum Armuziano Rege qua Gaspari
contigerint.*

OCCVPASSE Armuziam vniuersam multo studio & vi lacrymarum Gaspari parū erat, quoties Regem illius in dæmonis ditione & seruitio cum singultu conspiceret; qui sanè si tātum ad perficiendum animi habuisset infelix, quantum ad inchoandum ardoris, omninò iugum dæmonis cum Christiana libertate commutasset. Iamdiu ad Regem rumore vitæ Gasparis sanctimonia venerat: Paupertas, integritas, asperitas, & præ virtutibus ipse, quo ferè mouetur mortales, miraculorum constans, & in ore omnium sermo; quanquam non solo rumore res ea Regi constitit. Habebat è suis Saracenis quendam, qui fortè nouitatis cupidus, ad Gasparem publicè orātem ad populum iuerat, non tam audiendi causa (neque enim Lusitanicè vel tantillum nouerat) quàm viden-

*Gaspar
Lusita-
nicè lo-
quens à
Sarace-
no lin-
gua eius*

videndi. Quid plura? iuit, audiuit, *imperito*
 & quod admirabile est, penitus in- *intelligi-*
 tellexit, ac si patria lingua dicentē *tur.*
 audiisset, Deo in seruo suo Gaspare
 Apostolica prodigia subinde reno-
 uante. Venit ad Regem admirabun-
 dus, & vt faceret fidem, orationis
 puncta memoriæ commendata per
 ordinem repetiuit. Rex ipse iam an-
 te nutans, hoc impetu in fidem no-
 stram planè est impulsus. Itaque
 non ita multò pòst Gasparem ad se
 vocat: qui vbi hunc nuntium è
 pulpito descendens accepisset, læ-
 titiâ exultauit, & re Deo commen-
 data ad regiam perrexit, exceptus
 ab eo cum insolenti honoris signi-
 ficatione, remotisque arbitris, solo
 Garcia de la Penha, Lusitano, Regis
 interprete, conscio, seipsum Gas-
 pari Rex aperit, suaque desideria
 religionis nostræ amplectendæ ex-
 plicat, & simul quàm non temerè
 Saracenorum suorum Procerum
 motus vereatur; de quibus Pa-
 trem consulit, quo maximè mo-
 do iudicaret occurrendum. Laudā-

tum Pater Regem breuibus aptis-
que sententijs in proposito confir-
mat: plus vnum Deum posse, cuius
cum fidē amplectatur, ipsius amoris
& prouidentiae fore, ne quid susce-
pto baptismo incommodi patiatur;
eo protectore mortales non esse
metuendos. Simul tamen Gaspar,
cuius inexplebilis animorum sitis
ulteriùs ferebatur, in ipsorum Pro-
cerum salutem inhians, Regi sugge-
rit consilium, quo non modò suos
in officio contineret, sed ad suas et-
iam partes adduceret.

Id erat huiusmodi: Proceres om-
nes alia qualibet è causa conuoca-
ret, efficeretque, vt ex Arabia &
Perside Mahometanae legis docto-
res vnà adessent, quos è composito
Gaspar ad certamen Rege admittē-
te prouocaret: illo ex congressu si
victoriā, quod planè de diuina bo-
nitate confidebat, reportaret, nulli
videri mirum debere, si Rex agnitā
veritatem sequeretur; quin potiùs
sperare se nobilitatis bonam par-
tem Regis auctoritate permotam,
& ve-

& veritatis vi cōnīctam, idē susce-
 pturam institutum; ceteros, si qui
 fuerint, contumaces, aliorum mul-
 titudine territos, cū proficere se
 posse desperauerint, verbis saltem
 si non animo cum ipso Rege consē-
 furos. Probata Regi industria: sed re-
 citiū quam oportebat euulgata, il-
 lius de religione mutanda consilia
 patuerunt. Et verò difficile erat, ho-
 mines suspicaces, cū Gasparem
 insolito honore affici, ad secretum
 colloquium admitti conspicerent,
 arcana non odorari. Rem initio au-
 ditam ex aulicis plerique secundis
 sermonibus exceperunt. Itaque
 duo ex omni nobilitate Saraceno-
 rum millia, quod ego quidem ex
 litteris possum colligere, se com-
 mouerūt: (Lucena viginti comme-
 morat, sed prouum fuit in Arith-
 metica notis errorem subrepere; e-
 go quod verò propinquius visum
 secutus sum:) duo igitur, ut dixi, Sa-
 racenorum millia se commouerūt,
 atque ita, ut planè baptismi diem
 eundem, qui Regis esset, designā-
 rint;

rint; iamque patrilios suos, ut vocant, ac Sanctorum nomina, quibus appellari vellent, quisque sibi selegerat. Gaspar interim praegaudio vix se capere, Deo grates referre, sed vehementer formidare, ne quadaemonis arte tanta è retibus praedalaiberetur. Nec ille sibi defuit; è prima nobilitate nonnullos, qui alia omnia sentiebant, ad honorem suu vatis propugnandum accendit. Illi ad Regem cum venissent, blanditijs primùm, deinde precibus, denique minis à Persarum Imperatore, aberrario regio, ab ipsius regni euerfione petitis, eum à mentis constantia deturbare conati sunt; sed conati tantum, nihil enim effecerunt. Itaque aliud armorum genus opportunè, nisi veriùs importunè, armat Cacizes; docent, quid Rex molia- tur, eorum esse ab interitu Mahometana sacra vindicare. Illi ad artes suas conuersi, Regem adeunt, sed contracto supercilio oratione occipientes à Rege sunt interpellati & amandati: deinde cum de
more

more pro foribus palatij ruderent,
 & insanis clamoribus impoſtorem
 inclamarent, Regis iuſſu lapidatio-
 nibus expulſi primũ, deinde etiã
 in perpetuum proſcripti. Nec tanta
 in ijs fuit vel religionis cura vel
 Mahometis, vt ipſa quæ mitteban-
 tur ſaxa ſuperarit; ſubitò enim fi-
 luerunt, & ſe cautè ſubdixerunt.
 Haſtenus Rex conſtanter; ſed quid
 profuit? quem neque minæ, neque
 profanorum Sacerdotum reueren-
 tia commouerat, iuſſe matris lacry-
 mæ & aniles flētus mollem ani-
 mum vicerunt. Poſtremum illud
 & potentiſſimum fuit, arte Proce-
 rum vel dæmonis potiùs, intentatũ
 telum. Anus igitur illa, Orci pabu-
 lum, quã rogando, quã minuendo, quã
 eiulando, quã capillitium vellendo,
 & in morem præficæ filium iam de-
 poſitum lamentando effecit, vt ſpõ-
 deret, ſe in antiqua religione per-
 manſurum. Ea res vbi percrebuit,
 vnã multos è reliquis parum adhuc
 firmos de propoſito quoque deie-
 cit. Inde veriti, ne quid Gaſpar

*Arma-
 tia Rex
 propè cõ-
 uerſus ob
 matris
 blandi-
 tias in
 errora
 perſiſtit.*

tentaret, ac rem iam euerfam restitueret, valdè cauerunt, ne palatij fores attingeret; passim dictitantes, eum, quibus valeret carminibus, spiritu solo ac sermone, primo Regem colloquio infecisse. Insuper vt Regem in perpetuo metu continerent, miserunt, qui apud Xatamam grauitè de Lusitanis, de Gaspare, de Rege quererentur; rogabant quoque, vt datis ad Reges Lazæ & Carmanix litteris, stipendiarios suos, iuberet eos pro aris & ritibus suis in armis esse; Regem quidem iam sibi redditum, hoc metu tamen fortasse, iterum ne mutetur, indigere.

CAPVT XIX.

Heroica Gasparis in Saracenos praelia & victoria.

QUANTVM de Regis perfidia Mahometani lætabantur, tantũ Gaspar lugebat, sese multũ inculando, peccata sua, in quæ sola vir modestus huius rei causam reijciebat, detestando. Sanè in hanc sententiam de spe sua frustrata
ad lo-

ad socios in Lusitaniam scribit : Hic videte charissimi, quantus me luctus ex amissa præda occuparit; sanè multis lacrymis peccatorum meorum, horum omnium causam, magnitudinem expiaui. Sed tamen ita fleuit, ut eum mœror non abiecerit, sed ad medendum incitarit: quod duobus potissimum modis, humanam diuinamque opem coniungens, aggressus est. Ad Georgium Capralem Indiæ Proregem de re tota scribens, hominem rogauit, ad Regem scribere ne grauetur, & hominem nimium sibi rebusque suis metuentem Lusitanarum copiarum & auxiliorum promissione confirmare. Fecit Prorrex quod erat rogatus; sed nil profectum. Auxilium item diuinum, in quo spem omnem collocarat, implorauit, & ad macerationum corporis & orationum præsidia conuersus, diuinam iram à se, quod ab animi modestia fontem omnem esse crederet, auertere est conatus.

Sed neque sibi visus est vnus ad rem tantam esse satis. itaque mirè

sollicit⁹, ne quid in hoc discrimine
 res Christiana caperet detrimenti,
 vndiq; auxilia omnia euocare, sup-
 plicantium cohortes denuò expli-
 care, flagellantium ordines dispo-
 nere, Deiparæ ac Cœlitum omnium
 ex ordine, solito Litaniarum ritu,
 opem statuit implorare. Pueri lon-
 go agmine primi in acie erant; æta-
 te prouectiores, quinquageni vel
 sexageni in terga sua sæuientes se-
 quebantur; omnes pariter diuinam
 elementiam inclamabant. Fiebant
 hæc in Saracenorum oculis, quæ iã
 feliciore successu impotentes, in-
 festis saxorum imbrib⁹ Christi gre-
 gem impetebant, atque adeò inter
 eos conuenerat, nemini vt Saraceno
 liceret impunè sacra Christiana
 suscipere. Deniq; vt Gaspari agrè
 facerèt, in suburbanam, quæ Gaspa-
 ris domui in vicino colle iam habi-
 tantis, vt breui dicem⁹, imminebat,
 ædiculam suam profanam (Misqui-
 tam vocant) frequentes itare, ibi in-
 conditis clamoribus obstrepere,
 blasphemijs etiam sæpè crucem ri-
 tus-

tufque nostros, magis quàm artus
 suos nouaculis lacerare: quibus o-
 mnibus de Regis inconstantia tri-
 umphos ducebant. Res visa Gaspa-
 ri non ferenda: itaque ab excelfo
 animo suo consilium sumens rem
 omninò admirabilem & periculi
 plenam, si non ille diuiniore qua-
 dam mente ageretur, perficere in-
 stituit. Neque enim, vt ipse ad suos
 scripsit, hac in Deum contumelia ir-
 ritatus potuit impotentis Philistæi
 conuicia sustinere, sensitque diui-
 no instinctu certamen sibi, vt olim
 Dauidi cum Goliath, ineundum. Er-
 gò in aciem egreditur; copiarum fue-
 runt, doctrinæ Christianæ audito. *In Sara-*
 res, pueri ac puellæ; arma, crux vna, *cenorum.*
 quantam duo possent sustinere. Cū *Misqui-*
 ea cohorte, postquam noctu, vt feria *ta siue a-*
 quaque sexta solebat, de Domini- *de crucē*
 cis tormentis verba fecisset, inspe- *statuit.*
 ctantibus Mauris (noctes enim Ar-
 muziæ rebus agendis aptiores fe-
 rè vigilabantur) in montem subit,
 & per otium in Misquitæ summo
 apice, vnde potissimum crucem
 consue-

confueuerant detestari, opere cæmentario crucem figit. Terruit ea res (mirum dictu) & Saracenos ita obstupescit, vt ne mutire quidem illorum quisquam ausus fuerit. Matutinis verò horis, vbi ex alto patuit vexillum fidei nostræ, aliquot Mahometanorum millia concurrerunt, & non secus ac si capta ciuitate hostium pro muris vexilla conspicerent, refugerunt; Mahometem porrò ad ista cæcum, ad suos eiulatus furdum, lamentabiliter inclamantes, ædiculam Gaspari reliquerunt: qui iam expiatam Virgini Mariæ Victrici, à Monte cognominatæ dedicauit, & pium hominem loci custodem, qui suorum scelerum penas à se repetebat, ibi collocauit. Eum locum Gaspar coelestium rerum contemplationi aptissimum affirmabat. Et sanè dubitadū nō est, eum ibi frequenter suos cruci triumphos, tantum terrorem hostium,

Ædicula ex animo gratulatum. Nec Sarace-
& fana ni solū hanc nobis ædem relique-
rit Gas- runt, sed ceteras in agris omnes, &
 præ-

præfertim maiorem vnam, Gilaba- *pari re-*
 tam dictam, vbi quotannis impios *linquunt*
 suos ritus, & foedas nouaculis la- *Sarace-*
 cerationes magna pompa perage- *ni.*
 bant.

Iam agrorum omnium, nullo re-
 sistente, Gaspar (vt ita loquar) Do-
 minus erat; in ciuitatem profani sa-
 crificuli se cum suis receperant. In
 ea Coranū erat sanè magnificum, &
 facilè totius impij cultus primum
 vel operis mole vel ornatu, & con-
 fluentium vnde quaque frequentia.
 Eò se omnes & eiulatus suos contu-
 lerant, tanto vicinorum Lusitanorū
 incommodo, quibus ea vrbis pars
 attributa fuerat, vt ad Gasparem
 iam semel victorem venirent, ro-
 gantes, vti pro sua prudentia illi
 malo mederetur. Non ita quidem
 procliuè erat, eos ex hac impieta-
 tis arce atque alijs depellere: sed
 Gaspari diuina ope freto nihil ar-
 duum, nimium nihil videbatur.
 Quapropter ad Regem hominem
 allegat, quod aditus ipsi omnis esset
 præclusus, qui petat Saracenis aut
 silen-

silentium indici, aut eorum inconditos clamores Regio mandato temperari; Christianos id suo iure postulare: primum, quod in suo fundo ea pati indignum esset; tum quod iam saepe conspirantibus cum capitali Christianorum hoste Saracenis poena hanc perfidia illorum debeatur tantisper, dum à Rege Lusitaniae responsum esset, quid de æde fieret, tum se imperata facturos. Gasparem iam nominis auctoritas & arx Lusitana, quam illi admodum verebantur, audaciorem faciebat, terroreque incusso impetrare, quod aliter nequiret, confidebat. Porro hoc vix erat in Regis potestate, & cum Saraceni minas exhibilarent, spes exigua affulgebat, æqua ab iniquis obtinendi. Maiores hic animo colligit in re ardua Gaspar; denuntiat ijs, ni tacuerint, se cū sua cohorte, puerorum videlicet, aduolaturum. Sed nec id profuit. Quid ergo? memor illius, ut inquit, Compelle intrare, in proximum diem sex cruces parari iubet, quibus
 iam

iam postridie in altum elatis, cum turmis suis iam sæpè dictis egreditur, & pleno die præcipuis consultò vrbis vicis viam carpit. Ad palatij fores vbi ventum est, omnes positis genibus subsistunt, & pijs iteratisque vocibus in hæc verba prorumpunt: Domine Deus misericordia, Domine Deus misericordia. Nec defuit diuina bonitas implorata. subitò Mauri, alius alium præcurrentes, per summum tumultum (mira res crucis!) diffugerunt. Rex verò ea occasione vsus Gasparem ad se vocat, qui iussis ibi ceteris, vbi constiterant, dum rediret, subsistere, ipse ad Regem adit: qui honoris causa eum pro schalis operiens, ibidem se eius ad pedes abijciens, renitentis Gasparis manum nifus est osculari; inde in regium thalamum deductum, inuitum & reluctantem in suo throno collocat, nec antè loqui voluit, quàm Pater ibi confisteret. Ipse verò Patri ad latus asfedit; tum multis tarditatem purgat, in turbas suorum reijcit vniuersa, a-

*Crucis
trophæi
in Corona
no statu-
tuit cum
puerorū
cohorte
Gaspar.*

fa, animo se hactenus fuisse Chri-
 stianum, idque compositis breui re-
 bus facturum, vt omnes intelligant.
 Sed his velum inconstantiae obten-
 debat infelix nimis, verum esse ex-
 pertus illud veritatis oraculum: dif-
 ficile esse diuites intrare in regnum
 coelorum. Nihilominus vt fidem
 faceret, ait se mandare, vt Corani
 fores cæmento & saxis obstruantur,
 totâ insulâ nemo Mahometem in-
 clamet. His Pater respondet, satis
 se nosse quis eius animum auertis-
 set; rogare Deum, vt quod spondet,
 aliquando maiori fidẽ exequatur;
 ceterum in præsentiarum gratias
 agere ac sibi gratulari. Rex donatũ
 Gasparem munusculis, quæ domum
 eius deinde deferri curauit, ita à se
 dimittit. pergit ille, & vnà cum mi-
 nistris regijs Corani fores, admira-
 bili gaudio frementibus Saracenis,
 fideliter obstruit, & impium vatem
 vnà cum profano ritu in pro-
 prio palatio ac æde
 captiuat.

CAPVT

CAPVT XX.

Coranum sibi restituere conantur Saraceni.

INiuriam hanc longè maximam, quàm quæ à multis retrò sæculis Mahometi fuerit irrogata, vindicare totis viribus annisi Saraceni. In Persis nihil erat opis aut spei: nam cum illi cum Turcis, quorum ritus Armuziani Saraceni sequebantur, non de imperio magis quàm de religione disceptarent; nobis etiam de occluso celeberrimo fano, impietatis capite, gratulabantur. In aperta vi, Rege ac Lusitanis obnitentibus, nihil erat præsidij; & tamen per fas ac nefas suos ritus repetebant. Hoc demum consiliū ineunt, ut quod ferro non sperarent, auro conficiant. Itaque nouus iam Præfectus, ab Emanuele de Lima longè alius, viginti pardorum millibus, infami largitione, & à Lusitana animi magnitudine aliena, expugnatur; alij quoque nomine magis, quàm re Christiani, socij sceleris adsci-

adsci-

adsciscuntur. Non deerant hominibus impijs è pestilenti Machiaueli schola petitæ rationes: ærarium regium, arcem Lusitanam, sinus Persici dominium in discrimen vocari. Hæc illi expendunt; Religionis & fidei postrema est cura: veluti opes, potentiam, regnorum præsidia, non à Deo omnium bonorum largitore, sed à sua sibi industria atque in Deum perfidia, qui eius negotium omnium minimè gerunt, promittant. Sed tamen nihil sine Gasparis auctoritate audebant, nec facillè esse, in suas partes eum adducere, nouerant.

Ceterum periculum illius facturi in arce apparant epulum; Gaspar ignarus quorsum euocaretur, Præfectorum regionum, vt præceperat B. Xauerus, obseruantissimus, ire non renuit. Inter cœnandum ex condito Præfectus per ambages rem ingreditur. sensit subitò Gaspar, qui hominem nouerat, & iam nōnullos ea de re audiuerat feri sermones; atque se colligens ad certamen,

men, re tacitè Deo commissa, animum obfirmat. Pugnavit pro eo Dominus. Mira enim dictu res! vix apertè rem proposuerat, ecce subito, tangente Domini manu, sine voce, sine sensu, velut mortuus inter suorum manus dilabatur. Habita res ab omnibus pro furoris diuini, ut erat significatione. Itaque cum iam Præfectus ad se rediisset, ut qui iam sibi conscius esset largitionis, alia omnia facti poenitens loqui coepit, non iam de fani restitutione, sed euerfione, ad quam rem operam suam promittebat. Sed Gaspar gratijs actis, nihil præter ea quæ Emanuel de Lima Præfectus alter reliquerat, censuit innouandum. Porro ex reliquis, quorum opera Mauri in Præfecto corrumpendo vfi erant, multi breui omnibus stupentibus miserè perierunt; ceteri tot adierunt fortunarum ac vitæ discrimina, ut ad poenam non ad solatium reseruati esse viderentur. Quæ porro homines impij adferebant, Deus in alia omnia conuertit:

nam

*Præfectus
Gasparis
conati-
bus ad-
uersarius
velut
mortuus
concidit.*

nam de solo arario cum antè quadraginta pardaorū millia colligerentur, eo anno ad centū millia insigni accessione summa excreuit. De tumultu verò nullus sermo: nam Saraceni iam se pro victis gerentes obmutescere, & taciti secum sui vatis iniurias decoquere coacti sunt. Ecclesia verò tantam est deinde pacem consecuta, vt præ feruore ac pietate scribat ipse Gaspar, omninò sibi videri, se Ecclesiae nascentis aurea illa sæcula esse affecutum.

CAPVT XXI.

De Gentilium salute per Gasparem procurata.

GASPARIS caritas per omnes mortalium ordines peruagata, ne gentiles quidem, qui soli videntur mihi superesse, reliquit intactos; ijs eum locum, quem à fide vera remotissimi tenent, extremum damus. Gentiles igitur erant Armuziæ permulti, quibus bonæ pro Dijs colere præ ceteris sollemne

lemne est. Harum multas quotan-
 nis manu mittunt, ijsque tota insula
 impunè vagari licet, si libertatis
 notam schedula è collo suspen-
 sa circumferant. Neque id tantùm; pro
 eo ac Deos decet excipiuntur: aquã
 illis dare potandam (quæ foris im-
 portatur, cum totâ insulâ defit) in
 cultu diuino reponunt; nosoco-
 mia sanè magnifica & opulenta,
 bobus his foetis aut ægris curandis
 habent, ibi ea illis exhibent, quæ
 nos vulgò in valetudinario infir-
 mis. Herbis ferè vescuntur: nam
 quicquam mactare, quod vitam ha-
 beat (quam plantis inesse negant)
 magnum flagitium arbitrantur; id
 ea maximè ratione adducti, quòd a-
 nimam vitæ fontem, cum illo vate
 diuinæ particulam auræ, & Deum
 ipsum esse arbitrentur. Nec ipsi so-
 lum nihil mactant, sed alios quo-
 que, cum possunt, vel prece, vel re-
 demptis pretio mactandis coercēt.
 Inter has tenebras elucet aliquis
 subobscurus fidei radius in vesti-
 gio Trinitatis: Patri potentiam, Fi-
 lio

L

lio

lio sapientiam, Spiritui sancto irrogat bonitatem. Fortè hæc ijs ab antiquis Philosophis, Trismegisto & alijs subindicata, ex Christianorum deinde conuictu paulò clariùs ad posteros peruenerunt.

*Iogues
quã vi-
sionem
habeant.*

Gentilium horum lumina erant Anachoretæ quidam (Iogues ipsi vocant) mira vitæ asperitate. Vestis vulgò, quin & cibus cinere aspergebatur, vt memores essent, quoniam cinis & puluis essent mortales; paupertatem & castimoniam præ ceteris virtutibus vel colebant vel præferebant; paupertatem, imò sordes tinctis luto vestibus ostentabant; cibo non nisi mendicato vescébatur. Stipem porrò petendi hæc erat ratio: in speluncis quibusdam veriùs quàm domibus habitabant in agro suburbano; ex iis cum vesci vellent erumpentes, vrbis iter ineuntes ad portas subsistebant; nam ingressu suam solitudinem violatam æstimabant. Ibi cornu quoddam inflantes, assuetos iam sono incolas ad cibaria deferenda com-
mone-

monebant: quæ si detulissent plura quam necessitatis ratio posceret, quàm solâ vitâ non etiam valetudine metiebantur, in posterum diem asseruabant. Eorum occupationes magnam habent cum nostris affinitatem, dæmone diuinitatem affectante, & iisdem quibus ipsum numen coli cupit, officijs gaudente. Nam & noctu matutinas quodammodo preces, & diurnis horis Ecclesiasticam orandi vicissitudinem sacrorum simius imitatur. Contemplationi non parum temporis tribuunt. ea ferè vel de morte, vel de diuinis (vt Theologi vocant) attributis instituitur: quæ de ijs rebus secum ipsi sunt commentati, ad multitudinem, quæ ad eos audiendos conuenit; de morte deque Deo eloquuntur. Quibus omnibus magnam apud suos opinionem sanctitatis sibi comparant: sed Christiani, vt in his peruidendis acutiores, nullam virtutem tot errorum tenebris obscuratam, & sordibus deturp-

tam admirantur. Nam illi & idola pro Dijs (Pagodes vocant) & feras colunt, & tot commenta proponunt, vt veritatis radium, si quem habent, extinguant, & virtutum speciem, quam praeferunt, deturpent.

Eos potissimum Gaspar, qui ferè capita petebat, est aggressus, satis gnarus, illorum auctoritate omnem gentilitiorum rituum struem consistere. Itaque frequens eos visere, & qui omnibus omnia fieret, vt omnes Christo lucrificeret, ea ferè proponebat, de quibus ipsi non inuitè loquebantur; & eò quidem libentiùs quod ijs de virtutibus ageret, in quibus ipse tanto interuallo eos superabat. Itaque non facilè dici potest, vter alterius consortio magis delectaretur: nam & illi Gasparis eloquentiam & animi feruorem admirabantur; ipse eorum consortio, quum alios non habebat, vsus, animum suum sacris colloquijs satiabat. Ex eo frequenti congressu, & aliorum etiam suorum qui Gasparem nouerant, commendatione illum

lum admirari cœperunt, & ne quid præ se admiratione dignum ducerent, tantum non loquem esse, morum ac vitæ similitudine prædabant. Sed Gaspar, qui similes illos sibi facere, non ipse illis similis esse cogitabat, iā paratos & sæpè conuictos ad fidei nostræ sanctitatem exhortatur. Nec admodum renitebantur; sed Præfectus aberat, magna sanctitatis & doctrinæ opinione celebris, non apud suos solum, sed etiam Saracenos: qua enim ille aqua corpus lauerat, eam ipsi velut sacram æsseruabant ac bibebāt. Nec id etiam Armuziæ Rex etsi Saracenus refugiebat. Pedes etiam eius abluere, & venerationis erat & beneficii testimonium. Aberat inquam ille in Arabiæ deserta quædam profectus; alios quoque deserti cultores è sua potestate visurus, & disciplinam, si qua parte deficeret, instauraturus. Omnes itaque suam mutationem illi vni reuersuro quāprimum deferrebant: qui vbi adfuit officiosè à Gaspare salutatus, facile illius

illius moribus & consuetudine captus est, accedente potissimum sanctitatis fama iam vulgata. Tantum autem ex colloquijs eius profecit ut omninò labasceret. Nam ut erat acri vir ingenio, & Philosophicis præceptis non mediocriter eruditus, facilè manus dabat veritati: sed tamen non ita procliue erat, eam sanctitatis opinionem tot laboribus partam subitò profundere, & sui nominis splendorem baptismi aquis extinguere. Verùm instabat Gaspar, ut ne minùs constans esset in amplectenda, quàm perspicax fuerat in perspicienda veritate: quod eum sapius faceret, etiam Deus in animum illapsus, Gasparis sermonem vi suæ gratiæ confirmavit; longam siquidem colloquutionem (ea erat de castitate) ita Iogue conclusit: iam planè mihi amoris compedes iniecasti, sic ut cor meum ac tuum vnum esse videatur: sed tamen res hæc ut est magni ponderis, triginta dierum spatium ad aliquid certi statuendum peto. Probaui
confi-

cor
fuo
ut e
gel
den
mu
mo
gēf
uid
dæ
par
exp
A
cum
sius
fect
ad f
quic
ge, e
carp
rect
tem
gis c
uerf
stian
ferri
altar

consilium Gaspar, & aliquid de suo addidit. Hominem ergò rogat, ut eo temporis spatio quinque flagellorum ictus, in honorem totidem Christi vulnerum assumat; simul ex animo rogans, ut eam animo lucem infundat, qua utram legē sequi debeat, facilè ac certò peruideat. Is ut erat iam cupidus explēdæ diuinę volūtatis, & suum & Gasparis consilium seriò aggressus est explere.

Accidit porrò nocturnis horis, *Viso ad-*
cum hoc ipsum die quodam impen- *mirabili*
sius ageret, ac simul de diuinis per- *et voce*
fectionibus meditaretur, ut delata *ad fidem*
ad se voce vigil omninò audierit: *logū pra-*
quid subterfugis? quid moraris? a- *fect' in-*
ge, eam viam, quæ tibi monstratur, *pellitur.*
carpe: sola lex Christianorum di-
recta est ad salutem via. Admiran-
tem hominem alia res etiam ma-
gis commouit. Tum enim vidit vni-
uersam sollemniolem apud Chri-
stianos dierum pompam sibi of-
ferri: ornatas ædes sacras, instructa
altaria, fulgentes suis quemque

vestibis ministros, aureas argen-
 teasque cruces, calices, Ecclesiasti-
 cam supellectilem denique vniuer-
 sam. Itaque non visis minùs quàm
 auditis confirmatus, gratijs Deo a-
 ctis monētem audiuit, & noctis te-
 nebras damnās, diem suorum voto-
 rù complementum cupidus prae-
 labatur. Hic dæmon omnes nervos
 intendere, & extrema adhibere cœ-
 pit, ita res suas componens, vt Ar-
 muziæ Regem ad visendum Iog-
 uem religionis causa eodem die in-
 duceret. Ea res magnum telum erat
 ad animum tironis expugnandum:
 sed tamen vi solatiorum diuino-
 rum adhuc recente repulsum est.
 Prima luce aduenientem Regem, in
 latebras sese abdens est frustratus,
 ne profanos & illicitos Christiano
 honores admitteret. Inde sub Regis
 discessum è latebris prorumpens in
 urbem aduolat, ad Gasparem adit,
 audita visaque narrat, baptismum
 petit. Stupuit ciuitas hoc nuntio,
 Rex ipse, sed maximè Iogues vni-
 uersi, qui fidem suam egregiè exsol-
 uen-

uentes, magistri auctoritatem secuti, ad baptismum quoque accurrerunt. Quos omnes, ubi iam satis imbuti Christianæ doctrinæ capitibus visi sunt, stupente vniuersa ciuitate, summa pompa triumphoque Christianorum alba indutos, salutaribus baptismi aquis, à sordibus suis & cinere, ac maximè à peccatis animum expiauit.

Hoc autem totâ Indiâ non admirationi fuit solùm, sed & prodigio, atque ijs quidem sæculis rariore, est habitum. Primario illi Pauli nomen inditum; inde eadem, qua ad baptismum ventum erat, pompa, concurrente tota vrbe, ipsi vnâ cum Gaspare, & cruce præeunte, ad simulacra sua comminuenda perrexerunt: in cuius laboris partem veniens Gaspar, pro eo quo erat in hostem humani generis, diuinos sibi honores arrogantem, odio, non satis sese capiebat. Inde erecta opportuno loco cruce, hæreditatem crucifixi nomine adiit, & domû in eos vsus deinde, quos sequenti cap. explicabo, præparauit.

L 5 Cum

Cum verò Paulus cum socijs iam
 esset Christianis sacris probè eru-
 ditus, ipse aliò aspirabat: Lusita-
 niam, deinde Romam Ecclesiæ ca-
 put, videndi desiderio tenebatur, ut
 ea conspiceret, quibus diuinitus ad
 fidem fuerat inuitatus. Itaque desi-
 derium suum cum Gaspare commu-
 nicat; nec lubens annuebat Gaspar,
 fortè qui futura præsentiret: sed
 tamen Emanuelem de Lima ex præ-
 fectum in Lusitaniam redeuntem
 cum ipse intercessorem adhibuisset,
 Gasparem expugnauit; cuius fi-
 dei commendatus, longam ac diffi-
 cilem viam emensus Lusitaniam te-
 nuit, & Regi oblatu, ab eo recep-
 tus est, velut aliquod ab Asia, ut e-
 rat verè, prodigium. Ibi cum ali-
 quamdiu non sine Gasparis gloria,
 virtutis suæ indicia præbuisset, vi-
 sitato priùs Collegio Conimbri-
 censi, quod ille velut Magistri sui ti-
 rociniū & cunas venerabatur, cum
 iam se ad iter Romanum accinge-
 ret, celerioribus equis ad Pontifi-
 cem animarum, itinere ad Vicariū
 inter-

interrupto, profectus est. Ita P. Lucena scriptum reliquit: quanquam etiam sunt, qui reducē velint fuisse ex Europa in Indiam, atque in conuertendis Armuziani Regis vxoribus egregiam operam P. Antonio de Eredea dedisse. Gaspar porrò Iogum conuersione ad ceteros Christo adiungendos bellè vsus est: cūque quotidie sanè multi ex Armuzianis nomen ei darent, secum ille sedulò coepit disquirere, quo pacto Iogum coenobia, quæ illi passim tota Arabia ac Persia virorum ac mulierum habent plurima, ad fidei lumen perducere posset: idque habitu Iogum assumpto, triennioque Armuziani carceris sui expleto, cū neophytis perficere sperabat. Nulli consistere animus in proximorum salutem incensus poterat, nullis terminis contineri; quod prudentium arbitratu longè maximum est in Gaspare virtutis argumentum.

*Gasparis
zelus.*

CAPVT XXII.

Arnuzia de Collegio Societati parando cogitat.

INTER hæc pietatis officia, Gaspar non de faciendo fructu magis quam cōseruando sollicitus secum agitare cœpit, qua ratione quæ iam fecerat, absens etiam per alios tueretur. Optima visa est ratio, si Societati nostræ certas ædes ac domicilium Collegio instituendo pararet. In eam rem intento Deus hanc opportunitatem subministravit. Habitabant, quos dixi, Iogues in monte suburbano, media ab vrbe leuca non tota: ea iam congregatione, quam Gentilicia sacra coegerât, fidei Christianæ susceptis sacris dissoluta, magna Pauli, priusquam discederet, sociorum, & totius vrbis voluntate, is locus futuro collegio designatur: qui eo libentius à Gaspare est acceptus, quòd vulgò toti⁹ insulæ, quantum ibi esse poterat, maximè salutaris habeatur; tum etiam vt dēmoni ægrè faceret, in eius domi-

domicilium commigrando. Expiat
 ergò ante omnia locum, & ædicula
 Regine Angelorum dedicatur, Col-
 legium Boni I E S V appellatur. Cu-
 ius quidem condendi hoc erat Gas-
 paris consilium, vt Armuziâ velut
 opportuno ad excurrentum loco,
 ij qui in Africam ad Abyssinos, in
 Asiam ad Arabes, Persas, Armenos,
 Georgianos mitti deberent, hinc e-
 ducarentur, præter eos, qui ad cele-
 berrimum illud emporium exco-
 lendis tot nationibus per commodū
 necessarij esse videbantur. Itaque
 iam pro quadraginta, qua Sacerdo-
 tibus, quæ alumni, locum & neces-
 saria parare cogitabat. Et profectò
 tanta erat ciuium in eam rem con-
 feretium liberalitas ac multitudo,
 vt similis esset, quæ in arca foederis
 exstruenda fuisse narratur: alius
 mille, alius quingentos pardaos
 conferebat; & alius quidam quat-
 tuor millia pardaorum obtulit, &
 multi quidquid habebant, si voluis-
 set accipere, profundeabant. Sed ta-
 men ceterorum munificentia, Ema-

nuclis de Lima tum etiamnum Praefecti (cupio enim memorem esse lectorem eius quod ante monui, me in his narrandis rerum non temporum habuisse rationem) beneficentia stitit: neq; enim pati poterat in hoc opere, quod suum esse volebat, vel socium, vel parem; vetuitque Gasparem quidquam à quoquam accipere, se collegij ambire foundationem. Quæ cum videret Gaspar ita feliciter procedere, nihil cunctandum ratus, candens antequam repesceret ferrum cudendum iudicavit. Itaque simul in Indiam ad Rectorem de tota re scripsit, simul rem urgere perrexerit, ea, quam acceperat à B. Xaverio, locum diligendi & in Societatem admittendi, usus potestate P. Antonij Gomez hoc fuit responsum, videri sibi, videri Episcopo, cui res nostræ Societatis Franciscus abiens commendarat, in eo quod vterque probabat opere, tantisper supersedendum, dum è Lusitania subsidium aduenisset: cū enim iam Gaspar in exitu suæ
missio-

missionis esset propediem in Iaponiam euocandus, neque iam tota India inueniretur, qui à suis occupationibus sufficiens Gaspari, posset auocari; rem breui necessario relinquendam, quam proinde præstaret omninò non inchoare. Is nuntius Gaspari fuit inexpectatus; sed ut erat parendi studiosissimus, extemplo rem iam bene promotam intermisit. Interim hac usus occasione suauissimè socios è Lusitania in Indiam inuitat quadam epistola, qua hæc narrat, atque ita ait: O fratres adeste nobis; hîc mel diuinæ suauitatis per agros temerè fluit, quod mel inclusi vestris cubiculis vix summo labore consequi potestis. Si scientia deest, hîc doctorem habemus spiritum, qui lectionem nobis quotidie legit, tum deinde suppellectilem suam numerat sacram & domesticam. Insuper Prorex statuerat, ut quotquot è militibus Societati nomen darent, stipendia militaria in vsum Collegij reciperent; quingentos item pardaos elec-

eleemosynæ nomine miserat, præter alios 120. quos ad Gasparis alimenta persolui mandabat.

Interim tamen dum ex India nū-
tium exspectat, è multis qui Socie-
tatem petebant, sex selegerat, Spi-
ritu Sancto, vt ait, vel inuitum co-
gente, (quorum ego ad meliora cō-
uersionem in caput vnum cum ali-
quot alijs reseruabo) & magistrum,
qui in Grammaticæ præceptis eos
erudiret, externum adsciuerat. Pau-
ci erant illi omninò præ reliquis
candidatis : sed tamen alios bona
spe alebat, fore, vt secum in Chinā
proficiscerentur, atque vt ad Socie-
tatem apti non viderentur, pluri-
mum tamen, si comites fuissent, au-
xilij allaturi videbantur. Sanè quo-
niam illi cum eo mori, (quod vt in
animo ita in ore semper habebant)
cupiebant, tales reijcere, crudele
nimis videbatur. Viuebat igitur
Gaspar cum suis illis paucis in eum
modum, quo antiqui viuebant Ana-
choretæ, ita tamen vt ipse ré Chri-
stianam contemplationis suauitate
ille-

illectus non omitteret. Etiam Iogues
 à monte non abesse, sed in melius
 mutati videbantur: atque eorum
 hæc erat sub Gasparis disciplina
 viuendi ratio, quam cum ipse mi-
 nutim explicet, non putauimus o-
 mittendam. Hora ante lucem iam
 excitatis omnibus, dabatur ad ora-
 tionem nolâ signum; eâ post horam
 finitâ, Gaspar ad faciendum sacrum
 separabat, cui succedebant quoti-
 dianæ lectiones in horam vndeci-
 mam; tum prandium, tum excutie-
 batur conscientia; inde rursus ad
 lectiones ad quartam vsque post
 meridiem horam; inde ad coenam
 conueniebant; post hanc Litanæ,
 & mox altera hora rerum diuinarû
 commentatio; inde iterum facta
 dictaque & cogitata omnia ad tru-
 tinam reuocabantur; tum denique
 die sanè non malè collocato ad
 quietem concedebatur. Feria quo-
 que sexta pro Ecclesiæ statu com-
 muni flagellatio: Litanæ porrò
 pro Societate & in eam munificis
 recitabantur; sacro die quolibet
 horæ

horæ spatio de pijs rebus, de remedijs vitiorum, de exercitio virtutû sacra erat collatio. Eam collationem, recreationem vocat, qua rationem solatiorum & ariditatum spiritualium quisque cum magno candore reddebat. Neque ea virtutis exercitatio domesticis parietibus circumscripta, non aliquando palàm prodibat. Alij stipem petebant ostiatim; alij ægris in valetudinario aderant; alij ad Saracenos verba facere, vel amore Christi aliquid emendicare iuebantur: quorum aliqui ab ijs lapidati domum redibant, patientiæ modestiæque exemplo clariores. In his virtutibus inque crucis desiderio eos Gaspar instituebat: itaque Magistro similes, alius Arabiam, alius Persidē, alius Aethiopiam, Martyrij sedem designabat, ambiebat, postulabat. Et certè videtur hîc mihi Gaspar Conimbricensem illum in suis inijs estum, quem sub P. Simone conceperat ipse cum alijs, huc Armuziâ tanto intervallo intulisse, qui cū ipso

ipso telluris calore certaret, ne plus ardere corpora quàm animi viderentur. Erat præter hos seniculus quidam, vir honestus, qui post institutam Gaspari peccatorum confessionem abire Collegio noluerat, sed in eius obsequio, licet è nostris non esset, versabatur, quòd diceret alibi se nusquam posse conquiescere. Ex ijs, qui tandem ad nouem aut amplius excreuerunt, quinque Armuziæ sunt mortui, vel aëris iniquitate, vel etiam, vt ipse Gaspar testatur, nimio feruētis animi impetu, quòd plura quàm quæ à Gaspare permitterentur, audebant. Alios ipse vel secum Goam duxit, vel Armuziæ successorib⁹ reliquit. Et sanè vsus deinde docuit, Armuzianum coelum Collegio non conuenire; & hoc ipse Gaspar deinde agnouit: nihilominus aliquot ibi habuit, de quibus initio libri sequentis, successores, qui domum illam aliquamdiu incoluerunt.

Conuersiones aliquot rariores.

MAGNA fuit, vt antè sæpè dixi, in multis animorum mutatio: quare priusquam Armuziâ cum Gaspare discedamus, aliquot insigniores, quas ob materiæ similitudinem huc consultò referuauimus, exarandæ, reliquis suo loco collocatis. Præter eas, quas suprà retulimus, admirabiles hominum metamorphoses tot fuerunt, quot fuisse credibile est in ciuitate sic repentè immutata: harum quatuor nec plures, è quibus ceteræ colligantur, delegi. Ludentem fortè quendam, quòd non ex animi sententia succederet, tantus furor inuaserat, vt iurare, blasphemare, negare, quicquid in cælo & in terra esset, iam pænè videretur. Transijt tum fortè Gaspar (quanquam fortuitum esse non poterit, quod narratur) & hominem intuitus, admiratus est primò feruorem, deinde ipse quoque alijs verbis furere ac

tona-

tonare aggressus, acriter coepit hominem suæ impotentiae incusare. Quid plura? hoc verborum fulmine ad Patris pedes afflictus veniam petijt, ac non solum in futurum abstinerere pollicitus, verum etiam sanctè affirmavit, se à Patris latere nullo vnquam euētu discessurum. Nec flamma fuit eodem propè momento collucens ac disparens, sed verum constansque incendium. sic institit apud Patrem, donec ab eo est in viuendi consortium admissus, in quo vitæ sanctitate id confirmavit, quod in sacris litteris dicitur: Vbi abundauit iniquitas, superabundabit & gratia.

Sed ille non solus fuit. fecerat Pater verba ad populum magno, ut solebat, animi ardore: sed tamen quia de cruce, suis amoribus, loquebatur, longè vehementius dixerat. proposuerat crucem se duce omnibus per vniuersam Turciam, Persidem, ac Arabiam deferendam, ut vel eam Mahometani adorarent, vel certè, quod optandum erat, ipsi-
met

met in eam agerentur. Fuit è cōcio-
ne vnus aliquis, qui cū verbis cru-
cis quoque amorem hauserat, vt
descendenti Gaspari ad pedes acci-
derit, qui fletu magis quàm verbis
palàm se cum eo moriturum pro-
testabatur: itaque petebat, vt extē-
plo ad eam mortem crucemque
quærendam, cuius desiderium ferre
diutiùs non posset, mitteretur. Is
deinde hoc saltē impetrauit, vt len-
tam crucem & continuam in edo-
mandis animi perturbationibus
mortem, sub Gasparis disciplina
pateretur.

Sed tertius sese supra ceteros vi-
detur extulisse. Is erat iuuenis, ni-
miùm in cultu corporis cōptulus,
ac propè puellaris. adfuit is fortè
Patris, de mundi contemptu, con-
cioni, cuius verba tantum potue-
runt, vt mox à concione palàm se
exuerit, vestem cum paupere com-
mutarit, ipse distributis quoque
fortunis suis mendicato victitarit.
Noctes porrò totas ad publicæ cru-
cis pedem transigebat, ibi requiem

quæ-

L
quære
niunt
tos co
hoc m
secutu
nūs qu
gò eni
Sed n
Gasp
gante
misit
rudim
politu
cūm p
eius h
geretu
Sec
enum
subita
Satis
quipp
na res
antea
diffu
vel q
bet f
eos à

quærens, vbi ceteri laborem inueniunt; dies ægrorum obsequijs totos consecrabat. Ea viuendi ratione hoc maximè, quod quærebat, est cōsecutus, à mundo non cōtemni minùs quā vicissim contemnere: vulgò enim egere cerebro putabatur. Sed nimirum eum ad se venientem Gaspar pro sapiente habuit, & rogantem in suum commercium admisit, tanta hæc ad perfectionem rudimenta tanti magistri lima expoliturum: quod abundè præstitit, cum perpetuis crucis necisque pro eius honore subeundæ desiderijs ageretur.

Sed neque possum non inter hæc enumerare Sacerdotum incolarum subitam in Gasparem conuersionē. Satis conueniebant cum Gaspare, quippe qui tantum illis deferret. vna res eos torquebat; passim solitos antea sibi confiteri ad Gasparem diffluere: eam rem enim uerò, vel quæstus causa vel alia qualibet ferre non poterant. vulgò eos à Gaspare auerti, ad se allici crede-

credebāt. Auxit eā rem Monajano-
rum militum Gaspari confiteri vo-
lentium verior pertinacia, quā
pietas. Itaque conferunt capita, se
deseri, sperni, vnum Gasparem in-
ore esse. quid remedij? tum nescio
quo dicente, (numine afflatum pu-
to) nemini hoc mirum videri debe-
re, Gasparem innoxium esse; sed eū
esse iam Societatis æstum, quæ vitæ
modestia humiliore loco sita oēs
ad se velut fluctus confluentes ad-
mitteret: itaq; conquiescere melius
videri, & potiùs Gaspari fauere ac
gratulari, sicubi opus erit, etiam o-
pem ferre. Acquieuerunt reliqui, &
vnanimis ad Gasparem venerunt,
operam suam, qua in re vellet, libe-
raliter offerentes. Hæc Gaspari Vi-
carius ipse narrauit, miranti tam
subitam eorum ad se cōuersionem.

CAPVT XXIV.

*Rebus admirabilibus Gasparis con-
atus Deus saepe promouet.*

MULTA sparsimus eiusmodi, nec spernenda: sed præ-
cla-

clariora quæ videntur superesse,
 non sunt silentio prætereunda. Nā
 præter nocturnam illam appariti-
 onem, votum ægritudinis auditum,
 fugientis febrim, miracula Mona-
 jana, Saracenum Lusitanæ linguæ
 quam ignorabat interpretem, Io-
 guem ad fidem conuersum, mortem
 pertinaci prædictam, Præfectum
 Corano fauentem, & alia sexcen-
 ta (tota enim eius Armuziæ vita cō-
 tinuum videtur fuisse miraculum)
 alia multa, memoria & admiratio-
 ne dignissima, contigerunt: sed ta-
 men non omnia ad posteros perue-
 nerunt; ea ferè solū, quæ Gasparis
 modestia transmisit: cuius miracu-
 la Patris cuiusdam nomine non suo
 narrata, Dei prouidentia prodita
 fuerunt, ne fortè quisquam de quo-
 libet alio dicta posset arbitrari. Id
 quomodo patuerit, mox dicendum;
 nunc ex multis pauca propona-
 mus.

Vir erat frequens Gasparis audi-
 tor; is vt maximè se cuperet dæ-
 monis vnguibus, quibus iam diu te-
 neba-

M

neba-

nebatur implicitus, explicare, tamen in abitum Gasparis pernicioso consilio peccatorum expiationem differebat, pudoris quam erat subiturus infamiam vna cupiens confessione superare, ne deinde quoties Gasparem videret, erubescere cogeretur. Sensit Pater dolum, & denique perfecit, vt quod non audebat, auderet: sed quum vnus non esset dies confitenti satis, Gasparem studio in plures dies prorogabat, vt & omnia emungeret, & hominem salutaribus subinde poenis ad veniæ beneficium præpararet.

*Spectro
terrifico
quidam
ad me-
liore vi-
tam im-
pellitur.*

Vnam ex ijs poenis cum fortè nocte concubia expleret, subitò cubiculi foedis quibusdam & horribilibus feris compleri coeptum; ex hominè propè exanimem deterrere, cingere, & in eas denique angustias redigere coeperunt, vt iam panè desperabundus, non satis, vbi anchora fidei figeret, inueniret. Denique Deo adiuuante vnam Christi Domini effigiem, quam ante se habebat, arripuit: ac velut qui iam

iam.

iam iamque submergendus in undis volutatur, si quid arripuerit ita tenet, ut omnino non dimittat: ita ille hanc imaginem amplexatus Iesum etiam coepit implorare. Ad eam vocem foedi spiritus foetorem & ingentem fragorem edentes diffugerunt, in perpetuum superati; nam ex eo tempore magnam animo pacem à peccatis absolutus semper sensit, & in virtutis semita, quam ingressus erat feliciter, ad finem usque perrexit.

Illud in anima curanda fuit mirabile; quod sequitur, forte fuit admirabilius in corpore. Lusitani cuiusdam primarii hominis filius ad extrema iam peruenerat, cui supra febres, mortis causam, oculus alter plane excavatus putruerat, nec iam in medicis vel arte praesidium. His ergo damnatis ad Gasparem diuinæ opis causa pergit, rogat, uti pro salute filij Missam in Deiparæ inuocatione faciat. fecit; & ingens miraculum! Eo ipso die sub expletum sacrificium puer à febribus liberatur: sed

M 2

nec

nec satis excidentibus eodem tempore ex affecto oculo squamis quibusdam crassioribus, alteri simillimus & planè integer remansit. Accurrit parens gaudio plenus, Gaspari rem narrat & grates agit: sed Pater doctum hominem, vti Angelorum Reginam huius auctorem agnoscat, abs se dimisit: factum interea, quod facilè euolauit, sua modestia continens. Puerum deinde illum iam virum ac parentem in Lusitaniam reduces P. Franciscus Gouuea, Lusitanicæ Prouinciæ Prepositus aliquando Prouincialis, iam multo tantè annis conuenit, filium vidit, & à parente filioque miraculum audiuit, qui tum in D. Iacobi de Cacem morabatur. Eū ego deinde P. Gouueam Vlyssiponæ conueni, à quo de re ipsa, quam etiam P. Lucena ab eodem audiuerat, sum iterum confirmatus. Atque hoc potissimum est, in quo Gaspar, ita Deo volente, qui hoc inter cetera tantquam de alio narrat, est deprehensus: nam cum cetera eiusdem esse

re-
op
mi
ful
rè
om
po
abo
Ga
cor
per
par
ven
ire
tam
dim
cul
clu
est,
opu
Gas
faci
pen
rum
pari
pso

refe-

referat, omnia necessario Gasparis
ope à Deo perfecta concluduntur.

Eodem missæ sacrificio, vitam a- *Alium*
mico cuidam suo ita mirabiliter ac *item eo-*
subito reuocauit, ac si ad vitam ve- *dē modo*
rè mortuum suscitasset. Sed neque *sanat.*
omittendum est, qua ratione im-
portunum à muliere vexatorem di-
abolus abegerit. Maritus huius ad
Gasparem venit, narrat horrendis
coniugem spectris ad extrema iam
perductam; rogat insuper, uti Gas-
par ad eam Euangelium recitaturus
venire ne grauetur: nec abnuebat
ire, sed negotia non ferebant. Ne *Energia-*
tamen hominem à se sine subsidio *menam*
dimitteret, scriptis paucis illis vo- *liberat.*
culis, quibus missæ sacrificium con-
cluditur: Et verbum caro factum
est, &c. hominem docet quid facto
opus sit. Vadit ille plenus fide, de
Gasparis nihil dubitans sanctitate,
sacra hæc verba mulieris collo ap-
pendit. nec mora; dæmon sacro-
rum vim verborum, nec ipsam Gas-
paris manum ferens, abire iussus, i-
pso momento abiit, mulier eodem

cum antiquis viribus & salute surrexit.

Sed Dominus, qui alijs ope Gasparis salutem restituebat, ipsius quoque conseruauit, etsi Armuzia, vt accepimus, aeger fuit non parum. & quid mirum in ijs laboribus? Ego tamen planè pro miraculo habeo, quod ab ipso narratur: dicit enim socium suum Raymundum Pereiram, cùm propè ab aestu exstingueretur, & ipsi libri ac mensa in qua Gaspar ipse studebat, pænè arderet, vt vix manus eum aestum contactu ferre possent, tamen eo tempore non modò non aestuasse, sed etiam frixisse; vnde & prater interiorē talarem thorace etiam induebatur. Sed nimirum vires dabat ei Dominus, quas tam utiliter expendere; quas sèpè negat ijs, qui nimium de se solliciti Deum ipsum incuriæ pænè videntur incusare. Hæc & plura alia, quæ Deus per Gasparem perfecit, lubet præclaro P. Ludouici Froez, Iaponij illius historici, & Gasparis in Indica nauiga-

nigatione comitis, testimonio concludere. Ille enim post eius mortē, post enumerata multa ab illo præclare gesta, in epistola in Europam demiraculis, quæ Armuziæ contigerunt, hæc habet: Evidentissima, *Elogium* quæ Armuziæ contigerunt, mira- *de Gas-*cula non explicabo, indignitatis *pare P.* meæ conscius: nam cum bestię si *Ludovi-*montem sanctum tetigissent, lapi- *ci Froex.*ribus obruebantur, ego me digniorem reprehensione existimarem, si impuris manibus meis ad res istas sacras accederem.

CAPVT XXV.

Qualem Armuziam reliquerit.

INITIIS extrema si comparaue-
ris, facilius videbis, quantum
inter vtrumque sit discriminis:
quod discrimē ē quotidianis ægrius
conspicitur incrementis. Ac si virū
cum puero contuleris, facilius vi-
debis quid intersit, quàm si discrimen
sapientius advertere volueris.
Quantum itaque initio Gaspar do-
luit atque fleuit, tantum iure nunc

M 4 posset

posset exultare: sed quoniam ille
 quæ retro sunt obliuiscens ad ante-
 riora se extendit, nos interim hoc
 ultimo capite, priusquam disceda-
 mus, totam ciuitatem è mentis spe-
 cula perlustremus. Quæ perfecit,
 video in duobus ferè constitisse: nã
 vel mala sustulit, vel bona substi-
 tuit; & ea bona vel secum velut
 mobilia extulit, vel velut immo-
 bilia Armuziæ reliquit constituta.
 Supinam illam ignorantiam rerum
 diuinarum, cum puerorum, viro-
 rum, mulierum, negotiatorum, Iu-
 dæorum, Saracenorum, Gentilium
 institutione, qualem vidimus, com-
 mutauit. Omne libidinis genus, cū
 ea puritate, flagellationibus, cili-
 cijs, ieiunijs, cum quibus illa consi-
 stere non potest, conuertit. Inimi-
 citias in pacem, in amplexus, in
 supplicum amicitiam domi, pro
 vicis, pro foribus ædis sacre trans-
 formauit. Auaritiam substituta iu-
 stitia, restitutionibus & eleemosy-
 nis proscripsit. Contractus nefa-
 rios sacrorum reuerētia Canonum
 extir-

exstirpauit, Mahometanorum ora
conclufit, Coranum claufit. Indæos
repreffit, Gentilium capita expug-
nauit, Chrifti cultum, qui præ ce-
teris iacebat, præ ceteris erexit: &
denique, vt non erat malorum finis,
ita nullus effet ijs enumerandis pe-
ftibus, à quibus ciuitatem vindica-
uit. Sed quum non fatis eft à malo
declinare nifi bonum feceris, hæc
ipfe bona præfens pariebat ciuitati.
Quotidiè doctrinam Chriftianam
explicabat, ægris aderat, confeffio-
nes excipiebat, catechumenos in-
ftruebat, baptizabat, custodias pu-
blicas vifebat, cuiusque feftæ res
ftatis cuiq; diebus procurabat, Do-
minicis & feftis diebuser concio-
nabatur; manè ad populum, vefpe-
ri ad feruitia, tum ad ægros. Hæc
verò etiam iam in morem inducta
dereliquit, fuccefforibus fatis ne-
gotij daturus, vt ea quæ cœperat,
perfequantur, vix vllum industriæ
nouæ angulum reliquum faciens,
quem nō occuparit. Doctrinæ Chri-
ftianæ quotidianam, vt dixi, expli-

M

5

catio-

cationem; sub noctem nolæ pulsū,
 quo mortales noto iam carmine ad
 preces pro ijs, qui suorum criminū
 pœnas luunt, excitarentur; simul &
 pro his, quorum iam animi letalis
 peccati vulnere interierant. Quod
 quàm esset salutare, si alibi iam v-
 surparetur, & nocturni circitores
 sacrum aliquod carmen, iussu Ma-
 gistratus, pro lasciuo aut inepto fi-
 lijs tenebrarum occinerent! Præ-
 ter hæc, tres conciones, Sacramen-
 torum frequentationem, quæ non
 solum antè in vsu non erat, sed per
 ludibrium & impietatem, atque ir-
 reuerentiam prorsus iacebat, vsque
 adeò, vt Præfectus ipse sermonibus
 hominum ab ea se initio deterritum
 fuisse fateretur. Feria sexta sollem-
 nem illam cum frequenti flagel-
 latione concionem de tormentis ac
 morte Domini, Supplicationem,
 Virgines multas collocatas, Va-
 letudinarium instructum, Sodali-
 tij Misericordiæ domum auctam,
 Cleri aliam faciem, Aediculam
 sacram pro infami Misquita, Iesu
 Boni

Boni Collegium pro Iogum fano & cauernis, denique Armuziam iam aliam, ac ita diffimilem, vt si ea mutatio corporeis oculis conspici potuisset, nemo eam agnouisset. Sed ad extremum maximè prodigij loco pono, hæc omnia ab vno homine trium annorum spatio perfici potuisse, quæ vix potuissent toto illo spatio cogitari vel optari. Ego sanè ita arbitror Platoniam illā Rempublicam, aut illam Thomæ Mori Vtopiam, sicubi est, hîc fuisse cum omnibus suis numeris, si religionem spectes, à Gaspare constitutam.

M & VITAE

VITAE

P. GASPARIS

BARZAEI

BELGAE

LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

A B. Xauario in Iaponiam euocatur.

INTERIM dum Armu-
 zia Gaspar rem Chri-
 stianam, vt dixi, tan-
 toperè promouebat, eā
 B. Xauius, vnicū il-
 lud Orientis lumen in Iaponiam
 inferebat, & secundis progressibus
 res eò processerat, vt iam non suffi-
 ceret ipse Xauius; itaque promissi
 memor & Gasparis, ex Iaponia illū
 ad se tanto locorum interuallo in
 auxilium euocat. Ex litteræ, Gaspa-
 ris gaudia, cū ad nos peruenerint,
 visæ sunt huc inferendæ; tum quia
 breues, tum ne pereat illud, quod
 tan-

tantis votis expectarat, eius virtutis testimonium vel zeli monumentum.

*Gratia & amor Iesu Christi Domini
sit semper nobis auxilio & fa-
uori, Amen.*

PROPTER eam, quæ est in hoc Iaponiæ regno, ad augendam sanctâ fidē nostram, animorū comparationē, satis vestrorū desideriorū cōsciū, & zeli, quo in subsidium animorum præditi estis, in Domino confido, vos ijs virtutibus ac animi demissione præditos esse, quib⁹ freti id exsequi possitis quod optatis. Itaq; vobis mando in virtute S. Obedientiæ, pro maiori merito vestro, ut si modò ea sitis corporis valetudine, ut explere possitis. Tu P. Gaspar, Balthasar Gage, & Didace Caruallo in Iaponiā veniatis, eā in partē in qua tunc ero; quod erit, Deo volēte, Meaci. Vos igitur, Balthasar Gage, & Didace Caruallo, eo in itinere Gaspari parebitis, à cuius ego prudētia modestiaq; exspecto,

fore, vt huius muneris benè explē-
di curam gerat. Et quoniam de ve-
stro aduentu non dubito, quia sanctā
in vobis ad eam rem noui volunta-
tis animique promptitudinem, vel
ad obediendum, vel ad offerendum
in sacrificium vitas vestras pro illi⁹
amore, qui primum pro nobis posu-
it suam, plura non dico, nisi quò de-
go vos magna cum spe prætuler, vt
in his partibus nos largiente Do-
mino coniungamus, firmata manu
charissimi in Christo fratris vestri.
Cangoximæ 5. Nou. 1549.

Franciscus.

Litteræ illæ ad Gasparem vene-
runt sub finem sui illius triennij,
cum iam de Iaponia propè desperās,
alia multa designarat. Non facile
potest exprimi, quantum ex ea re
Gaspar gaudij, quantum exultatio-
nis conceperit. mox enim illi labo-
res omnes antea acti excidebant: in
alios maiores animo se extende-
bat: ab æstu Armuziano ad frigus
Iaponicum ita anhelabat, vt quibus

per

per
est
liu
rat.
sipi
tia,
pon
rò l
frat
dan
dian
fide
San
ipfa
ta re
clud
uinc
stita
riam
mur
uola
nesd
fiam
de in
reba
faces
que h

per ignem & aquam transeundum
 est in refrigerium. Itaque nihil al-
 liud cogitare, loqui, somniare pote-
 rat. iam illam famem, iam illos in-
 sipidos cibos, iam illa sputa, conui-
 tia, lapidationes, cruces denique Ia-
 ponicas sibi proponebat. De sua ve-
 rò latitia ipse Gaspar sic scribit: O
 fratres charissimi, iuuate me ad lau-
 dandū Dominū, qui fecit misericor-
 diam cum seruo suo, & impleuit de-
 siderium meum. Iam diu me Spiritus
 Sanctus eò inuitabat. Sed tamen nec
 ipsa quoque Iaponia sex & sexaginta
 regnis diuisa, eius animum con-
 cludebat, non quindecim illæ Pro-
 uinciæ totius Chinensis regni va-
 stitas arctabant; inde in Tartaria-
 ram, superatis quā montibus, quā
 muris, vetito vtrimque saltu, e-
 uolabat. Inde ne quas ante regio-
 nes designarat, relinqueret, in Per-
 siam, Armeniam, Turciam, & dein-
 de in Europā, Romā vsq; animo fe-
 rebatur, vt quaquaversus animi sui
 faces aliorum animis iniiceret. At-
 que hæc à nobis non augendi causa
 orato-

oratoriè dicta sint, sed historica veritate: ita ille sentiebat, scribebat, loquebatur; ita eius temporis scriptores de animi eius magnitudine loquuntur. Itaque cum ad discessum sese parat, ne Armuziam iterum redire cogamur, de successoribus eius pauca, ad finem usque huius tam celebratae missionis subijcimus.

CAPVT II.

De successoribus Gasparis in Armuziana missione.

ANTEQVAM Gaspar Goam redisset, quoniam ita Goensi Rectori mandarat B. Xaverius, mittitur, qui redituro Gaspari sufficiatur, P. Gonsaluus Roderiques, sub medium mensis Septembris anno 1551. paucis diebus postquam in Indiam appulerat, quò ille Gaspare iam Goam nauigante, 26. Nouembris die Præsentationi B. Mariæ sacro peruenit. Porro non est prætermittendum, quod in eius itinere admirabile contigit. Pyratæ,
(Non-

(Nontagues vocant) leue nauigij *Miraculo*
 genus, quod ipse Masquate conscen- *lo tela*
 derat, insequabantur omni conatu, *immissa*
 ac magnum sagittarum imbrem iam *retro-*
 è proximo depluebant: positis Ro- *sū acta*
 deriques genibus Deum cū o-
 rasset, sagittæ ab omnibus retror-
 sum agi visæ, & è tota naui nemo,
 non ipsi Nautæ Arabes, qui nauim
 regebant, quicquam ab eis accipere
 detrimenti; sed nec Pyrata, licet le-
 uibus quoque nauigijs mirè contē-
 derent, potuerunt assequi: atque ita
 re infecta redierunt. Ea res ab o-
 mnibus habita est pro prodigio eui-
 denti: hoc auspicio in ciuitate benè
 coepta à Gaspare, pro sua pietate ac
 zelo egregiè promouit, donec fe-
 bribus & labore pænè absumptus,
 quem auxerat cœli grauitas Patris
 valetudini mirè aduersa, Goam est
 à Gaspare cum socio, qui item æger
 erat, reuocatus.

In eorum locum P. Antonius de
 Eredia Cocino, & Alexius Madeira
 submissi anno 1553. qui cū secundo
 Aprilis discessissent, Armuziam 20.

Maij

Maij tenuerunt. Eorum iter etiam celebriori miraculo est honestatum. Nam cum diuturna malacia in discrimen adducti essent, ob cibarium egestatem instituta solemniper socios supplicatione, ventum & cum prosperum eodem die impetrarunt. Ij quoque hanc vineam strenuè coluerunt. hoc singulare, quod etiam Regis Armuziani vxores aliquot conuerterint, ipso valde approbante, vt ex epistola ipsius Regis ad eundem iam Goam reuersum constat. Illis post annos ferè tres valetudinis quoque causa, duo alij Patres, aucto iam nostrorum numero cum vno socio sunt suffecti: P. Airez Brandaon, P. Alexius Dias, & Tristanus Arausius. Illis negotij multum fuit in adiuvanda classe ad Baharem insulam, quam occupauerant Turcæ, recipiendam missa; cuius expeditionis primò tentatæ infelix planè fuit exitus. Nam cum eo tempore aduenisset classis, quo insulæ coelum aliàs admodum salutare, duobus ferè mensibus ita pestiferum

ferum est, ut si quis eo tempore ap-
pulerit, mirum sit ni moriatur; at-
que ex octingentis octo non plures
arma sustinerent, Armuziam redi-
tum est. Ea in expeditione P. Alexius
Dias, quam P. Aires Brandaon supe-
riori, sibi hanc proninciam sumēti,
panē precibus extorserat, moritur,
commune lue correptus, & pecu-
liaribus sui instituti laboribus op-
pressus. Eius corpus in mare de mo-
re proiectum, solita etiam pro diui-
no amore caruit sepultura. P. Aires
Brandaon mirum in modum cum
classe redeunte laboravit, numero
ægrorum superatus; atque idem
cum alia deinde sed euentu melio-
re sudavit. Huic, cum Goam esset re-
uocatus, P. Ioannes Misquita sub-
missus est: cui denique in Armuzia-
na missione postremus P. Petrus de
Toar est successus. Inde cum illo fe-
rè tempore Patres ex D. Dominici
familia pro suo animorum zelo eò
venissent, & egregiè suo munere
funderentur, visum est superiorib^{us}
Societatis, qui pro multitudine
messis.

messis messoribus carebant, messem illam tantis operarijs commendare: quod factum anno salutis nostræ 1567. sedecim ferè pòst annis, quàm illam missionem inchoarat. Atque ita videor mihi breuiter ijs, qui Armuzianæ missionis euentum scire cupiebant, satisfecisse. Omnia porò quæ dixi, ab alijs ferè intacta, ex ipso Conimbricensi Archiuo, autographorum ipsorum fide erui. sed ad Gasparem redeamus.

CAPVT III.

Armuzia discedit Goam versus.

DISCESSVS Gasparis in Iaponiam euocati iam percrebuerat Armuziæ: vnde luctus in vrbe primum; ab inerte deinde luctu ad eam profectionem disturbandam itum est. Itaque frequentes ad eum amici conueniunt, Gasparem si fieri posset expugnaturi. sperabat enim eo non repugnante se faciliùs vel Proregis vel Episcopi Goani opera rem vniuersam perfecturos. Eorum in hæc ferè verba institue-

stituebatur supplicatio: Salus, Pa-
 ter, quam tu tecum huc attulisti, ~~et~~
 & discedens elaturus es, communis
 omnium huc nos ad te adduxit, ut te
 ab hac profectione diuini honoris,
 & salutis nostræ machinis, dimo-
 ueamus. quid enim iuuat diutiùs
 conuiuere? Ac si quidem nauigatio-
 nis diuturnitatem Lusitanicæ pro-
 pè parem, procellas, typhones, py-
 ratas, cruces Iaponicas, mortem ip-
 sam proponeremus, videremur no-
 bis abiectè nimis de animi tui ma-
 gnitudine sentire, & ipsi ex tot con-
 cionibus, de cruce, de martyrio, pa-
 rum fructus collegisse: sed aliam
 planè viam nobis duximus incun-
 dam. Quis enim ignorat, si de cruce
 agitur, nusquam tot tantaque videri
 toleranda, ut ea quæ Armuziæ ne-
 cessariò ab omnibus, à te etiam spò-
 te tolerata sunt? Itaque videri po-
 tes, quod pace tua liceat, iam æstus
 nostri impatiens, homo Flander, fri-
 goribus assuetus, in Iaponia Flan-
 driam non admodum cælo differē-
 tem querere, prætextu quidem spe-
 cioso

ciofo, sed reuerà vt refrigerium. Ita
 censent aliqui; sed ij tuæ virtutis
 parum æqui videntur æstimatores:
 itaque si tantoperè infidelium con-
 uersionem affectas, habes hîc in por-
 tis propè, quò excurras, Carmani-
 am, ac deinde Persidem, & Turciam
 vniuersam, qua ad Christi fidem
 cultumque reducta, tuos iam Armu-
 zianos ex itinere reuisens, in Ara-
 biam ad Ammonitas ac ceteros ibi
 populos emigrabis, deinde subinde
 ad nos reuersus de Abyssinis cogi-
 tabis: & si hoc non sufficit, habes
 industriæ tuæ campum, Africam v-
 niuersam. Harum gentium iam mo-
 res nosti, iam opinionem tui, quæ
 ad fructum faciendum valet, ex hoc
 emporio quaqua uersus, velut ad-
 uentus tui prodromum, præmisisti.
 Cui non videbitur, tantas spes pro-
 fundere, non esse messem disper-
 gere potiùs, quàm cū Christo colli-
 gere? Sed obedientiæ vim nobis al-
 legabis. Itane verò, si hæc nosset
 Xauerus, te auocaret? Virum noui-
 mus certos fructus dubiæ spei non
 præ-

præ
 cur
 ram
 tori
 aud
 mar
 mus
 lum
 Soci
 diar
 non
 & fo
 rius
 pèr
 quor
 beto
 gem
 turo
 ris
 (cui
 uare
 rant
 lape
 nos
 Pate
 mus
 lor i

præponentem. itaque hanc tu nobis
 curam relinquas, tu solùm in alte-
 ram partem æquabilis primi mo-
 toris Dei motum exspecta: si nobis
 auditis Xauerus in sententia per-
 manserit, tum neque nos repugna-
 mus. Denique hoc vltimum sit te-
 lum & acerrimum, memorem esse
 Societatem debere, quorsum in In-
 diam fuerit à Rege destinata, certè
 non vt barbaros præferat Lusitanis:
 & scimus ipsi quàm in hac re Xaue-
 rius non modò sit diligens, sed pro-
 pè religiosus. Itaque (quid enim est
 quod tecum conuiueamus) sic ha-
 beto, si à te nihil impetramus, Re-
 gem ipsum appellaturos, vim alla-
 turos, & si quo modo nobis elaba-
 ris grauibz Societatem querelis
 (cuius tu existimationem conser-
 uare debes) in aula Lusitanica one-
 rantes, effecturos etiam, vt ex ipsa
 Iaponia vel compedibus vinctus ad
 nos reueharis. Neque enim te, mi
 Pater, filij tui nos aut carere volu-
 mus aut possumus, quos iustus do-
 lor in indignationem propè versus
 ad

ad has minas adegit; quibus si nec-
dum moueris, nostro silentio, voce
iam gemitibus interclusa, mouea-
ris. Hæc & similia plura communis
omnium excepit comploratio.

Quibus Gaspar breuiter ita respō-
dit: Quid facitis flentes & affligen-
tes cor meum? durum est vobis con-
tra stimulum calcitrare: mihi verò,
quod aliqui censent, hoc pro mini-
mo est, vt à vobis iudicer aut ab hu-
mano die. sed neque meipsum iudi-
co: nihil enim mihi conscius sum;
sed non in hoc iustificatus sum. No-
ui enim, quantoperè semper in me
amoris proprij stirpes toties extir-
patæ pullularint. De Asia quod di-
citis & Africa, non displicet: sed
militis nō est, vel hostem sibi, vel in
conflictu locum deligere. id Im-
peratoris. Et tamen ego neque de
Africa, neque de Asia despero:
at quantò satius est ab extremis
illis Orientis populis initium fa-
ciendo in Chinam, Tartariam, Per-
siam, Turciam & Africam deuenire?
De Xauerio quod dicitis, non dis-
plicet;

plicet; si quid potestis, tentate: ego
 verò iam æquabilis esse nullo mo-
 do possum, obedientiæ pondere in
 alteram partem depressus. Quod
 porrò minas, vim, querelas, com-
 pedes additis; quid aliud peccata
 mea toto triennio apud vos com-
 missa, resque Christiana toties vi-
 tio meo prodita meruerunt? De So-
 cietatis existimatione curabit Xaue-
 rius, qui nullo modo barbaros præ-
 tulit Lusitanis, sed me Societatis
 nostræ minimū à vobis auocat, aliū
 planè, qui in itinere est, suffecturus.
 Certò enim scitote, quemcumque
 fitis è Societate nostra habituri, plus
 eum rebus vestris, quam etiam ego
 consulere voluerim, re ipsa cōsul-
 turū: quod non ab animi modestia,
 sed à veritate profectum, ipse vsus
 indicabit. Et quid mirum, si iam a-
 liter iudicatis, cum neminem è no-
 stris antè me fitis experti? Deo et-
 iam hoc providente, ne cui libet al-
 teri succederem, Societatis nomen
 obscuraturus: sed præirem poste-
 ris, qui venirent, integra omnia,
 N nullo

nullo aut propè nullo fructu collecto pro rei magnitudine, relicturus. Ita Gaspar; qui nihil suam modestia persuasit, sed etiam magis inflammavit eorum animos. Nam ubi nihil impetraturos se videret, proidentes per magnam simulationem aliud vultu, animo aliud coquentes, iam propè sibi satisfactum præ se ferunt; ac mox ab eo digressi, vigilias in portu distribuunt, ne fortè Gaspar elabatur: quod si tentauerit, amica vis in patriæ bonum inferatur. Ea res vel Gasparem non latuit, vel omnia metuentem in suspicionem adduxit. Itaque cum per eos dies Antonij Noroniæ classis Goam rediret, communicato cum eo consilio, qui Gasparem secum abducere magnoperè cupiebat, facilè impetrauit, ut alibi nauiculam ascendens in prætoriam inferretur, feliciter amicæ ciuitatis custodias eludens. E plurimis comitari cupientibus, tres solùm ex ijs, quos iam in conuietum suum, & disciplinam antè receperat, abduxit, eo consilio,

vt is

ut in Iaponiam usque comitarentur. Nihilominus prudenter quoque prospiciens rebus futuris, sensim eas res, quas ibi ad animorum salutem censebat oportunas, diu ante comparauerat: eius generis erant sacra ornamenta, Diuorum imagines ad aras exornandas, libri perutilles. Nam cum omnia in Armuziano emporio abundarent, prospexit, ne Iaponica egestas animorum salutem retardaret. Eas res clam in nauim illatas Goam detulit, & B. Xauerio, iam spe profectionis Iaponicae deiectus tradidit, ut quod ipse ire non posset, ea quæ pararat, præmitteret, & illius gentis, quantum posset, salutem promoueret.

CAPVT IV.

Quid in ea nauigatione gesserit.

NORONIAE classis (is erat Proregis Alfonsi Noroniæ, qui Greg. Caprali successerat, ex sorore nepos) recepta Catifa ex Rumibus victor Goam redibat; in eius nauim, ut dixi, Prætoriâ Gaspar

conscenderat, iam Imperatori, iam classi notus; quippe qui ipsum Antonium & reliquos omnes ad duo ferè millia tanto labore expiarat, ut biduò toto aliquandò nō comederet, duas ferè quotidie ad somnū horas vix haberet. Ea prætoria sexcenti mortales vehebantur: quàm ideò elegerat, ut & labor & fructus latius pateret. Consueta Gasparis fuerunt officia; sed fructus etiā maior, potissimū in sublati iuramentis, lusibus, & alijs prauis consuetudinibus, quas ferè secū invehit licentia militaris. Doctrinæ Christianæ cursus erat, pro Gasparis instituto, quotidianis, atque item cetera, quæ toties vix sine tædio repetuntur: sed ab eo tamē nō solū sine tædio nō fiebāt, sed magno insuper solatio; potissimū verò, cum iam discrimen adiissent, nescio quod, narrat se magna lætitia perfusum, quòd videret, quorsum hæc à numine immittantur. Et sanè non admodum feliciter nauigasse, vel ex ipso itinere colligi potest. Nam eo
in

in itinere 500. leucarum, quod dierum ferè quindecim spatio peragitur, duos menses insumpserunt. Gaspar enim sub medium Septembris Armuziâ soluens Goam tenuit, sub medium Nouembrem, anno salutis nostræ 1551. ac fortè itā prouiderat Deus, vt ea classis tam necessario auxilio, tãto diutiùs magno suo bono frueretur. Et sanè non videbitur sibi vel Gaspari defuisse. Nā tantus erat apud omnes ardor Gasparis audiendi, videndi, fruendi, vt non modò qui eadem vehebantur naui, eum audivissimè audirent verba faciètem, sed reliqua etiam classis diebus sacris vela submittens ad Prætoriam adremigabat, ad quam festo tubarum sono omnes euocabantur, vt concionantem exaudirent, nec quisquam discedebat, nisi vbi Gaspar benè omnibus fuisset apprecatus. Tum denique iterum velificantes quisque suum iter peragebat. Quoties autem ad aquandū classis portū aliquem capiebat, prima Lusitanorum erat cura,

ramis editiorem aliquem locum ad concionem instruere; prima quoque Gasparis erat cura, concionari. Cū igitur Masquate exscendissent, bis est ibi concionatus: ultimo porro die plurimi meretricijs amoribus implicati, pellices suas Gasparis auctoritate dotatas dimiserunt, quibus ille, ne ad vomitum redirent, maritos dedit. Inde ad tollendas inimicitias aggressus, quotquot inter se diffidebant, aut se mutuò provocauerant, quod in tanta militum multitudine non poterat esse infrequens, diligenter conquisitos eodē die (tantum apud omnes gratia valebat) composuit: ac potissimū nobiles duos acerrimè inter se dissidentes, & cuius litis causa iam necesse aliquot & alia multa mala intercesserant, eos captivos liberos mitti iussit; ac iā sibi mutuò conciliatis iusiurandū exegit, positis supra sacrum Missarū volumen manibus, nunquā se aliās inter se mutuò futuros inimicos. Nec solū illos ē custodia, sed ceteros quoque eodem die

die magna ducum voluntate dimi-
sit, quibus Gaspar ita acceptus erat,
ut eos regere videretur vniversos.
His itaque Masquate perfectis, ubi
Diensem portum tenuissent, non
segniùs quàm concionibus, quàm pri-
uatis exhortationibus, discordes ut
redirent in gratiam, persuasit, at-
que alia ad animarum vtilitatem
salutaria: inde Baccainum venit,
& mox cum P. Ludouico Froez, re-
cens Christo à Patre Melchiore Gõ-
zales genitos lustrauit.

Baccaino postquam soluissent,
illud accidit memoria dignum. Ex-
cubabat vbique Gaspar in proximo-
rum salutem, Deusque gratia sua
plures commouebat interiùs. vnus
ex ijs ne permoueretur, obfiste-
bat, ut ne vulnere Gaspari, qui tum ade-
rat, aperiret. Is porrò cùm quadam
nocte vigil in lecto iaceret, subi-
tò sensit, ac si quis eum compressis
faucibus conaretur præfocare; im-
plorat subitò Deiparam, & remissus
est paululum, sed non omninò sub-
latus dolor. Cùm igitur tandem

obdormisset, visus est in sopore sibi Gasparem videre ac audire quærentem; quæ doloris causa esset; & innuentem quodammodo, suum esse silentium ac peccata, quæ ipse in faucibus retineret, visus idem fauces cruce signare, ac simul dolor abiit. Itaque statim euigilans exiit ad Gasparem, quem adhuc Baccaini versari cogitabat, sed frustra, accurrit. post hæc in portum Chaul, ubi stabat Lusitanicum fortè præsidium, Gaspar ex improviso appulit. iam Taurilia (ludi genus est apud Lusitanos) adornabant, & arundines in discurrentes equites (aliud ludi genus est) iaciendæ parabantur: subito à ludicris ad seria conuersi, viso Gaspare, sub dio pulpitum iuxta ædem sacram D. Sebastiano ibidem erexerunt, postulantes, ut verba faceret; quod & fecit. Idē eodem die sub noctem è Sodalib⁹ Misericordiæ est rogatus, qui dies erat tum Diuis omnibus sacer, annuit; & tantus fuit concionis motus, ut auditores non solum lacrymis, sed pug-

*Concio-
nis eius
quantus
motus.*

pugnis etiam in se ipsos fauientes,
 nouo more Oratori nostro applau-
 ferint. Nec fructus minor fuit subi-
 to, cum descenderet. Sacerdos ex in-
 colis vnus ad pedes eius prouolu-
 tus, ita collacrymari cœpit, nunquā
 vt affari potuerit, quorsum aduenis-
 set. Hoc vnus; quod verò dicam, po-
 puli est vniuersi. Nam eius feruore
 ac zelo commoti, mox ab eo Colle-
 gium ibidem petierunt. ipse Vica-
 rius ædem sacram, cui iam ex nunc
 renuntiaret, offerebat: idque vt fa-
 ciliùs exoraret, palàm positis geni-
 bus Gasparem supplex rogabat. po-
 pulus suis sumptibus Collegium si-
 bi sumebat exstruendum, & suffi-
 ciente prouentu dotandum: quod
 interim dū fieret, quadringētos par-
 daos extemplo ad exstruendā Patri
 ac socio domum offerebant. Quib⁹
 Gaspar omnibus post actas enixè
 grates, se nihil posse, ac solū esse
 abiectissimū Societatis nostræ man-
 cipium, respondebat. Admirabile
 est, quid eo biduo fecerit, imò nes-
 cio quid non fecerit: bis conciona-
 tus,

rus, confessiones audiit, dissidentes composuit, ægros in valetudinario, in domibus, captiuos in custodijs publicis visitauit; & hæc præter Missæ sacrificium & horarum Canonicarum recitationem. Illius socius Ludouicus Froez, qui hoc iter describit, ad ea obstupuit, ac felicē se, qui hæc videret, existimauit. Inde magnum sui desiderium ac Societatis Chaul relinquens, Goam petiit, ac sub medium, vt dixi, ferè Nouēbrem appulit.

CAPVT V.

*Quid Goæ fecerit ad aduentum vsque
B. Xauerij.*

GOAM vbi peruenit, Cocinū vnde non nisi Aprili mense anni sequentis erat, vti putabat, soluturus, mox ire meditabatur, quò sese ad iter cōpararet: sed cū Goanus Rector (is erat P. Paulus Camers, cui iussu Xauerij P. Antonius Gomez tantisper munus resignarat, dum aliud statueretur, vt dicemus) interim Goæ tantū opera-

operariorum retinere maluit: quod
 planè diuino consilio factum est, ut
 Goa perinde ac Armuzia Gasparis
 studio excoleretur. Itaque, ne esse
 otiosus Goæ videretur, multa simul
 suscepit ac perfecit; & appellens
 (quî enim se contineat inflamma-
 tus diuini verbi præco?) etiam ante-
 quam in Collegium intraret, ipsum
 portum vna quodammodo concio-
 ne in vicina æde salutauit; inde ad
 carissimos fratres Patresque perre-
 xit. Postquam autem accepit, con-
 stitutum esse, illic nauigationis tē-
 pus præstolari; vetere instituto ad
 Christianam doctrinam egreditur,
 & nescio cui Patrum aut fratrum no-
 lam eripiens, in plateas erupit. Cō-
 ciones porrò erant de more, hebdo-
 madis singulis, non pauciores tre-
 decim aut quatuordecim. Refrixe-
 rat eo ferè tempore Goensis populi
 feruor, vel absentia Xauerij, vel na-
 turæ nostræ conditione ad natium
 se frigus reducentis: sed nimirum
 ut Gaspar eum accenderet, vide-
 batur refrixisse. Nam breui ut

auditum est, Armuzianum illum Gasparem, prodigium sanctitatis, in D. Pauli æde verba facere; ad eum audiendum vniuersi confluebant: nec iam capiebant templa; in atria sub dio (quod iam illi videbatur esse sollemne) populus cogebatúr. Eo tempore Iubilæum à Beato Ignatio, concedente Pontifice, in Indiam missum, cœptum est euulgari. Gaspar aliquot antè concionibus, & illius rationem exposuit, & quid ad eius consecutionem opus esset, declarauit. Cuius fructus non aliter facile potest explicari, quàm si dixerimus, quod ex India tum scribebatur, nihil hactenus simile in India visum fuisse. Poenitentium numerus, restitutiones factæ, & id genus alia ideò tacentur, quòd iam sub Gaspare vulgaria essent hæc omnia, & sæpè repetita. hoc singulare, q̃ ex omnibus vicinis emporijs, Baccaino, Tana, Chaul, Cocino, Cranganore, ceterisque concursum. Interim dum ista Gaspar, Patres quotquot poterāt, Goā conuenerāt mandato

dato Xauerij, qui abdicato iam P. Antonio Gomez, P. Paulum Camer-tem substituerat, dum Patres com-muni consilio alium eligerent, qui Xauerij locum obtineret. Dum ea scripsit Xauerius, ex Iaponia in In-diam redire, vel nunquam vel certè nondum statuerat: sed mutato de-inde consilio, cùm in Chinensem expeditionem, re Iaponica benè cõ-stituta, oculos coniecisset, non pro-mouendæ rei Christianæ magis, quã sanguinis profundendi cupidus, in Indiã statuit sibi necessariò reuer-tèdum: tũ, vt quod alijs mandarati-ipse per se faceret, tum vt delectum faceret, vel Iaponicorum auxilio-rum, vel comitum in Chinensem expeditionem. Itaque anno salutis nostræ 1552. ineunte Febuario, ad-fuit omnibus improuisus; sed tamẽ eo gratior, & maximè in eo Pa-trum concursu oppor-tunus.

CAPVT VI.

*Gaspar totius Indiae Praepositus Pro-
uincialis creatur.*

VBI auditum est à nostris, Xa-
uerium adesse, tantoperè est
exultatum, vix vt eos Rector
domesticis spatijs contineret, quin
omnes sese in portum effunderent.
Non minor erat suos videndi in Xa-
uerio cupiditas: sed tamen, vt erat
omnium Religiosorum ordinum
obseruantissimus iuxta & amicissi-
mus, singulos antè salutauit, quàm
in Collegium veniret: quò vbi ad-
uenit, salutatis amicissimè obuijs, ad
valetudinarium Collegij rectà se
confert, quod erat ei consuetum, &
ibi salutatum ægrum pænè expirā-
tem vitæ salutique breui restituit.
Magna ergo vel eius aduentu, vel
Iaponica messe, quā ipse referebat,
omnes, sed maximè Gaspar lætitia
exultabat; quippè cū iam B. Xa-
uerium adhuc in sententia perma-
nentem, ac se ad Chinensem secum
expeditionem socium delectum co-
gno-

*B. Xaue-
rius æ-
grū visit
& sanat.*

gnouisset, tuta sua omnia arbitra-
 batur. B. verò Xauerius mirum quo-
 que in modum de tali socio gaude-
 bat. Nam cùm audiisset ac etiam vi-
 disset, quanta per eum Deus perficeret, tantus factus est eius admira-
 tor, vt continere se non posset, quin,
 vir alioqui in laudando moderatus,
 continuus propè, quoties aberat,
 eius esset prædicator. Sed non diu-
 turnum vtriusque fuit gaudium: nā
 breui Xauerius, audito Episcopo ac
 Prorege Gasparis studiosissimis, ac
 ceteris Patribus; sed & à primarijs
 quibusque sollicitatus, breui mu-
 tauit sententiam. Adiunxit eam rem
 alterius, cui prouinciam crederet
 vniuersam, ferè penuria. Itaque in
 Gasparem oculi coniecti, & iam o-
 mnia metuentem inuaserat suspi-
 cio. Franciscus rariùs de China cum
 Gaspare, de India sæpius, de penuria
 eius quem sibi substitueret, agebat:
 porrò iam semel intentatum Goa-
 næ prouinciæ munus, non aliter
 quàm fulgur horrebat. Ergò pre-
 cibus apud Deum agere coepit
 impen-

impensius, ne se tanto bono priuaret, ne se tantis malis oneraret: sed nimirum petebat, quod non erat impetraturus, nisi quòd ideò, quia velut Dei maius obsequium petebat, id sanè quod petebat, impetrabat, Deo, vt ait B. Augustinus, cardines desideriorum eius exaudiente.

Quo tempore substitit ibi Xauerius, (substitit autè duos ferè menses ac dimidiatum) multa salutariter constituta, multa pietatis exercitia vel reuocata vel frequentata, non foris minùs, quàm domi: sed tamè postremis diebus lōgè magis. Quotidianæ erant propè sub noctē de rebus diuinis vel colloctiones, vel cohortationes, quas inter suspensum semper Gasparem ad se quodā die vocat, ac timidè primùm multa præfatus (sciebat enim quam hoc illi triste ad aures accideret, quamque intolerabile onus esset arbitraturus) affirmat primùm, se ex ipsa Iaponia eo animo venisse, vt sociū eum & Chinensis expeditionis comitem ascisceret; sed sibi planè videri,

deri, Indiam repugnare vniuersam:
 Proregem, Episcopum, Patres om-
 nes, summos & infimos omnis notæ
 apud se deprecatores fuisse, ne Goa,
 vbi tantum Deus eius operâ fructû
 faceret, auocaretur. Itaque videri
 sibi, eam diuinam esse voluntatem,
 quæ tanto hominum concursu, tan-
 ta hominum approbatione signifi-
 cet, sibi gratius esse in India Gaspa-
 rem commorari: quare hoc vrbis
 fauore feliciter ad Dei gloriam, a-
 nimorum salutem, Societatis existi-
 mationem vteretur; quod vt melius
 faciat, nemine ipsius conatus retar-
 dante, iam sibi certum esse, totius
 illi Indiæ curam ac suas vices de-
 mandare. Ad alia omnia dudum ex-
 palluerat Gaspar; sed ad postremû
 illud obstupuit: & diu cum non pos-
 set loqui, silêtio suo & vultu magis
 quàm linguâ loquebatur. Demum
 tamen ita respondit, se casum hunc
 à suis sceleribus exspectasse, quæ
 plus omninò potuerint, quam tot
 desideria, & tam frequens diuinæ
 voluntatis significatio; quæ cùm nō
 emen-

emendarit, dignum se omninò hac
 poena cognoscere: & cùm iam satis
 nòrit rem esse desperatam, ac nullis
 precibus locum, eam rem pro suo-
 rum criminum maximâ, in hoc qui-
 dem orbe, poenâ acceptare. Sed ta-
 men alterum, de ceterorum cura,
 tanquam nimis atrocem omninò
 poenam, & viribus suis imparem om-
 ninò, per quicquid est vel inter-
 rà vel in cœlo sacrum, lacrymis, &
 quolibet animi conatu supplicem
 deprecari, se nihilo meliorem,
 quàm cùm ante triennium virium
 illi suarum infirmitatem feliciter
 ac verè probasset. Supplicem Xau-
 rius erigens omninò iuber acquies-
 cere, si quidem vellet obedire, mē-
 tem omninò suam esse, à qua nul-
 lis precibus deduceretur, ita sibi di-
 uinam in hoc negotio constare vo-
 luntatem. Ceterùm bono animo
 esse iussu spe ac promissis replet;
 scripsisse se in Europam, vt inde al-
 lium aliquem huic muneri parem
 accipiat: qui vbi venerit, munus
 illi traditurum, & in Chinam, seda-

to tan-

to tantisper illo vrbis feruore, venturum; atque ita hominem à se re iā desperata silentio acquiescentem dimisit.

Conceptum animo dolorem non tenuit Gaspar, sed prodente vultu facile suspicati sunt, generosum illum animum spe sua excidisse. Sed de officio tamen nullus sermo. Paucis inde diebus cum Xauerio frequens Gaspar monita quā scriptis mandata, quā ex ore monentis hauriebat. Porro vbi aduenit discedendi tempus, pridie quā abiuit, sub noctem omnes à Xauerio conuocatisibi de multis rebus, sed de obedientia potissimum admirabilis habitacohortatio. Demum suspensis omnibus quem sibi substitueret, Gasparem nominauit: quem non huius modò Collegij Rectorem, sed omnium omninò qui tota India vagabantur, & his finibus, Bonæ spei promontorio & Iaponia clauderantur, Præpositum Prouincialem renuntiauit: huic insuper omnes omninò facultates sua tradidit, sicut

sicut eas ipse à B.P. Ignatio acceperat: se quoque ipsum eius obedientiae & imperio subijcere, ad eius pedes accidens, est sollemniter protestatus, non obedientiae magis predicator, quam executor. Idem deinde ceteri, Gaspare singulos amplectente, praestiterunt. Lacrymabantur omnes illi praegaudio, quod Gaspari laetantibus omnibus fors obtigisset; Gaspar verò ex intimo dolentis animi sensu: quippè videbatur sibi Aetnam humeris suscepisse. Quibus ita confectis, postridiè B. Xaverius Aprilis 15. qui dies in feriam quintam maioris hebdomadae incidebat, comitibus aliquot vel in Iaponiam vel in Chinam stipatus, ad mare contendit, postquam recondito, ex Ecclesiae more, in Sacratio V. Sacramento, diuina illius diei officia peregissent. Ex ijs qui Xaverium comitabantur, fuit Gagus, è duobus, qui Gasparis erant comites futuri, reliquus, Didacum enim Caruallum tabes consumpserat. Qui verò in tam sanctam & gloriosam expeditionem

nem electi sunt, tantum ipsi sibi sunt gratulati, quantum reliqui sacra æmulatione inuiderunt: quippè quo tempore ibi Xauerus substitit, ubi auditum est comites in Chinam, operarios in Iaponiam desiderari, quisque pro se non tam Xauerium, quàm ipsum Deum sollicitabat, à quo motum aquæ non ipsi minùs, quàm Xauerius exspectarent. Qui porrò ad sarcinas remanserunt, solo se desiderio solantes, in templo pro B. Xauerij salute, & euentu tantæ rei supplicabant; nonnulli etià ad mare vsque comitati, omnes sua vota eodem, quò corpora non poterant, transmiserunt.

CAPVT VII.

Qualis erga se fuerit in eo munere constitutus.

NE in eorum, quæ breui tempore in eo munere infinita Gaspar gessit, commemoratione fluctuemus, & in tanta rerum multitudine sine ordine diage-
mur, eum ordinem mihi proposui
ferè

ferè seruandum, quem Ludouicus Froez eius temporis scriptor egregius obseruauit; cui sanè multum vel hoc nomine debemus, quòd res Gasparis ab interitu vindicari: quanquam non semel stomachum mihi mouerit, quòd animi demissione inutili ab ijs rebus abstinerit, quæ illustriores erant: quarum cōmemorationem cum alijs cedat, ij malè videntur suam fidem exsoluisse, nisi quòd in ea locorum temporumque distantia, quod crebrò fieri solet, multa perierunt. Is igitur enumerat ea primùm, quæ cum nostris, deinde cum ijs, qui nostræ curæ in Seminarijs subiacebant; postremò, quæ cum reliqua vrbe cum laude perfecit. Ego verò primùm addam ea, quæ secum ipse, tanquam vnde cetera omnia dimanarint; quæque in epistola ad P. Simonem in Lusitaniam, velut ad parentem ingenuè & consilij causa scripsit, ea transcribam, tum ad reliqua dicto ordine procedemus. Hoc igitur honoris onere, quod ipse iugū importabi-

tabi
ver
re o
nò v
dest
cum
hac
ster
ne a
moi
par
iniqu
susti
velu
vt a
bus
coge
bat;
cupi
infic
con
ipsu
miff
quer
dign
perp
nim

tabile solebat appellare, oneratus
 veriùs quàm honorat^{us}, ita præ mæro-
 re obruebatur, vt iã sibi alius omni-
 nò videretur. Tanta in eo erat mo-
 destiæ ac obedientiæ concertatio, vt
 cum ab illa infimùs esse cuperet, ab
 hac vix quietus in eo munere confi-
 steret. Sanè de ea animi alternatio-
 ne ac varietate, in epistola ad P. Si-
 monem Rodericum queritur, ac se-
 parùm indifferètem & æquabilem,
 iniquo animo iugum obedientiæ
 sustinere; quod quidem ipse iugum,
 velut grauem suorum peccatorum,
 vt aiebat, poenam subiuerat: qui-
 bus factum esset, vt id maximè pati
 cogeretur, quod maximè abhorre-
 bat; & eo priuaretur, quod maximè
 cupiebat, scilicet spe Martyrij, in
 infidelium conuersionem intento,
 consequendi. Sed ita tamen ipse se-
 ipsum expugnauit, vt non ideò re-
 missior fuerit in suo munere exe-
 quendo: quod quidem admiratione
 dignissimum est, hominè ita secum
 perpetuò pugnantem, & alieno a-
 nimo quod sui erat officij peragen-
 tem

tem, tantoperè in eo profecisse, vt excepto vno Xauerio nemo vel à nostris vel ab externis ex India scribentibus inueniatur sic collaudatus.

Itaque mox à discessu Xauerij priusquam ad alios iuuādos aggredetur, sui primū ipsius, à quo in ceteros, velut è capite in membra bona omnia oportebat deriuari, curam gessit. Nam ex templo se in cubiculum abdens, aptis Societatis nostræ commentationibus operam dedit; ac tum quidem in ipso meditationis igne reor omnia ista esse cusa, quæ toto deinde tempore, ad proximi salutem admiranda per eū Deus perfecit. Et quid mirum? Erat in eo tanta animi submissio, virtutum omnium fundamentum, quantā ad illud virtutis fastigium erat necessaria. Nihil illo in imperando modestius, cuius consuetudine ne tantillum efferri visus; mitis & benignus in omnes, in se asper, Xauerij æmulator egregius, cum nullo hominum genere illibentiū, quā
cum

cum magnatibus sermonem conferebat; & verò cum nullis magis auctoritatem retinebat suam. Vulgò eum magni omnes verebantur. neque enim ipse ab ijs admonendis, si quando opus erat, abstinebat: cum infimis quibusque mira facilitate utebatur. Interim semper ipse se ipsum, spe successoris breui adfuturi solabatur; quam rem ita curauit, facillè ut appareret, quanti eam aestimaret. Mittebatur eo tempore à Gaspare, iussu Xauerij, in Lusitaniã ad Regem & P. Simonem, idem deinde Romam ad B. Ignatiũ, Andreas Fernandez, è Societate nostra, vir insigni prudentia & virtute; sed ex ijs quos temporalium rerum Adiutores appellamus: ac simul ibat Bernardus Iapon, homo nobilis, cuius socius Matthæus, item Iapon, Goæ iam interierat, videndi orbis Christiani causa; Fernandez verò, ut ijs, quos dixi, Societatis in India statum coram explicaret, necessitatem proponeret, subsidia impetraret. Huic Goensi Collegio, præter Magistros

6 VITAE GASPAR. BARZAEI

gistros aliquot vel Philosophiæ vel
Theologiæ, petebatur, qui in Xau-
rij locum è Societate professa, vir
magno vsu & prudentia, præesset
Indiæ vniuersæ. Id verò quàm erat
Gaspari cordi, tum Andreæ coràm,
& P. Gonfaluez, Indici nuntij baiu-
lo, per litteras diligenter commen-
dauit, atque vt efficeret, ab illo pro
arcta necessitudine efflagitauit: si-
mul in Aethiopiam mitti conten-
dit, cùm iam Rex Abyssinus ad ex-
cipiendum Patriarcham, de quo
tum agebatur, nõ esset comparatus.
Ea de re ad B. Ignatium & P. Simonẽ
litteras dedit, quinquaginta Missas
huic pollicitus, si voti fieret com-
pos; ad Regem item Lusitaniæ, ac
quod mirè, ad Preste-Iannem, &
ad Lusitanorum in Aethiopia Præ-
fectum. Quid responsi ab alijs acce-
perit, me fugit: at B. Ignatius anno
1554. rescripsit, posse Gasparem in
Aethiopiam ire, si è Lusitania illo
anno nemo mitteretur; sibi tamen
magis è diuino obsequio videri, vt
Goæ remaneret. Sub id tempus in
agricu-

agri
adm
ex
dieb
mun
labo
bus,
abess
Ipse
lans,
si cun
esset,
gro fi
tis iu
posse
nibu
domi
rum i
nunc
mi; q
diæ:
rùm
prox
nume
ni cõ
nus,
num

ægritudinem lapsus, omnes maiori
 admiratione compleuit. Laborabat
 ex stomacho grauissimè, qui fasti-
 diebat ferè omnem cibum, aut sui
 muneris oblitus, coquere renuebat:
 laborabat & pectore & tormini-
 bus, atque ita grauiter, vt proximè
 abesse periculo omnes iudicarent.
 Ipse tamen dolores suos dissimu-
 lans, omnia contemnebat, & velut,
 si cum infirmaretur, etiam potèti-
 or esset, ita laborabat, vt ea quæ ab æ-
 gro fieri solita commemorantur, sa-
 tis iustis occupationibus sanos tres
 possent distingere. Ter diebus om-
 nibus sacris concionabatur; semel
 domi, semel in æde primaria, & ite-
 rum in D. Virginis, quæ à Rosario
 nuncupatur; tertia feria item do-
 mi; quarta in Sodalitio Misericor-
 diæ: sexta feria domi iterum. Cete-
 rum in pœnitentibus excipiendis,
 proximi salute varijs ac propè in-
 numeris modis procuranda, nemi-
 ni cōcedebat. Officij porrò sui mu-
 nus, negotiorum varietate maxi-
 mum, maxima cura administrabat;

O 2 atque

atque interim de molestia de sumptibus ægritudinis suæ seriò querebatur, potissimùm, si quãdo ex medici præscripto sorbilibus ouis sacchari paululum, qui ægros curabat, admisceret. Parua hæc quidem, sed apud peritos magnæ virtutis indicia: quæ delibo tantùm, & consultò eorum partem maximam, vel multitudinem, vel rerum similitudine inductus prætermitto.

CAPVT VIII.

*Nostros quantum in spiritu litterisq;
promouerit.*

CVM non nesciret Gaspar sacrae messis fructum ab ipsa ferè messorum industria dependere, primùm in eam rem incubuit, vt quos domi habebat, quoniã in spes magnas alebantur, magnis quoque ad eam rem subsidijs instrueret. Ea è Societatis maximè instituto duo cùm sint, Virtus & Eruditio; ab ea coepit, quæ fundamentum alterius esse debet. Oportebat enim vim eruditionis ab ipsa virtutis
exer-

exercitatione dimanare. Habebat complures ea tempestate Collegium Goense ferè tirones. Nam qui ex Europa iam ijs instructi venerāt, quæ ad animarum subsidium requiruntur, suis quisque sedibus à B. Xa- uerio distributi rem Christianam procurabant. Et tamen vt multi es- sent, ita pauci erant pro ea multi- tudine, quæ quotidie ad Societatem petendam confluebat, vt propè nul- li haberentur. Xauerius enim maxi- mo delectu in ordinem nostrum admitterebat, nec ea diligentia con- tentus, quos parum nobis con- uenire iudicabat, haud ægrè dimit- tebat; ita prudenter Societatis inte- gritati consulens, & otiosam mul- titudinem detestatus. In ea re Gas- parem ferè naturâ faciliorem ita imbuerat, vt ipso iam Xauerio dif- ficilior videretur. Et sanè omnibus litteris eum Xauerius ea in re con- firmabat, ac si Societatis bonum v- niuersum in eo esset, vt est verè, cō- stitutum. Et cū hoc agimus, non possum mihi imperare, quin Xauerij

*B. Xaue-
rius P.
Gomez-
zum di-
mittit à
Societa-
te.*

factum vnum (& ad Gasparis histo-
riam pertinet) ad perpetuam in So-
cietate nostra memoriam non præ-
termittam. Antonius Gomez, vt an-
tè dixi, in Sorbona Parisiensi Theo-
logiæ Doctor, concionator eo tem-
pore non insignis solum, sed etiam
rarus, idem Collegij Goensis ac ce-
terorum in India Rector, à B. Xaue-
rio ex ipsa Iaponia officio abdicat-
ur, & à Societate dimittitur. Causa
ex Patrum illorum modestiâ vix a-
peritur. ea tamen videtur fuisse,
quòd cum Prorege & Episcopo, ne-
scio quas gereret simultates, & vt
erat acri iudicio, sibi nimium tri-
bueret, ac quæ conceperat, pertina-
cius quàm quantum Societatis no-
stræ modestia patitur, prosequere-
tur. Is dimissus, stupente, sed in Xa-
uerij auctoritate conquiescente ci-
uitate, vt erat vir cetera bonus, in
Xenodochium se contulit; ibi mag-
no exemplo egris famulatur, & no-
uis officijs, velut Societatis tiro, re-
petit quod amiserat. Sub hæc adue-
nit è Iaponia Xauerius, & Antoniũ
Gomez.

Gomez eius vel precibus, vel Pro-
regis & Episcopi fatigatus, in Soci-
etatem recipit, magis vt se ab ijs ex-
tricaret, quàm quòd eum retinere
statuisset. Dium ergo in ceterorum
distributione amandatur; sed dis-
cedens Xauerius schedulam Gas-
pari reliquit sua manu obfirmatā,
qua omninò mandabat, vt Anto-
nium Gomez à Societate in perpe-
tuum, post tantum à suo discessu tē-
poris, amandaret, nec ullius preci-
bus, vt retineretur, adduci se pate-
retur; ceterum auctor ei esset, vt in
Lusitaniam ad P. Simonem, vel Ro-
mam ad B. Ignatium se conferret,
ab ijs Societatem exoraret: nullo
enim se modo velle hominem in
India, ad exemplum ceterorum,
retinere. Factum est, & ille in Lus-
itaniam ibat, sed infelici casu: iusto
enim Dei iudicio naus periit, & v-
nà Gomez, Deo ipso illius quan-
quam ita poenitentis exemplo, ce-
teros in officio continente. Sed ad
id, quod proposueramus initio, e-
uertamur.

Octauo à Dominica Resurrectione, à Xauerij discessu vndecimodice, postquā se Gaspar ipse, vt dixi, collegisset, bonam sociorum partē spiritualibus exercitijs suscepit imbuendam. Itaque ad festum vsque Ascensionis eam curam socijs ferē decem impendebat, nec inutilem. nam, vt scribitur, illi iam Gasparis afflati quodammodo spiritu, cruces & alia id genus pro Christi nomine subeunda spirabant. Eo igitur die Societatis nostræ vota, vel ab ijs sunt pro more, qui fecerant, renouata, vel qui nondum fecerant nūcupata. Et quidem hoc ordine: Tertia post mediam noctem hora in eade sacra omnes conuenerunt; ibi duabus horis piē admodum de religiosiis votis differuit Gaspar. Deinde sub sacrum eiusdem, ascendens in altum Dominus accepit dona in hominibus, quæ quisque rerum suarum, sui corporis & animi, in religionis ara, caritatis igne in holocausti morem offerebat. Inde ab Aprili mense ad finem vsque Septēbris,

bris, sex omninò mensibus, indicto rerum omnium profanarum iustitio, in spiritualibus exercitijs est feriatum. Nam toto illo tempore, quo studijs omninò abstinuerunt, Gaspar eos in libro vitæ, Christi vitæ commentatione sui que notitia, instruebat. Alij statò tempore secesserunt; alij in abiectis officijs humilibusque munijs vel domi vel foris se exercuerunt; quibus in rebus alij alijs sibi mutuò succedebant. Peregrinationes totâ infulâ, mediâ hieme institutæ, & alia multa; quæ Froez cùm nos ad Arausum remittat, prætermisit. Atque utinam non periissent, primi illius spiritus & disciplinæ Gasparis monumenta!

Porrò inter hæc ipse nihil de solitis concionibus remittēs, sub noctem apta cohortatione omnes inflammabat; cohortationem deinde grata & utilis de ijsdem rebus excepit collocutio; ac de his ferè, ut accepimus: de spiritus paupertate, de crucis desiderio ac medijs ad eas

O. 5. res.

res comparandas, de genuino vel Dei vel proximi amore; tum deinde de dæmonis fraudibus vel detegendis, vel excludendis; ad hæc de singulis propemodum virtutibus ac vitijs. Huic deinde colloctioni succedebat in diem sequentem de vita Christi meditanda capitum aliquot explicatio, quam ipse ex Gersonis Monotessaro, Evangelistarum ordine, deducebat. Nec interim in sola virtutum meditatione consistebat, sed etiam eius exercitium iucunda rerum varietate à singulis exigebat. Non est quòd hic fructum à me requiratis. Quando enim Gaspar cum summis peccatoribus tanta perfecit, quid non idem tanto tempore tot cohortationibus à dispositis iam animis impetrauit? Elapso deinde aureo illo sex mensium curriculo, ineunte Octobri, studijs initiū dedit in hunc modum: Magister erat vir probus, idem & doctus vtriusque linguæ, Petrus Lopez, nō quidem è nostra Societate, sed qui tamen Societatis esset candidatus; sed

fed
hab
min
trar
sine
tur.
post
doct
nita
præl
vna
fed
omis
pus &
vel n
vel p
diā h
quoti
tribu
bant,
præst
gebar
vider
quam
cipul
vno co
bitur,

sed vita nihil à nostris, sed neque habitatione differebat: verum quò minùs Societatem nostram impetraret, legitimo aliquo, sed tamen sine culpa, impedimento distinebatur. Is sex horis, tribus ante, totidè post meridiem, nostris pro cuiusq; doctrina in classes distributis, Latinitatis præcepta & auctorem aliquè prælegebat. His etiam accedebat vna sub noctem hora repetitionis; sed nec interim studium pietatis omissum. Quidquid extra id tempus & sex soporis horas supererat, vel necessariæ corporis refectiõni, vel piæ meditationi, vel sacris mediâ horâ post cibum colloquijs, vel quotidianæ Gasparis cohortationi tribuebatur. Porro qui tum studebant, ad sanguinis nobilitatem, quæ præstabant, virtutis studium adiungebant. Multa de ijs dicerem, nisi viderer ab instituto aberrare; quam ad laudem Gasparis facit discipulorum ac filiorum virtus: sed vno complectar plurima. Sanè scribitur, nunquã aliàs magis in India

Virtutis studium domi, vel Societatem in exterorum opinione floruisse.

CAPVT XIX.

Quae perfecit circa puerorum institutionem.

IN iuuentutis institutionem Gaspar proximas curas suas collimarat. Multa ergo in hac re memoratu digna, vel iam ab alijs instituta instaurauit, vel ipse primus instituit. Iam erat institutum Goæ, ac nostrorum curæ commissum, Seminarium iuuentutis vel Lusitanæ, vel mistorum, vel denique indigenarum. Eius instituendi fuerat hoc consilium: quoniam in India Lusitani plures in fidei Regisque obsequio fortiter vitam ponebāt, Regiæ quoque videbatur munificentiae, vt qui à parentibus Regis causa destituebantur filij, ijdem parentū causa à Rege non destituerentur. Hoc erat ad iuuentutem quod spectabat Lusitanam, vel ex Indo ac Lusitano sanguine permixtam. Indigenæ porro.

porrò ideo in partem Regiæ muni-
 ficentiæ veniebant, quòd cùm Lusi-
 tani Reges maiorem semper fidei
 nostræ quàm imperij promouendi
 curam gesserint, id ad euertendam
 gentilitatem ijs in locis, in quibus
 sese tantoperè probârat virtus Lu-
 sitana, iudicatum esset opportunū,
 vt pereuntibus paulatim seniori-
 bus, feliciores in eorum locum ra-
 mi ex eodem trunco infererentur.

Erat Collegium plerumque cen-
 tum puerorum, quod contiguum
 domui nostræ conuictu solo distin-
 guebatur. Eius iam inde ab initio, &
 multos deinde post annos ad ætatē
 propè decrepitam, P. Paulus Ca-
 mers, Italus, socius olim Xauerij In-
 diam petentis, summa animi con-
 tentione ac fructu curam gerebat,
 cum aliquot semper socijs adiuto-
 ribus. Vestis erat nigra domi; cum
 domo egrederentur, superindue-
 bant candidam, cruce purpureâ in-
 signitam in pectore; galerus ipse co-
 loris eiusdem similem quoque cru-
 cem præferebat: ibi legere, & scri-
 bere,

328. VITAE GASPAR. BARZAEI
bere, & etiā canere docebātur. Pri-
mi quoque erat instituti, ceteras vt
disciplinas docerentur: sed qua ra-
tione id aliter paululum fuerit im-
mutatum, mox dicetur. Eos igitur
Gaspar ac rem totam ordinare ag-
gressus, hæc ferè benè constitutis
addidit, vt cantum non domi solū,
sed etiam in æde sua exercerent: ita
optabat populus, & videbatur hoc
esse ex eius instituto. Itaque pri-
mū ipse, deinde etiam Paulus sol-
lemni cantu sacrum illis facere cō-
sueuerat; ipsi chorum Gregoriano
cantu, ac diebus festiuioribus musi-
co referebant. Ea res gratissimo po-
puli concursu & approbatione ce-
lebrata est. Instituit etiam, vt ad po-
puli pietatem excitandam, quater
qualibet hebdomadā, supplicanti-
um in morem, ad diuersas ædes sa-
cras se conferrent; horum erat hæc
ratio. Præeunte cruce ipsi in can-
dida sua veste cum insigni modestia
sequebantur: canebant subinde, vel
Deiparæ Virgini coronam tuxe-
bant. Cū ad ædis alicuius sacræ
fores.

fore
nec
ficia
ren
nus
sti D
tis
bat
ynu
inu
non
cur
Sod
pon
pule
adm
li a
infe
è Se
tinu
par
teri
imi
rum
Gaf
rum
nec

fores venissent, ibi subsistebant, *Puerorū*
 nec ingrediebantur, ne forsitan of- *feruor.*
 ficia diuina importunè interpella-
 rent: tum è gradibus puerorum v-
 nus, concionantis in morem, Chri-
 sti Domini tormenta non sine dicē-
 tis vel audientium sensu propone-
 bat: & contigit aliquando, vt ex ijs
 vnus cum pugnis in faciem suam
 inuolasset, ceteros ad id faciendum
 non sine lacrymis inflammaret. Oc-
 currebant pueris plerumque ipsa
 Sodalitia, & domum vsque simili
 pompa reducebant, concurrēte po-
 pulo, & huius modestiā, illius vocē
 admirante & approbante. Nec nul-
 li alij sese eodem corporis cultu
 inferebant: nam multi pueri, licet
 è Seminario non essent, tamen con-
 tinuis precibus eundem habitum à
 parentibus impetrabant, ac sese ce-
 teris inferebant. Porrò non ea solū
 imitatione contenti, sed primario-
 rum filij ciuium parentes suos &
 Gasparem vrgebant, vt in cetero-
 rum contubernium admiscerentur;
 nec solū precabantur, sed pæ-
 nè

nè vim adhibebant, sæpè protestati, se Collegio pedem non elaturos, nisi voti compotes factos.

Nec pueri solum hoc contende-
bant. Vir senex vicinus noster, cum
sæpè pompam illam spectasset ad-
mirabundus, denique statuit in eo-
dem habitu, spretis hominum ser-
monibus de seipso triumphare. I-
taque à Gaspare multis precibus
impetrat, vt reliquis admixtus ipse
etiam candidatorum pompam du-
cat candidatus, ac pueris præsit, quo-
rum ipse pietatem statuisset imita-
ri, Placuit res Gaspari, quoniam ita
volebat. In ipsius seminarij æde pa-
lâm puerilem illum habitum, non
sine solemnî puerorum cantu, ce-
reum accensum manu gestans indu-
it, ea pietate, qua Religionis habi-
tum susciperet: ac deinde in poste-
rum sedulo, quòd se facturum rece-
perat, præstitit. Eodem quoque pue-
rorum munus erat, funebrem pom-
pam, & reos, qui ad supplicium du-
cebantur, comitari: sed & persæpe
Patres, cum ferè socijs carerent, ad
ægros,

ægros,
pieta
lùm
qua
ficia
quid
gna
bant
lude
ab e
mon
tam
furo
daos
flier
que
gnat
se n
duc
deb
fens
lia c
ad e
ram
dist
cuic
rat,

ægros, ad custodias publicas & alia
 pietatis officia deducebant, non so-
 lum comites futuri, sed maximè,
 qua ratione eadem ritè obirent of-
 ficia, percepturi. Iuramenta, & si
 quid aliud peccaretur, publicè ma-
 gna libertate & auctoritate carpe-
 bant. Et aderat fortè ex ijs aliquis
 ludenti, qui quoties iuraret, toties
 ab eo monebatur: alter importunū
 monitorem cum non ferret, neque
 tamen ætatem illam dignam suo
 furore iudicaret, dextram illi par-
 daorum plenam porrexit, nummos
 silentij præmium offerens: sed ne-
 que ea res animum puerilem expu-
 gnauit. Nam constanter respondit,
 se neque auro, neque nummis ab-
 ducendum à carpendis ijs, quæ vi-
 debat non sine diuini numinis of-
 fensa committi. Multa id generis a-
 lia contingebant. Porro Gaspar, vt
 ad eum redeam⁹, miram eorum cu-
 ram gerebat: in quattuor classes eos
 distribuerat, ætatem ferè spectans;
 cuique classi suum è nostris assigna-
 rat, qui corporum curam gerebant,
 & ami -

& animorum. Denique ea res bellè
 admodum succedebat: sed tamen
 neque Indicis commodis, neque
 Gasparis zelo fatis erat. Itaque de
 nouo Seminario cogitat, & summ
 deinde cum Episcopo, & Prorege
 consilium communicat; cuius hæc
 erant ferè capita: non malè quidem
 pupillorum tenuitati Collegio pri-
 ore prouisum, sed alterum de gen-
 tilitate euertenda per ipsos verna-
 culos sacerdotes finem hæud ita at-
 tingi. Primùm quòd cùm non om-
 nia ingenia sint paria, multos In-
 dos ac propè omnes ad superiores
 facultates ineptos esse, vel ingenij,
 vitio, vel innatæ leuitatis. Interim
 permistos ijs Lusitanos acri plerū-
 que ingenio, vel vt multitudini cō-
 sulatur, negligi, vel ne ij negligan-
 tur cum inutili turba, sumptus & o-
 peram malè collocari. Res sanè v-
 trique placuit: nam & constabat iā
 experiētiā, Sacerdotij dignitatem,
 quam indigenæ aliqui consecuti e-
 rant, ita ferè ab ijs abiectè haberi,
 vt iure plerique in posterum ar-
 cendi

cendi viderentur, cum neque vitæ
 sanctitate, neque eruditione satis
 eam honestarent. Visum igitur Gas-
 pari, aliud Seminarium ex altero
 Collegij nostri latere exædifican-
 dum, in quod è priore Lusitani ac
 permixti quin & Indi, qui Rectoris
 iudicio digni censerentur, emigra-
 rent; ceteri qui frugem vel ab inge-
 nio vel à probitate non sponderet,
 ad aliquod opificium illiberale, sed
 tamè quo vitam in posterum susten-
 tarent, amandarentur; ita tamen, ut
 ad iustam ætatem Rectori velut pa-
 renti subiacerent, qui non prius eos
 è sua manu mitteret, quàm inopiæ
 periculum & ætatis euassissent. Cõ-
 siliu fuit omninò salutare, nec
 Prorex aut Episcopus consilio mi-
 nus quàm re iuuerunt; Gaspar quo-
 que sumptibus, quàm poterat, corras-
 rem perfecit. Eius Collegij visum
 est numerum ipso septuaginta duo-
 rum discipulorum Christi numero
 definire, ut & officio & nomine
 in Apostolorum leuando labore
 consentirent. Itaque in eo dein-
 de

*Semina-
 riũ aliud
 extrus-
 curat.*

de Collegio, quod erat institutum, facultates omnes Theologo necessariae sunt praelectae. Atque hoc fuit alterum in adiuuanda iuuentute Gasparis inuentum; sed non ultimum. Erant in atrio Collegij male materiatae aedes, quae quoniam nulli vsui essent, Gasparis auctoritate pueri eò gratis oēs ad legendum scribendumque instituendi inuitabantur, adhibitis ad eam rem è Societate nostra Magistris, rerum temporalium adiutoribus; & breui numerus excreuit ad trecentos. Interim hac esca ad omnem pietatem ac doctrinam Christianam optimus quisque instituebatur, & pompae Catechisticae ex numero sollemnitas non inutilis accedebat. Quotidie illi cum ceteris alumnis sacrificio Missae interesse iuebantur, & qua ratione cum pietate id facerent, docebantur. Sed neque sic Gaspari satisfactum: nam quotidie meridianis horis tintinnabulo aedituus, eius iussu, vicos obibat, & Christianae doctrinae capita vetere Societatis insti-

insti
ceba
curre
tum
proli
ipse
id m
pare
arrep
serua
qua
runt.

Fr

I
f
l
men
raru
negl
& q
perf
dā d
est
tam

instituto, reliquos iam coactos edocebat, maxima multitudine concurrente, ac stupente populo, quantum Societas in instituendis suis prolibus laboris suscipere. nam ipse quotidie quattuor ferè horas in id muneris insumebat. Hæc à Gaspare initio instituta non auidius arrepta sunt, quàm tenaciùs conservata: nam ab his ferè initijs ea, quæ adhuc India videt, emanarunt.

CAPVT X.

Fructus eius operâ de reliqua ciuitate collectus.

IVVENTVTEM Gaspar curans serebat arbores, quæ alteri sæculo prodesse: sed non ideò tamen putare ramos inutiles, & ceterarum Ecclesiæ plantarum curam negligebat. Imò nihil non audebat, & quod admirabilius est, nihil non perficiebat. Ei⁹ rei causam sibi quaddam die apud Ludovicū Froez passus est elabi, cum rogatus, quomodo tam difficilia perficeret, respondit, quod

quod nihil nisi consulto Deo aggrediretur; ac tum quidem eorum omnium quæ auctore Deo coeperat, nihil vnquam non esse ad felicem exitum perductum. Tanti refert hominem sibi diffidentem in solo numine confidere; cui tamen ita confidebat, vt nihil à se industriæ aut laboris sineret postulari: nam vbi aliter non poterat, ita erat importunus, vt nihil omninò non tentaret. Eius rei exempla subiiciam, quæ tū Goæ contigerunt.

*Gaspar
hominē
nobilem
mox moriturum*

Vir erat nobilis, sed idem sceleratus; diu Gaspar eum ad confitendū frustra pellexerat. Quid igitur? non tamen idcirco hominem deseruit, sed eò magis urgere statuit, quò extremam eius necessitatem diuinitus, vt ego potius quàm fortuito arbitror, præsentiebat. Itaque hominem quadam die ex pulpito in concione adeste aduertit. Ea mox absoluta, ne fortassis elaberetur, socium mittit, qui rogaret vt tantisper expectare ne grauaretur, dum se Gaspar, vt solebat à concione colle-

colleg
cessar
libent
exspe
tò, du
labatu
nem a
eo exi
fessio
simun
uerfa
demu
inqui
confe
adem
hoc s
inqui
defect
mum
par ho
fissim
eructa
in pos
onis l
ille d
dixer
set, re

collegisset; habere illum quæ ne- *ad con-*
cessariò eum illo communicet. Ac *fessionem*
libenter ille quidem futuri nescius *cōpellit,*
expectabat: Gaspar verò consul-
tò, dum concio diffluxisset, præsto-
labatur; qua deinde dimissa, homi-
nem adit, & subitò ait se nō aliud ab
eo exigere, quàm peccatorum con-
fessionem, qua sciret eum hoc potif-
simùm tēpore indigere. Ille tergi-
uersari ac differre; Gaspar urgere:
demum vbi aliter non potuit; Sane,
inquit Gaspar, hinc non abibis nisi
confessus; atqui in eum finem iussi
ædem obserari. Tum ille causatus
hoc solùm, se imparatum; Nihil,
inquit Gaspar, agis: possum hunc
defectum quærendo supplere. De-
mum ille coactus annuit, & Gas-
par hominem audiens, cum iā cras-
sissima, quæque maximè horrebat,
eructasset, vt intentiùs se pararet,
in posterum diem dimisit, absoluti-
onis beneficium tunc promittens;
ille deuorato pudore, ne quæ iam
dixerat, frustra & sine fructu dixis-
set, redit postero die, atque iterum
iussu

iussu Gasparis tertio: tum denique expiatus, paucis post diebus cum classem conscendisset, moritur, mirè lætus, quòd à Gaspare in cælum, ut meritò sperabat, compulsus fuisset intrare.

✱ Alius erat è grege miles, nescio cui peccato illigatus, à quo cū nulla Gasparis admonitione resiliret, viginti cum eo pardais pactus est (quos eleemosynæ nomine conquirit) ut ab eo deinde sese contineret. Nec constantior erat quàm solertior; planè in omnem videbatur occasionem intentus, atque ita venabatur, nulla ut eum fera effugeret. Ac sanè videri poterat nihil aliud animo versare, quàm de proximo bene merendi occasiones. Ianitor Collegij iussu Gasparis pro nostra tenuitate pauperibus aliquid quotidie distruebat; voluit illum ad eos de re aliqua pia familiariter verba facere, Christianæ fidei capita necessaria explicare, ne in corpus esset quàm in animum benignior. Et sanè res est imitatione, non

appro-

approbatione solum dignissima:
nam conciliatis iam presenti bene-
ficio animis, facile est quidquid vo-
lueris persuadere. Alius quidam è
fratribus, Antonius Fernandez di-
cebatur, cum in magnam Saraceno-
rum ac Gentilium seruitiorum tur-
bam, (ea erant Regis mancipia) o-
tiosam incidisset, rogauit, ecquis
eorum vellet fieri Christianus? ac
deinde magno animi feruore ad
eos de fide nostra verba fecit. Et in-
censo fratris desiderio Christus ad-
fuit: nam domum benè comitatus
rediens, & ad Gasparem mirè lætus
accurrit, habere se quadraginta vi-
ros, qui simul omnes cuperent sa-
cris nostris initiari. Lætus ea re Gas-
par, quotidie sub vespere eundem
cum alio Christophoro à Costa, ad
eum vel similem locum submitte-
bat, vt iacto diuini verbi reti, pisciū
quantam Dominus daret multitu-
dinem concluderent; & frequenter
non soli domum redibant. Erat ali-
ud præterea, quod in eadem ciuita-
te Gasparem angebat: tanta mere-
tricum

tricum in publico lupanari multitudo. Ad eas igitur iuuandas animū adiecit. Et quanquā in initio in suis sordibus obfirmatae iacerent: constantiam tamen Gasparis earum percinaciam vicit, atque breui ad cencum conuertit, earumque deinde pudicitiam, vel maritis custodiendam, vel matronis spectatae virtutis commendauit. Summoperè autem curabat, ne inopiā ad scelus adigerentur, & frequenti piorum numerum exercitatione foedas illis ex animo species eximebat; tum verò concionibus adesse iussas saepe cum reliquis in suorum criminum detestationem & lacrymas exciebat.

CAPVT XI.

De Gasparis eo tempore concionibus.

NON iam ago de multitudine concionum, ac varietate, sed de fructu & approbatione. Concionabatur, vt saepe dictum est, penè continuò. Itaque quodam die
visus

visus est in ea re sibi nimius, in ea
 potissimum Collegij & ciuitatis
 distantia, & hiberno cælo, quo pro-
 pter imbres verebatur, ne populo
 esset onerosus; ac etiam, ne tandem
 aliquando his aquis eorum feruor
 refrigesceret. Igitur statuit omnino
 modum aliquem ponere, & aliquot
 detruncare. Consilium suum ape-
 ruit concioni, monens eos, quod
 hoc tempore labori eorum parce-
 ret, & conciones aliquas omitteret.
 Non tulit hoc circumfusa concio,
 sed murmure primùm, deinde etiã
 aperte primarij ceterorũ nomine
 reclamarũt. In ijs erat, qui Sodalitio
 Misericordiæ præerat, qui Patrem
 interpellans palàm rogauit, omni-
 nò ut rationem imbrium nullã ha-
 beret; ac si quidem ipsi non esset ni-
 mis onerosum, potius adderet, quã
 minueret. Hanc illius interpella-
 tionem cetera turba secundo mur-
 mure, & assurgendo comproba-
 runt. Itaque annuit Gaspar, quo-
 niam ita vellent; atque in posterum
 quidem, cum pluuium esset cœ-
 lum,

lum, tum maximè diluuium cōcionis in ædem sacram redundabat: nā ne fortasse Gasparem sua culpa in simile consilium reuocarent, eò potissimū tempore constituebant diem sollemnem in condensis usque ad cornu altaris.

*Fructus
concio-
num.*

De concionum verò fructu acturus, hoc necessariò præfabor, me omninò pauca non eorum solū quæ contigerunt, sed etiam quæ ad nos peruenerunt, hoc capite dicturum, rerum multitudine & similitudine, ut aliàs frequenter, persuasum. Magna erat Goæ mulierum ac puellarum in sacris locis frequentia; ac tum cū necessariò sine nota abesse non poterant, tantus erat luxus ac pompa, ut abesse omninò, quā sic in diuinum conspectum venire, præstaret. In eam rem Gaspar inuectus, magnam omninò rerum permutationem inuexit. Iam enim multæ nudis pedibus, vili pallio tectæ non infimæ notæ ventitabant; reliquæ multum de vestium luxu posuerunt. Ac semel cum Gaspar il-
lud

Ind Ifaiæ: Eleuatæ sunt filiæ Sion,
 & ambulauerunt extento collo, ex-
 posuiffet, atque de fingulis ornamē-
 tis cum Propheta differuiffet; quæ-
 dam fuas fortunas omnes in exftru-
 endum Cœnobium obtulit. Alia
 porrò imprudenter quidem, fed ta-
 men ita in fe fœuijt, vt à morte non
 multum abfuerit; aliæ multæ fre-
 quenti confeffione & communione
 ceterifque vitæ munijs, fanctitatem
 & propè religiofam austeritatem
 æquabant. Atque hæc omnia ex con-
 cionibus resultabant: nam à collo-
 quijs mulierum, etiam B. Xauerij in-
 ftituto & fuo ingenio, ferè abftine-
 bat, ratus, tempus fi non teri, faltem
 in viros vtilius poffe collocari. De
 lufu, iuramentis, odijs, &c. nullus
 effet finis; & mox alio capite eius
 generis quædam alia occasione di-
 cenda erunt. hoc non omitten-
 dum.

Venerat per eos dies Cellani Re-
 gis Idalcani legatus, Pandita dictus,
 ad Proregem, is ab eo petijt, vt quo-
 niam de Gaspere multa audierat,

concionantem audire liceret; erat enim Lusitanæ linguæ peritus. Annuit Prorex, & Gasparem rogauit, uti proximo die sacro verba facere ne grauaretur. Iam dies aduenerat, & coeperat Gaspar, cum intrauit Legatus. Ac tum fortè Gaspar hæc Exodi verba exponebat: Solue calceamentum de pedibus tuis: locus enim in quo stas terra sancta est: quæ cū audiret, multum dubitauit, an pedes à Gaspare exuere (quod illis sollemne est) iuberetur. Itaque iam se parabat; sed monitus ad eum audiendum processit: quem auditū magis etiam suscipere coepit, donec alijs congressibus superatus dedit manus, fidem nostram suscepit, & sollemni ritu baptizatus, Antonius est appellatus.

Sed antequam à concionibus recedamus, peculiarem tractationem requirit sextæ feriæ concio, tot laudibus eo tempore exornata. Hæc iam, antequam Armuziam peteret Gaspar, Goæ instituerat, eius in India primus auctor, eamque, cū rediisset

diisset, admodum celebrauit. Por- *Sollēnis*
 rò fiebat in hunc modum: Feria *concio de*
 sexta sub horam à meridie quar- *passione*
 tam, campano ære (quod etiam Gas- *institu-*
 par curauerat) signum ad concionē *ta.*
 dabatur; & tantus erat populi con-
 cursus, vt augeri templum oportu-
 erit. Concurrerant è vicinis locis
 multi, ad duas ferè leucas, qui pri-
 diè in ciuitatem veniebant, locum
 die sequenti maturè capturi. Tum
 deinde in pulpitem Gaspar conscē-
 debat, ac pronunciato themate,
 quod erat semper istud: Multa fla-
 gella peccatoris; vna ferè hora de
 diuina misericordia, de iustitia, de
 peccatis, de pœnitentiâ, verba fa-
 ciebat: quâ expletâ, caput aliquod è
 Christi passione magno animi spi-
 ritu tractabat, ac tum incensis col-
 loquijs & Christiana eloquentia
 tantas lacrymas ciebat, vt præ plan-
 ctu necessariò silendum ei esset. Ita-
 que ipse quoq; positis in pulpito ge-
 nibus, lacrymis indulgebat; popul⁹
 verò pectus tundens & suspirans
 lapidea corda mouisset. Tum eo in

motu sese flagellantium pōpa prodibat in hunc modum: cancelli concionis tempore cortinis obducti, altare maius oculis eripiebant; diductis tum cortinis apparebat: Christi in eo crucifixi statua, panno atro obducta, ad ædituo reuelabatur, & ex Sacratio flagellantes prodibant in sua terga acriter sæuientes, quo tempore pueri è Collegio, in aræ maioris gradibus, genibus nixi, lugubri cantu hæc verba repetebant: mortem autem crucis; ac deinde misericordiam magnis vocibus populo conclamante inuocabant. Quibus expletis Gaspar è pulpito flendi finem & concionandi faciebat: qui verò se flagellarant, in domum nostram sese recipientes abluebantur & curabantur. Ea res erat insignis malleus peccatorum, quo durissima quæque corda contundebantur. Nec solùm, durante hæc quadragesimâ, sed toto anno perdurabant. Vbicumque enim erat Gaspar, pietatis exercitationibus efficiebat, vt non minùs religiosè reliquum

quum anni tempus, quàm apud pios Catholicos quadragesimale transigeretur. Et sanè hæc res tota Gasparis vita, non sine incremento in singulos dies maiore, perseverauit: & quidquid etiamnum ei⁹ rei tota India superest, vestigium est primæ illius poenitentiae feruoris. Sed ad aliud simile, fructu etiam maius, Gasparis institutum veniamus.

CAPVT XII.

Institutionis cuiusdam Sodalitij fructus ingens.

SI omnia quæcumque fecit Gaspar, ad proximi salutem propè innumera inter se comparentur, non satis scio, an quicquam simile huic, quod sequitur, possit reperiri: Habebant Goæ, vt ex initio huius historiae constat, sacrum vnum è Sodalitio D. Vrsulae Cranium; illudque in India Dominus multis rebus admirabilibus honorat. Itaque iam Gaspar antequam iret Armuziam, omninò cupiebat aliquid ad illius sacri pignoris ce-

P s

lebr-

lebritatem perpetuam statuere: sed hoc eius desiderium Armuziana missio interturbauit, non etiam deturbauit. Cum ergo Goam redisset, sua iterum desideria continebat, quod Iaponiam quamprimum cogitaret: sed ubi visum est Domino eum Goæ ad honorem suum tanto perè promouendum retinere, ac in eo loco statuere, ubi sua desideria non solum proponere posset, sed etiam exequi; nec sibi, nec vrbi, nec Virgini defuit. Atque diu seipsum ac Deum consulens, rem aggressus initio paruum, sed quæ subito tantum excreuerit, ut breui tempore reliqua eius generis vel tota India, vel fortasse toto Christiano orbe superarit.

Fuit ea res Sodalitium, non solum Virgini honorificum, sed longè etiam magis proficuum ciuitati. Cum autem iam hunc & suo & aliorum consilio velut foetum benè conceptum in lucem edere decreuisset, consultò de Virginis laudibus, deq; suo consilio verba facit,

ac.

ac statuit toto biduo ante Apostolorum diem festum, reliquias illas & sacrum pignus detegendum, & populo ad spectaculum proponendum. Auditus est Gaspar, ut semper solebat, secundis suæ concionis auribus: sed effectus omnium, etiam Gasparis opinionem superauit. Toto illo biduo diurnis iuxta nocturnisque horis non modò nunquam defuit, qui spectaret: sed etiam admirabilis concursus fuit. Vulgò creditum est, duodecim ut minimùm mortalium millia confluisse, summorum iuxta, ac infimorū. Die demum insequente, qui erat in scribendis Sodalibus designatus, Sodales inscripti illo die ad quingentos. Proregi primus locus datus; à quo mox tantum argenti collatum est, quantum ad sacri pignoris capsulā satis esset. Varij inde varia contulerunt; ille ceram, ille oleum tota sua vita, atque filiorum; mulier insuper quædam, ad aliud separatim mulierum Sodalitium instituendū propè fortunas suas omnes prò-

fundere volebat; verum non est audita. Denique tot erant munera, vereri ut merito coeperint misericordiae Sodales, ne Indicæ liberalitatis æstus alueum mutaret, ac in illud Sodalitium nouo impetu deferretur. Et ita fuisset, nisi Gaspar per se ac ceteros Patres modum posuisset, & obiectis auctoritatis suæ repagulis impetum illum in Misericordiae limites reiecisset. Tum Sodales sedati, & à suo metu liberati. Vulgo etiam affirmabant, omnino in Misericordiam munificentiae palmam vnum præ reliquis Gaspare reportare. Et sanè non erat is Gaspar, qui ex pietate quæstum facere solebat: ipsos homines, non eorum bona, quærebat, qui dicere iure posset: da mihi animas, cetera tolle tibi. eas, inquam, ex hoc instituto quærebat; nec sua spe excidit.

Cogitabat omnino hunc cœtum adiuuandæ ciuitatis facere administrum, atque adeò iam statuerat ex illo numero (breui enim, res mira, numerus ad duo millia Sodalium

lium peruenerat) septuaginta duos viros, velut Moyſis adiutores vel Chriſti diſcipulos deligere, quos ſuis ſubinde temporibus permutaret, quibus vti ad aliorum ſalutem cogitabat: ſed eam rem Sodalitij Miſericordiæ euertendi planè ſalutaris inſtituti metus diſturbauit. Nā cū eam rem agerent ipſi, verebatur, ne alius in alium incurrens, vel aliqua ſimultate, vel negotiorum perturbatione ſeſe mutuò impedirent: ab eo ergo conſilio deſtitit, ſed non adiuuandæ ciuitatis. Quippe, quod ſeptuaginta duobus commendare cogitarat, id duobus millibus feliciùs & faciliùs. i. omnibus Sodalibus commendauit. Atq; pro cōcione, quā ipſe ſuo ſermone, velut freno adducebat vel remittebat, expoſuit, quid ab ijs Sodalibus exigeretur: vt nimirum rē Chriſtianā non exemplo ſolūm, ſed impediendis quoque ſcleribus adiuuarent. Deniq; rogauit vniuerſos, vt ſcripto neceſſitates vel animi vel corporis, quas in ciuitate ſcirent, ſibi

351 VITAE GASP. BARZAEI

vel è Patribus alicui traderent, vt
deinde conuenienti aliquo remedio
subueniri posset vniuersis. Res sanè
parè excedit fidè, si non ab oculato
teste, Ludouico Froez narraretur.
Quotidie cum suis quisq; censorijs
tabulis ac propè voluminibus ad
Gasparè & ad alios veniebāt Patres;
odia omnia, pellices, vsuras, periur-
ros deferebant, necessitates quoque
corporis exponebāt. Quibus rebus
ascitis Gaspar in partē reliquis Pa-
tribus, totos dies cū suo quisque so-
cio, cum suis tabulis, quas etiā de-
latorū diligētia in vicos distribue-
rat, vt monuerat Gaspar, ad ea im-
pediēda & tollēda discurrebāt. In-
gētia scribi potuissent hac de re vo-
lumina, si res memoriæ fuisset com-
mendata: sed multitudo scriptores
omnes in desperationē adduxit. De
sublatis solū odijs dicam, quod
stupebunt omnes, spatio sex non
ampliùs mensiū, mille & quingētas
controuerfias sopitas fuisse: ac si ni-
mis videtur, addo q̄ addit Froez,
qui semper Patrum socius erat, se
nempe,

nempè, licèt hunc quoque quem dixerat, numerum geminaret, non arbitrari, ne tunc quidem fidem & veritatem excedere. Gaspar alio in loco dicit, pagum vnum suburbanū, in quo dissentiebant ad vnum omnes, eodē die ad amicitia pacemq; reuocatum. Sed & quod dixi, quoniam rem tantam puto, vix vt in cuiusquam possit auctoritate sine bona confirmatione subsistere, hoc luculento testimonio confirmabo.

Aderat die quodam Gaspar Iudici, Auditorem generalem vocant; ille apud Gasparem iocosè quæricepit, se ac omnes suos ad extremā redigi paupertatem. In emporio celeberrimo fuisse nuper lites infinitas, suum ac fociorum lucrum; iam totam illam gentem fame perire: & quidem se scribam illum, qui tum fortè aderat, testem appellare, cuius, ex quo Gaspar & focij in alienam messem falcem iniecerunt, duos alios præ desperatione focios propè ad laqueum adaectos, aliò transfugisse, quòd in posterum

nihil

*Omnes
lites Gode
tollit
Gaspar.*

nihil in calamo praesidij ad vitam sustinendam esse videretur; duos vero qui superessent, iamdiu famelicos omnem ventum circumspicere, sicubi spes lucri maioris affulgeat; qui dudum officium vendidissent, si reperti fuissent emptores; vereri se porro, ne in posterum ea officia, quae vendi etiam solebant, stipendium à fisco suae tenuitatis adminiculum emendicent. Annuit scriba, & Gaspar quoque non negavit, se quidem, si posset, ipsius etiam Iudicis caput petiturum: optare vero, ut in ipsis Iudicum subsellijs araneae pro Iudicibus considerent.

In hunc ferè modum cum ceteris Goæ vitijs agebatur: vnde dicebatur vulgò à primarijs, Gasparem his officijs non solùm ea, quae optabat, consecutum; sed etiam, quam non quærebat, tantam sibi ac suis auctoritatem famamque peperisse, ut nisi Catholica religione vetarentur, eos Christiani pro Dijs adorarent. Et sanè salutantium & manus vel vestes furtim osculantium, nullus erat finis.

finis. Nam & sæpe prodigijs euidē-
tibus Deus eorum gestis subscribe-
bat. Dæmones è corporibus à Socie-
tatis Patribus eijci iam vulgare. Et
quid mirum è corporibus eorum
iussu excedere, cū tanto plures
eorum operā diuina virtus ex anti-
quis animorum domicilijs extur-
baret? Ad inuocationē verò S. Vir-
ginis, extemplo sub initium huius
Sodalitij, tria quatuorve miracula
contigerunt: quæ quia Froez alteri
narranda commisit, nos ijs atque a-
lijs permultis priuauit.

*Miracu-
la fre-
quentia
à socijs
patrata.*

CAPVT XIII.

*Quantapassus fuerit in his omnibus,
obloquia.*

NON fuissent, vt fuerunt, nu-
minis opera, quæ Gaspar ve-
lut instrumentum perfecit,
nisi fuisset qui his obloqueretur. Ita
enim sunt coniuncta hæc opera, vel
cum inuidia quorundam, vel pere-
grino quodam zelo, atque vt ait A-
postolus, non secundū scientiam,
vt omninò sine ijs perfici non posse
vide-

videantur. De ijs planè tacuissim, nisi hac in re non obloquentes mihi carpendos, sed patientis Gasparis exemplum proposuissim. Ac primùm Iubilum à B. Ignatio missum, non defuerunt qui carperent, suo carere pondere. id ex eo, quòd pendentibus sigillis careret, probabatur; forti scilicet argumento & cōiectura, quæ dignum esset patellae periculum. Ideoque Gasparem populo imponere dictitabant; sed nihil egerunt. Vulgò enim afferebāt quibus hæc dicebantur, tutius propè se errare cum Gaspare, quàm cum alijs errorem præcauere. De concionum frequentia multa quoque spargebant: quorsum tam frequentes? an populus hæreticus pararetur? Poenitentiam sextæ feriæ immodicam esse, indiscretam; Gasparem ea inducere in morem, quæ mox essent peritura. Sed quomodo se in his omnibus Gaspar gerebat, operæ pretium est enarrare, & in hunc finem alia breuiter sunt præmissa. Primùm sibi ipsi non fidens, cum

cuiſſem,
tes mihi
Gaſparis
Ac pri-
miſſum,
nt, ſuo
d pen-
robaba-
o & cō-
tella-
em po-
ſed ni-
ſſerebāt
ūs pro-
quām
re. De
a quo-
m fre-
us pu-
e feriz
n; Gaſ-
n, quæ
omodo
erebat,
, & in
t præ-
fidens,
cūm

cūm ſine Epīſcopi conſilio & au-
toritate nihil faceret, facilè quo-
rundam aliorum obloquia ferebat;
dolebat tamen ab ijs, qui promoue-
re debuerant, Euangelij curſum in-
terrumpi: ſed dolebat maximè, li-
uidum vt dicitur dentem offendere
ſolido, & limam non ſe minùs quā
cetera corrodere. Nam illi ipſi do-
lentibus omnibus bonis famam
ſuam & exiſtimationem, tam neces-
ſarium ad proximorum ſalutē pro-
curandam bonum, prodigebant. Ad
ſe verò quod ſpectaret, ſic ſcribit
Gaſpar, quòd cūm quippiam ad Dei
gloriam aggrediretur, diu antè ſe
ad inſultus dæmonis compararet, a-
geretque diuinę benignitati grates,
quòd dignus iudicaretur, qui ſco-
pus eſſet, in quem oblocutores iſti
omnia linguę ſuę tela machinaſ-
que diſploderent: à quibus cūm ni-
hil omninò, ſicut & à reliquis, vel
ſperaret vel timeret, ita ſe gere-
bat, ac ſi ſurdus, mutus, ac mor-
uus eſſet, ne ipſa quidem obloquia
doloris ſenſu digna arbitratus.

Ad Do-

Ad Dominum tamen frequenti prece recurrebat, atque ex imo pectore hæc, vt scribit, proferebat: Tuum est Domine hoc opus, quod ex eo quaritur aut speratur; tuus est honor & obloquium: tu itaque pro tuo arbitratu succurre; à me quidem supra vires meas nihil exigis, cetera tuæ fidei ac tutelæ committo. Ita Gaspar ex ipsis malis (quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum) vtilitatem suam colligebat. Atque in his vel bonis procurandis, vel malis tolerandis, planè quod Romani suum volebant, Agere & pati fortia, sibi proprium effecerat: quibus rebus distentum brevis quidem eius vita, sed tamē iam diu matura coelo, nihil minùs expectantem, & vix dum incipiētem ea facere, quæ animo designarat, occupauit. Atque ideo ad gloriosum quoque tanti pugilis obitum orationem conuertamus.

CAPVT

CAPVT XIV.

Gasparis mors.

NON decebat tantum Imperatorem Domini exercituū, nisi stantem mori: & ita planè contigit. Nam attritis admodum viribus, cum suo tamen corpusculo dissimulabat, & ad antiquos labores perferendos cum etiam ante vires animum darent, nunc vires animus dabat. Concionabatur, vt solebat, & quidem decimoquinto quoque die, in æde cathedrali, alternatim, cum P. Frâncisco de Macedo, ex D. Domini instituto. Cum ergo ea in æde, summo vt solebat concursu, sexto Octobris anno 1553. de eius Domini- cæ Euangelio verba facere coepisset (erat autem illa parabola Regis, qui voluit rationem ponere cum seruis suis) subitò ad eam reddendam intra paucos dies apparitor morbus Gasparem, sed bene paratum, stitit. Nam cum inter dicendum deficere se planè sensisset, vi morbi victus, cui iamdiu restiterat, manus dedit, & bo-

& bona concionis venia strenuus gladiator, quam bene meruerat, missionem petijt: quæ ubi dixisset, re cōfirmans quod dixerat, à se alienatus, in pulpito lapsus defecit. Accurrunt proximi, & cum maximo omnium doloris sensu & significatione auxilium ferunt, vt possunt: deinde mox sibi redditus, velut resumptis viribus iterum ægritudini resistens, adduci se non est passus, vt domum deferretur; & suis pedibus ægrè, sed tamen ad Collegium venit. Quo toto die magnam alacritatem præ se ferens, videbatur iam propè morbum excussisse: verùm sequenti die maximâ correptus febrī, compedibus iniectis in lectuli ergastulum tantus animus, qui non nisi conuerso orbe mori cogitarat, compingitur.

Ea in ægritudine non minùs admirabilis fuit in patiēdo, quàm fuerat in agēdo, cū ad vim morbi medicorum sæpe grauiora tormenta accederent. Nam tantus erat tota ciuitate sensus, vt cū eum omnes

sal-

saluum vellent, omnium remedia
 experiri cogeretur. In eo genere
 primas tulit Prorex, qui omni ope
 atque operâ tantum in Indica stati-
 one militem sibi tam necessarium
 bonus Imperator retinere niteba-
 tur. Sed nimirum iam emeritis sti-
 pendijs rudem alius Imperator of-
 ferebat. Ea omnia quâ ægritudinis
 quâ medicæ artis tormenta tanto a-
 nimo patiebatur, quanto crucem e-
 rat in Iaponia Chinave passurus; &
 hoc solum deplorabat, quòd velut
 socors in culcitra moreretur. Sed
 tamen cum Dei voluntate suam v-
 niens, omninò ex medicis quæsiuit;
 ecquid de salute videretur? non esse
 se qui mortem timeret, nisi quia la-
 borum præmium opinione citius
 offerebatur adhuc, vt sibi videba-
 tur, immerenti. Nec medici fefelle-
 runt: nam artis suæ præsidia dam-
 nantes, morti, quam nondum phar-
 maca superarunt, sese cedere con-
 fessi sunt. Tū demum exultauit Gas-
 par, miratus sese in meta stare,
 qui velut à carceribus curriculum
 ini-

362 VITAE CASP. BARZAEI
inibat. Primum igitur se ac suacu-
rare aggressus, rogavit, ut amicos
quidem, verum importunos, visita-
tores nostri excluderent: sed tamé
negari Proregi in primis, alijsque
pluribus non potuit, ut saltem è li-
mine iacentem possent parentem
suum extremum contemplari; quod
cum impetrassent, mox à tristi spe-
taculo sese auertentes oculi, offi-
cium lacrymarum, quod solum po-
terant, parenti morituro præstabat.
Tum Gaspar Baccainum misit, qui
P. Melchiorum Nunez (quod erat iam
à B. Xauerio constitutum) aduoca-
ret, ut ei iam non in cursu, sed in me-
ta lampada traderet, & moriturus
officiū resignaret. Venit Melchior,
sed serius; iam enim Gaspar in coe-
lum præcucurrerat. Deinde com-
positis alijs nonnullis, totum se cum
Domino Deo coniungere coepit.
Quam putamus incensum fuisse
eius animum eo tempore, qui sem-
per ita arsisset! sed ea ut erant taci-
ta, solum nobis æstimationem reli-
querunt. Itaque cum duodecim dies
totos

toto
mun
sub
face
miu
phon
ad ta
satis
dere
amp
è qu
Indi
vixe
finit
bilis
quid
quod
ueri
ipse
disse
desig
buit
præ
& D
rat X
stoli
lare

totos iacuiſſet vir Apoſtolicus, de-
 mum decimo octauo die Octobris
 ſub noctem, qui dies erat D. Lucæ
 ſacer, in Domino ſuauiſſe obdor-
 miuit, anno 1553. De quo ſi hoc epi-
 phonematis loco ſolū diceretur
 ad tanti viri laudem immortalē,
 ſatis magni prodigij inſtar eſſe vi-
 deretur, quòd annis in Societate nō
 amplius ſeptem, menſibus ſerè ſex,
 è quibus quinque ſolū annis in
 India, menſe vno, diebus ſexdecim,
 vixerit, & tanta vel multitudine in-
 finita, vel rei magnitudine admira-
 bilia perpetrarit, verè vt dixerit
 quidam, ex India de eo ſcribens:
 quòd in breui conſummatus exple-
 uerit tempora multa. Sed neq; dies
 ipſe obitus fortuitò videtur inci-
 diſſe, quin potiùs diuino conſilio
 designatus. Eum quippè diem ha-
 buit ſupremum tantus Euangelij
 præco, qui ſacer erat Euangeliftæ
 & D. Pauli ſocio, quod Gaſpar fue-
 rat Xauerio, (quem gentium Apo-
 ſtolū ſine inuidia poſſumus appel-
 lare) toties ab eo in ſocium designa-
 tus,

Q

tus,

tus, sed diuino semper nutu in opus,
 ad quod eum Deus elegerat, segre-
 gatus; denique è discipulis Domini
 septuaginta duobus vni & pænè
 primario, qui eos septuaginta duos
 institutione Seminarij & Sodalitij
 quoque, si nihil obfuiſſet, imitatio-
 ne coluiſſet. Sed neque omittendū
 eſt, quòd is dies in feriam sextam
 incideret, quam ille ſemper paſſi
 Domini commemoratione coluiſ-
 ſet, & tantoperè in alijs promouiſ-
 ſet. Mortuus quoque eſt ea ferè ho-
 ra, qua publica flagellatio ardentif-
 ſimam propè duarum horarum de-
 more concionem concludebat. Ad
 extremū, vt nihil omittamus, quod
 ad eius gloriā facere videatur, bi-
 duò antè mortuus eſt, quàm ſacrariū
 D. Vrfulæ Sodalium ſummo appa-
 ratu feſtiuitas celebraretur: quas i-
 pſe tantoperè coluerat, vt ab illis
 ad ſupernam illam feſtiuitatem vi-
 deretur inuitat⁹. Imò in terris quo-
 que feſtum ſibi diē (quem æger quā
 maximo cultu celebrari mandarat)
 cum illo communicare voluiſſe vi-
 den-

dentur: namque ita factum fuit, stu-
 pente populo, lætitiæ potius quàm
 mæroris significatione Gasparem à
 nostris ac suis Sodalibus efferri. Sed
 mortuum Gasparem, cuius animam
 in cœlos votis solùm possumus, ca-
 lamo ad tumulum vsque prosequa-
 mur. Postridiè cùm ære campano
 populus, quod verèbatur, præsen-
 sisset, frequentes ad Collegium
 accurrunt, ac rem intelligentes to-
 ta vrbe passim lugentes, vocifera-
 bantur: M. Gaspar, M. Gaspar mor-
 tuus est: inde breui tantus in ædem
 nostram concursus fieri cœpit, vt
 ædes ac atrium non caperet vni-
 versos; quorum erat tam continuus
 & lamētabilis eiulatus, vt commu-
 nem omnes parentem, in quo suarū
 animarum salus esset sita, videren-
 tur amisisse. Tum Patres eum ac
 fratres, & pueri ex seminario, non-
 nulli quoque ex D. Dominici, & D.
 Francisci familia Patres, eum in æ-
 dem sublatum comitantur: ac dum
 diductis cortinis intra cancellos
 patuit (nam detecto vultu iacebat)

Q 3 tanta

tanta facta est comploratio, & vni-
uerforum Gasparem parentem suū
appellantium acclamatio, vt omnes
omninò ad commiserationem lu-
gentis populi mouerentur. Cū
porrò prae multitudine plures eum
non vidissent, tanto impetu est con-
cursum & cōclamatum, vt iam me-
tuerent Patres, ne sibi eriperetur. I-
taque in locum editiorem elatus,
interim dum Psalmi de more reci-
tantur, firmis claustris asseruaba-
tur; Psalmi prae luctu non exaudie-
bantur. Et sanè vnus è Dominicanis
Patribus, qui aderat concionator,
cū tantam turbam motumq; fuis-
set admiratus, cogitabat in pulpitu
conscendere, & panegyricam de
Gasparis laudibus orationem habe-
re: sed ipse quoque in lacrymas ef-
fusus eloqui nihil potuit, pl⁹ lacry-
mis suis quàm verbis Gasparem ex-
ornans. Atque ita demum, perfectis
omnibus, terræ mandatus, magnum
populo luctum, nostris animum ad
imitandum, omnibus sui desideriu
dereliquit. Et sanè velim hīc aduer-

ti ab

ti ab ijs, qui ad perfectionem vel suam vel aliorum contendunt, quantum vnus homo, heroicè in virtutē incumbens, possit, ac perficiat amplius, quàm remissi complures; planè vt optare Societati nostræ possimus multos Gaspares. Multitudo enim sapientum, est sanitas orbis terrarum.

CAPVT XV.

Animi submissio.

PANEGYRICA, vt diximus, Gaspari lacrymæ fuerunt, & communis omnium complo- ratio: verùm hæc ijs sufficiat, qui virtutis eius erant spectatores; nobis iusta tanto viro persoluenda, breui saltem plurimarum virtutum enarratione, nisi iniqui in Patrem, iniurijs in posteros esse velimus, quibus ille perpetuò calcar & norma ad omnem pietatem meritò est futurus. Non est consilij mei, ea quæ ex singularum virtutum instituto laudabiliter præstitit, recensere: sed nonnulla tantum, vel ex epistolis

eruta, vel aliunde, quæ omiſſa erāt,
eximij viri monumenta memoria
conſecrare. Faciam verò, quod in
ſacris amari ſolet; ſimplicitatem
ſequar abſque ſermonis apparatu,
eius ſerè verbis latinitate donatis,
imò illis ipſis redditis, ubi latina,
quod perſæpe facit, inſeruerit. Et ut
ab ea virtute incipiamus, à qua om-
nes incipere meritò debent, vide-
mus, quantum ipſe in ſui demiffio-
ne ſeipſum promouerit.

Animi demiffio, in conſuſo vir-
tutum horto arbor eſt eius generis,
ut non ſublimiùs ramos, quàm ra-
dices altiùs producat: quibus enim
quiſque gradibus ſeſe depreſſerit,
iſdem ſeſe omninò in altum edit-
cit. Eius rei Gaſpar vel docente ſpi-
ritu, vel ex tirocinio illo Conim-
bricenſi ſub diſciplina Roderici, nò
ignarus, ita in hoc genere excelluit,
ut meritò dubitari poſſit, aliàne vl-
la in eo virtus magis eluxerit. Mag-
na autem huius virtutis pars eſt, ſe-
ipſum cognoscere: nam elatio ſe-
rè perſtringit oculos, & hominem
ſibi

sibi vel videri facit quod nō est, vel quod est non finit videri. Quām verò hīc excelluerit, ijs, quæ suprà pluribus locis sparsa sunt, relictis, paucis ostendam.

Et quidem eius litteræ ac verba propè omnia huiusmodi rebus sunt inspersa. Seipsum vocat modò inutilem, modò indignum, vt ferè in litteris subscribebat; modò Societatis mancipium. Sed insignis est locus in epistolâ Conimbricâ ad suos missâ, vbi sic sibi de suo in Societate ingressu gratulatur: Non cesso, inquit, Deum laudare, quòd me tam fœdum peccatorem in tantis miserijs constitutum, è mundi face in hunc sanctum suum cœtum dignatus sit aggregare, vt in eo quotidie meipsum magis magisque confunderem, ingrati animi mei vitio cum Angelicis ceterorum actionibus, quas quotidie vel video vel audio, comparato, eo consilio, vt me excitem, & exfiliam è fœda scelerum meorum lacuna, in qua velut fœdissimus bufo obuolutus iaceo

semper, meipsum terra farciendo. Et sanè, nisi tantum in orationibus vestris considerem, quas scio vos pro me quotidie ad Deum fundere, animi planè nihil superesset ad quicquam eorum aggrediendum, quæ per me velut Societatis nostræ abortivum quotidie dignatur Dominus operari, & pro sua infinita clementia memor esse, me sui corporis suâ gratiâ membrum: quia ex lapidibus suscitatur filios Abrahæ, ut virtus infirmitate consolidetur, non meis meritis, quia nihil sum. hæc ille. Et quoniam ipse in sui ipsius cognitionem ita penetrarat, id eò credebatur iisdem, imò perspicacioribus oculis sua quoque vitia ab alijs pervideri. Quare cum se fratrum orationibus commendat, quod sæpe facit & impensè, dicit ferè: quoniã scitis me, quem ita nostis, vel cuius vitia tam accuratè cognoscitis, præ ceteris indigere. Et quoniam de orationibus agitur, quæcumque per eum Deus operabatur, id orationibus aliorum acceptum refert, cum pro

pro eo quòd dicere debuerat: hæc
& hæc Deus per me fecit; ait: mira-
bilia sunt, quæ Deus nostræ Socie-
tatis opera perficit. His & similibus
formulis quid intus de se sentiret,
magno candore prodit. Sed neq; si-
bi satisfaciebat, si se ipse cognosce-
ret: verùm eam rem suis ita com-
mendabat, vt primum Societatis
nostræ stabiliendæ sæpe fundamen-
tum esse affereret.

Id non aliàs magis ostēdit, quàm
cùm initio sui muneris, ceterorum
iam cura oneratus, socios, quotquot
domi aderant, in eam rem vnam sex-
mensium spatio mādauit insudare:
quod cùm ipse quotidianis cohor-
tationibus explicaret, quanto eum
putamus magis quàm ceteros pe-
netrasse? Hinc illæ demissi animi
in litteris voces: & quidem ad P.
Miram Lusitanicæ Prouinciæ Præ-
positum ita scribit: Vires habeo
nunc admodum imminutas; quan-
quam suffecit hactenus esse me ver-
miculum ex tam vili abiecta que
materia, vt si mea non impedissent

*Nostros
in humi-
litate e-
xercet.*

Q s

pec-

peccata, Deus magna operaretur: sed de his non dico plura, cum ita sim notus in conspectu mortalium ac immortalium. Itaque non cesses pro me orare, ut ego cessem à meis peccatis; & Domini cessabit in me iracundia. Ita planè Iaponicæ expeditionis infortunium, quod ipse hîc & alibi sæpe deplorat, criminibus suis irrogat, qui in populi, ut erat, fauorem poterat reijcere. Aliàs dicit, se fructum impedire; aliàs, ut si quid de se boni in Lusitaniam scribatur, ne credat is, ad quem scribit P. Gonzalues; eos qui hæc scribunt, non falli solum, sed etiam malè sibi velle. Ita de se semper; sed cum necessariò res suas cum laude commemorat, tanto artificio tegit, quanto alius quilibet aperiret. In primis mandarat B. Xauerius singulis, ut de se quisque ea scriberet, quæ cum diuini obsequij incremento succederent, ne tantis solatijs Societas in Europa priuaretur. Gaspar, ut erat mandatum, fecit: & quidem etiam si, ut ait, esset ab alijs arrogan-

rogan-

rogantiæ inculandus; sed tamen ita fecit, vt de se nihil omitteret quod ad vituperium faceret: (testis est illa Goana concio) reliqua autem sic tegebat, vt alius quilibet ea videretur confecisse. In miraculis perscribendis illud sanè est illustre. Nam iisdem propè verbis utitur, quibus D. Paulus: Noui hominem, &c. Noui Patrem è Societate nostra quendam, in his Indiæ partibus: ac deinde narrat ea, quæ alio loco sunt commemorata. Sed non solum ille de se vel ita sentiebat, vel loquebatur: sed neque se honorari equo animo patiebatur. Eius rei exempla sunt propè infinita.

Armuziam cum venisset, propter litteras quas Episcopus Goâ præmiserat, ita semper à Sacerdotibus colebatur, vt quocumque exiret, illi honoris causa statuisent comitari. Non tulit Gaspar, sed importunis precibus ab ijs extorsit, sibi vt soliliceret incedere: neque enim, ait, Societas nostra venit ministrari, sed ministrare; quantò minùs ego

Honores fugit.

qui ne sum quidem dignus vobis aliqua in re famulari. Itaque ne illi ægrè facerent, magna tantæ virtutis admiratione destiterunt. Tantus erat præterea salutantium Armuziæ numerus, etiam à nostra fide quocumque modo alienorum, vt aperto ferè capite incedere cogeretur. Ea res in tanto æstu erat permolesta: itaque statuerat palàm concionem rogare, ne se salutarent; sed tamen veritus, hoc ab amore sui æstusque impatientia prouenire, sese continuit. Ita pugnantibus inter se virtutibus, vt sic loquar, id eligebat, à quo magis abhorrebat. Magnopere cupiebat, vt ad Patrem Rodericum scribit, à Lusitanis abesse; quoniam, inquit, tantum non me profancto habent, cum sim ego daemonium. Porro qua ratione ita à ceteris cultus, in hac animi modestia sese conseruaret, operæpretium est ex eo audire. Postquam enim, quanto perè honoraretur ab omnib⁹, enarrasset, hæc habet.

O fratres carissimi stupebitis, quæ fieri

fieri potuerit, vt ego imperfectus
 ac tenuis, hoc vanitatis turbine non
 euolarim! Dominus noster, qui non
 attendit qui simus, sed solum quod è
 IESV coetu simus, promouendi suos
 atque præseruandi curam gerit: at-
 que ideò magna ille mihi remedia
 suggessit, ne id vanitatis vento dis-
 pergerem, quod ille sua nobis de-
 missione comparauit. Nam tantis
 me laboribus obruit, atque ita con-
 tinuis, vt nullus esset, vt maximè
 vellem, elationi locus, quæ ferè
 multum otij postulat. Si quiescen-
 dum erat, non satis aduertebam, in
 lectòne, solo, aut sede quieuissim;
 & donec aduerterem, securus sanè
 eram. Ego verò tantus peccator non
 habeo vnde glorièr, nisi in infirmi-
 tatibus meis: quid habeo quod non
 accepi? gratia Dei sum id, quod
 sum. quare ergò gloriabor, quasi
 non acceperim? Item post pauca:
 O fratres è Societate Iesu, quò fie-
 ri potest, vt eò ingrediatur dæmo-
 nis suggestio, vbi omnia occupat
 Iesus, & omnia rapit & possidet!

Q 7

Ita

Ita ipse duo remedia sanè suggerēs
opportuna, iunctam cum sui cogni-
tione occupationem.

Miretur certè, qui velit Gaspa-
rem illum tantarum rerum aucto-
rem: ego sanè, ex quo in eius mode-
stiam oculos conieci, non video de
cetero quod admirer. Da mihi ho-
minem ita de se sentientem, & ego
mox alterum Gasparem tibi dabo,
qui suas tentationes tam candidè
aperiat, qui tam seriò se aliorum lu-
dibrio ac risui exponat, qui ad infir-
ma quæque munia descendat; qui sic
infirmis famuletur, qui concionum
suarum euentus ita prædicet, qui
præesse alijs ita exhorreat & refu-
giat, qui pueros tanto studio edoce-
at; qui inter heroica sua opera seni-
hil facere, vt ait; ipse arbitretur, &
facilè deinde dabitur, qui vitiorum
monstra, sectarum portenta, cum
virtutum ac veræ fidei venustate
permutet; qui paucorum annorum
spatio seipsum meritis, alios bene-
ficijs, orbem famâ, cælum repleat
ijs, quos conuertit. Tanti omnino
est.

est in seipsum ingredi ac penetrare,
ne in paupertatem incidentes, quod
ille lugebat, fodere non valeo, lu-
geamus.

CAPVT XVI.

Paupertas & obedientia.

MODESTIAE Christianæ ac
demissionis multi sunt ef-
fectus ac membra: qui enim
se ut nihilū agnoscit, nihil omnino
vult suum retinere, nihil possidere,
non ea quæ alij tanto studio acqui-
runt, imò nec seipsum. Primum ge-
nus paupertate, alterum obedientia
continetur. Gaspar in vtraque sic
excelluit, ut plus videatur ex India,
quàm qui multa inde aduehant, ni-
hil possidendo reportasse. Id lacer
Armuziæ ac pannosus, id æger Goæ
demonstravit. In nauigatione mul-
ta illi pro se ac socijs bellaria affere-
bantur, à Præfecto potissimum;
quæ ille semper constanter recu-
savit, afferens sibi ac socijs nau-
ticum sufficere commeatum. Eâ-
dem constantiâ deinde Armuziæ
munus

munus

munuscula varia remittebat, vel ad ægros ab ipsis qui offerebant deferri mandabat. E bysso tot ei tum pan- ni mittebantur, vt etiam molestum esset importunos donatores remittere: itaque vt in posterum ab hisce sese continerent, initiò multis nostræ Societatis gratuita officia exposuit, & vix effecit, vt rem ipsi- tam nouam sibi persuaderi paterentur. Quantum verò de ea virtute ab hominib⁹ nostræ Societatis exigeret, alibi videbimus.

Iam videamus, quantum ille nobiliori paupertatis genere seipsum etiam seipso spoliarit. Qui regere alios tantoperè nolit, facile se ab illis regi patietur: nam quo ex capite honoris fuga nascitur, ex eodem suæ libertatis in alterius arbitrium traditio absolutissima dimanat. Nō est igitur, quod in eo genere diutius immoremur; siquidem obediens eo in gradu fuit in quo humilis ac demissus: qui si obediens non fuisset, idem neque submissus exstitisset. Hinc de suis Superioribus ita semper

per honorificè sentiebat, ac loquebatur. Et quidem multum est obedire, atque alterius sequi voluntatem: sed si ea tuæ repugnet, tùm sanè difficillimum est & heroicum facinus. Quo in genere Gaspar toto eo quo in India vixit tempore, vti strenuè pugnavit, ita palmas eximias retulit. Optabat in Iaponiam, in Chinam, in Persidem, in Arabiam, in Aethiopiam ire; & ita optabat, ut vidimus, & adhuc videbimus: per Superiores ei nunquam licuit. Optabat afflictæ obsidioni Monajanæ succurrere, Ammonitas instruere, ad Iogues excurrere: non permisum. Itaque tantus animus in ergastulo semper fuit, quoniam intellectum suum omnem in obsequium obedientiæ captiuarat: semper, inquam. Nam non Armuziæ solum *Obedientia studium.* insula illi egredi interdictum, verum & Goæ. Nam ibi Beatus Xavierius idem, quod Armuziæ formidarat, & nunc eo magis, quod iam Gaspari omnia cum summa potestate permittebat, ipsum etiam

iam Xauerius Xauerium. Sed qui omnia illi permisit, vnum seipsum, in quo libertas est omnis, excepit: nam vetuit, ne vlllo vnquam casu Insulâ excederet; satis iam Gasparé cognoscens, & gnarus, quantum illa ciuitas eius praesentia indigeret. Quæ, vt ex India à successore P. Balthasare Dias scriptum, (qui breui P. Melchiori Indiâ petenti suffectus est) non vltima causa fuit, sed propè vnica, (si B. Xauerium excipiam) notæ in India nostræ Societatis. Porro quàm præclarè de obedientia sentiret, facilè est ex hoc vnico eius loco intelligere. Postquam enim Raymundum socium suum in Arabiæ felicis ora remanere cupiisse, quòd ante diximus, narrauit, hæc habet: Fratres carissimi, nolite peregrinari in feruore spiritus: probatè spiritum si ex Deo est: iactate super Dominum curam vestram, & ipse vos enutriet; nō dabit in æternum fluctuationē iusto. Tollite iugum obedientiæ super vos; ne quicquam amplius, quàm quod Superior.

perior vester cupit, cupiatis: hoc enim solum bonum. Nolite omni spiritui credere. Hæc ille idem obedientiæ præco, qui accuratissimus obseruatur. Nam omnia illi à B. Xaverio mandata (mandauit autem plurima) sic obseruauit, vt meritò contendì possit, vtrum in præcipiēdo ille magis excelluerit, quàm Gaspar in parendo.

CAPVT XVII.

Orandi studium.

FACILE ex opere aliquo affabre facto de opificis artificio, & instrumentis vtendi peritia possumus iudicare: ita sanè ex his, quæ Gasparis manus expoliuit, colligere nullo negotio possumus, quātus in oratione fuerit, quàm auctores sacri virtutum ceterarum vocāt instrumentum. Et eò sanè admirabilius est, inter tot negotia tempus orationis otio superfuisse: quanquā non supererat; sed cūm deerat, necessaria etiam quiete defraudata corpusculo subtrahebatur. Sed in eo ge-

eo genere non hoc solum miror, verum multo magis hominem in res ita varias quodammodo dissipatum, orationis studio cum gustu incumbere potuisse. Experimur enim ipsi, animum nostrum non satis caute quattuor cubiculi parietibus custodiri, quin quo velit, auolet. Sed tamen, si possemus id assequi, quod ille est assecutus, facile per omnes occupationes leui pede transiremus, nec ijs nos absorberi pateremur. Nam cor illud, in quo IESVS, ut supra, omnia rapit & possidet, non sedat rebus, sed res sibi accommodat; nec turbatur erga plurima, sed vnum, quod est solum necessarium, agit, maiorem in omnibus numinis gloriam, eiusque voluntatem procurando. Res omnes ubi hanc formam acceperint, aliae planè sunt, & alios omnino in animis nostris effectus pariunt.

Hoc sine dubio Gaspar erat assecutus, cuius hæc sunt propè ad singulas lineas verba: Deo laus, Deo gratias, Christus sit benedictus, IESVS.

SVS

SVS laudetur. Ac quoties rem ali-
 quam magnam suo pondere nititur
 proponere, hac ferè vtitur loquen-
 di formula: Tãta erat, exempli gra-
 tia, confitentium multitudo, vt ef-
 set, vnde Deo gratulari debere-
 mus: ita tota sua occupatio erat
 hæc vna, Deo sua bona gratula-
 ri, homines ad eundem finem pro-
 mouere, qui summus est amicitia
 gradus. Non repeto initia illa Ar-
 muziana, tot supplicationes, illu-
 stre illam conuersionem nouem
 dierum oratione propè continua
 procuratam: sed solùm dicendum
 est omninò, quantis eum Dominus
 solatijs perfuderit; qui orationis
 fructus non vulgare est ad virtutem
 imbecillitatis nostræ adiumentum.
 Armuziæ sanè P. Antonius Qua-
 dros, vir tantus, Indiæ diu Præposi-
 tus Prouincialis, alia multa, & hoc
 inter cetera testatur, tam vehemen-
 tibus eum exultantis animi moti-
 bus exsilijsse, vt vellet nollet sæpè
 motus istos sepositis ceteris occu-
 pationibus admittere cogeretur.

Ita

Ita Dominus cum fideli seruo suo, ille de laborū stipendio, hic de gratuitis obsequijs contendebat: sed vincebat is, qui omninò vinci non potest, & eò copiosius, quò magis Gaspar resistebat. In laboribus Monajanæ expeditionis, in expianda Antonij Neroniæ classe, quæ duorū erat millium, & in alijs magni illius Herculis laboribus ipse exultabat, Dominus pro eo desudabat.

Et quoniam in hoc sumus, bona lectoris venia digredi paululum à Gaspare ad B. Xauerium licebit. Magni fuerunt illius magni Frãcisci labores, magna pericula: ijs in periculis ipse ita diuinis solatijs redū-
dabat, vt cum illius mortalitas licet iam propè immortalis ferre nō posset, Domini manum sistere, & gratiarum canalē obstruere conaretur. Et quid mirum, cū eo ipso tempore clementissimus IESVS, qui infirmitates nostras & dolores nostros ipse portauit, omnium illorum periculorum acerbitatē videretur suscepisse? Admirabile est, sed tamē cer-

tum

tum, quod narrabo. Xauerium, castellum est Nauarræ quidem, sed in finibus Aragoniæ, illud ortu & cunstanti viri celebre. In eo sacellula sunt duo, alterum ferè in limine maius, alterum in penitiore domo minus. In hoc minore est Christi è cruce pendentis effigies, opere statuario, humanæ ferè magnitudinis, sanè pia. Ea effigies, quoties B. Franciscus periculum adibat aliquod grauius, ac discrimē, suscepto quodam modo illius in se labore, liquore nescio quo ex arido ligno velut sudore diffuente madebat. Res domesticis mira visa est: inde cū sæpius accideret, ad rei memoriā conseruādā dies annotatur, ac deinde ex B. Francisci litteris animaduersum est, eū ijs ip̄is diebus, quibus effigies sudarat, vel naufragiū fecisse, vel in arbore barbarorum tela effugisse, vel simile discrimen aliquod adiisse. Eam rem ego ex domesticis fide dignis, & ipso Xauerij herede adolescente cōperi, & diligenter excussi, ac reperi continuam esse

esse in ea familia eius rei in posteros traditionem, huc usque non tanto temporis interuallo, ut res obscura esse possit, propagatam. Sed ad Gasparem reuertamur. Postquam igitur suis litteris enumerauit eorum, qui in Indicis versantur missionibus, laboribus, quibus eos condat delicijs Deus, sic refert: Et ne labores vos terreant, quanquam terrere non debent ij, quos ego ita infirmus IESU Christi tirunculus ferre possum; quæ dixi pauca sunt, etiamsi cum maioribus quæ pati cupio, comparentur: & hoc propter diuina solatia, quæ mihi à Deo dantur ad hos labores perferēdos. Quæ sanè multum differunt ab ijs Conimbricēsis. Nam labores ibi minùs perfectos distrahunt: hîc etiam maximi colligunt. Cui enim te affigas non habes, nisi Deum. Mundus enim te vel contumelia vel honore persequitur; & cū te ibi mortales adorent, hîc in crucem agunt; nec tempus est, ut remedia per otium è libris petantur. Ibi quidem, quamdiu

quamdiu exorantium oculis lacry-
mæ fluunt, fluunt vna diuinæ con-
solationes: sed vbi exaruerint, vnà
quoque animus exarescit. Sed hîc
exarescentibus maximè recreamur
in terra deserta, inuia & inaquosa.
Sic ille. Eiusdem propè argumenti
erant, quas in Lusitaniam primas
dedit, quibus sic socios alloquitur:
Habetis fratres vestros dispersos
in varia loca cum magnis labori-
bus, sed benè collocatis. Sola enim
quæ in ijs sentitur suauitas, facilè
acerbitatem omnem detergit: quan-
tò ampliùs poterit, si homo recor-
detur illius amoris, quo factum est,
vt vitam totam in laboribus infini-
tis & tormentis traduxeritis, quî
pro sua facilitate labores omnes
nostros à tenuitate nostra (si nostrâ
quoque vocare liceat) recipit, præ-
mijs illis æternis compensaturus.
Earum rerum commentatio in his
locis ac negotijs, longè excedit illa,
quæ isthic de ijsdem rebus institui-
tur, licet in cubiculis vestris & san-
cta quiete. Hîc enim alio quodam

R

modo

modo tangit Dominus, neque totum in desiderijs transigitur. Venite, venite fratres mei; vos sanguis, quem bonus Iesus pro horum salute profudit, inclamat gemitibus inenarrabilibus, quos nescio quare ratione non sentiant, quotquot de eius gratia communicant. Qui hos Gasparis æstus experiri volet, veniat; sperandum enim est, manum Domini non esse abbreviatam, nisi nos eam vitio nostro contrahamus.

CAPVT XVIII.

Zelus animarum.

INFLAMMATAM mortalium animos à vitijs auocandi cupiditatem, animorum zelum pij scriptores appellant. Ea virtus in Gaspare vt non fuerit maximā ceterarum, maximè sanè & plurimis sese prodidit argumentis, vt ex ijs, quæ supra commemorauimus, cuius facile constat: sed addenda tamen sunt nonnulla, vt quantum animorum lucro inhierit, clariùs appareat.

reat. In omnem partem oculos curamque, quā poterat, conuertebat: sed negotijs longè impar, iterum atque iterum esse (quod Philosophi replicationem appellant) exoptabat. Et sanè tantus erat eius animus, ut multis corporibus vnus satis esse videretur: aliàs Conimbricenses illos feruores & Lusitana nostrorū vota, imò & Societatis vniuersa desideria expendēda sibi tradi cupiebat, habere se campos, quos singulis assignaret, in quibus eorum excurreret industria. Certè quantum poterat ipse salutari flamma succensus, tantum ceteros quā inuitando, quā cohortando, ut opitularentur, accendebat; sed audi virum, & eius ardoris vestigia inspice. Secundis suis literis ita ad socios in Europā: Quam differentes sunt excursionēs istæ vestræ ab his, vtræque animorū causa susceptæ! at suaues vestræ vnius mēsis; hospitales reperiatis domos, spes est proxima in Collegiū reuertendi, quò cū veneritis, accurrunt fratres, qui amplexentur,

abluant, & fatigationem vniuersam quodammodo exprimant; solus eorum aspectus reficit. Sed ea ferè non nisi carendo cognoscuntur; cum ego me ab ijs seiunctum reperi, & animo incidit, eos me nunquam aliàs fortasse conspecturum, vel in India vel Europa, tum intellexi Societatis nostræ beneuolentiam. Hic si cecideris, non est qui erigat; non triclinium, non domum, non lectum habes; ne sub tecto quidem per æstum dormire licet, qui noctes calidiores facit magnis illis Guineæ feruoribus: hic solutorum hominum ac sæcularium deliciarum sunt in vasis aqua plenis sopori indulgere, ac solo capite eminere, vbi ventilatio solatium præbet. His adde ciborum etiam, quibus frater hic vester caret, inopiam: nā pondus diei & æstus in vinea Domini portandum; noctis tempus poenitentibus audiendis expenditur: hic nō habes vel vnā horam tuam. Ibi suis horis vescimini; hic omninō tuum nihil habes, non fratres, non

libros,

libros, non cibum, non somnum, nō vestem, non tempus, non missam, non ipsam demum vitam. Totū est alienum, sed Domini. Quod nolo, facio, & quod volo, non facio: mihi tamen absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri IESV Christi, in quo mea salus, & honor, & gloria innititur. Si infirmus, illo sum fortior: Dilectus meus fascicul⁹ myrrhę inter vbera mea commoratur. Tum deinde post pauca, quibus coelestium copiam gaudiorum exponit, quod suprà retulimus, ita pergit: Itaque fratres accuratè vobis de virtutum com meatu in aliquod simile temp⁹ prouidete: nam sine illis omninò vos inuenietis ab omni ope destitutos. Prima est & fundamentum, humilitas profundissima, sui que notitia, obedientia, paupertas, castitas, amor maximus: hæc in India vigent. Humilitas est Dei notitia, quæ ex nobis procedit: Obedientia est nostrę captiuitas libertatis. Quis verò liber est, nisi verus obediens? Paupertas veræ diuitiæ: quis diues

est, nisi verus pauper spiritu? Castitas est speculū, in quo relucet ipsa in creatura Deus. Quā pulchra es amica mea, quā pulchra es! oculi tui colūbarum, simplex affectu intellectuque. Tandem miratur sponsus: Vulnerasti cor meū soror mea, quia similes illi virtutes sorores dicit. Ultima virtus, caritas esto, divinae palliū maiestatis, q̄ operit multitudinem peccatorum. Haecenus Gaspar animo suo indulgens, nunc Lusitano, nunc Latino sermone; quem ego quidem in sua reliqui efficacia, ne quid ingenij culpa detererem ex tanti spiritus energia. Sed non fratres suos solū exhortabatur; Reges ipsos & populos eadem de causā compellabat. Ad Abyssinorum Imperatorē certē, quas scripsit, dabo litteras, pluribus eiusdem argumenti omisissis, quod praeclarē & fortiter gestis suprā enarratis, quivis virtutem eius facilius metiri, quā ē scriptis possit. Ad Preste-Iannem igitur sic scripsit:

Gratia & amor Iesu Christi Redem-

demptoris nostri regnum ac vitam *Epistola*
 Tuæ Celsitudinis conseruet, Amen. *Gassparis*
 Magna semper fuerunt desideria, *ad Pre-*
 quæ pro sua inmensa bonitate mi- *ste- Iam-*
 hi Deus ingessit, obsequium illi *nem.*
 qualecumque in tuis regnis exhi-
 bendi. Et quoniam nō alius est sco-
 pus meus, quā legem ipsius omni
 creaturæ exponendi, vt cælestis Pa-
 ter eius in cælis glorificetur; non
 dubito, quamdiu cum diuina volū-
 tate mea vota conuenient, quin ali-
 quādo sim votorum meorum com-
 pos futurus. Quanquam satis scio,
 me tam sublimi expeditione, & in-
 signi beneficio prorsus esse indig-
 num: sed cum video me ita imparē,
 licet à Deo electum, vt organū suæ
 vocis, & suorum mirabiliū instru-
 mentum, ac sentio quā pura sint
 vota mea diuini eius obsequij pro-
 mouendi; tum quoque mihi persua-
 deo, esse id apud æternæ mentis nu-
 men constitutum. Ex homine Lusit-
 ano, qui inde veniebat (pro mea
 cupiditate res illarum regionum
 cognoscendi, & quam spem

Catholicæ doctrinæ vel ferendæ vel
 conseruandæ promitterent, intelli-
 gendi) certior factus sum, quantum
 Christianis rebus adductus, etiam
 in Ecclesiæ Catholicæ augmentum,
 in tuis illis regnis propenderes. Ea
 res multum ad antiqua mea deside-
 ria ac feruores attulit incrementi.
 Certò tibi persuadeas velim, tibi
 pro eo quod intelligimus, ingentia
 præmia & immortalem coronam à
 suprema Christi sapientia præpara-
 ri. Spero enim eorum, quæ nondum
 satis patent, declarationem & illu-
 strationem tibi reſeruari: & si Deo
 ita viſum fuerit, spero vita comite
 poſt biennium ibi me futurum. Iam
 enim ſcripſi facultatis impetran-
 dæ cauſa; ac tum experieris omninò
 non vt nunc litteris ac verbis, ſed
 rebus ipſis, quantum tibi obſequi
 deſiderem, & quantum ſtatus & re-
 gni in Domino cupiam incremen-
 tum: ibi illo enim regimur & guber-
 namur. Atque vtinam diuinæ pla-
 ceret Maiestati, tempus illud non
 ita differre, ac me facere viuā pro
 his

his litteris epistolam ! tum enim mihi planè viderer extrema votorum attigisse: sed tamen eo me consolor, quòd hæc itineris mei mora ex eius quoque sit gloria. Nam quæ cupimus si fortè differuntur, ea deinde tanto sunt gratiora, quanto pluris constiterunt. Non sum longior, quoniam qui has defert, de Societate nostra vniuersa fusè docebit, quantoperè cupiat in ijs regionibus fructum facere. A te, Rex optime, etiam atq; etiam peto, vt in amore diuino sis admodum sincerus, & in his quæ ad eius gloriam faciunt, accuratus; certus omninò de prospero rerum tuarum euentu, de hostibus victoria, regnorum tuorum quiete ac pace, si fiduciam tuam in Deo collocaris. Cùm Lusitanis illis, qui in ijs regionibus versantur, clementia; & si quando res tulerit, necessaria reprehensione, vt Dominus ac parens, vtere. Si porrò hoc iter meum arriserit, in beneficio reponam ea de re litteris admoneri. Officium enim nostræ Societatis non est

præmia, quæstum, honores; sed paupertatem sectari, & labores ubicumque demum fuerint, conquerere, & amplecti, ut ea in re sint germani sui Ducis Iesu imitatores, qui tantoperè paupertatem & labores complexus est, in quibus totam suam vitam ærumnosam insumpsit, & exercuit. Dominus noster Iesus Christus, per merita suæ mortis ac passionis, faciat Tuam Celsitudinem suæ gloriæ participem, & ei det suam semper assequi & exple-re voluntatem. Ex nostro Collegio Goæ die 9. Octobris, Anno 1552.

Ad Lusitanos, eorumque Præfectum in eandem sententiam simul scripsit, & officij Christiani commonefecit, hoc solùm nomine, etsi, ut ait, foret ipsis ignotus, quòd ut fratres in Christi sanguine eos agnosceret, & plurimùm diligeret. Non poterat animus amplius vlla prætermittere Christianæ caritatis officia; omnia aut voto complectebatur, aut opere efficiebat; ubique
se

se prodebat amoris eius in Deum vel in homines incendium, quod licet tanto operè actionibus, verbis, scriptis, ut cancellis prodatur, in animo tamen eius tantò magis ardere credendum est, quanto cum domus ardet, incendium in visceribus maius est, quàm quod per fenestras erumpit. Eius sanè animus in hac re templo illi Salomonis poterit conferri, cuius fenestras legimus exterius angustas, intus admodum diductas exstitisse, ut certum sit ea omnia, quæ foris prodita, nullo modo animi eius magnitudinem & cordis latitudinem (ut cum scriptura loquar) exæquasse.

CAPUT XIX.

*Quid sentiret de Societatis
instituto.*

ITa gratus fuit suæ ad Religiosum statum vocationis æstimator, ut nullum ferè finè faceret vel loquendi ea de re, vel Societatis institutum euehendi. Quæ eius de illo elogia, digna tanto viro, ideò afferam.

ram, ut omnes, qui in eandem IESV
 familiam cooptati sumus, vocatio-
 nē nostram ex huius etiam sensu æ-
 stimantes, certiolem facere fataga-
 mus. Ac si cuipiam nimius fortasse
 videatur admirator, ego illum arbi-
 tror nondum satis in beneficij ma-
 gnitudinem penetrasse: quę hīc e-
 nim de Societate nostra dicuntur,
 non ita dicuntur, quin illa sanctis
 aliorum ordinum institutis æquē
 conueniant. Neque enim nos odio-
 sam instituimus collationem; sed i-
 ra quemque par est de suo instituto
 sentire suo respectu, si velit Deo, ut
 decet, grates exhibere. Ita verò quā-
 dam Epistolam latinē exorditur:
 Patres carissimi, fratresque dile-
 ctissimi, summoperē gaudius sum
 per litteras nuper ad nos missas
 Goā, metropoli Indiæ, animaduer-
 tens perspicuitatē ignis spiritus al-
 mi, dispersi in orbe terrarū, in mō-
 dum stillicidij, stillantis super terrā
 in barbā, barbā Aaron. Quid mi-
 rum? cum oleum effusum nomen
 eius, & ea ipsa oculis cernam, quę
 mihi

mihi haftenus peroptata fuere, vexilla Crucifixi, rutilantia per choros castrorum & acies Societatis nostræ in valle miserabili, vbi mortis imago triumphat. Eia, eia, fratres optimi, Deus noster ignis consumēs est, & ignem venit mittere in terrā; quid vltra immoramur? iam tempora beata, iam adest dies festiuis, niuei lapilli, vt Princeps huius mundi expellatur forās. mors in prōptu, via decurrit, via longa, per quam tendimus, vt prosperē attingamus metā vocationis nostræ. Nec enim oportet nunc genio indulgere, ac sibi viuere. Aggrediamur nūc itaque totis viribus colluctationem illius, cuius iugo oppressi periclitamur, ne penitus per abrupta montium præcipitati, funditus demergamur: enitamur, vt videamus pastorem gregis humani Christum Iesum, quem Dominum profiteamur, qui vitulum, leonem, ac pardum & lupum cum agno minabit ad interiora deserti, iuxta tabernacula Pastorum, vt delicijs affluant in montibus

bus sanctis. O quàm dilecta tabernacula Domini virtutum! quid trepidi trepidare metu pergimus, quin idipsum toto corde desideremus, inhabitare atria Domini? gaudete, exultate, copiosa merces in coelis absterget omnē lacrymam ab oculis eorum, quorum nomina scripta sūt in libro vitæ. Vincenti dabitur māna absconditū, & in calculo nomen nouum scriptum, quod nemo scit, nisi qui accipit. O quā magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te, Domine! hætenus latinè; sed pergit: O fratres carissimi, quantum cupio litteris explicare maximum & inexplicabile gaudium meum, quod videam sanctam Societatem nostram sic euectam, tam incensis votis ac feruoribus, quodque per totam Europam, Asiam, & Africam circumferunt vexilla boni Iesu tāto animo, ac ita imperterriti, ac si essent immortales! Omnia præsentia contemnunt, arbitrantur ut stercorea, ut Christum lucrifaciant, qui
 vt nos

vt
 tem
 aut
 tus
 fen
 tate
 def
 cast
 tes
 qui
 nui
 est
 lust
 loc
 do
 qui
 stur
 to a
 cum
 me
 aur
 tell
 cipi
 se n
 tis
 Hoc
 vest

vt nos seruaret, omnia quoque con-
 tempfit, ad mortem vsque, mortem
 autem crucis; non rapinam arbitra-
 tus se esse æqualem Deo, exinaniuit
 semetipsum. Quis nos ab eius cari-
 tate separabit? quin cum eo in terra
 deserta profugi, egrediamur extra
 castra, improprium eius portan-
 tes, aspicientes in auctorem fidei,
 qui proposito sibi gaudio susti-
 nuit crucem. Extra portam passus
 est confusione contempta. Sed il-
 lustris est in hoc genere alius eius
 locus, quo sic socios affatur: Cre-
 do duas res fratres nostros fulcire,
 qui regionibus omnibus vagi Chri-
 stum in tantis laboribus ac tan-
 to amore & perfectione sequuntur,
 cum tot nationibus agunt soli in
 medio nationis prauæ. Qui habet
 aures audiendi, audiat, & corde in-
 telligat, vt nemo se suo spiritu de-
 cipiat, sed se semper prouchat, de
 se non præsumat. Spiritus Societa-
 tis IESU non potest esse superbus.
 Hoc verò accipite à misello fratre
 vestro consilij, vt cum mitti vos cō-
 tinger,

tinget, Deo armati sitis, quia Dominus illuminatio nostra & protector noster. quid timebimus, nisi irā ipsius? quas duas res ego semper sum expertus: nam aliter fieri non potest, ut mollis, tepidus ac gelidus, qui huc sum missus, tanquam res Societati inutilis, per tot ignes tribulationis transirem, nec liquefierem; in quibus tanquam aurum in fornace probat nos altissimus. Baculo nostro transiimus Iordanem, sed cum duabus turmis regredimur, & ita Goam ad Collegium D. Pauli scripsi. Duarum earum rerum vna est, quod Iesus Societatem tanquam suam defendat & socios illius: atque ita non intendit merita, sed hoc per se facit. Altera est posita in orationibus carissimorum Patrum ac fratrum in Europa & India, quæ semper feruent ante Deū, quia multa membra, vnum corpus sumus, caput autem Iesus; atque ita multi ac varij famuli obsequium vnum faciunt. Alij sunt manus, qui varijs occupationibus destinantur, ut qui

ut qui versantur in terris à sua re-
 motissimis: alij sunt pedes, ij scili-
 cet, qui feruent desiderio pro Chri-
 sto multa patiendi: alij lingua, qui
 pro alijs assidue deprecantur: alij o-
 culi, qui semper vigilant super gre-
 gem suum, tanquam bonus pastor:
 alij aures, qui semper student: alij
 nares, qui virtutum vnguenta vel o-
 dorantur, vel dispergunt: alij intel-
 lectus, atque ij sunt speculatiui: alij
 memoria, ut docti: alij voluntas, ut
 actiui, qui in culina, porta, tricli-
 nio, &c. versantur & occupantur.
 Et omnes sunt administratorij spi-
 ritus, in ministerium missi. Nullum
 membrum dicere potest, se alterius
 opera non egere: alterum sine alte-
 ro erigere se non potest: quod faci-
 mus omnes, hoc vnum est eidē Deo
 famulari. Quid mihi prodest, hoc
 esse membrum potius, quàm illud,
 si omnia æqualiter laborant? nul-
 lum sine altero potest quicquam
 facere. Quid igitur refert esse me
 vel manum vel pedem? quid refert
 in Societate tota vita mea esse co-
 quum

quam minùs, quàm concionatorem infidelium, & mundum vniuersum conuertere, si facimus omnes vnum & idem? Et post pauca: Tria faciunt Societatem: Vnum, cognitio propria, demissio atque paupertas: alterum, cognitio aliorum, Dei scilicet & proximi. contemplatio ad amorem Dei; actio ad proximi dilectionem refertur: tertium, discretio & scientia ad vtrumque conseruandum; litterarum, inquam, cognitio, quoniam ea inter Saracenos, Gentiles, hæreticos, Iudæos versantibus est necessaria. Ex humilitate ascendamus ad cognitionem Dei & proximi, & inde ad litteras. Hæc porrò omnia non dixi docendi causa, sed solùm in memoriam carissimis fratribus reuocandi, vt hæc vestris in locis non minùs necessaria cognoscatis: in me Dominus supplet. Hactenus ille. Alio verò loco sic exclamat: O fratres carissimi, beata illa hora, in qua Dominus fecit misericordiam cum seruo suo, suscitans à terra inopem, & de stercore

tore erigens pauperem, ut collocet
 eum cum Principibus populi sui, qui
 estis vos! Ergo beata illa hora, dica-
 mus omnes, non demissa voce, sed
 velut Chananæa: Venite & videte,
 quanta fecit Dominus animæ meæ.
 Misericordias Domini in æternum
 cantabo in generatione & proge-
 nie, quod Dominus voluit hanc So-
 cietatem erigere per nostrum S. P.
 Ignatium. O Pater Simon, quantum
 tibi debeo! Quid retribuam Domi-
 no pro omnibus, quæ retribuit mi-
 hi? nihil mihi superest præter ani-
 mæ deliquium & lacrymas. Si hoc
 ego de me dico, quid de se dicent il-
 li Conimbricenses Angeli? Benedi-
 cta sit illa hora, qua intraſtis in So-
 cietatem Iesu Christi. O planta san-
 cta, fundata in cognitione sui ipsius
 super Christo, & rigata eius pretio-
 so sanguine, defossa à Martyribus,
 vallata à Confessoribus, seruata à
 Virginibus, honorata ab Angelis,
 amata à Deo Patre, directa à Spiritu
 Sancto, nominata & possessa à Chri-
 sto. Etiāſi videaris, ô Societas san-
 cta,

esta, planta noua; es tamen fortissima, quia es transplantata in paupertate Christi, extendis radices vsque ad mare & vsque ad flumen propaggines tuas. mare mundus est; amor proximi, flumen. paradisus es vsque ad contemplationem Dei. Qui nostrae salutis auctorem Christum & hunc crucifixum non sequitur, anathema sit. Quae conuentio lucis ad tenebras? Laudate pueri Dominum, laudate nomen Domini. Sit nomen Domini benedictum ex hoc nunc & vsque in saeculum. Hæc ille, impetu spiritus abreptus in diuina encomia. Sed iuuat illum alio loco, quendam, qui Masquate ad eum scripserat Societatem petens, monentem, ut feriò secum ipse de re tanta statueret, & Societatis institutū proponentem, audire. Totam eam epistolam, quoniā digna mihi visa est, hîc subiungam.

Gratia & amor Iesu Christi Redemptoris nostri sit semper in cordibus nostris, Amen. Tuas accepi tanto animi mei gaudio, quantum à
Domi-

Domino nunquam merui . illi gratia , qui tantam habet peccatorum curam, & errantium ouium, quæ suum agnoscentes errorem, vocem eius vt pastoris audiunt, ad eius ouile redeunt , eum de cetero secuturæ . Atqui probè nouit ille, quæ sint suæ; quas selectas habet ante mundi constitutionem, ad sui nominis gloriam, quæ iustitiam illius, sed & clementiam timēt . Vide vt datam tibi coronam tibi serues, ne quisquam in eius possessionem inuadat, quod poteras obtinere. Spiritus Sancti motus non patiuntur moras, quibus consentiendo errari omninò non potest. In ea epistola fusè narras, apud te quid statueris; bono nimirum I E S V seruire in nostra Societate, & in compensationem præteritorum peccatorum tuorum strenuè pro eius amore laborare. Nihil est eorum, quod mihi non magnoperè probetur & arrideat, cum iter illud ad salutem sit sanè securius; ac etiam, quòd à te laudari Deum, in vicem omnium

con-

cōtumeliarum, quas ab impijs quotidie patitur, omninò gaudeā. Consilium hac in re meū quod expetis, est eiusmodi, planè vt extemplo cōpleas, quod tibi à Spiritu Sancto est inspiratum. Ille quippè neminem fallit, & quemque ducit ad salutem ea via, quam cuique mundi conditor destinauit. Et sanè ad magna vocat, cum te ad Societatis nostræ vocat institutum. Ea res est eiusmodi, vt præponi iure toti debeat vniuerso, ne, vnde cum insigni gloria coronam in æterna vita nancisci poteras, ex eodem æternam ignominiam cum Cain consequaris, dicente Domino: Ite maledicti in ignem æternum. Dicis insuper, quòd me sequi cupias, ac mori mecum, si res ita ferat, in craticula affatus. Iste feruor in genere desiderij magnus est; sed in opere quid futurum esset, ignoro. Multum differt Christi crux in imaginatione depicta, aut intellectu, ab ea, quæ viua est Martyrij tempore. Pomaria & arbores suis onustæ floribus aut fructibus

tibus æstiuo tempore multum pla-
 cent: sed procellosa hiemis tempe-
 stas plus laboris adfert, cum sunt
 vel pastinandæ vel putandæ. Ita
 sunt res diuinæ, quas quamdiu
 munus admiratur, facile est am-
 plecti: sed alieno tempore Chri-
 sti crux admodum solet esse one-
 rosa. Ille quidem ipse si sub il-
 lius pondere in plateis Hierusa-
 lem gemuit, & lapsus est, quid
 est à nobis in hac miseræ valle ex-
 spectandum? Diuorum tormenta,
 quæ nos æstimamus, sæpe arrident:
 sed eadem ipsa coram tyrannis, sub
 quibus illi ea pertulerunt, essent sa-
 nè acerba. Eo quippe tempore vrgēt
 fames, sitis, contumeliæ, ignomi-
 niæ, nuditas, ludibria, inopia, verbe-
 ra, & mors ipsa, ut est apud Prophe-
 tam: Propter te mortificamur tota
 die, facti sumus sicut oves occisio-
 nis, quæ à nemine æstimantur. Verū
 ut è statu illo tuo ad alterum im-
 mobilem transeas prudentis est an-
 te cōsiliū capere, quàm perficias,
 & perpendere vtrūque comme-
 da &

da & incommoda, vt cùm rem oc-
 coeperis, nihil te terreat aut auer-
 tat. Atque ideò te etiam atque etiã,
 vt amicus sincerus, rogo, vt accura-
 tè dispicias, quid sis factururus. Per-
 pende attentè, quæ subiungam de
 nostra Societate, ne deinde te dece-
 ptum à me querare. Nostra Societas
 è tribus constat: Extrema pauper-
 tate, extrema castitate, extrema o-
 bedientia. Paupertas versatur circa
 fortunas, pecunias, parentes, ami-
 cos, honores, mundi oblectamenta,
 in cibo, potu, veste, calceis, somno:
 denique non possidere vlla bona
 temporalia; sed ea nec optare, imò
 & ab ijs abhorrere, & ipsa pauper-
 tate gaudere, propter eam fraudem
 quam continent eius generis bona.
 Huc pertinent despici pro Christo,
 labores, iniurias eius causa optare,
 quòd ei seruiamus & non mundo,
 abijcere vniuersa, vt in illa gloria
 consequamur vniuersa. Castitas in-
 telligitur, vt in operibus casti fi-
 mus; cor nostrum semper in amore
 puro conseruemus cum Christo, nō
 per-

*Societas
 Iesu qui-
 bus con-
 stet.*

Permittendo, vel ut in eo sint de carne cogitationes, neque de mundo aut eius vanitate; sed liberti Christi sumus, qui noster est sponsus, pro quo mori cupimus, ut semper cum eo viuamus. Obedientia intelligitur, ut non amplius cupias, quàm quantum à Rectore fuerit mandatum; tum ut propriam voluntatem neges, & unicam Dei voluntatem exequaris. Vides hîc labores nostræ Societatis. maximus ac minimus æquales sumus: qui socius meus esse cupit, ei sunt eadem quæ mihi non magis vel minùs toleranda. Non est discipulus super magistrum. At ne isti labores te in sancto tuo proposito perturbent, cupio te ijs animare, quibus Deus nobiscum efficit, ut nihil horum sentiamus. Negare non possumus, quin tibi similes homines infirmi sumus: idcirco enitere; idem qui ad perseuerandum nos roborat, easdem tibi vires dabit: æquè enim in omnes potens est & benignus. Primū quidem, ut scelerum nostrorum & ob-

S

lecta-

lectationis, quam ex ijs cepimus, nos capiat obliuio, mortem nobis ob oculos ponimus, quàm tristis ea sit peccatori; tum rationem, quam in illo formidabili iudicio sumus reddituri; tum poenas illas peccatis præparatas, & illorum labores, qui quietem quæsierunt. Accipimus deinde exemplum Christi, Apostolorum, Martyrum, ac Diuorum reliquorū, vt eos magno animo ad mortem vsque consequamur, cum honori sit seruo, herum sequi, & creaturæ, Creatorem. Quid enim Christianus maius consequi potest, quā Christum ad mortem vsque ipsius crucis consecrari? Quis nos separabit à caritate Christi? non fames, nō sitis, non labores, non mors. Tertiò deinde proponimus nobis gloriam Sanctorum & nostram, quæ est ipse Deus, ac eum videre & amare in sanctorum Angelorum Societate, vbi oculi explebunt se videndo, aures audiendo, lingua loquendo, intellectus intelligendo, memoria recordando, voluntas amando: de-
nique

nique omnes sensus in delectatione
 conquiescent. Habebimus vitam si-
 ne morte, sanitatem sine infirmita-
 te, diuitias sine paupertate, saturita-
 tem sine fame, gloriam sine fastidio:
 quia ille, quem cupimus possidere,
 est omne bonum in omnibus, & si-
 ne illo est nihil. Miser ille, qui per-
 det illum; felix, qui cum in æter-
 num possidebit, Amen. Vides igitur
 hîc, vt orbem spernimus & mori
 cupimus, vt cum Christo quiesca-
 mus. totum detestamur, præter v-
 num eius obsequium, in quo gloria-
 mur. In paupertate sumus admo-
 dum diuites. quid enim illi deerit,
 qui habet in se omnia? nihil habe-
 mus & omnia possidemus, Deum
 scilicet ipsum, ipsius cōditorem v-
 niuersi. In obedientiæ captiuitate
 liberiores sumus ijs omnibus, qui
 in mundo viuunt; quoniam viuimus
 ex arbitrio nostro, secundum ratio-
 nem directo, quod semper cum Dei
 conuenit voluntate, atque ita no-
 stro sēper viuimus arbitrato. In ca-
 stitate ab omnib⁹ amamur: in castis

enim relucet ipse Deus velut in speculo. Angeli nos cupiunt socios, virtute præditi, fratres. Amamus porro omnes: primùm Deum, deinde proximum, sed in Deo. Magna sæpe sunt inter nos virtutum exempla, quæ inter cruces & labores latent; quæ si videret mundus atque intelligeret, eum nemo sequi vellet. Conuersatio nostra sunt Angeli, Deus. O quanta est multitudo dulcedinis, quam abscondit Deus timentibus se! Crucis quidem labores non tanti sunt vt pinguntur. Christus sanè quantumlibet rogatus, è cruce noluit abire. Ita D. Simo, cum alijs sanctis viris, qui multis blanditijs oppugnati fuerunt, vt de cruce descenderent. Absit mihi gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Vides hîc commoda & incommoda Societatis IESV: elige vtrum melius videbitur. His quidē si legibus cupis meus in labore socius esse, multum sanè me astringis, ne te reiiciam, sed potiùs cum multis amplexibus excipiam, cum illo
qui

qui passus vlnis in cruce nulli se negavit, vt laboris comites simus, deinde quietis æternæ sodales. Dominus, qui te suo spiritu illustravit, in itinere veritatis te deducat & confirmet in æternum, Amen. Armuziæ ex hoc Collegio Boni Iesu, Kalendis Octobris, 1550.

Seruus indignus omnium, *Gaspar.*

Ita sentiebat Gaspar, ita se iubebat comparare, si qui nostrum complecti volebant institutum. Satis equidem arbitror ex hac eius epistola & fragmentis aliarum nemini mirum videri debere, si Prorex ad eum scribens dixerit, litteras Gasparis à se acceptas ea veneratione, ac si fuissent D. Pauli; ita planè spiritum Apostolicum spirabant, vel rerum sublimitate, vel neglectu sermonis; quem veritus sum verborum fucis obscurare, satis gnarus, hanc illius incuriam sacram non ab alijs, quàm à me minus iudicandam.

CAPVT XX.

Opinio sanctitatis.

NON minimum in Gaspare sanctimoniae rarioris argumentum fuit, constans omnium ea de re opinio ac fama. Non equidem hoc loco propono enarrare, quantum hoc Lusitani, Iudaei, Saraceni, boni, mali, genus omne hominum vno ore confirmarint; ea satis ex dictis patuerunt: solum hic referam litterarum aliquot fragmenta, quibus id ipsum comprobatur, ne magnorum de Gaspare virorum iudicia deperdantur. Et ille quidem, cui Gaspar supra respondit, vocat eum diuino fauore ad has Indiae patres missum in salutem & perfectionem animarum. Sed ut alia omittam minus illustra, Georgium Capralem, Indiae Proregem, & Iohannem Albuquerqueium, Goanum Praesulem, testes appello. Prioris haec sunt ex breui ad eum epistola, quae ad rem faciunt, fragmenta: Binas hinc mihi tuas reddiderunt, quas ego
 tanta

*Proregis
 ad Gasparem
 epistola.*

tanta veneratione legi, ac si fuissent
D. Pauli; & incredibiliter sum læta-
tus, cum intelligerem tantoperè di-
uinam Armuziæ gloriam in mul-
torum conuersione promoueri.
Quod in ea ciuitate de Collegio co-
gitas, pro more facis; ea ego tibi o-
pera inuideo. Mando, vt si quis mi-
les Lusitanus in Societatem coopte-
tur, stipendia sint Collegij. Itē quæ-
storio meo mando, vt quingentos ti-
bi pardaos eleemosynæ nomine ab
Rege numeret ad promouendum
opus tuum. Rogo te ob amorem
Dei, vt sæpe me de his rebus inter-
pelles: spero enim his pijs operibus
multum apud Deum mereri. Ad
Regem Armuziæ scribo, vt se faciat
Christianum, vt rogasti; eas litteras
ad te mitto. Spero tantum posse vir-
tutes & orationes tuas, vt hanc illi
apud Deum gratiam valeant impe-
trare. Rogo te Pater, vt ad me, sæpe
de te deq; tuis rebus litteras des, &
si qua in re videbitur, auctoritatem
nostram interponas: multum e-
nim lætabor, si qua in re obsequi
tibi

tibi licuerit. Goæ, 24. April. 1550. Ita
 Prorex. Goanus verò Antistes quan-
 ti illius virtutem & eruditionem
 faceret, potestate sua cum illo per
 litteras communicata, quam à sum-
 mo Pontifice summam acceperat, o-
 stendit. Sed & domestica nostrorum
 testimonia visum adijcere; nihil e-
 nim vereri oportet, ea suspecta fo-
 re, cum tot vel rerum, vel hominum
 testificationibus sunt corroborata;
 imò velut testibus oculatis plus ali-
 quid illis tribuendum existimo,
 quibus ex quotidiana cum Gaspare
 consuetudine illius virtus magis
 fuerit quàm ceteris omnibus per-
 spectæ. Non omnium persequar de
 eo dicta (nam hoc esset vnius alte-
 rius voluminis; & multa iam dicta
 sunt,) sed solùm elogia quædam
 breuiora; nec omnium, sed eorum,
 qui eo tempore in India emine-
 bant. Nam nullus erat eo tempo-
 re, qui ex India scribebat, qui Gas-
 parem omisisse non religioni sibi
 quodammodo ducere videretur: ita
 vno omnes ore de eo prædicando
 conten-

contendebant, & eo magis, quod admirabilius vulgò videbatur, Gasparem illum, vestiarij Conimbriensis adiutorem, concionatorem illum qui risum mouerat, & ineptus vulgò videbatur, vnum esse ac propè primùm ex Indicis Thaumaturgis. Primus locus B. Francisco Xauerio, cuius testimonium est instar omnium, negari non potuit; qui quidem quanti eum faceret, iam alias sæpè est ostensum: sed tamen apertius quoq; conceptis de eo verbis ita ad P. Simonem Rodericum Lusitanicæ prouinciæ Præpositum, scribit Goâ 8. Aprilis 1552. P. Gasparem Collegij sanctæ Fidei (sic alio nomine dicebatur D. Pauli Collegium Goanum) Rectorem constitui; hominem, cui multum confido; hominem humilem, obedientem, cui Deus insignem concionandi gratiam communicauit. Ita concionem ad lacrymas mouet, cū verba facit, vt sit vnde merito Domino possim gratulari. Idem ad B. Ignatium eadē propè repetit: Collegij Goani Rectorem

S 5

ctorem

ctorem, Gasparem Belgam consti-
tuit, virum spectatae virtutis, & cæ-
lestibus donis cumulatum, eundem-
que concionatorem egregium, &
ciuitati vniuersæ ac domesticis v-
nicè carum: omnes qui in his locis
versantur, tum Patres, tum fratres
ei parere iussi. Post B. Xaueriū Mel-
chior sibi locum vendicat, qui in o-
mnibus literis perhonorificè de il-
lius præcellenti virtute mentio-
nem facit; sed in primis ijs, quas
1551. 9. Nouembris dedit, vbi sic ha-
bet: P. Gasparem Deus, ex quo in
Indiam venit, tot cælestibus donis
cumulauit, vt omninò me in stu-
porem rapiat. Continuo ardet igne
charitatis; populū vniuersum, quò
vult, impellit; infatigabilis est in la-
bore veldiurno vel nocturno. Deni-
que vir est, cuius operâ De⁹ omninò
vult honorari. Hic domi optimè &
cū insigni facundia concionatur. De
Ludouico Froez nihil dicam; nam
quæ toto tertio libro dicta sunt,
illi vni ferè debemus: & sufficere
potest id, quod de miraculis su-
prà

prà diximus, cur ea non attigerit. Balthasar quoque Gagus è socijs nauigationis vnus ita scribit: Benedictus ille Pater (de Gaspare loquens) quacumque transit, sui vestigium relinquit: perpetuum ignem videtur animo gestare; & est quoque infatigabilis. P. verò Gonzalvus Roderiques, eius Armuziæ successor, inter alia hoc de eo reliquit elogiū: Armuziam tenui paucis post diebus, quam P. Gaspar inde soluerat. Ibat cum Antonio Noronia, classis Præfecto, arces omnes, quā iter erat, inflammans. Hic video fratres, quā nouum erit huic populo mecum agere, ita à virtutibus imparato; qui ita perfecto viro, qualis erat P. Gaspar, iam assueuerat, cuius operā hīc Deus tanta perfecit. In magno erant hīc omnes eius desiderio, asserentes à nullo vnquam alio posse, quanta per eū Deus fecerat, exspectari. Haftenus ille. Emanuel Texeira, tum quidem non-

dum Sacerdos, sed tamen magnæ spei, qui postea rebus gestis & ad-

ministrata cum titulo Præpositi India notus, multa de eo narrat alibi dicta, atque his titulis Gasparem ornat: Plane assero vobis fratres, quòd eius spiritus ac feruor est infatigabilis. Planè magnus est Dei feruus. Ita ille, & alij permulti alia permulta; sed vt dixi, pauca seligā: etenim quæ dixi pauca sunt, si cum omnibus, quæ adferri potuerant, conferantur.

Concludam porrò præclaro P. Airez Brandaon encomio, cui quæ de Gasparis morte dicta sunt, maxime debemus. Fuit is deinde post mortem Gasparis vltimus Armuzianæ Indiæ cultor. Ita igitur ait: P. Emanuelis Moraes, & P. Urbani mortem non parum sensimus, potissimum P. Gaspar, quòd vniuersi in eum labores recidebant, qui tanti sunt, vt alios decem non parum occuparent: sed tamen tantus erat eius animus, vt etiam si plures forent, aggredereetur nihilominus vniuersos; & hi quoq; essent exigui, si cum eius desiderijs vel Deo obsequendi

quendi, vel proximum iuuandi cō-
parentur. Hæc ille & alia permul-
ta: nam fusè in eius laudes excurrit..
Hic ego claudere statueram, cum
queri coepit Antonius Quadrius,
immeritò se negligi, nec satis æquo
animo ferre, se à Gasparis prædica-
toribus excludi. Et sanè ita est. Nam
licet biennio post Gasparis mortem
in Indiam venerit, tamen auctori-
tatis suæ pondere, vt inter eius ef-
set Encomiastas, impetrauit. Nam
tertius à Gaspare toto decennio in
India socios sapientissimè guberna-
uit, &, vt verè dicam, eam prouin-
ciam vel solus vel præcipuus in or-
dinem redegit. Is vbi de B. Francis-
ci virtutibus egit fusè, primum ab
eo Gasparem statuit. Ex omnibus,
inquit, Patribus, ac fratribus, qui
hic fuerunt, multi eum proximè
sunt consecuti: nam P. Gaspar vir
certè fuit, qui permultos ad Deum
adduxit, idque grata & facili con-
uersatione, qua sanè proximè ad P.
Franciscum accedebat. Labores,
quos breui, quo vixit hic tempore,
subijt,

subijt, tanti sunt, vt videatur illud Salomonis expleſſe: Consummatus in breui expleuit tempora multa. Plus enim paucis annis, quàm alij multis ſolent, laborauit. Inde breui textus totius eius vitæ narrationem, ita concludit: P. Gasparem ego mihi perſuadeo non minimam, ſed maximam fuiſſe cauſam cognitæ hîc & coli coeptæ Societatis. Etiam nunc ſtupori eſt eius vita tum noſtris tum externis, qui eius exemplo multum à nobis exſpectant, & plus aliquando quàm poſſimus. Eodem quoque duce plurimùm ad enitendum incitatur.

FINIS.

INDEX

INDEX RERVM

MEMORABILIVM.

A.

- A** Biencan Rex Niran militia Per-
sica praefectus. pag. 214.
- Abnegatio sui. 9.
- Absolutionem differt Gaspar. 168.
- Abstinentia. 317.
- Abyssini haeretici à Gaspare baptizan-
tur. 171.
- Aëstus ingens Armuzia. 98. 270.
- P. Airex Brandeon, & P. Alexius Dias.
tertius Gasparis successor in Armu-
ziana missione. 283. 284.
- Airex strenuè ad Baharem Insulam la-
borat 285 Eius de Gaspare elogium.
422.
- Alexius obit. 285.
- Andreas Ferdinandez Coadiutor tem-
poralis Romam mittitur. 315.
- Antonius Fernandez unus è fratribus
multos Saracenos & Gentiles conuer-
tit. 339.
- P. Antonius de Ardea secundus Gaspa-
ris Armuzia successor. 284.
- Antonius Noronia classis Lusitania Prae-
fectus. 292.
- Antoni^o Gomez Goani Collegij Rector &
Societate

INDEX RERV.

- Societate demissus* 320. In *Xenodochio*,
agris ministrans admitti postulat *Ibid.*
à B. Xaverio rursus admitti iubetur.
 321. *Romam nauigans* in mari perijt.
Ibid.
- Antonij Quadrij de Gaspare* elogium. 337
- Animum superioribus aperiendi consue-*
tudo. 13
- Apostatas Ecclesia reconciliat* Gaspar.
 171.
- Apostata Coloniensis ad fidem redire cu-*
piens, ad Gasparem scribit tribus lin-
guis. 177. *proditus à suis Martyrio affi-*
citur. 179. *caput eius captà à Lusitanis*
Catifa inuentum magno honore exci-
pitur Armuzia. 180
- Apostoli Societ. homines in Lusitania vo-*
cantur. 102
- Armuzia insula & ciuitas in sinu Persi-*
co 98. *eius descriptio.* 99
- Armuziam se iterum intelligit* Gaspar à
B. Xaverio 86. *Armuzia ne excedat*
toto triennio Gaspar, *mandat in vir-*
tute sancta Obedientia B. Xaverius
 89. *litteris ab Episcopo Goano acceptis*
Armuziam soluit. 91. *ex Armuzia ob-*
uiam venit Gaspari *Vicarius cum to-*
to clero. 102
- Armuzianorum corrupti mores.* 105. *her-*
bis Armuziani Gentiles vitam inesse
negant.

MEMORABILIVM.

- negant. 241. animalia mactanda precio vel prece redimunt. ibid.*
- Armuzianorum in Collegium Societatis exstruendum liberalitas. 123.*
- Armuzia à Gaspare multa praeclare gesta. 272.*
- Armuzianam missionem PP. Dominicani administrant. 185.*
- Armuzianorum Christianorum ad Gasparem abitum parantem supplicatio. 287. ne clam. abeat, portum obsident. 294.*
- Armenij semi Turca semi-christiani regionis in quam venerint, more viuunt. 171.*
- Austeritatem colunt. Ibid.*
- Aqua dulcis non reperitur tota Armuzia. 241.*
- Auerrois de doctrina Mahometis opinio. 205.*
- Auctoritas Gasparis & veneratio apud omnes. 184. 196. 197. 315 354.*
- Ayman populi Arabia felicitis Christiana fidei multum affecti. 218. ad Gasparem legatos mittunt. 220. Baptizantur legati, & cum litteris remittuntur Ibid.*
- Asteritas Gasparis in se. 108.*
- Auaritia fuga. 350.*

B.

B *Acora arx Lusitanorum à Rumibus capta.*

INDEX RERV

<i>capta.</i>	179
<i>Baharem insula in sinu Persico. 176. ca-</i> <i>pitur à Lusitanis.</i>	180
<i>Baptismus celebris.</i>	77
<i>Blasphemus & luxuriosus miles repentè</i> <i>extinguitur.</i>	131
<i>Benivolentia Societatis carendo maximè</i> <i>cognoscitur.</i>	390
<i>Bones à Gentilibus Armuzianis pro Dijs</i> <i>coluntur.</i>	240
C.	
C <i>Atifa ciuitas Turcarum. 176. ca-</i> <i>pitur à Lusitanis.</i>	180
C <i>Chale arx Lusitanorum. 81. locū</i> <i>ac pecunias domui probationis adifi-</i> <i>canda offerunt Gaspari.</i>	82
<i>Chaulportus & arx Lusitanorum.</i>	298
<i>Cines Chaul Collegium Societ. exstruere</i> <i>volunt.</i>	299
<i>Celebritas Gasparis.</i>	173
<i>Christiani à Saracenis Franques vo-</i> <i>cantur.</i>	164
<i>P. Consalvus Roderiques Gasparis in Ar-</i> <i>muziana missione successor. 282. à</i> <i>Gaspare Goam reuocatur. 283. eius de</i> <i>Gaspare elogium.</i>	421
<i>Coranum tēplum Saracenorum Gaspar</i> <i>ingreditur. 324. Cum regijs ministris</i> <i>obstruit. 236. Restituere sibi laborant</i> <i>Saraceni.</i>	237
	Con-

MEMORABILIVM.

Concionum Gasparis initia & successus.
15 16. 69.

Concionum fructus. 19. 64. 93. 133. 138.
144. 167. 297. 298. 342. & seq.

Conciones Gasparis in naui. 295. 296.

Concio habita in Masquate, Chaul, &c.
298.

Concio sollemnis de passione instituta. 348.

Concionum labor & frequentia. 73. 340.

Concursus ad conciones Gasparis 302.
340. & seq.

Confessio. 65. *Confessione facta egri à*
morbo liberantur. 168. *confitendi desi-*
derium ingens 134. *Confessionis negle-*
sta punitio. 160. 166.

Conuersiones ad fidem insignes, Brach-
manis Locu dicti, 71. *uxoris & filia*
Persæ Mahometani. 204. *uxoris legati*
Regis Persarum. 212. *Iogum.* 242. *Pan-*
dita legati Regis Idalcani. 344.

Conuersiones celebres ad vitam melio-
rem. 71. 72. 153. 260. & seq. *ab auctori-*
tate. 141. *A libidine.* 126. 127. *Ab inuo-*
terato odio. 148.

Consolationis ubertas in Gaspare. 382.
384.

Contemptus sui. 84.

Cranium unius è Sodalibus B. Ursula
Goa expositum quo in honore. 347.

D. Da.

INDEX RERVM

D.

- D**æmon Gasparem per Phreneticum conatur suffocare. 167.
 Damonis insidia aduersus conatus Gasparis elusa. 248
 Delectus B. Xauerij in admittendis ad Societ. 319
 Despectus sui. 18. vide Humilitas.
 Dexteritas Gasparis in hominibus conuertendis. 337. & seq.
 Difficile est diuitem intrare in regnum coelorum. 236
 Dissidentia sui. 26. 336. 357
 Diligentia Gasparis in expugnanda libidine. 122
 Diligentia in excolendis nouitijs. 322
 Disciplina & ratio viuendi Gasparis & discipulorū eius Armuzia. 256. Discipulorum quinque mortui. 259
 Disputationes Gasparis pro fide. 45. 46. 183. 186. 205.
 Dissidia multorum sublata à Gaspare. 145. 330.

E.

- E**fficacia Gasparis in dicendo. 70
 Emmanuel de Lima Praefectus Arcis Armuzia. 124. Collegiū Societ. fundare vult. ibid.
 Emmanuelis Texeira de Gaspare elogiū. 421. Elee-

MEMORABILIVM.

*Eleemosynas Gaspar in naui pro agrotis
corroga.* 43

Exercitia pia circa proximum instituta.
28. 29. 48. 91

*Exercitijs spiritualibus Praefectus nauis
dat operam.* 33

Exercitijs spiritualibus vacat Gaspar.
314

Exercitijs spiritualibus nouitios imbuir.
322

*Episcopus Christianus à Perside scribit ad
legatum Lusitanorum frustra.* 217

Epistola B. Xauerij ad Gasparem. 278

Epistola Gasparis ad Preste-Iannem. 393

Elogia Gaspari à viris magnis tributa.
419

*Episcopus Goanus potestatem suam omnē
Gaspari communicat.* 418

Epistola Proregis India ad Gasparem. 416

F.

F *Fervor virtutis in Collegio Conim-
bricensi.* 7

*Fervor auditorum Gasparis Figu-
eri & Pedroga. 18. puerorum Goæ. 329.*

*Item mulierum quarundam. 345. Item
sodalium Goæ.* 349

*Ferdinandus Sosa arcis Praefectus Mo-
sambici Patres salutaturus obuiam
venit.* 44

Forti-

INDEX RERV

- Fortitudo animi in tempestate.* 36
Fides Gasparis quanta in aestimatione apud Armuzianos. 142
Flagellationes publica ante fores templi à peccatoribus conuersis usurpata. 133
Flagellantium supplicatio Armuxia. 230
Flagellantium pompa sollemnis Goa. 346
P. Franciscus de Macedo Dominicanus concionator Ioa. 359
Fructus in nauigatione Indica exemplo & institutione Gasparis 29. Item in nauigatione Armusiam versus 92. ex institutione puerorum. 113 & seq.
Feneratorum Armuzianorum doli. 136

G.

G Arcia de la Pancha Lusitanus, Regis Armuxia interpres. 204
 Gaspar in Zelandia ortus. 1. militasse dicitur sub Carolo V. 3. in Lusitania seruiuit. 3. Societatem ingreditur. 5. In Indiam destinatur. 18. Goam appellit. 50. In Chale mittitur. 71. Armuxia destinatur. 86. Armusia excedere vetitus militum extra Insulā laborantium peste vicē dolet. 163 hereticorū animis se insinuat. 172. legatis in diuersa loca abeuntibus regionum mores ut inquirant, mandat. 218. Regis Armusiani

MEMORABILIVM.

- fiani perfidia dolet.* 228. 229. *Misquitā*
Mahometanorum adem mirabiliter
occupat. 230. *Item* *Coranum eorum.*
235. Iogues sibi conciliat. 244. *Præse-*
ctum eorum colloquio ad fidē impellit.
247. Armuxia Collegium Societ. præ-
rare cogitat. 252. *Sex in Societatem*
admittit. 256. *Armuxiā clam discedit.*
293. Goam appellit, & circa portam
statim concionatur. 300
Gaspar decumbenti in somnis Angelo co-
mitatus apparet. 152. 153
Genuēsīs à fide Apostata Gasparis causa
è Turcia venit, & Goā Ecclesia red-
dendus mittitur. 172
Goā aduectus in D. Pauli Collegio à socijs
Gaspar benignè excipitur. 51
Goa in D. Pauli concionatur. 302. *Item in*
Cathedrali Ecclesia. 359. *deliquium in*
concione passus est. ibi.
Goa moritur Gaspar. 363
Gradus in Societate varij. 8
Goeza patria Gasparis. 8

H.

- H** *Æretici variarum nationū Ar-*
muxia. 170. *multi conuertū-*
tur. 172
Henricus Macedo Legatus Lusitanorum
apud Xatamam. 214. *litteras scri-*
bit.

INDEX RERVM.

bit ad Gasparem. 215. *redit Armuxi-*
am. 216
Honoris fuga. 308. 309. 310. 373
Herodiani Herodem Messiam dicebant.
289.
Humilitas Gasparis. 12. 15. 28. 44. 112.
146. 230. 291. 299. 300. 301. 307. 314.
368. 369.
Humilitas arbori comparatur. 368
Humilitas Societatis fundamentum. 371
l.

I*N Indiam soluit Gaspar.* 24
Institutio puerorum. 113. *P. Ioannes*
Misquita successor Gasparis Armu-
Zia quartus. 185
Iogues Anachoreta gentiles castitatem
& paupertatem colunt. 242. *viuendi*
eorum ratio. Ibid. *Præfectus eorum*
magna auctoritatis. 243 *Gasparis col-*
loquijs multum mouetur. 244. 245.
viso admirabili ad fidem impellitur.
247.
Iogues conuertuntur & baptizantur, ido-
la sua comminuunt. 249. *Iogum præfe-*
ctus Romam abit. Ibid.
Iogum cœnobium Collegio Societ. desti-
natur. 252
Ioseph & Salomon Iudeorum Rabbini à
Gaspare priuatâ disputatione victi.
183. 184.

Iudi-

MEMORABILIVM.

- Iudicium Rabbi Salomonis de eruditione
hominum Societatis. 184*
- Iudaorum de sanctitate Gasparis opinio.
185*
- Iudaum agrum Gaspar in humeros subla-
tum ad fidem adduxit. 186*
- Iudaorum cum Gaspare disputatio. 187.
convictorum pertinacia. 194*
- Iudaei in montem Syon conuenerunt, & i-
bi Messiam expectarunt. 195*
- Iubilaum à Pontifice in Indiam missum.
301*

H.

- L** *Abores & incommoda in India à
Gaspare tolerata. 73 158. 285.
294. 300 316 390.*
- Latitia Gasparis in Indiam destinati. 19.
item acceptis B. Xaverij litteris. 280*
- Largitione Praefectus arcis Armuziana
corrumpitur 238. diuinitus punitur. ib.
& ij qui corruperant similiter. 239*
- Lectiones tres praelegit quotidie Gaspar.
66*
- Legatus Constantinopoli missus à Chri-
stianis ad Gasparem. 175. à Rumibus
captus interficitur. 176*
- Legati Persarum Imperatoris uxor Bap-
tismum petit. 213 Legatus apud Xata-
mam Lusitanos calumniatur. Ibid.*

T

uxor

INDEX RERVVM

- uxor baptizata, & dote per Gasparē*
quæsitâ nobili Lusitano nubit. 216
Libidinis consuetudo Armuxia 118. 119
Libidinem impugnat Gaspar 118. 119 120.
 121 130.
Libidinis cœno Gaspar multos eripit. 122
Lites omnes Goa tollit Gaspar. 353
Luctus in funere Gasparis. 366 367
Lusitanicè loqui Gaspar breui optimè cal-
luit. 6 8.
Lusitanicè loquens ab ignaro illius lingua
intelligitur. 222 223
Lusitani vestes Gaspari sapius offerunt.
199. Eorum in Gasparem affectus. 200.
360. 361.
P. Ludouici Froes de Gaspare elogiū. 270.
multa se animi demissione è Gasparis
gestis omisisse fatetur. 311
 M.
M *Attiaci populi.* 1
Magnanimitas Gasparis. 231
Mahometanis disputare inter-
dictum. 201 Item vinum. 213
Masquate insignem fructum facit Gas-
par. 93 94
Messia aduentus tempus in scripturis pra-
dictum iam pridem elapsū esse. 187.
 188. 189.
Messias verus Christus. 191
Meretricio amore implicatos soluit Gas-
par.

MEMORABILIVM.

- par. 296
Meretricibus conuersis in futurum pro-
spicit. 340
P. Melchior Nunes à Gaspare Goam vo-
catur. 362. eius de Gaspare elogiũ. 420
Mercatorum in inquirenda iustitia stu-
dium. 139
Mercatores multi à Gaspare viuendi ra-
tionem sibi praescribi petunt. 142
Milites Armuzianorum pietatem tur-
bant. 156
Militibus flagitiosis temporale malum à
Deo precatur Gaspar. 157. ijdem in ex-
peditionem profecturi confiteri renuũe.
260. Diuinitus puniuntur. Ibid. Militis
cuiusdam rara in D. Virginem pietas.
163. Idem miles fame laborans palmã
miraculosè inuenit. Ibid. & seq.
Militum quorundam sine confessione mo-
rientium pertinacia. 165. 166
Militis cuiusdam mirabilis conuersio.
260. 261.
Miles confessionem differens noctu veluti
suffocari videtur. 297
Miracula frequentia à socijs patrata. 335
Missæ sacrificio agros & demoniacos cu-
rat Gaspar. 267. 268. 269
Modestia Gasparis. 129
Monaianum arx Regis Armuxiani Per-
sis à Saracenis praesidiarijs prodita. 160

INDEX RERVM

Applicatione à Gaspare instituta recuperatur. 168

Mozambici insignem agris operam nauat Gaspar. 45. Mozambico soluit Goam versus. 49

Morbum optat corpori Gaspar, ut animo medeatur. 147

Mors Gasparis & ad eam comparatio. 362.

N.

N *Efarij contractus Armuzianorum.* 144

Neglectus & ignorantia rerum diuinarum. 110

Nola pueros enutriendos cōuocat Gaspar. 112. 301.

Nolam Gasparis vim incantandi habere putant Saraceni. 205

Notabilia quadam circa tempus obitus Gasparis. 364.

O.

O *Bedientia studium.* 82. 255. 292. 314.

Obsequia pauperibus agris exhibita. 30. 44. 112.

Observantia B. Xauerij erga religiosos ordines. 304

Odia inimicitiaq; à Gaspare composita. 297. 353.

Ora-

MEMORABILIVM.

<i>Oratione praparat animum in Indiam so-</i> <i>luturus Gaspar.</i>	22
<i>Oratione fusa P. Consalius Roderiques</i> <i>tela missa à Pyratis in nauim retrò a-</i> <i>uertit.</i>	282. 283
<i>Orationis studium.</i>	281
<i>Oratio ceterarum virtutum instrumen-</i> <i>tum.</i>	Ibid.
<i>Ordo in expugnandis sectis, quem tenuit</i> <i>Gaspar Armuzia.</i>	109
<i>Origo Gasparis & educatio.</i>	2

P.

P oenitentia eximius feruor Goa.	346. item Armuzia. 133
Pagodes Deorum simulacra.	244
Palmarum arborum. mirabilis. natura.	101
Pandita Legatus Ceilani Regis Idalcani.	
343. concione Gasparis audita conuer-	345
titur.	
Patientia & ad eam comparatio.	357. 358.
	360.
Paupertatis amor in Gaspare.	198. 377.
P. Paulus Camers Rector Goanus.	300
Per si Christiani decimum quemque filio-	
rum tributi nomine pendunt.	170. Ec-
clesia multi eorum reconciliati Goam	
mittuntur.	171
Persa Mahometis dicta ratione exami-	
T 3	nant.

INDEX RERVM

<i>nant.</i>	203
<i>Persa Mahometanorum Cacez Armu</i>	
<i>am venit. 202. Gasparem de fame diu-</i>	
<i>tius ferenda prouocat. 202. Disputatio-</i>	
<i>nem init cum Gaspare. 204. falsitate</i>	
<i>legis sue fatetur. 208. Conuictus ad Re-</i>	
<i>gulum propinquum petitis inducijs fu-</i>	
<i>git. Ibid.</i>	
<i>Pericula in navigatione Indica. 26. 34. 35.</i>	
<i>38 42 56.</i>	
<i>Periculum uitatum. veneratione sacra-</i>	
<i>rum reliquiarum. 57</i>	
<i>Perspicacitas in rebus spiritualibus. 12.</i>	
<i>Pertinacem in malo ad poenitentiam pre-</i>	
<i>cibus adducit Gaspar. 152.</i>	
<i>Petrus Lobato quaestor Lusitanorum in</i>	
<i>Masquate. 218. Gaspari per litteras de</i>	
<i>Ammonitis scribit. Ibid.</i>	
<i>Petrus Lopez magister eorum, qui e Socie-</i>	
<i>tat. litteris Goa dabant operam. 324</i>	
<i>Pietatis ardor in milite. 94.</i>	
<i>Pradicit belli sinistrum euentum Gaspar.</i>	
<i>160</i>	
<i>Prorex India in nouum Sodalitium Goa</i>	
<i>primus adscribitur. 349.</i>	
<i>Provincialis India constituitur Gaspar.</i>	
<i>309.</i>	
<i>Provincialis munus quam agre suscep-</i>	
<i>rit. 313</i>	
<i>Prudentia Gasparis. 173.</i>	
<i>Pyra-</i>	

MEMORABILIVM.

*Pyrata nauem P. Gonſalui Roderiquez
inſequuntur.*

282

R.

- R**ectoris munus deprecatur Gaſ-
par. 85
Rectoris munere ſe liberat ſiſis ad
Deum precibus. 86
Refrigeratio Armuzianorum. 99
Reſignatio. 362
Reſtitutiones male partorum. 139. 140. 141
Reſponſum Gaſparis ſub diſceſſum ad Ar-
muzianos. 290
Rex Armuzia miraculo audito permotus
fidem ſuſcipere decernit. 223. à Princi-
pibus ſuis fruſtra oppugnatur. 226. Ma-
tris precibus ſeclititur. 227. Gaſpare in
colloquium vocato Coranum obſtrui
iubet. 235

S.

- S**acerdos factus Gaſpar. 13
Sacerdotum Armuzianorum in
Gaſparem emulatio. 166. mutatio
& affectus. 264
Sacerdotis mala vita pulchra conuerſio.
129. 130. & 131.
Sacerdotis concionante Gaſpare in Cha-
ulmira mutatio. 298

T 4

San-

INDEX RERVM

- Sanctitatis B. Xaverij apud omnes opinio.*
80. item Gasparis. 417
- Saraceni Gasparem lapidibus petunt.* 195.
Gasparem magni faciunt. 196. *Gaspa-*
ri certamen cum Persa Mahometano
offerunt. 201. *ut veneficum fugiunt.*
210
- Saraceni quidam per mirabilia visa con-*
uerfi. 211. *Gaspari aditum ad Regem*
intercludunt 227. *edicunt ne cui Chri-*
stiano fieri liceat. 230. *crucem fugiunt.*
231 232. *adículas & fana sua Gaspari*
relinquunt. 232. *magnis clamoribus in*
Corano Lusitanos turbant. 233. *Cor-*
nū obstructum indignè ferunt. 236
- Sectarum diuersitas Armuxia.* 106
- Seminarium Goæ.* 327. *viuendi ratio.* 328
- Seminarium nouum Indorum.* 332. *in Se-*
minarij atrio pueri legere docentur.
329
- Senex in Seminarium puerorum admis-*
sus. 334
- Socij Gasparis in Indica nauigatione,* 25.
Socius Gasparis Armuxia Goam de-
missus. 167
- Societatem petunt multi nobiles è nauì*
Gasparis. 61
- Societatis homines res duæ potissimum*
fulciunt. 402
- Societatem tria faciunt.* 404
- Socie-

MEMORABILIVM.

<i>Societatem petentem monet Gaspar, ut de re tanta serio statuat.</i>	406
<i>Societas quibus potissimum virtutibus constet.</i>	419
<i>Societatis institutum explicat Gaspar.</i>	410
<i>Solatia eorum qui in Indijs versantur.</i>	386
<i>Sodalitium nouum Goa institutum.</i>	348
<i>Sodalitium in explendis Gasparis deside- rijs promptitudo.</i>	363
<i>Solertia Gasparis in tegendis qua ad suam laudem pertinebant.</i>	373
<i>Spectro terrifico qui dam ad meliorem vi- tam impulsus.</i>	266
<i>Sterelitas Armuziana.</i>	100
<i>Sudor emanat ex imagine crucifixi.</i>	385
<i>Studia Gasparis.</i>	2
<i>Supplicatione ventus secundus miraculo- se impetratur.</i>	284

T.

T <i>Aurilia, ludi genus apud Lusita- nos.</i>	298
T <i>Tempestate maris turbatos ve- torum animos oratione componit Gas- par.</i>	38
T <i>Tempestate orta Gaspar in sua actione persistit.</i>	39
T <i>Tempestas occasio conuersionis impudica- rum mulierum.</i>	40

T s

Terra

INDEX RERV. M.

Terra motus frequētes Armuzia. 100. 120
Tolerantia laborum. 20. 46. 134
Trinitatis mysterium Saraceno Philoso-
pho probat Gaspar. 205
Trinitatis tenue vestigium apud Armu-
zianos. 241

V.

V *Aletudinarium Armuzia Gas-*
par ingreditur. 103
Vespasianus à Iosepho Messias ha-
bitus. 189
Vindicta Dei. 132. 146. 161. 166. 239
Virtutes quibus opus est ijs, qui fructum
facere volunt. 398
Vocationis sua quantus estimator Gas-
par. 397
Vsura consuetudinem impugnat Gaspar.
136. 137.
Vxor & filia Persæ nobilis ex stirpe Zai-
dis ad Gasparem veniunt Baptismi
gratia 203 Baptizatas nobilibus Lusit-
anis Gaspar dote quasita in matri-
monium collocat. 210

X.

X *Atama Persarum Imperatoris*
superbia. 212.
Xarifa, Rex Arabia. Ibid.
B Xaverius in quirit de Societatis in Eu-
ropa statu. 52. Martyrio affectus dici-
tur. 79. eius in Commorinum ingressus ho-
nori.

MEMORABILIVM.

morificus 80. *Gasparem in Iaponiam*
vocat. 279. *Goæius mandato coactum*
concilium. 302. 303. *Goam appellit.* ib.
agrum salutatum sanat. 304. *Gasparris*
virtutem pradicat. 305. *Gasparem In-*
dia Prouincialem constituit. 306. *in*
Chinica expeditionem discedit Goa.
310 Antonium Gomez de Societate de-
mittit. 320

B. Xauerus Gentium Apostolus dictus.
 360. 362.

Z.

Z *Aidis secta inter Mahometanos*
heretica. 205

Z *Zelandia prouincia Belgij.* 1

Zelus animarum. 216. 251. 281. 290. 316. 389

Zelus honoris Dei. 231. 382. 383.

Zelus discipulorum Gasparis. 258

Zelus puerorum Seminarij Goani & pe-
cunia contemptus. 332

ERRATA.

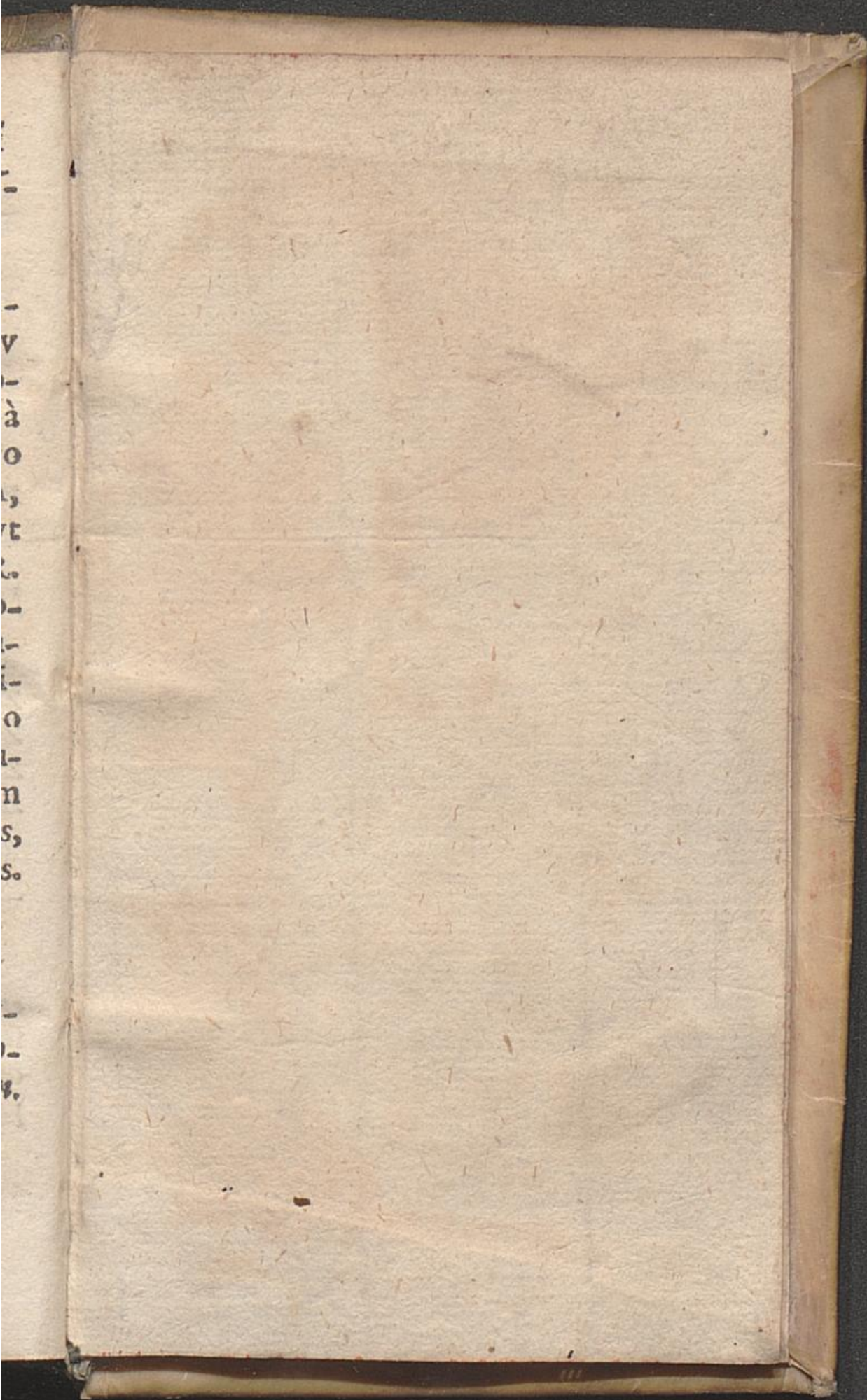
Pag. 6. *donum pro domum.* pag. 48°
emoliendum pro emolliendum. pag. 163.
sequentibus pro frequentibus. pag. 186.
officina pro officia. reliqua leniora Lector
per se facile colliget.

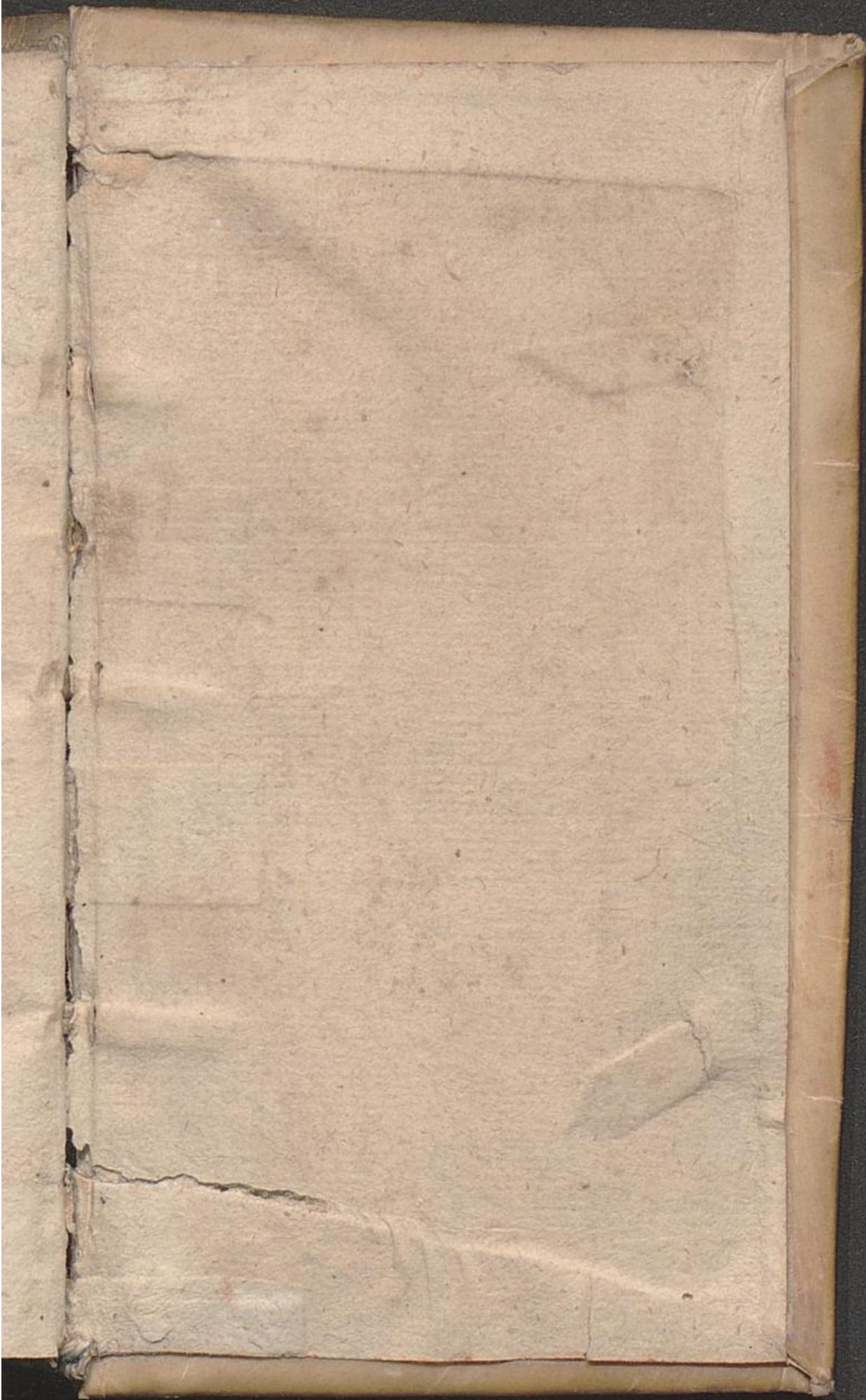
✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿
A P P R O B A T I O S V -
periorum.

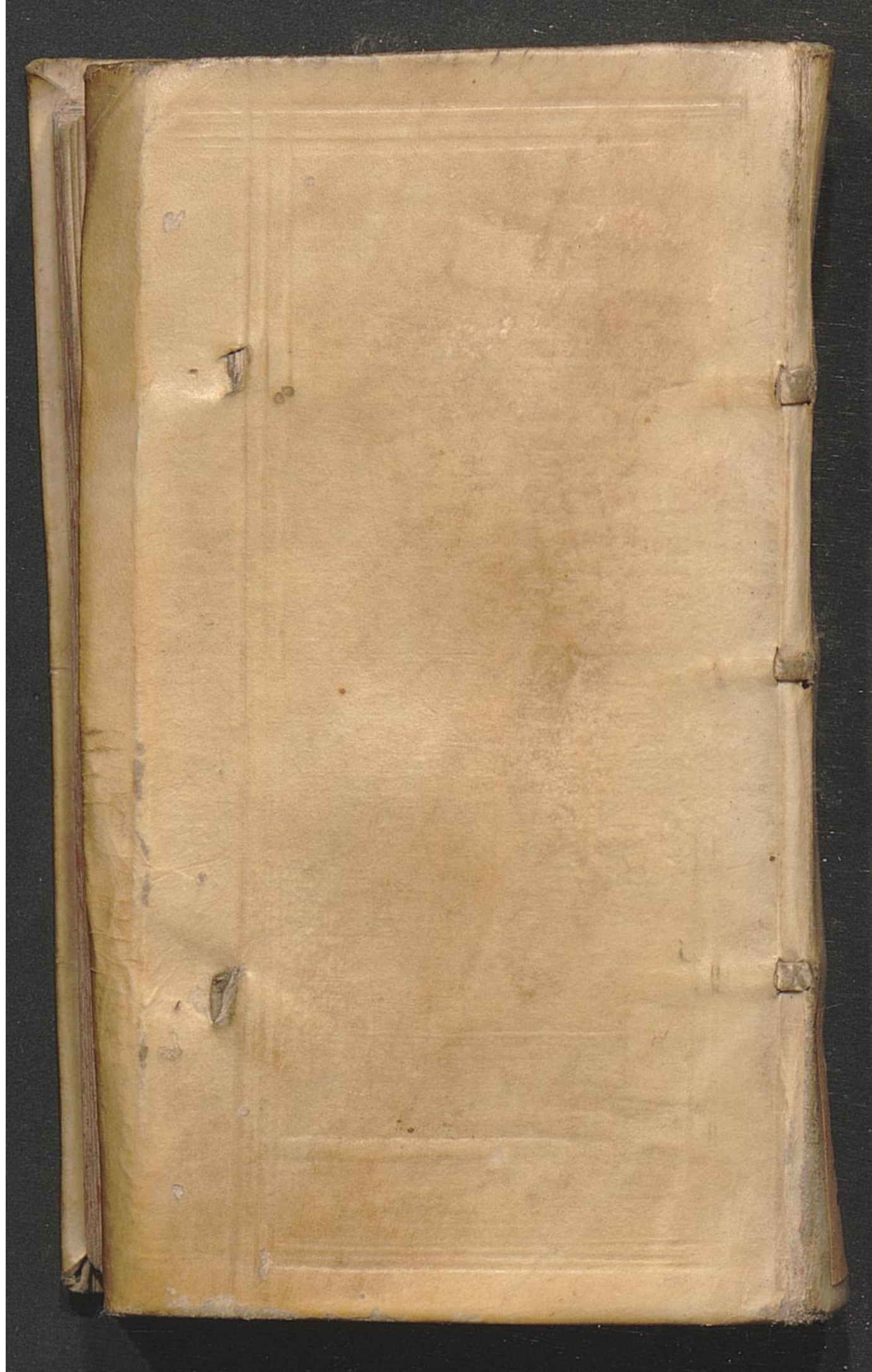
EGO FRANCISCVS FLERONTINVS Societatis IESV per Belgium Præpositus Prouincialis, potestate mihi ad hoc à Reuerendo admodū P.N. Præposito Generali, CLAUDIO AQUAVIVA, præstita, facultatem concedo, vt tres hi libri de Vita & Moribus R. P. Gasparis Barzæi Belgæ, à P. Nicolao Trigault Societatis nostræ Sacerdote conscripti, & grauium virorum eiusdem Societatis iudicio examinati & probati, typis in lucem euulgentur. In cuius rei fidem has literas manu nostra subscriptas, & sigillo nostro munitas, dedimus. Bruxellis, 1. Martij, 1610.

Societ. Iesv Paderb.

FRANCISCVS FLERONTINVS, Prouincialis Societatis IESV per Belgium.

Vita Bar.
Eccij.

Th
2559